Kırmızı Kedi Yayınevi 1880

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 1880
İnceleme: 215

Solcular – sessizliğe söz düşenler
Soner Yalçın

© Soner Yalçın, 2025
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2025

Yayın Yönetmeni: Enis Batur

Editör: Çağatay Altundaş
Kapak Tasarımı: Yüksel Doğru
Sayfa Tasarımı: Serap Bertay

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Ekim 2025, İstanbul
İkinci Basım: Ekim 2025, İstanbul
ISBN: 978-625-418-451-2
Kırmızı Kedi Sertifika No: 40620

Baskı: Optimum Basım
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
34295 Küçükçekmece/İSTANBUL
T: 0212 463 71 25 Sertifika No: 41707

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedi.com / www.kirmizikedi.com
facebook.com: kirmizikediyayinevi / twitter.com: krmzkedikitap
instagram: kirmizikediyayinevi
Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Soner Yalçın

SOLCULAR

sessizliğe söz düşenler

İNCELEME

KIRMIZIKEDİ

İÇİNDEKİLER

Başlarken 9
Aziz Nesin 15
Yalçın Küçük 26
Vedat Türkali 36
Tarık Akan 45
Levent Kırca 53
Yaşar Kemal 59
Ferhan Şensoy 73
Yılmaz Güney 81
Filiz Akın 86
Edip Akbayram 90
Doğan Yurdakul 95
Volkan Konak 102
Ahmet Kaya 106
Hikmet Çiçek 116
Sırrı Süreyya Önder 121
Nihat Genç 131
Bekir Coşkun 138
İlhan Selçuk 142
Füruzan 150
Ali Sirmen 153
Mümtaz İdil 158
Ahmet Say 163
Metin Altıok 176
Muzaffer İlhan Erdost 182
Ahmed Arif 186

Refik Durbaş 193
Orhan Kemal 198
Alev Alatlı 208
Nilgün Marmara 213
Ayten Aygen 221
Nazif Ekzen 226
Orhan Taylan & Seniye Fenmen 229
Ümit Kaftancıoğlu 234
Cemil Meriç 237
Nurettin Topçu 245
Sezai Karakoç 251
Cahit Zarifoğlu 256
Akif Emre 266
Yaşar Nuri Öztürk 269
Yaşar Nezihe 272
Baki Özilhan 278
Ünal İnanç 281
Şükûfe Nihal 285
Duygun Yarsuvat 292
Erkan Özerman 295
Rafael Sadi 300
Sonsöz 305
İsim Dizin 311

Sol, sağın üniversitesidir.
Aren'e...

BAŞLARKEN

Başarı, sonsuz değil, ölümlü; gün gelir solar, yok olur, unutulur. Saygı ile anılmak önemli, ölümsüzlük iksiri.

Tüm değerlerin ayaklar altına alındığı, bağnazlığın iktidar olduğu dönemdeyiz. Her şeyden az bilen kalabalıklar zamanındayız.

Öğrenme ihtiyacı, kabiliyeti bitirildi. Kudurmuş sürüye kattılar ahmaklaştırdıkları insanı...

Para pul, mevki, şöhret düşkünlüğünün hayli azgınlaştığı bir devirdeyiz. Salt kendi göbeğine bakan dünyayı göremez, insanlıktan çıkar. Karakter aşınmasının yarattığı umarsızlık, çöküşe hazırlar toplumu, ülkeyi; sadece insanı değil yani...

Düşünen-üreten-direnen aydın kıtlığımız var, bu verimsiz çoraklığı aşmak lazım.

Manevi ve ahlaki bağımsızlık için insanın kurtuluşunu sağlamak, güçlü portresini yeniden çizmek için bir yerlerden başlamak gerek.

Peki, mücadeleyi yükseltmek için, "ne yapmalı?"

Öncelikle... Goethe gibi "iç kaleyi" aramak, bulmak, sıkıca korumak ve karşı koyma iradesini yeniden kazandırmak lazım.

Sonra... Stefan Zweig ölmeye yatmadan önce bıraktığı mektubunda, insanlığın öğrenme sevincini yitirmesinden yakındı.

Öğrenme isteği insanın vazgeçilmez coşkusu olmalı. Ötesi bayağılık, kapkara cehalet. "İnsanı kendi hâline bırakırsan daima kötülük üretir."

İyi düşünülmüş hayat için, erdemi baş şart koşan Stoacı filozof Epiktetos'un öğüdüdür, "Başına gelen olayları değiştiremeyebilirsin ama bu olaylara nasıl karşılık vereceğini belirleyebilirsin."

Daima herkesten itaat bekleyen dinci fanatizm, eski düzeni yıkabilir ama yeni düzen kurmaya muktedir değildir.

Toplu ağlama seanslarını bırakıp, aydın tekrar ayağa kaldırılmalı, yürekli, put kırıcı kimliğine yeniden dönüştürülmeli...

İradesi zayıflatılan boyun eğen insana cesaret duygusu, mücadele ruhu aşılanmalı ve çeliğe su verilmeli.

Korkusuz olmak öğrenilir, cesaret doğuştan gelmez...

Siyasal düşüncenin, solculuğun öyküsünü bizim aydınlar üzerinden yazmak istedim: Haklılığın inadını sürdüren, sarsılmaz dürüst düşün insanlarını tanıtmaktan istedim...

Hayatlarına yıldırımlar düşürülmesine rağmen hakikati savunan, kurulu düzene itaatsizleri tanıyın istedim.

İşkencenin tüm aletleriyle acı çektirilmelerine rağmen, zalime tahammül göstermeyen, kulluk etmeyen, teslim olmayan, savrulmayan aydınları bilin istedim.

Umutsuzluğu kimlik yapmayan, yalnız kalma pahasına haksızlığa karşı inatçı mücadelelerini öğrenin istedim.

Anlatacağım onların hikâyesi, zulümlerin tüketemediği, acının üstüne çıkan tutkulu aydınlar, bellek inşacıları...

Elinde, aydınlanma meşalesi ile karanlığa koşan bizim aydınlarımızı yüceltmek, kalemimle varoluşlarına kutsallık vermek istedim...

Sayfaları çevirdikçe okuyacaksınız, hiçbiri sıradan yaşamlar değil, ilhamını kendi yaratan yaşamlar. Onca sert sınavdan başarıyla geçen, yolunu sonsuzluğa açan, özgür düşünceli-coşkun entelektüeller. Sarsılmaz keskin görüşlü radikaller. Yıldızı görünmeyen kapkaranlık geceye yenilmeyenler...

Hepsi ateşli ve cesur. Yön veren pusula.

Nesnellik konusunda hep güçlü, hep ısrarcı.

Biliyorlar ki "Bir yeryüzü çocuğu, ne kadar zor özgürleşirse, insanlığa o kadar güçlü dokunur."

Dünya'ya düşmüş düşün havarilerini yazdım, yazdıkları kaderleri olan. "Dünyanın gerçek öncülerinin evi mezarlarıdır."

Evet, tanıdığım-tanıştığım, boyun eğmez, "iyiyi" yaratmak, korumak isteyen aydınları yazdım. Hepsi hayatıma dokundu, öğretmenlerim oldu. Beni etkileyen zihinsel donanımlarını, karakterlerini, ruhlarını, dirençlerini görün istedim.

Bu sağduyu kalelerinin bendeki intibasını paylaşmak istedim. Bugüne örnek olsun istedim, bilinsin sınırları aşan bu yiğit yaşamlar...

Hiç kolay olmadı. Andre Gide "Hatırlamak dert icadıdır" dedi. Kimi satırları gözlerim dolarak yazdım, gülümsediğim de oldu.

Her okur, nasıl kendini okur ise, belki ben de kendimi yazdım, kim bilir...

Nereden nereye... Yıl, 1987. Ankara'da *2000'e Doğru* dergisinde çalışıyorum. Cemal Süreya köşe yazarımız, her hafta "İzdüşümler"/"99 Yüz" köşesinde portreler yazıyor. Haber merkezi İstanbul'dan faks gelirdi Ankara'ya: "Bu hafta Turgut Özal'ı yazacak, Erbakan'ı yazacak, Hasan Celal Güzel'i yazacak, Adnan Kahveci'yi yazacak, Kaya Erdem'i yazacak..." Özel bilgi göndermemiz istenirdi.

İktidardaki parti ANAP'ı takip ediyordum, iyi ilişkilerim vardı, hâliyle bilgi toplama işi bana düşerdi çoklukla. Büyük şair, edebiyatçı Cemal Süreya'nın yazısına katkı sunmak yirmili yaşlar başındaki beni nasıl heyecanlandırırdı anlatamam. Hafta sonunu merakla beklerdim "Gönderdiğim notlarımı yazdı mı?"

Aradan yıllar geçti... Şimdi ben, yazdığım portreler ile karşınızdayım. Kuşkusuz Cemal Süreya ustalığında değil yazdıklarım, olamaz da. Edebiyatçı değilim...

Biz gazetecilere o dönemler öğüt verilirdi: "Kafanız yorulacağına eliniz yorulsun!" Her görüşme notlarımı defterime kaydederdim. Halen de öyle yaparım, şimdiki kuşaklar şaşırıyor olabilir; cep telefonu-laptop varken deftere not almak!

Ben daktilo, kalem kuşağıyım... Nâzım Hikmet'ten Beethoven'a niceleri cebinde küçük defter taşır, not almaz mıydı?

Deftere not almayı onca yıllar sürdürdüm. Zaman geçti, devir değişti hiçbir not defterlerimi atmadım, sakladım. Ki, *Hürriyet* gazetesindeki köşemin adı "Not Defteri" idi...

Ancak... 14 Şubat 2011 tarihinde FETÖ polisleri sabaha karşı evimi bastı. Kütüphanemi dağıttı, defterlerime el koydu. Avukatım dedi ki, "Her sayfanın boş yerlerine imzanızı atın ki, bir şey eklemesinler!"

Aylar sonra, Silivri Cezaevi'nde iken Güneri Civaoğlu ve Nazlı Ilıcak'ın savcılığa ifade verdiklerini medyadan öğrendim. Konu, defterlerimin birinden çıkan özel hayatlarına dair notlardı. FETÖ yayınları manşet yaptı: Soner Yalçın herkesi fişlemiş![1]

Odatv davasının tek müştekisi-şikâyetçisi Nazlı Ilıcak oldu. Bana ait bilgiyi ülkeye ben servis etmedim ki...

FETÖ öyle sahtekârlıklar yaptı ki, yayın organı *Chronicle* dergisinde soy kütüğümü yazdı: "Sabetayist Cavit Bey'in torunu, Şiar Yalçın'ın oğlu, *Efendi* kitabının yazarı Soner Yalçın..."

Hakkımda her yazdıkları-söyledikleri yalandı. Tek yaptıkları not defterlerimi çalmak oldu, neyse hiç değilse hakiki bilgilere ulaşmış oldular!

Defterlerimin bazısının nasıl yok edildiğini *Kayıp Sicil-Erdoğan'ın Çalınan Dosyası* kitabımda yazdım.

FETÖ hırsızlığı konusunda kendimi şöyle teskin ettim:

Yıl, 1935. Hasan İzzettin Dinamo, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş bölümünde öğrenci. "Ey Türk İşçisi ve Köylüsü Teşkilatlan" diye arkadaşına verdiği bu tek cümle ortaya çıkınca on yedi arkadaşıyla "gizli örgüt kurma" suçundan beş yıla mahkûm

1 Defterlerimi karıştırdım ve bugünden bakınca ne saçmalıkları not etmişim, çocukça. Urfalı Seyyal Taner, Arda Uskan ile, Gülistan Okan gazeteci Can İmer ile sevgili! Şarkıcı Yeliz önce Galatasaray kaptanı kaleci Yasin Özdenak ile sonra Fenerbahçe kalecisi Adil Eriç ile sevgili oldu, sonra Beşiktaşlı futbolcu Tayfun Kalkavan ile nişanlandı. Gerçi notların hepsi böyle değil, mesela: "Bal Gibi Olur" şarkısıyla ünlenince Asu Maralman'ı *Hürriyet* gazetesi manşet yaptı: "Ermeni şarkıcı!" Yıl, 1976. Özdemir Erdoğan'ın dayısı Baran Mihran da müzisyendi. Bir de bugünün "sosyete"sinden sekreterleri-mankenleri yazmışım: Selma Türkeş gibi.
Selma Türkeş bir ara şarkıcı olmaya çalışıyor. Sonra zengin Halil Bezmen ile evlenerek sosyete oluyor!
Bunları yazmamın nedeni bir gün "Türk Sosyetesi" yazmak istememdi. Ah işte gazetecilik, meraksız olmaz.
Doğan Avcıoğlu *Devrim* dergisinde magazin yazmaz mıydı? Züppeleri, monşerleri...

oldu. Ankara Cezaevi'nden 1939'da çıktı. İstanbul'a trenle giderken yolda dört yıldır mahpushanede yazdıklarının bulunduğu çantayı çaldırdı.

"Bunun içinde *Tahiregiller* diye iki ciltlik roman, yine *Kızılırmak Donjuanı* diye dört yüz sayfalık başka roman, *Simavneli Bedrettin* adlı iki sayfalık roman çalışması, *Kaldırım Mühendisi* (öbür adı *Açlık*) adlı iki yüz sayfalık küçük roman, yüzlerce mahpushane şiiri, *İdiller*, *Egloklar* diye yerli çoban şiir derlemeleri gibi benim şair ve romancı kimliğimi ortaya koyan sanat ürünlerim vardı valizim içinde..."[2]

Ben şanslıyım. İki yıllık hapislikten sonra bazı defterlerim iade edildi. Elinizdeki kitapta bazı notlar, o sararmış sarı sayfalardan...

Gelelim kitabın adına, *Solcular*...

Özellikle son yarım asırdır itibarsızlaştırmak istenen, karalanan, "modası geçti" deyip küçültülen, korkutulup fısıltıyla konuşulan, alay edilen, bir büyük siyasi kavrama tekrar itibar kazandırmak, onu onurlandırmak istedim.

"Demokrat", "Özgürlükçü", "Halkçı", "Toplumcu" değiliz, biz hepsiyiz, biz solcuyuz! Sol, yalnızca bir siyasal tutum değil, aynı zamanda bir düşünce biçimi. Bu değeri, muhalif ruhlar-bizim aydınlar üzerinden anlatıp, hak ettiği mertebeye yükseltmek istedim.

Elinizdeki kitapta anlatılan solcu aydınların hiçbiri siyasi ideallerini hayata geçiremedi. Ancak, bir düşüncenin gerçekleşmemiş oluşu, o fikrin yanlışlığının kanıtı değildir, bu sadece bir gecikme. Zamanla, gerçekleştirilmeyen düşünceler, eylemler mutlak yeniden hayata döner.

Bu kitap insanı kazanmak, zamanın dönüştürüşünü hızlandırmak amacıyla kaleme alındı.

Bir neslin yazgısı gelecek kuşakların yazgısı olmasın, dün ile köprü kurulsun istedim.

---

2 Hasan İzzettin Dinamo (1909-1989) yazı fabrikası. *Kutsal İsyan* (sekiz cilt) ve *Kutsal Barış* (yedi cilt) eserlerinde İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet'in ilk dönemini yazdı. Babası 1915'te Sarıkamış'ta şehit düştü. Altı yaşında öksüz çocukların gittiği Darüleytam'a verildi, dokuz yıl orada kaldı.

Başlayabilirim.
Elias Canetti dedi ki, "Anılar da bozulur. Acele et!"
İşte zamanın bende kalan hafızası...

AZİZ NESİN

Tüm büyük yazarlar gençleri etkiler...

Yıl, 1993.

Aziz Nesin *Aydınlık* gazetesinin başyazarı. Sivas Madımak Otel Katliamı'ndan sonra M. Ali Birand'ın *32.Gün* programına röportaj verecek. *Aydınlık* Ankara büroda hazırlıklar yaptık. Dolmakalem tutkusu vardı, cebinde birkaç dolmakalem taşırdı.[1]

Birini çıkardı seslendi: "Soner Bey bir kâğıt verir misiniz, söyleyeceklerimi not edeyim."

A4 beyaz kâğıt getirdim, kâğıdı çevirdi baktı, iki tarafı da bembeyaz. O keskin bakışını bana çevirdi, "Babanın kâğıdı mı bu?" dedi, "Bana bir tarafı yazılmış kâğıt getirir misin, bu ne israf böyle!"

Aziz Nesin benim için buydu; tutumluluk değildi bu, zamanımıza düşmüş öğretmen. Eski kitaplarının prova baskılarının arkalarını kullanırdı hep. Yetiştiği dönemin geleneğinde ekmek nimet, Allah kelimesinin yazıldığı kâğıt kutsaldı...

Aziz Nesin, hayatta vasatlığın, banalliğin üzerine çıkan maddi-manevi her şeye karşı çıktı, öfke duydu. Herkes "pinti" bildi

1 İstanbul'da azınlıklara karşı 6-7 Eylül 1955 saldırılarını fırsat bilen Demokrat Parti hükümeti organizasyonun üstünü örtmek için Aziz Nesin, Kemal Tahir, Hasan İzzettin Dinamo, Asım Bezirci gibi solcu yazarları toplayıp zindana attı. Polis, İstanbul'da yolda aramalar yaparken şair Asaf Halet Çelebi'nin üzerinden koleksiyoner olduğundan bolca dolmakalem çıktı. Çelebi "yağmacı" diye gözaltına aldı! Solcu kunduracı Conga Ali'nin evinde ise yedi adet eski kundura bulununca aynı "yağmacı" akıbetine uğradı! İngiliz Byron, hayranlarının saçını saklardı, (ki Lady Caroline Lamb kasık kıllarını göndermişti!) Byron'un evi İstanbul'da olsaydı ve Türk polisi bu koleksiyonu görseydi ne yapardı acaba?

ama pintileri hiç sevmedi, küçümsedi, acıdı onlara... Bu konuda hiç mütevazı değildi. Plansızlığı sevmezdi...

Sevmediğini-beğenmediğini açıkça söylerdi. Takdir ettiği azdı, sanmayınız –çok yazar gibi– kıskançlığından yapıyor. Hayır, sahiden beğenmemiştir. Hele akılsızlığa, cahilliğe ve sıradanlığa, gülünçlüğe tahammülü yoktu. Oysa hoşgörüyü şövalye gibi taşıyordu, ki yakışıyordu. Sadece hakikat konusunda karakterinin sertliği ortaya çıkardı.

Yoksa, insani ilişkilerde sakladığı duygusal yanı vardı.

Gizemli. Kuşkusuz cesur. Tek ölçüsü, ahlaki değerler. Adaletli.

Kendinden hep emin, inandırıcı. Daima görkemli bir ciddiyet içinde. Serinkanlı. Dehaydı bence, farklı gören, olağanüstü zekâ...[2]

Gerçekten şaşırtıcı şekilde her şeyi bilirdi. Elinde her "kapıyı" açacak bir "anahtar" vardı sanki...

Sadece gözlemci değil, hep çalışkan; şiirine, öyküsüne, romanına, köşe yazısına, senaryosuna özen gösteren, titiz insan. Yaşamın her alanına özenli.

Yazı aygıtı Aziz Nesin...

Yaşadığımız bu anımı hiç unutmadım, her çalıştığım yerde benzer tutumluluğu sürdürdüm.

Propagandanın olgunun önüne geçerek gazetenin parti yayın organına dönüşmesi Aziz Nesin ve bazı arkadaşlarının *Aydınlık* ile yollarını ayırmasına neden oldu. Görüşmez olduk, sadece panellerde görür oldum, bazen de Ankara davetlerinde, Mülkiyeliler lokalinde.[3] Göz ucuyla süzerdi, yanına gitmeye çekinirdim;

2 Yaşar Nabi, *Varlık* dergisinde 1956 yılında Sait Faik için şunu yazdı: "Eli sıkı olduğunu yazdı arkadaşları, doğrudur. Bunun yanında bir de her zaman parasız görünmek merakı vardır..." Aziz Nesin ustalarından mı öğrenmişti tutumluluğu? Tanıdığım en eli sıkı kişi, politikacı Kasım Gülek'ti. Ankara'daki evinde hiçbir şey ikram etmezdi!

3 Şair, çevirmen Tahsin Saraç'ı, Aziz Nesin aracılığıyla tanıdım. Aziz Nesin Ankara'ya geldiğinde Saraç'ın Emek mahallesindeki evinde kalırdı. Bir dönem Ankara'daki o eve çok gidip geldim. Saraç halktan biriydi, alçakgönüllüydü.

Vecihi Timuroğlu'na da Dikmen'deki evinde çok ziyarete gittim, Dev-Yol'cu oğlu Kürşat'ın sürgünde olduğu Almanya Hamburg'ta PKK tarafından öldürüldüğü dönemdi. *Yazınımızdan Portreler* kitabına çalışarak acısını unutmaya çalışırdı. Bazı şiir ve yazılarında oğlu ile sohbet ederdi. "Can oğul" diye başlar, "canım oğlum" diye sürerdi... Bunları yazarken bile yüreğim sıkışıyor, can mı dayanır bu acıya...

unutmuştur diye değil, belleği çok güçlüydü, yine bir hata yaparım çekincesinden!

Yazılarımı, haberlerimi ve sonra kitaplarımı beğenir miydi, hiç iltifatını duymadım... Ama ben hep sevdim düşün insanlığını, edebi üslubunu. Kalemiyle kazanıp ülkesine kazandırdıklarına yönelik saldırılara daima tepki gösterdim. Kişiliğinden ziyade "kalemi kutsaldı" benim için. Zekâsı, sivri dili, pek kimseleri beğenmemesini, keskin muhalefetini hep takdir ettim. Zindanlara, sürgünlere, işsizliğe, tehditlere rağmen tüm yaşam mücadelesi tutarlılık, kararlılık ve direnme ile geçen böylesine aydın nasıl kutsanmaz!

Güç dönemlerin cesur devrimcisi...

Nietzsche'nin, Montaigne için söylediği Aziz Nesin için de geçerlidir: "Bir zamanlar böyle bir insanın yaşamış olması, bugün şu yeryüzünde yaşamın hazzını gerçekten arttırıyor."

Her hâliyle destansı bir hayat. Hayrandım. O bir "self-made man" idi: Kendini yetiştirmiş aydın...

Gerçek adı "Mehmet Nusret" olan Aziz Nesin'in çocukluğu Cumhuriyet'in doğum hikâyesine benzer. Kendi iradesiyle öğrenmeye çalışmış ve köhnemiş katı formüllerle kendine dayatılanı kabul etmemiş bir çocuk var karşınızda...

Maddi olanaklarını kimsesiz çocukların eğitimine harcayan hümanist eğitimcinin "gözyaşları içinden geçen çocukluğunun" hikâyesini herkes bilsin istedi.

Yüzlerce yıllık geleneklerin her şeyi biçimlendirdiği çalkantılı zamanda geçti çocukluğu. İstanbul Fatih'teki küçük, güneşsiz, yoksul evin çocuğu...

Üç yaşındaki kız kardeşinin ayakları tutmuyordu. Hastalığın adı, besinsizlikten-bakımsızlıktan gelen kemik hastalığı, "raşitizm". Yalnız adını işittikleri hekim, ulaşılmaz "yaratık" gibi, çok uzaklarda.

Hekimden, ilaçtan önce iyi besin, bol yiyecek olsaydı kardeşi iyi olacaktı. Para yoktu. Para ödenmeden yapılabilen tüm kocakarı ilaçları denendi. Annesine öğüt verdiler:

"Akşam ezanı okunduğu sırada, çocuğu mezarlığa götürüp, bir mezar taşının dibine bırak. Hiç arkana dönüp bakma, bir

damla gözyaşı dökmeden evine gel. Arkanızdan gelen bir başkası çocuğu alıp eve getirecek..."

Her gece İkbal Hanım, kızını kucağına alıp, oğlunun elinden tutup, Merkezefendi Çürüklük Mezarlığı'na gitti. Bu kışa kadar sürdü günlerce. Bir kez bile ne annesi dönüp arkasına baktı ne de kız kardeşi ağladı.

Bir gün... Babası Abdülaziz, bir elma uzattı; "Bak oğlum bu elmaları Allah sana gönderdi, dua et!" Kız kardeşi, babasının kucağında küçücük tabutla çıkıp gitti. Anlayamadı, sandı ki babası kız kardeşini kara kutu içinde mezarlığa bırakacak, o da mezarlıkta iyi olup, koşa koşa eve dönecek...

Yıllar sonra, "Gözyaşlarının içinden geçip geldim, beni mizahçı yapan hayatım" dedi.

Hayat devam ediyordu. Yaş sınırı yoktu, yürüyebilen her çocuk okula gidiyordu. Okul, camiye bitişik küçük odaydı. Dört yaşında Sıbyan Mektebi'ne gitti, ilk fesini giydi. Öğretmeni mahallenin imamı. Rahle önünde bağdaş kurup, elifba cüzü okudu. Namaz surelerini ezberledi.

Bir gün "Ve ila rabbike fergab" der demez başındaki fes havalandı. Fesi, hocanın sopasının ucundaydı. Anlamadı. Eve gidince ağladı, "Hoca fesimi aldı." Annesi, "Maşallah! Oğlum fergaba gelmiş" diye sevinçle öptü oğlunu. Töre öyleydi; Hoca, aileye çocuklarının yetiştiğini böyle bildiriyor, hediye bekliyordu. Bir tepsi baklava karşılığında, fes geri alınırdı. Annesi bir tepsi börek yapıp gönderdi, baklavaya verecek paraları yoktu. Hocaya baklava götüremediği için çok üzüldü.

Beş buçuk yaşındayken babasıyla ilk kez teravih namazına gitti. Secdeye başını koydu kaldıramadı, uyuyakalmıştı.

Sekiz yaşındaydı... Babası, bir cuma namazına gittiklerinde Geredeli Ali Galip isimli biriyle tanıştırdı.

Bu hoca Arapça, Farsça, Fransızca ve yüksek matematik bilen, Rufai ve Kadiri dervişi idi. Şairdi; mahlası, "Galib-i Nihani." Marş bile besteliyor. Hattat. Zamanına göre ilerici bir adam olduğu için ne hocalarla ne de şeyhlerle anlaşabiliyordu. Bu yüzden işi gücü yoktu. Kasımpaşa'nın Çürüklük Tekkesi'nin küçük odasında kalıyor, topuğu yırtık çoraplı, tabanı delik ayakkabılı, yarı aç-yarı tok bu derya adam parası olmadığı için hamama gidemediğinden çoğu zaman bitlenen bir tasavvuf aşığı...

Onu "Galip Amca"sı okuttu, ilk ondan öğrendi okuma yazmayı. Sonra Arapçaya başladı; Emsile, Bina, Maksut... Hüsnühat, kaligrafi öğrendi. Hesap, hendese (aritmetik-geometri) öğrendi. Kuran okuma ilmi/tecvit öğrendi.

Galip Amcası nargile tiryakisi, bırakamıyor; dersler kahvehanelerde sürüyor bazen, Ketebe'yi çek... Bab'ları say... Zekere'nin ism-i faali... Galip Amcası kahvedekilere Sokrates'i, Eflatun'u, Aristo'yu anlatıyor; "Mevlânâ" diyor, "Hacı Bektaş Veli" diyor, "İbn Haldun" diyor. Sonra ona dönüp "Müselles-i mütesaviyül adla (eşkenar üçgen) çiz" diyerek derse devam ediyor.

Bir gün neredeyse denize düşüyordu. Galip Hoca o günden sonra jimnastik derslerine başladı, çevik olması için! Fakat babası bozuldu, "jimnastik kâfirlik." Galip Amcası bunu duyunca kızdı, Farsça derslerini bıraktı, Fransızca öğretmeye başladı!

Hafız oldu. Cübbe giydirdiler; başına sarık bağladılar.[4] Kasımpaşa Büyük Cami'de öğle namazlarından sonra Kuran okudu. Dinleyenler ağladı, tecvit bilmesine şaşırdılar.

Hafızdı ama yaşı küçüktü, annesi oruç tutmasını istemiyordu. Babası bile, sadece ramazanın ilk ve son günü oruç tutmasına izin verdi. Gizlice aksatmadan tuttu orucunu.

Ramazan'da kimi günler tekkede zikre katıldı. Üstünde beyaz entari, hırka, başında tepesi tuğralı arakıye... Semahanenin ortasında on derviş dönüyor, içlerinden biri küçük Mehmet Nusret. Dervişler yanaklarına uçları sivri şiş batırıyor, batıranlardan biri küçük Mehmet Nusret.

Çocukluğunu hiç yaşayamadı. Çember çevirmedi; zıpzıp, bilye almadı eline, uçurtma uçurmadı, körebe, elbende, uzun eşek, birdirbir oynamadı. Çocuk olduğu tek günü olmadı...

Her türlü hiyerarşinin yıkıldığı o dönemde çocukluğunu arkada bıraktı...

Hep define arayan babası, İkinci Abdülhamit hayranı. Mustafa Kemal'i sevmiyor, "Kör Kemal" diyor! Hilafet hedeflerine varamamış çevresi de öyle; bağlı olduğu Çürüklük Dergâhı şeyhinin oğlu, Ankara'daki millicilerle savaşmak için gerici saltanat

4 Aziz Nesin'in çocukluğu bana hep filozof Spinoza'yı anımsattı. Filozof bir zamanlar çocuk olduğuna asla ikna edilememişti! André Malraux ise, çocukluğundan nefret ederdi. Charlie Chaplin'in çocukluğu Aziz Nesin'e benzer...

yanlısı Kuvayı İnzibatiye'ye yazıldı. O kadar muhalifler! Ama Galip Amcası, milli, bağımsızlıkçı Kuvayı Milliye'den, Garplaşmadan yana.

Yıllar sonra şöyle diyecekti: "Galip Amca olmasaydı, beni okutup yetiştirmeseydi, ben bugünkü ben olamazdım. Anama ve ona çok borçluyum."

Annesi, oğlunu hükümet mektebine (Mekteb-i İptidaiye) vermek istedi. Babası hükümetten gelen her şeye karşı; oğlu, hafız, derviş, sarıklı hoca olsun istiyor. O dönem "tanassur" yani "Hristiyan olmak" diye söz var; babasına göre hükümet mektebine gidenler, tanassur/kâfir oluyorlar. Babasının kızgınlığını asıl sebebi başka: Çürüklük Tekkesi şeyhinden "postnişin" icazeti almıştı! Kendisi tekke kurabilecekti. Ah, tam kuracak iken Cumhuriyet tekkeleri kapattı! Geçmiş zindana kapatıldı...

Cumhuriyet, yıllardır işsizlik çeken Galip Hoca'yı ise Gebze'nin Balçık köyüne öğretmen atadı. Öğrencisi Mehmet Nusret de Cumhuriyet sayesinde ilk parasını kazandı: 50 kuruş! Yasaya göre, imamlar sınavdan geçecek ve sınavı veremeyenlerin imamlığı ellerinden alınacak. Mehmet Nusret, Kasımpaşa pazar yerinde bir cami imamına haftada 50 kuruşa Tecvit ve Arapça öğretti.

Cumhuriyet, Mehmet Nusret'in yaşamını kökten değiştirdi; 1924'te İstanbul Süleymaniye'deki devlet okulu Kanuni Sultan Süleyman İptidai Mektebi'ne üçüncü sınıftan başladı. Amacı ressam olmak, annesi ise deniz subayı olsun istiyordu.

On iki yaşında annesini veremden kaybetti. Son sözü, "Oğlum yatılı okuyor, gözlerim açık gitmeyecek" oldu.

Darüşşafaka... Kuleli Askeri Lisesi... Mehmet Nusret subay çıktı... Zamanla Mehmet Nusret öldü, kalemiyle "define kazan" Aziz Nesin doğdu.

Aziz Nesin'in çocukluğuna dair bu bilgileri şu sebeple aktardım: Ölümü üzerinden beş yıl geçmişti, Aziz Nesin'in hayatını dizi yapmak istedim. Hayli zaman harcadım. Tüm kitaplarını tekrar gözden geçirdim, görüşmeler yaptım, hikâye örgüsüne, karakterlere çalıştım...

Halit Ergenç'i başrolde düşünüyordum, Bebek Otel'de buluştuk, menajer Ayşe Barım da vardı yanında. Aziz Nesin ile Halit Ergenç'i pek benzetemediler! Yine de "Neden olmasın" dediler...

Ne yazık ki, ülkenin siyasi atmosferinden çekinen televizyon sahipleri, yöneticileri, projeye sıcak bakmadı. Daha da acısı, 13 bölüm *tretman* çalıştığım senaryom da kayboldu gitti. Kim bilir, belki FETÖ polisleri bu çalışmamı da çaldı?[5]

Aziz Nesin'in hayat hikâyesini anlatmak istiyordum, yüzyıllık dönemin "insanlık komedyasını": İradeli, güçlü, yaratıcı, gerçekçi bir düşün insanının yaşamını...

Düşünmek, ayırt etmektir. Aziz Nesin'in mizah ustalığı muzipliğinden gelmezdi; düşünce, gözlem gücüydü. Çünkü insan aklıyla görür.

Bir yerde mi okudum; Aziz Nesin gazetede bürosunda mı anlattı karıştırıyorum: 1956 yılında yazar olarak kendini pek beğenirmiş, öyle ya o yıl Bulgaristan'da "Altın Kirpi" ödülünü almış. "Bu beğenimin boş olduğunu yıllar sonra anladım, 1956'da ölseydim yazar olarak hiçtim!" Biz gençlere, "kendinizi abartmayın" mesajı veriyordu sanki...

Tarih, 5 Temmuz 1995. Çeşme'deki kitap imza günü sonrası saat 01.05'te vefat etti. Vasiyeti gereği dini tören istemedi. Nesin Vakfı bahçesine, elleriyle diktiği ağaçların dibine gömüldü...[6]

Ateist idi fakat İslam kültürüne karşı değildi; hiçbir dine karşı değildi. Karşı olduğu, din adına yapılan bağnazlık, yobazlık, dincilik. Tanrısı, ahlaki vicdanıydı...

---

5 Aziz Nesin, Yalçın Küçük ikilisinin başlattığı "Aydınlar Dilekçesi-Bildirisi" çok güzel film olmaz mıydı? Ah, hiç yetemedim projelerime... Belgeseli bile yapılmadı sanırım. Heyetteki Hüsnü Göksel, Fehmi Yavuz, Bahri Savcı, Esin Afşar bu dünyadan göçtüler. Sadece Bilgesu Erenus hayatta. *Oradaydım* belgeseli yapmak istedik, oğlu konuşmak istemediğini iletti.
Bu girişimin komedi unsuru da yok değil: İbrahim Tatlıses metni kendisine Atıf Yılmaz'ın getirdiğini, "Toplu konut dilekçesi zannederek imzaladığını" belirtti *Tercüman* gazetesine... Öztürk Serengil ise, "Ben anayasaya evet demiş biriyim, solcu olmayan bir kişiyim. Sosyal konut diye imzaladım çünkü kiracıyım" dedi. Fikret Hakan, dilekçeyi tam okumadığını, Kartal Tibet, demokratik bir ülkede dilekçenin suç olacağını düşünmediğini söyledi. Türkan Şoray, dilekçede ileri sürülen görüşlere katıldığı içim imzaladığını belirtti...
Kimden duydum hatırlamıyorum; Aziz Nesin dehşetli çay tiryakisi ve bildiri hazırlayıcıların hepsi sürekli çay içmek zorunda kalıyordu. Aziz Nesin'in semaver koleksiyonu vardı...

6 Aziz Nesin Rusya gezilerinde Moskova'ya iki saat uzaklıktaki Yasnaya Polyana köyüne gitti mi? Tolstoy'un çiftliğinin ve vasiyeti gereği mezarının olduğu yer. Kardeşi Nikoloy ile küçükken diktikleri ağaçların altında, dikdörtgen şeklinde toprak parçası, üzerinde taş, haç, hiçbir anıt yok. Doğayla iç içe, gösterişsiz, isimsiz bir mezar...

Yaşamı boyunca yüz elli eser kaleme aldı. Türkiye'ye kitap okutan yazar oldu. "Ödülü" eksik olmadı; hakkında üç yüz dava açıldı, toplam beş buçuk yıl hapis yattı. İmzasıyla yazdırılmadığından yaşamında toplam iki yüz müstear isim kullandı.

Nâzım Hikmet'ten sonra dünyada en çok tanınan yazarımız oldu. Başta mizah olmak üzere Türk edebiyatını dünyaya tanıttı. Aziz Nesin bize armağan. Eserleri tüm zamanların üstünde, yarın da okunacak mutlaka...

Şunu eklemeliyim:

Aziz Nesin, ideal toplum yolunun parlak nesil yaratmaktan geçtiğine inandı. Çocuklar için önce, öğreticilik tuzağına düşmeden cesaret ve dürüstlük değerini hissettiren on dört kitap kaleme aldı: *Boyalı Tilki Masalı, Pırtlatan Bal, Anıtı Dikilen Sinek, Arkadaşım Badem Ağacı*...

"Sevgili çocuklarım, yaşamınız boyunca gerçekçi olmanızı, gerçekleri araştırıp öğrenmenizi dilerim; çünkü ancak gerçekçi insanlar, kendilerine, yurtlarına, halklarına, insanlara ve dünyaya gerçekten yararlı olabilirler" dedi.

Yetmedi, öğrenim olanağından yoksun çocuklar için 1973 yılında vakıf kurdu. Giderler eserlerinin telif hakları, gayrimenkul kira gelirleri, bağışlar ile karşılandı.[7]

İstanbul Çatalca'da on altı dönüm arazi üzerinde Anadolu'da okuma olanağı bulamayan çocukların kabul edildiği yurt binası yaptı. Mimarisini kendi çizdi, elleriyle çalıştı.

Çocuklar; inekler, koyunlar, tavuklar ve meyve ağaçlarının bulunduğu arazideki yurtta kalıp çevredeki devlet okullarında eğitim gördü, görüyor.

Vakıfta üretim Aziz Nesin geleneği, çocukların taze gıdalara erişimini sağlamak için doğaya uygun permakültür ekolojik sistem uygulanıyor...

Çatalca'daki vakıf binası büyük bir tarihe ev sahipliği yapıyor. Aziz Nesin'e ait öykü, roman, oyun taslakları, özel notlar, mektuplar, yayın koleksiyonları, resimler, fotoğraflar gibi çok

7 Fransızcada "oblat" diye bir kelime var; varını yoğunu bir manastıra bağışladıktan sonra ömrünün geri kalan günlerini orada geçirenlere denir. Aziz Nesin "oblat" idi...

değerli belgeler var. Yaklaşık otuz beş bini Aziz Nesin'e ait olan yetmiş bin kitap bulunuyor. Ki, kütüphane her gün daha da zenginleşiyor. Vefatından sonra Prof. Server Tanilli'nin yaklaşık on beş bin kitap ve dergi koleksiyonu bağışlandı. Araştırmacılar burada çalışabiliyor...[8]

Aziz Nesin'in, oğlu Prof. Ali Nesin'e vasiyetiydi, "Matematik Köyü" projesi. Matematik alanında eğitim ve araştırma yapan kurum İzmir Şirince'de, vakfa ait elli beş dönümlük arazi üzerine 2007 yılında kuruldu. Nesin Vakfı'nın bir başka heyecanı ise Matematik Köyü'ne kardeş getirmek: Nesin Lisesi...

Bir yanda bu butik eğitim kurumları var. Diğer yanda:

Çoğu dini cemaatlere ait Türkiye'de 4 bin 406 özel öğrenci yurdu var. Bu özel yurtlarda 442 bin 245 öğrenci kalıyor.

Tablo böylesine ortadayken birileri, sadece kırk çocuklu Nesin Vakfı yurdunu içine sindiremedi! Nesin Vakfı'nın banka hesapları İstanbul Valiliği tarafından "sosyal medyada usule aykırı bağış toplama" gerekçesiyle bloke edildi!

Vakıf, otuz sekiz yıldır gönüllülerden bağış toplarken bu karar niye şimdi alındı? Sebebi sonra ortaya çıktı: Nesin Vakfı arazisi yanına, 2020 yılında medrese faaliyeti yapmak amacıyla İsmailağa cemaatine ait Rabıta Vakfı taşındı. AKP'li belediyenin imar değişikliğiyle kaçak binaları kurtulan "yeni komşu" rahat nefes alınca hedefini Nesin Vakfı yaptı. Vakıftaki yaşamdan rahatsızdı! Devreye bürokrasiyi soktu ve 1984 yılından beri öğrenci barındıran Nesin Vakfı'nın "idam" ipini çekmek istediler!

Hesaplara bloke konulduğu yetmezmiş gibi arazinin hazineye geçirilmesi, Nesin Vakfı yönetim kurulu üyelerinin cezalandırılması istendi. Prof. Ali Nesin feryadında haklı değil mi: "Yeter artık! Nesin ailesi bu ülkenin düşmanı değil."

8 Doğan Görsev, 1950'den beri Türkiye Komünist Partili. Nâzım Hikmet'in ya da Hasan Hüseyin Korkmazgil'in okudukları şiirlerin kayıtlarını... Rossini'nin, *Fatih Sultan Mehmet Operası* ya da Kraus'un *Muhteşem Süleyman Operası* gibi yapıtları... Festivallerin, konserlerin, resitallerin kayıtları ki ellisi "dünyada ilk ses kayıtları"... Otantik çalgılarla bestelenmiş ilkçağ Yunan ve Bizans müziği, ortaçağ müziği kayıtları... 11 bin plak, CD. Müzik tarihinde yer edinmiş 1100 bestecinin yapıtlarından oluşan maddi değeri çok büyük klasik müzik arşivini Eskişehir Anadolu Üniversitesi'ne bağışladı. Sahi... Komünist deyince aklınıza ne geliyor? İnsanı dönüştürmek isteyen idealistler...

Yeni değil, 12 Eylül 1980 darbesi de vakfa ne zorluklar çıkardı. Müfettiş gönderdiler, müfettiş raporunda gerçeği yazınca işten attılar!

FETÖ yurtlarını açmak için olmadık çaba gösterenler, bugün benzerini başka tarikatlar için yapıyor. Yazık.

Nesin Vakfı yaşamak için ne mücadeleler verdi, veriyor. 2 Ağustos 1991'de vakfın camını kırıp içeri giren kişi ve kişiler hiçbir eşya almadan vakfa tuhaf işaretler koydular.

Aziz Nesin'in ömrünün her saniyesi mücadeleyle geçti. Sivas Madımak Yangını'nın sorumlusu olarak Aziz Nesin'in "tahrikçiliği" gösterildi dönemin Başbakanı ve yobaz çevreler tarafından: "Salman Rüşdi'nin *Şeytan Ayetleri* kitabını çevirdi!"

Oysa kitabı Aziz Nesin çevirmedi. Ki, o masum insanları katledecek kadar kitapta ne var? Hz. Muhammet, pagan tanrıçaları övmüştü dönem insanlarından destek almak için. Sonra bunları kendine Şeytan'ın söylettiğini açıkladı. Bunlar yalan değil ki, asırlarca konuşuldu, yazıldı. Tüm dinlerde "senkretizm" var. Bunun için gencecik çocukları öldürmeye ne gerek vardı? Yetmezmiş gibi kan davasını hâlâ sürdürüyorlar...

Salman Rüşdi'nin eserinde roman tadı yoktur. Niye bu kitabı yazdı, ayrı tartışma konusu...Ki bu kitapla ilgi tüm yapılanlar provokasyondur. Yoksa Dante'nin *İlahi Komedya* eserinde Hz. Muhammet için yazdıkları Salman Rüşdi'nin yazdıklarından bin kat fazla tepki alması gereken cümlelerle doludur! Bir de bunu hedef yaptırmayayım!

Aziz Nesin'in siyasi görüşü de tartışma konusu oldu hep. Oysa hayatı boyunca legal-illegal hiçbir partiye üye olmadı. Alpay Kabacalı'ya şunu söyledi:

"Ben doğal olarak sosyalistim. Çünkü yoksul bir aileden geliyordum, azınlığın egemenliğine hep tepki gösteriyordum, toplumsal adaletsizliklere hep tepki gösteriyordum. Sosyalizmde buymuş. Bunu bilmiyordum tabii. Ve böyle olduğum için de örneğin *Tan* gazetesinde köşe yazarı iken yazdığım yazıların hepsi sosyalist olarak görüldü. Oysa benim ölçüm şuydu: Bir olay çıktığı zaman önüme bakıyordum: Halka yararlı mı zararlı mı? İşte sosyalizmde bu zaten..."

Aziz Nesin, –Farsça– diğerkâm idi; kendi çıkarını değil, halkın çıkarını düşünürdü...

Sovyetler Birliği'nin sıkı eleştirisini yapmasına rağmen, bu ülkenin "casusu" olarak gösterilmesi yarım asır sürdü. Bazen arkadaşları bile inandı! Arif Keskiner *Çiçek Gibi* anı kitabında yazdı:

"Bir akşam meyhanede Orhan (Kemal) Ağabey ile içiyoruz. Günün konusu olan ruble meselesi açılmıştı. Bütün gazetelerde Sovyetler Birliği'nin Türkiye İşçi Partisi'ne para dağıttığı yazılıyordu. Orhan Ağabey bana, 'Yeğenim senin adın komünist Arif, hem de partilisin, sen kaç para aldın' dedi. 'Ne parası Orhan Ağabey' dedim. 'Ne parası olacak, baksana bütün gazeteler yazıyor. Bana bir şey vermediler, sen aldın mı onu soruyorum.' 'S.ktirsinler, bize bok atmaya çalışıyorlar' dedim. 'Anladım, sana da bir şey vermemişler, kim almış olabilir? Ulan yoksa bu Ruslar paranın hepsini Aziz Nesin'e göndermiş olmasınlar? Ben almadım, sen almadın, eee gazeteler geldiğini yazıyor, bu parayı muhakkak Aziz almıştır. Cimriliğinden kimseye bir şey vermemiştir.' Şaka yaptığını anlamıştım, ne çok gülmüştük..."

Aziz Nesin, Marksistti, sosyalistti bana göre hepsinin ötesinde aydın sorumluluğunun canlı anıtıydı...

İyi ki tanıdım, iyi ki hayatıma dokundu.

YALÇIN KÜÇÜK

Prof. Yalçın Küçük ile ne zaman tanıştım? Ki, ilk tanımam – sanırım– Türk aydınının düşünsel birikimini yazdığı *Aydın Üzerine Tezler (1830-1980)* kitabını okuyarak oldu. Yıl, 1984 idi. "Aydın mücadele etmezse aydın değildir."

Tanışmam ise şöyle oldu:

Tarih, 6 Kasım 1986. 12 Eylül darbesi karanlığı sürüyor. Ankara'da Hacettepe Üniversitesi öğrencisiyim, ağır baskı altındayız. İllegal yapı içindeyim ki, zaten bu üniversiteyi seçme sebebim örgütçülük...

İdeallerimiz konusunda inatçıyım, engel tanımıyorum. Dört yandan duyulan acı içindeki çığlıklara nasıl sessiz kalınır ki... Bir avuç genciz, düş kırıklığı rehavetine kapılmayan...

İlk eylemimiz, YÖK'ü protesto etmek için İzmir ve İstanbul'dan Ankara'ya yürüyen öğrencileri ODTÜ önünde karşılamak. Yüz öğrenciden biriyim. TBMM Başkanı N. Karaduman'a üniversitelerden toplanan yedi bin imzalı dilekçeyi teslim edecektik. Polis izin vermedi, Ankara'ya sokmadı, çok arkadaşımızı gözaltına aldı...

Ankara üniversitelerindeki hareketliliğin merkez mekânlarından biri Yalçın Küçük'ün ODTÜ yakınındaki Karakusunlar'daki eviydi...

O dönem hayli yaygındı açlık grevi yapmak. Ne için yapılıyordu hatırlamıyorum, böyle bir eylem sırasında tanıştık Yalçın Küçük ile...

Marksizmin kütüphanesiydi evi, entelektüel dünyaya orada adım attım. Korkusuzluğun başkentiydi o konut, liman değil

denizdi evi. Mesela,1985 yılından itibaren evinde 1 Mayıs yemekleri veriyordu Yalçın Küçük. Hepimizin elinde onun kitapları, sayfaların altını çize çize okuyoruz. *Aydın Üzerine Tezler* beş cilt kitap, tükenişin nedenini kavramamıza sebep oldu... "Kitaptan bomba yapmayı" öğreniyorduk!

Kimdi bu Yalçın Küçük? İntibam zamanla kuvvetlendi. Kendini, çok arkadaşı gibi akademik dünyaya kapatmış münzevi değildi, devrimci mücadelede ısrarcıydı. Çoraklaştırılan toprağa tohum serpiyordu sabırla. Ders vermiyordu, kendi hayatıyla öğretiyordu.

Karşımızda yılmak nedir bilmeyen düşün insanı vardı. Hakikate daima hevesli bilge, yorulmak nedir bilmez. Zihni ateşler içinde volkan gibi, daima yaratıcılık için yanıp tutuşan. Sınırı yoktu düşüncesinin, kaleminin ve sözlerinin. Yüce gönüllü, sivri dilli. Hep ilkesel, insanlıktan sorumlu komünist; heyecanını hiç gemlemeyen, susmaya tahammül göstermeyen...

İdeolojik derinliğine hepimiz tutkuyla bağlandık. Aradığımız bizi insanlıkta tutacak özgürlüktü...

Dışarıdan gelecek her türlü baskıya, inşa edilmek istenen önyargılara karşı dirençliydik. Yalçın Küçük'ün evi tüm sol fraksiyonların buluştuğu, ezber inançların kapı önünde çıkarıldığı şölen yeriydi... Hücrelerimizden çıkmıştık...

Toplumsal Kurtuluş dergisini çıkardığı 1987 yılında ben de *2000'e Doğru* dergisinde çalışmaya başladım.

Gazeteciliğe başladığım dönem solcu aydınların çürümeye başladığı zamandı. O yılgınlık döneminde en dirençli bulduğum bu dergiyi tercih ettim. Solun buluşma karargâhıydı. Aslında Aydın Köymen'den *Yeni Gündem* dergisi için teklif almıştım, dergi bana göre liberaldi, *Nokta* dergisi gibi...

1980'ler sonunda Yalçın Küçük ile görüşmez olduk.

Yıllar sonra Yalçın Küçük ile "Sabetayist" olgusu bizi yine bir araya getirdi. Birlikte çalıştık, çay eşliğinde Selanik gevreği yedik hep.[1]

1 Tarihimizdeki Sabetayist olgusu konusunda kitaplarımız ilk yayınlandığında ne saldırılara uğradı. Oysa biz, Sabetayist gerçeği "dönme" aşağılamasından

Son yıllarda yazdığı ezber bozan yakın tarih kitap taslaklarını gönderirdi okumam için. Öğrenci gibi heyecanlanırdım okurken...

Evet, hep Karakusunlar öğrencileriydik, rahle-i tedrisinden geçtik dört bir yana yayılan... Yalçın Küçük "cevher" avcısıydı. "Öğrencilerin" çoğu zamanla "beyaz cevher hastalığına" yakalandı, kopup kayboldu...

Kitaplarında beni övdüğü de yerdiği de çok oldu...

Kitaplardan konu açıldı; Dostoyevski'ye, Marcel Proust'a ve kuşkusuz Balzac'a hayrandı. Balzac'ın *Mutlak Peşinde* romanını severdi, hep arayış içindeki Claes'in hikâyesini... Gençliğinden beri Stendhal'in *Kırmızı ve Siyah* romanındaki Julian Sorel olmak istedi.

Yalçın Küçük dünya nimetlerini reddeden bir kitap kurduydu...[2]

Yalçın Küçük ... Devlet Planlama Teşkilatı'ndan ayrıldıktan sonra ABD'ye Yale Üniversitesi'ne gitti. Dünya Bankası'nda staj yaptı. Ülkeye dönüşünde çantasında Marks'ın *Kapital* kitabının parçaları vardı.

ODTÜ'de öğretim üyeliği yaptı. Ardından İngiltere Birmingham Üniversitesi'nde bulundu. Burada yaptığı Sovyetoloji araştırmalarını kitaplaştırdı. Mükemmeldir, dünyada eşsiz araştırmalardan. Ama bu kitaptan dolayı sekiz yıla mahkûm edildi!

12 Mart 1971 askeri darbesinin de hışmına uğradı:

"30 Ağustos tarihinde ODTÜ'deki öğretim üyeliğinden uzaklaştırıldım. Yaş haddinden dolayı değil. Siyasal olarak haddini bilmemekten! Yurt dışına çıkmayı düşünmedim. Türkiye'de kalmayı tercih ettim..."

çıkardık. Ki bizden sonra insanlar korkmadan gurur duyarak aile kimliklerini açıkladı. Hatta kitaplarımı gösterip Portekiz vatandaşlığına geçenler oldu. Mesela Deniz Türkali, *Daha Dans Edicem* kitabında şunu yazdı: "Annemin anneannesine, Rabia Nine'ye sorarlarmış 'Niye döndünüz' diye. Rabia Nine de 'Dönmeyen kâfir oldu evladım' diye cevap verirmiş..."

2 Şair Ece Ayhan, Mülkiye'den okul arkadaşı Yalçın Küçük'ü şöyle anlattı: "Çok zeki herif, hem çok çalışkan hem de politikayla birinci elden ilgiliydi. (...) Yalçın'ın Türkçesi çok güzeldi. Şair olacak adamlardan biridir. Nitekim daha sonra, 1970'lerde *Cumhuriyet*'te iktisat yazıları yazarken 'iktisadın şairi' derdik. *Aydın Üzerine Tezler* de çok güzeldir; okuduğumda etkilenmiştim. Bana göre politika dünyasına olduğu kadar edebiyat dünyasına da önemli katkıları olmuştur."

1973 yılında otuz altı yaşında askere alındı, Kıbrıs Savaşı'na katıldı, "gazi" oldu. Askerlik bitince *Cumhuriyet* gazetesi ekonomi servisini yönetti, makaleler yazdı. Gazeteden ayrıldıktan sonra yazılarını *Bir Yeni Cumhuriyet İçin* başlıklı kitabında topladı.

Kitabın yayımlanışı 12 Eylül 1980 askeri darbesine denk geldi, kitap toplatıldı. Yalçın Küçük hapse atıldı. Suçu, "Türkiye'nin Marksist düzene geçmesi özlemi sergilenmek" idi!

Dava, 3 Ekim 1980 tarihinde açıldı ve 14 Mayıs 1987 tarihinde, Askeri Yargıtay Daireler Kurulu'nun, Selimiye Askeri Mahkemesi'nin verdiği mahkûmiyet kararını onaması ile son buldu. Hükümde "suç" şöyle açıklandı:

"Sanık Yalçın Küçük şeytana pabucunu ters giydirecek kadar kıvrak zekâya ve düşüncelerini karşısındakilere kolaylıkla, rahatlıkla anlatabilecek, onları en azından kendi düşüncesi paraleline getirerek aynı düşünce tarzını rahatlıkla, kolaylıkla onlara aşılayabilecek ve hiç olmazsa kendi görüşleri, düşünceleri simgesinde onları düşünmeye sevk edebilecek tarzda üsluba, yeteneğe malik bulunmaktadır."

Nerede bizim, "şeytana pabucunu ters giydirecek" aydınlarımız? Ne oldu onlara?

Yalçın Küçük *Davalarım* kitabında yazdı. Solun çektiği acıları bu sayfalarda sıklıkla okuyacaksınız:

"Tahliye olacağım gün bir insanın tekrar tutuklanması ağır darbedir; yıkılabilir."

İktidarlar bunu hep yaptı, yapıyor. Çok az aydınımız baskılara boyun eğmedi.

Yalçın Küçük, tahliye olur olmaz Aziz Nesin ile birlikte askeri darbeye karşı mücadele bayrağı açtı. Yayınlar çıkardı, hep yargılandı, hep hapis yattı. Keskin tespitlerinden taviz vermedi.

Söylenmeyenleri dile ve yazıya döken radikal bir düşünür, inatçı bir entelektüel... Geçmiş ve geleceği anlatan kâhin!

Yalçın Küçük tipi aydınların sayısı neden çok azaldı?

Yıkılan aydınlar ülkemizde neyin çürümesine neden oldu?

Sormamın sebebi, hakiki bir "Cumhuriyet" tartışmasının neden yapılamadığıdır? Sanırım yanıta ilk adım, aydın tartışması yapmakla başlanmalı. Çünkü 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbeleri

ile neoliberalizmin yarattığı "Üçüncü Yol"[3] safsatası aydınımızı öldürdü, toplumsal mücadeleden soyutladı. Mesela:

Herhangi bir bildiri için toplanan imzalara hiç destek vermedim. Yalçın Küçük mahkûm edildiği kitabında yazdı: "Destek sever aydının pratiği son derece pasiftir. Adı ve tipolojisi de buradan geliyor. Destek sever aydından yalnızca destek istenir. Buna alışmıştır. Destek sever aydın Türkiye'de ne olup bittiği ile pek ilgilenmez. Gerek duymaz. Çünkü gerekli olanın kendisine bağlı olduğu pratik tarafından getirileceğine inandırılmıştır. Destek sever aydın at gözlüklüdür..."

Ayrıca... Aydınımız "moda" seviyor. "Ah, arkadaşlarımızı hapse attılar, çıkması için imza verir misiniz!" Peki, "toplu ağlama ayinleri" veya ödül verme dışında değiştirme mücadelesi nasıl verilecek? Moda hedef Batıcılık oldu! Geniş kitlelerin gönlünü okşayan, içeriğinden koparılmış popülist söylemleri, filmleri-videoları, şarkıları-türküleri yeterli buldu, buluyor aydınımız! Türkiye'de en değerli kavramlar metalaştı, değerleri yitirildi. Aydınımız, bilgili ama analitik düşünmüyor, ezberci.[4] Aydınımız, sorun çözebilen değil artık. "Karşıdevrim" böyle kazandı...

Ne yapmak lazım? Mucize aramayacağız, işe, geçmiş ilerici soruları yeniden sormakla başlayacağız: Hangi Cumhuriyet?

Bu yazdıklarıma yaşamımdan örnek sunmalıyım:

Tarih: 26 Aralık 2011.

Üç yüz on altı gündür hapisteyim... O gün, ilk kez Odatv Davası sanığı olarak mahkeme huzuruna çıkarıldım. İddianameye göre, "Ergenekon örgütün yönetici kadrosu ile girift ilişkiler içerisindeydim!" Ki, çoğunu tanımıyordum. Tanıdıklarım arasında Prof. Yalçın Küçük vardı. İddianamede şu yazılıydı: "Yalçın Küçük ve Soner Yalçın'ın aralarında hiyerarşik bir yapı olduğu; Ergenekon örgütünün yönetici kadrosunda bulunan

3 Üçüncü Yol, ekonomik olarak liberal ve sosyal demokrat politikaların bir kombinasyonunu sentezleyerek merkez sağ ve merkez sol siyaseti uzlaştırmaya çalışan, ağırlıklı olarak merkezci bir politika pozisyonudur.

4 Yalçın Küçük'ün son dönemlerde sıklıkla yazdığı, "Beni çıkarırsanız, son elli yılda hiçbir önemli tartışma kalmaz" sözü bu açıdan haklıdır. Çağın yalanlarını reddetti... Örneğin, "Osman" değil "Ataman" idi Osmanlı kurucusu! Kaynağı Macar Türkolog Gyula Moravscik idi... "Sabetay" tartışmalarında birlikte "dayak" yedik. Öncü olmanın zorluğunu yaşadık.

Yalçın Küçük'ün örgütünün amaç ve hedefleri doğrultusunda yayın yapmaları konusunda Soner Yalçın'ı yönlendirdiği, Soner Yalçın'ın da bu talimatlara göre hareket ettiği..."

Savunmamda dedim ki:

"Körlük öyle bir noktaya gelir ki, gülünçleşir. Sayın savcılar, insanın görüş-fikir belirtmesiyle, bir işi yaptırması arasındaki farkı bilmezlikten geliyor. Üzülerek söyleyebilirim ki, –iddianame gösterdi ki– savcıların bilgi birikimleri, tecrübeleri bu davanın çok altında kalmış görülmektedir. Bizi her türlü etik ilkeden yoksun, cemaat müridi yandaş gazetecilerle karıştırıyorlar. Kimse bize emir, buyruk veremez. Bu kimsenin haddine değildir... Sayın savcılar, kim hangi mesleği yaparsa yapsın insanın sözünde, yazısında, iddiasında ölçü olur, ölçüsüzlük sığlıktır..."

Yalçın Küçük ile "örgütsel irtibatımın delili olarak" yasadışı dinledikleri telefon görüşmeleri gösterilince duruşmada Yalçın Küçük'ten özür diledim! Dedim ki:

"Yalçın Küçük'le son üç yılda dokuz telefon görüşmesi yapmışız. Avukatım Feza Yalçın hesaplamış, yılda ortalama 7 bin 500 telefon görüşmesi yapmışım. Üç yılda 22 bin 500 telefon görüşmesi eder. Yani, 22 bin 500 telefondan dokuzunu Yalçın Küçük'le yapmışız! Bu rakamları, hesaplamaları yapmamın nedeni hiç tahmin ettiğiniz değil. Huzurunuzda Yalçın Küçük'ten özür dilemek için. Evet, sayın Hocam, sizi son yıllarda çok az aradığım için lütfen kusuruma bakmayınız. Keşke sizinle dokuz kez değil 999 kez konuşsaydık. Telefon tapelerine bakınca çok utandım..."

Telefon görüşmelerinde neler konuştuğumuzu da açıkladım:

"Sizden kuzenime Londra'da iş bulmanız için yardım istemişim... Odatv'ye röportaj vermeniz için telefon etmişim... Odatv'ye dış haber konusunda yazı yazacak biri var mı diye aramışım...

Ankara'da –Doğan Avcıoğlu'nun eski eşi, Doğan Yurdakul'un ablası– Sevil Yurdakul'un cenazesine katıldıktan sonra onun anısına rakı içmek için lokantaya gideceğimizi söyleyip sizi davet etmişim... Siz de beni *Hürriyet*'teki bir yazımı tebrik için aramışsınız... Duruşmaya gittiğiniz Silivri Mahkemesi konusunda bilgi vermek için aramışsınız... *Vatan, Milliyet* gazetelerinin ve Star TV'nin satılmak üzere olduğunu haber vermek için aramışsınız (bu arada bu üç medya organı da satıldı, öngörünüz için sizi

tebrik ederim). Bir de cep telefonunuza çok para yazmasın, 'evdeyseniz evden arayım' sözlerim dinlemeye takılmış! Tüm konuşmalarımız bunlar... Söz, eğer görüşmelerimiz suçsa şimdiden itiraf ediyorum: Hocam çıkınca sizi daha çok arayacağım. Güzel bir restorana davet edip kendimi affettireceğim!"

Hapishanenin üniversite olduğunu bilen mahallenin çocuğuyum ben, savunmayı hücuma çevirmeyi öğrenen...

Yalçın Küçük ile o mahpusluk günlerinde de çok hoşsohbet anılarımız oldu. On ay sonra Silivri Cezaevi'nden ilk duruşmamızın yapılacağı Çağlayan Adliyesi'ne gitmek için küçük hücrelerin bulunduğu jandarma minibüsüne bindik. Aylardır görüşmeyen herkes birbirinin hatırını soruyor. Yalçın Küçük her daim yaptığı gibi iki elini birbirine vurup, "Koğuştaki kızlar nasıl?" diye sordu. Şaşırdık. Meğer gazetelerden güzel kadınların fotoğrafını kesip koğuş duvarlarına yapıştırıyormuş; çoğu yirmili yaşlardaki arkadaşlarımızı zorbalığa karşı ayakta tutmak için...

Terör örgütü mensubu olduğumuz için cezaevinde çok sıkı kontrollere rağmen Yalçın Küçük ile votka içip nasıl sarhoş olduğumuzu anlatmayayım. Güneşe benzeyen neşesiyle herkesi ayakta tuttu o zor günlerde...

Bugün bu satırları yazarken gözlerim doluyor. Çünkü, Yalçın Küçük ile artık telefonda konuşamıyoruz. Eşi Temren Hanım telefon etti. *Kara Kutu* kitabımı Yalçın Küçük'e ithaf ettiğim için teşekkür etti. Fırsat bulabilirse bizi konuşturacağını söyledi. O fırsat tam gerçekleşmedi. Telefonda konuştuk ama buna konuşma denmezdi, iki-üç kelimeyi sürekli tekrar ediyordu... Yalçın Küçük, kendini dünyaya kapattı... Yalçın Küçük, insanlarla ilişkisini kopardı... Artık ne lokantada buluşup sohbet ne de telefonda "siyasi dedikodu" yapabiliyoruz...

Aziz Nesin *Ah Biz Ödlek Aydınlar* kitabında yazdı: "Safiye Ayla bir gün bana şöyle demişti: 'Telefon defterimdeki numaraları çize çize şimdi her sayfada ya bir ya iki numara kaldı, kimi sayfada hiç kalmadı.' Kimi yaşlara gelen hepimizin çektiği ortaklaşa bir acı bu."

Aziz Nesin bu acıyı elinden geldiğince az duyabilmek için, her yıl hatta altı ayda bir yeni telefon defteri alıyordu.

Ben cep telefonumdaki numaraları silemiyorum, hepsi duruyor. Hatta elinizdeki kitabın adını "Telefonlarını Silemediklerim" koyup, her ismin altına telefon numarasını yazacaktım, vazgeçtim... Yazar Cevdet Kudret "Cenaze Alayı"nda ne anlamlı yazdı: "Şimdi ne çok adamla doldu boş odalarım." Bir insan onu hatırlayan son kişi öldüğünde ölüyor, Kızılderili sözü müydü bu...

Bugün bu satırları yazarken dünyanın önemli Marksist iktisatçılarından Yalçın Küçük'ün hasretini çekiyorum. Hakikat mücadelesi yapan bir "havariye" yaşamında yapılan kaba gücü düşündükçe öfke kusuyorum... Gerçeği bulma ve yazma konusundaki cesaretine kızdıkları için bu değerli düşün insanına çektirilmeyen eziyet kalmadı... Tüm acılardan sınava çekildi adeta. Hatta her dehanın karşılaştığı anlayışsızlık onun da başına geldi; alay edildi: "Deli", "hırçın", "geçimsiz"...[5]

Ülkemizde soru soran, araştıran, yazan özgür düşüncenin sesi çeşitli şekilde kesilmek isteniyor, aydınlar acımasızca biçiliyor. Sadece silahla-bombayla öldürülmüyorlar, sığ kişilerin, zorba kurumların itibar suikastıyla da katlediliyorlar.

Ah! Yalçın Küçük Hocam... İnsan kalmakta inat eden, insanı yüceltmek isteyen devrimci ruhunuz, bağnaz cahiliye zulmüne ne kadar dayanabilirdi ki? Nasıl yorgun düşmezdi o parlak beyin?

Bu kadar öngörüsü doğru çıkan bir düşün insanına bu derece eziyet çektirilmesinin nedeni, bu ülkede vasatın daima iktidarda olması.

Yalçın Küçük'ü hasretle arıyorum; iyimserliğini, inatçılığını, kavgacılığını, esprilerini... Hep aykırıydı ruhu. Hep aydın kaldı, düşüncelerine inatla sarılan... Neler yazmadı ki?

Mesela, kitabı yazarken iktidarın ağır baskısı altındaki CHP'li belediyelerde, DİSK'e bağlı sendikalara üye olan işçiler ücret-maaş artışı için grevler yapıyordu. İlk değildi:

5 Dört yıllık Paris sürgününden dönerken verdiği röportajda şunu dedi: "Lenin ile Trotskiy arasında şu var: Trotskiy hep aynada nasıl göründüğüyle ilgiliydi. Lenin'in ise aynadaki görüntüsü umurunda değildi. Doğrusu benim de umurumda değil. Beni nasıl görüyorlar, nasıl bakıyorlar hiç umurumda değil. İçinden çıktığımız bu hastalıklı toplumun hastalıklarının hepsi bizde var. Dolayısıyla hiçbirimiz mükemmel değiliz, ben mükemmel değilim, ahlaklı olmak istiyorum." Döndü, Ankara Ulucanlar Cezaevine atıldı.

Aziz Nesin'in 1978 yılında yazdığı *Büyük Grev* eserini solcular ağır eleştirince, Yalçın Küçük "Bir Öykünün Ekonomi Politiği" başlıklı eşsiz değerlendirmesini yaptı: "Sahte ekonomi kitaplarıyla kafaları bozulmamış olanların, ekonomi politiği anlamak için 'kitap kurdu' olmak gerektiği kompleksine düşmeyenlerin, kolaylıkla ve beğeniyle okuyup anlayacakları bir öykü..."

Aydın yanlış gördüğünü söyleyip tavır alandır: Aziz Nesin, "bilip de diyenlerden" idi, Yalçın Küçük de öyleydi...

Bugün kaç nitelikli iktisatçımız kaldı? Kimi günlük siyasete yenik düştü, kimi basında köşe kapma, TV'de reyting, sosyal medyada "tık" peşinde! Bilgiç iktisatçı, krizinin nedenlerini değil salt sonuç odaklı, dinleyeni okuyanı hoşnut edecek değerlendirmeler yapıyor. Bu tavra yanlış diyecek kaç Yalçın Küçük'ümüz kaldı? Aziz Nesin'in yazdığı, Yalçın Küçük'ün tespit ettiği ekonomi politik kafalarda yok, unuttular; salt para politikalarına sıkışıp kaldılar...

Yalçın Küçük, dünyada sayılı Sovyetolog ekonomistlerden biriydi. Bence eşsiz eserleri *Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Kuruluşu* ve *Sovyetler Birliği'nde Sosyalizmin Çözülüşü* kitaplarıydı, Marksist teoriye önemli katkılar sundu. Sovyetlerin ölümünü şöyle açıkladı:

"Bir sovyetolog idim ve biliyordum: Sovyet ekonomisi çok sağlamdı ama Sovyet bürokratı sosyalizmden soğumuş ve ihanet yolunu tutmuştu. Bu nedenle 'perestroyka' lafı bana hoş geliyordu. Ama ne zaman ki, Garbaçov, 'savaşçı olmayan bir emperyalizm ve emperyalist olmayan bir kapitalizm' demeye başladı, ağzımdan bu 'cahil' veya bu 'ahmak' sözcüğü döküldü. Satıcı, bıraktım. Satılmış ve satmıştır..."

Çöküşün özü buydu:

Gerek kuruluş zorlukları gerekse iki büyük savaş sebebiyle, Sovyet sistemi bir türlü "yeni insanı" yaratamadı. Sosyalizmin tarifinde, yüksek kalkınma hızı, sürekli teknolojik yenilik, güvenlik zorunluluğu nedeniyle aşırı silahlanma hiç yer almadı. Ama dünyanın iki kutba ayrılması ile insan bilincini mülkiyet bilincinden koparamadı; evet Sovyetler'deki sosyalizm insanı dönüştüremedi. Bu nedenle çöktü...

Yalçın Küçük, öğretmenimdi.[6] En değerli aldığım ders şu oldu: Hiç kolaya kaçmadı, hep dayatılan tarihin-bilginin dışına çıktı. Tarihi ters düz etti. "Tanrıların" ateşini çalıp insanlara ışık veren, eli meşaleli Prometheus... Herkes sustuğu, kimse işini layıkıyla yapmadığı için Camus'un *Yabancı* eserinde yazdığı gibi "Hep başkalarının cinayetlerini işlemek zorunda kaldı" Yalçın Küçük...

6 Zafer Toprak, Taner Timur, Alpaslan Işıklı gibi aydınları da hep hocam bildim. Müthiş zengin kaynaklı kitaplarından çok şey öğrendim...

VEDAT TÜRKALİ

Silivri cezaevindeyim. Başta *Taraf* gazetesi olmak üzere hakkımızda yazılmadık, söylenmedik yalan yok. O günler *Taraf* gazetesinde bir yazı çıktı: Vedat Türkali benimle ilgili şunu yazdı:

"İyilere de selam gönderme yolu açıldığı için hayırlı bir yanı da olacak belki. Haksızlığa, iftiraya uğrayan Yusuf Peygamberin atıldığı zindandan ötürü cezaevine 'mekân-ı Yusuf' denir İslamcı kesimde. Basında adı geçen genç arkadaşları (Ahmet Şık, Nedim Şener) pek tanımıyordum. Düşüncelerinden, yazılarından ötürü tutuklandıkları için yüreğim onlarla. Cezaevi jargonuyla 'Allah kurtarsın!' Aslında hep biliyoruz ki, kurtaracaksa halklarımız kurtaracak hepimizi. Yalnız, her pazar tarihsel yazılarını dört gözle bekleyip çoğunun sayfa boyu kesiklerini kitaplığımdaki dosyalarda sakladığım Soner Yalçın'a özel selam gönderiyorum. Yanılgıya düştüğüne inandığım bir konuda titiz araştırmacı tutumuna katkıda bulunalım diye yardımcım aracılığıyla düzeltme yollamıştım, bilmem anımsar mı (1 Mayıs 1943'te Gazi Orman Çiftliği'nde işçi bayramını Muzaffer Şerif Başoğlu, Behice Boran'la *Adımlar* dergisinin o gün yayınlanan birinci sayısını da kutlamak üzere birlikte geçirdiğimizi bildirdim. Muzaffer Şerif övgüyle sözünü ettiği Dil-Tarih'ten öğrencilerinin yanına da uğramıştı bir ara)? Sayın Soner Yalçın anımsarsa bir de telefon konuşması geçti aramızda. Televizyonda yaptığı bir paket programda konuşmamı istemişti. Ben de ilke olarak sadece canlı programlara katıldığımı, kulaklarım daha bu kadar kötüleşmediği için de kendisiyle sevinerek canlı yayına çıkacağımı bildirmiştim. Olmadığı için de üzüldümdü. Asıl üzüntüm tutuklandığını duyduğumda olmuştu..."

Vedat Türkali ile cezaevinden çıktıktan sonra İstanbul Cihangir'deki evinde görüştüm, söyleşi yaptık TKP tarihine dair... Çekmecemde her zaman yazılma anını-gününü bekleyen kitap çalışmalarım var. Bu çalışmalardan biri için evine misafirliğe gittim...

Evin duvarında asılı, 1951 TKP Tevkifatı tutuklularının bulunduğu Harbiye Cezaevi avlusu fotoğrafı ilk dikkatimi çeken şey oldu. Küçük çalışma odasında sohbet ettik.

Ulu çınar doksan beş yaşındaki Vedat Türkali'nin inanılmaz belleği vardı. 1940'lı-1950'li yılların ağır polis baskısı altında geçen anılarını anlattı. Sohbetimiz ister istemez edebiyata geldi. En sevdiğim eserinin *Güven* olduğunu söyledim, ikinci sırada ise –ilk romanı– *Bir Gün Tek Başına* vardı. Şaşırdım, onun da sıralaması böyleymiş...

Geçen yıl çıkardığı *Bitti Bitti Bitmedi* adlı son romanını okuyup okumadığımı sordu. Yakalandık, "Yazın okumak için ayırdığım kitaplar arasında" dedim! "Hemen oku ve değerlendirmeni söyle. Biliyorsun Türkiye'de yazılmış tek Ermeni romanıdır" dedi. Eve döndüğümde kitabı açtım. İthaf bölümü şöyleydi: "Mahalle, ilkokul, üniversite ve uzun yıllar süren TKP içinde birlikte çalışma onurunu kazandığım, çektiği bütün işkencelere karşın hiçbir tutuklamada beni ve sorumlu birçok kişiyi ele vermeyen Dr. Hayk Açıkgöz'e yürekten sevgi ve borçluluk duygularımla..."

Sayfaları çevirmeye başladım... Hovnan Dede adlı yaşlı bir Ermeni anılarını anlatmaya başladı...

Vedat Türkali'nin *Komünist* adlı kitabı otobiyografidir:

"(Samsun Kökçüoğlu Mahallesi) İlk ve ortaokul boyunca okulda belletilenler doğrultusunda ateşli Kemalisttim. Babam namazında, orucunda yobaz denecek ölçüde Müslüman, Kemalist reformlara tiksinerek karşı çıkan, şeriat yanlısı biriydi. Tüm ailem çevrem de öyle. Üç ablam da okuldan alınmış, okutulmamıştı. Nedeni yoksulluk kadar, okulda başlarını açıp çizgiden çıkacakları korkusuydu. Herkes Kuran okuyordu evde. Özellikle Cumhuriyet Bayramlarında ya da bir başka şenlik günü kente gezmeye gitmeleri için babamdan izin istendi mi alınacak yanıt belliydi: 'Ne işleri var orda? Oturup Kuran okusunlar evde!' Bir ablam hafızdı, ben de Kuran'ı beş kez hatmetmişimdir..."

Böylesi hayattan Nâzım Hikmet hayranlığına ve oradan TKP'ye uzanan bir yaşam...

Tanışmaktan onur duyduğum (ki 1990'lar başında TKP belgeselini yapacaktık, gerçekleştiremedik) "Boz" Mehmet Bozışık parti faaliyeti için bulunduğu Samsun'da 1936 yılında yakalanıp hâkim karşısına çıkardığında, duruşmayı takip edenler arasında lise öğrencisi Vedat Türkali de vardı.

Boz Mehmet dört yıla mahkûm edildiği karar açıklanırken, "Komünizm uğruna dört yıla değil, idama bile mahkûm olsam vız gelir, bu mahkûmiyeti zevk telakki ederim" dedi.

Hâkim, cezasına mahkemeye hakaretten yetmiş sekiz gün daha ekledi. Vedat Türkali o günlerde, zaman gelecek 187 sanıklı 1951 Tevkifatı'nda Boz Mehmet ile birlikte yargılanacaklarını nereden bilsin. Tek bir şiddet olayına bulaşmamış devrimcilerin onurlu hayatı bu...

Vedat Türkali *Güven* romanını, "27 Ocak 1945'te Sansaryan Han'da Güvenlik'teki soruşturması sırasında yaşamını onurlu biçimde yitiren gerçek insan, yiğit devrimci Hasan Basri Alp'in yüce anısına" diye ithaf etti.

Tek değil ki; TKP'li tütün işçisi Abbas'ı da Sansaryan Han'daki Birinci Şube penceresinden atıp öldürdüler.[1]

Umut hiç tükenmedi:

"Boşuna çekilmedi bunca acılar İstanbul
Bekle bizi
(...)
Bekle o günler gelsin İstanbul bekle
Sen bize layıksın"

"Solcu" demek bizim ülkemizde gözaltı demek, mahkeme demek, hapislik, sürgün, bin bir eziyet demek... Yıl 1985. Vedat Türkali, Aydınlar Dilekçesi'nden Barış Derneği'ne kadar hep yargılandı. Tek suçu vardı: düşünmek, yazmak, konuşmak. Hepsi bu...

1 Attilâ İlhan, Hasan Basri için "Yasak Sevişmek" şiirini yazdı:
"Pancurların gerisinde kararıyorum
İçime belalar doğuyor sonbahar doğuyor..."

Şiirle başlayıp senaryoya, romana uzanan mücadeleci bir yaşam... İsimlerini bile değiştirmek zorunda kaldılar sürekli; gerçek adı "Abdülkadir Demirkan" idi. 1960'larda mahkeme kararıyla soyadını "Pirhasan" yaptı. Sonra ilk senaryosundan itibaren "Vedat Türkali" müstear adını kullandı, bu isim gerçek adına dönüştü...

O gün Vedat Türkali'nin evine çekinerek gittim. Bilirdim ki, Vedat Türkali yaman polemikçi. Sert adam.

Dr. Hulusi Dosdoğru, Zihni Anadol gibi "Eski Tüfekler" tarafından, TKP tarihine dair kesit sunduğu 1989'da yayınladığı *Tek Kişilik Ölüm* romanı kıyasıya eleştirildi. Aziz Nesin ve Yalçın Küçük'le de sert "kalem kavgası" yaptı.[2]

Vedat Türkali'nin polemiklere cevap verdiği *Yanıtlar* kitabını Silivri Cezaevi'nde okudum. Polemik konularından biri TKP lideri Dr. Şefik Hüsnü'ye hitap meselesiydi. Araştırma konum gereği Vedat Türkali'ye yoldaşı Dr. Şefik Hüsnü'yü ve TKP'yi sordum, cam gibi hafızasıyla o günleri anlattı. Özetleyerek aktarayım:

"1920 senesinde Beşiktaş'ta o yol var ya, merdiven, orada apartmanlar var, onların birinde Dr. Şefik Hüsnü orada ilk kongreyi topluyor. Kongreye davet edilenler Ankara grubundan; o zaman Ankara'da komünistler var, Mustafa Kemal'in de tuttukları var. Mustafa Kemal de biliyorsun bir komünist partisi kurdurdu orada ama yürümedi...

Doktora evdeki kongrede, 'Sen en çok aydınlara önem veriyorsun, bu emekçilerin işidir, yalnız aydınlar partisi olmaz' diyorlar...

O sırada Mustafa Kemal İzmir'de bir İktisat Kongresi topluyor. Ve oraya Anadolu'nun çeşitli yerlerinden insanlar çağırdı, onların hepsi davetliydi. Kimseye bilet gönderilmedi. Şefik Hüsnü maalesef kongreye ikinci gün gidebildi, maalesef yol parası bulamadı.

2 Vedat Türkali ile görüşmemizden sonra kızı Deniz Türkali'nin Murat Çelikkan ile yaptığı "nehir söyleşisi" *Daha Dans Edicem* kitabında gördüm ki, baba-kız ilişkisi hayli sert geçmiş, yıllarca konuşmadıkları bile oldu. Keza, Vedat Türkali'nin 1951 Tevkifatı'nda birlikte tutuklandığı "büyük yoldaşım" dediği Merih Hanım ile de arası özellikle son yıllarda fırtınalı geçti, boşandılar. Vedat Türkali kitabından eşi Merih Hanım'ın adını ithafından çıkardı sonra! Zor adam.

Evdeki kongrede de yanılmıyorsam 'Biz Kemalist Hareketi destekleyeceğiz' gibi laf etti. Sonra Komintern'in (III. Enternasyonal) İkinci Başkanı onu esaslı tenkit etti!"

"1935-1936'da Samsun'da TKP'ye girdim ama o yıllarda Komintern tavrı şu: Yaklaşan Cihan Harbi'nde hangi memleketler savaştan yanadır, hangileri savaştan bir çıkar beklemez; Türkiye'yi savaşta bir menfaati olmayan devlete ayırılıyorlar. Bize de TKP, 'Artık gizlilik yok, Kemalist hareketi destekleyeceğiz' diyor. 'Kemalist hareketin ilerici, barışçı yanlarını, işçi emekçiye olan yanlarını destekleyeceğiz, yardımcısı olmaya çalışacağız, görevimiz bu' diyor ve partinin bütün gizli örgütü lağvediyorlar. Herkes bir yana gidiyor. Şefik Hüsnü de Paris'e gidiyor. Paris'te Türkiye'nin ilk Marksistlerinden Sadrettin Celal'le karşılaşıyor. Hatta ona 'Vazgeçtin sen bu işten' diyor. Sadrettin Celal de 'Ben de sen vazgeçtin sandım, ben işime devam ediyorum' diyor. Dönüyorlar..."

"Ben de gizlide çalışıyordum epeydir. Bana verilen habere göre Moda'da bir yer var, yeni fikir sokak yirmi iki numara, 'Aklında bu kalsın çünkü daha evvel partiyle ilişkimizi bu kurdurdu' dedi. Gittim, kapıyı çaldım, Emin Sekun açtı, boynuma sarıldı. 'Şefik Hüsnü'ye gidiyoruz' dedi. İlk defa Dr. Şefik Hüsnü'yü orada gördüm. Kapıda karşıladı. Paris'ten dönmeden evvel İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'ya kardeşi Hakkı Hüsnü gidiyor diyor ki; 'Bizim birader buraya gelecek; siyasi hiçbir şey yapmayacak, burada oturacak.' Şükrü Kaya da, 'Hiç tavsiye etmem, burada rahat bırakmazlar onu' diye uyarıyor. Buna rağmen Şefik Hüsnü büyük umutla dönüyor."

"Türkiye'de gidişatın ne kadar farklı olduğunu maalesef kavrayamadı Doktor. Türkiye'de partiler kurulmaya başladı. Ben gittim, eskiden arka odaya alıyordu. Bu sefer beni tam sokağın başındaki koltuğa oturttu. 'Artık legalite' dedi. 'Ama ben askerim hâlâ' dedim. 'Gerekirse birkaç ay bir şeyle kurtulmaya bak, başka çare yok' dedi. Evet bana dediler ki, 'bir an evvel gel'. Ben sevinç içindeyim, tabii hemen kalktım, Akşehir'e gittim. Orada subaylar gazinosunda ne kadar sol yayın varsa hepsini koydum önüme. Hır çıkarmak maksadım. Gelip de sorsunlar istiyordum. 'Bu kitapları niye okuyorsun' diye. Bir tek kişi bile sormadı."

"Ertesi sabah gazetelerde manşet: 'Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi kapatıldı, Şefik Hüsnü tevkif edildi.' Hemen eve gittik; kitapların hepsini yeraltı ettik."

"Şefik Hüsnü'yü tevkif ettiler, mahkeme başladı. Ben haber yolladım hapishaneye, hapishanede benim tanıdıklar var. 'Bir diyeceği var mı Doktor'un, bir emri var mı?'... 'Gözlerinden öperim; sabırla beklesin, hep böyle devam etmeyecek' diye haber geldi. O günlerde de işin kötüsü Türkiye Sovyetler'le kötü bir hâldeydi. Boğazlar meselesi, Kars-Ardahan meselesi."

"Şefik Hüsnü, 'Toprak isteyen yok canım, basın uyduruyor. Onlar konuşalım bunları diyor, konuşmaktan zarar olmaz' diyor.

Ben henüz tevkif edilmemiştim. Bunun cezasının aşağı yukarı öğrenmişler, nüfuzlu aileler var. Gelip haber verdiler. 'Doktor sana beş yıl verdiler' diye. Doktor bir asabileşmiş, 'Yalan' demiş bu söz. 'Bunu kim haber yaptıysa provokatör bu' demiş. Öyle duygusal yönleri de vardı. Beş yılı aldı ve yattı. Sonra tahliye oldu, sürgüne gitti Manisa'ya, orada öldü..."

"Dr. Şefik Hüsnü'ye yapılan eziyetler, işkenceler... Bir tabureye oturtmuşlar. Tam uykusu düşeceği zaman uyandırıyorlar. 'Eve devamlı tembih ettim' dedi. 'Hep bol şekerli yemekler istedim. Onlar geldi, ben düşmedim' dedi. O taburede otuz sekiz gün kalmış. Daha ne olsun..."

"Biz Sultanahmet Cezaevi'ndeydik. Bir gün, 'Ben Ankara'ya gideceğim, ayrılacağız. Yüzbaşı bak! Bu heriflerin hayatta büyük korkuları var (iktidardakiler yani). Birisi ordu, öteki Kürt sorunu. Eğer Türkiye'de bir şey patlak verecekse mutlaka bunlardan birinde verecek.' Dediği de aynen çıktı..."

Vedat Türkali, hayatı boyunca sosyalist ideolojiye bağlı kaldı. Dönek olmadı ama eleştirel tavrından da geri durmadı...

Ve fakat şunu yazmazsam içimde ukde kalacak, Vedat Türkali ile o gün tartışmak istemedim, Atatürk konusunda yeteri kadar araştırma yapıp yapmadığından emin değilim. TKP'den yoldaşı Rasih Nuri İleri bambaşka gerçekler yazdı.

1917 Bolşevik Devrimi rüzgârı herkes gibi Mustafa Kemal'i de etkiledi. Komünist olmadı ancak yakın arkadaşlarına komünist parti kurdurdu, daha ileriye giderek Üçüncü Enternasyonal'e (Komintern) üye olunması için müracaatta bulundurdu.

Atatürk gücünün sınırlarını iyi biliyordu, gerçekçiydi. Her attığı adımda ne yapabileceğini, nereye kadar gidebileceğini iyi hesaplayan bir kurmay. Marksizmin ünlü formülünü doğal olarak uyguladı: "Özgürlük zorunluluğun kavranmasıdır!"

Rasih Nuri İleri önemli konunun altını çiziyor: Atatürk sosyalist değildi ama karşısında da değildi. "Din, iman düşmanı Bolşevik", "geleneksel düşman Moskof" gibi demagojileri bir tarafa attı. Atatürk'ün döneminde Sovyetler Birliği aleyhinde yayında bulunmak yasaktı. Atatürk sipariş ettiği *Türkiye'nin Kalbi Ankara* filmini bile Sovyet rejisöre, Sergey Yutkeviç'e çektirdi. Filmde bol bol orak-çekiç görüntüsü vardı.[3]

Filmde İstiklal Marşı'nın yanı sıra Enternasyonal çalındı. Hatta filmden sonra Atatürk, Abidin Dino'yu 1934'te sinemacılık tahsili için Sovyetlere gönderdi.

Yani, Atatürk'ün ölümüne kadar genel anlamda sol yayınlar, tercümeler serbestti. Hatta Atatürk, kendisi de tercüme ettirdi bazı sol kitapları. Suphi Nuri İleri, Marks'ın *Kapital* eserinin bazı bölümlerini çevirdi, basıldı. Lenin'in *Devlet ve İhtilal* gibi kitapları yayımlandı. Rasih Nuri'nin babası Suphi Nuri'nin 1936'da yazdığı diğer kitabı *İspanya'da Sınıf Kavgası* oldu. Yani, Rasih Nuri o dönemin yakın tanığıydı: "Bir gün babam Rus anarşist-sosyalist Kropotkin'in kitabını eve getirdi. 'İstersen bazı cümleleri tercüme et' dedi."

Yasak sol örgütlere verilen cezalar Atatürk yaşarken şaşılacak kadar azdı. 1927'de TKP'nin başında olan ve yurda gizlice dönen Dr. Şefik Hüsnü'yü ve bütün teşkilatı, Vedat Nedim Tör ele verdi. Davanın sonucunda Dr. Şefik Hüsnü 1925 yılı cezası dahil edilmek üzere sadece bir buçuk yıl hüküm giydi! Cezası tamamlanınca da isteği üzerine kendisine 1929'da pasaport verildi. Şevket Süreyya Aydemir gibi komünistler genel müdürlüklere

3 Baskının Soğuk Savaş dönemindeki akılsızlığına örnek vereyim: Arif Nihat Asya, milliyetçiydi ve öyle antikomünisti ki, Köy Enstitüleri'nin kapatılmasına gerekçe gösterilen Hasanoğlan Köy Enstitüsü binasının orak şeklinde yapıldığına bile inandı! Ama başına ne geldi:
"'Bayrak' şiirim çok sevildi. Ama beyni keçeleşmişler şiirimi, Rus bayrağı için yazdığımı söyleyip durdular. Hani ilk mısramda; 'Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü' diyormuşum? 'Kızıl' kelimesiyle Rus'un kızıl bayrağını anlatıyormuşum! Üstelik Türkçemizde de 'kızıl' kelimesi, komünist kelimesinin karşılığıymış. Al başına belayı..."
Arif Nihat Asya'nın "Bayrak" şiiri sansüre uğradı. Şiirin son kıtası, "emperyalist mesaj" içerdiği için edebiyat-şiir antolojilerine, okul kitaplarına alınmadı.
"Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim
Yer yüzünde yer beğen
Nereye dikilmek istersen
Söyle, seni oraya dikeyim."

atandı. 1932 yılında *Kadro* dergisini çıkardılar. Cumhuriyet'in onuncu yılı için çıkarılan afla Laz İsmail (Bilen) gibi partililer bırakıldı.

Cezaevinden çıkan TKP'liler dağınıklığı gidermek için, İstanbul'un göbeğinde Hasan İzzettin Dinamo ile (Mustafa Suphi ile Kızılordu saflarında savaşan Halil Yalçınkaya'nın kızı) Şerife'nin düğününde kongre yaptı! Atatürk'ün teyzesinin oğlu Reşat Fuat Baraner parti liderliğine geldi.

Hasan İzzettin Dinamo, *TKP Aydınlar ve Anılar* kitabında yazdı: "Bizim evlenme işimiz o kadar gürültülü geçti ki, polisin bu işi nasıl atladığına şaştım."

Atatürk hayatta iken en büyük cezalar Harp Okulu ve Bahriye ile ilgili, Nâzım Hikmet'i ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı içine alan davada verildi. Atatürk ölüm döşeğindeydi, kaldı ki bu davada hüküm giyen Nâzım Hikmet ile Dr. Hikmet Kıvılcımlı ağır hapis cezalarına rağmen derhal şartlı olarak tahliye edildi.

Atatürk can verirken iktidar mücadelesine solcular kurban edildi: İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras gibi solcular tasfiye edildi. Nâzımlar tekrar tutuklandı.

Sosyalistlere, komünistlere düşmanlık Soğuk Savaş döneminde arttı. Bu açılardan Atatürk döneminin nitelikli araştırması yapılmadı. Israrla kimi gerçeklerin üzeri örtüldü, Atatürk'ün, "Türk aydını Batı'daki bütün fikir akımlarını tanımalıdır" diyerek, Marks, Engels, Saint-Simon, Fourier, Owen gibi düşünürlerin tanıtılmasına izin verdiği unutturuldu. Esin Afşar ve Suat, Aydın, Oktay Sinanoğlu kardeşlerin babası Nüzhet Haşim'e bizzat Atatürk tarafından *Faşizm ve Onun Devlet Sistemi* kitabı yazdırıldı. Soğuk Savaş'ın antikomünist propagandası günümüze de sürüyor... Bunlar ayrı kitabın konusu... Tüm bunlar şu gerçeğin üzerini örtmüyor: Cemal Süreya'nın dediği gibi "İsviçre yasalarına göre evlenen, faşist İtalya yasalarına göre hapse giren" solcular oldu hep.

Vedat Türkali'yi *Bir Gün Tek Başına* romanıyla tanıdım, okumayı hep sürdürdüm. Romanlarında aşk, politik mücadeleyle iç içeydi, başkaldırının metaforu. "Bacı" kültürüyle yetişen biz genç solculara yol açtı, direnişin aşksız olmayacağını anlattı!

Kendilerine dürüst bir kuşak. "Bekle Bizi İstanbul" şiirini 1944'te yazan Vedat Türkali, yıllar sonra şunu dedi: "Hayatta iki

şeyi iyi yaptım: Biri sigaraya başlamadım, diğeri şair olmadığımı erken fark ettim."

Vedat Türkali'nin sinema/senaryo yazarlığını unutmamak gerek: *Otobüs Yolcuları*, *Karanlıkta Uyananlar*, *Kara Çarşaflı Gelin* gibi niceleri...

Vedat Türkali'den sonra ilgili araştırma konum için Sevim Belli ile görüşmeye gittim. Evinde sohbet ederken şunu düşündüm: "Devrimci mücadele insanı böyle dinç mi yapıyor?" Karşınızdaki hanımefendinin doksan yaşında olduğuna inanamazsınız!

Vedat Türkali doksan yedi yaşında, Sevim Belli doksan dokuz yaşında öldü...

Sevim Belli, tüm yaşadıklarını *Boşuna mı Çiğnedik* adlı anı kitabında yazdı. Şöyle bitirdi kitabını:

"Sözümü, savaşımın adsız bir eri olarak ama gene de burada tüm devrimciler adına konuştuğuna inandığım Marks'ın şu sözleriyle bitirmeme izin verin: 'Eğer insanlığın çoğunluğu için etkili olabileceğimiz yeri seçmişsek, hiçbir yük bizi kamburlaştıramaz. Çünkü, o herkes adına ödenen bir bedeldir; artık tadına vardığımız şey yoksul, kısıtlı, bencilce bir sevinç değildir, mutluluğumuz milyonlara aittir, eylemlerimiz sessiz sedasız ama sonsuza dek etkisini sürdürecektir...'"

Çocukluğu dedesi Rizeli Rıza Kalkavan'ın Beylerbeyi'ndeki yalısından geçen Sevim Belli istese bambaşka hayat yaşamaz mıydı? O, halkının yanında olmayı seçti. Marks, Engels, Darwin, Politzer, Mitropolski ve İbn Haldun'u Türkçeye çevirdi. Son çalışması Muzaffer Erdost'un Onur Yayınları'ndan çıkacaktı: Marks ile Engels arasındaki mektuplaşmalar...

Merakla beklediğimi söyledim. Ardından ekledim; "Lütfen *Boşuna mı Çiğnedik* kitabının devamını yazın." Şaşırdı. "Sahiden mi?" dedi... Ne yazık ki sağlığı el vermedi. Umarım bana anlattıklarını *Beyaz Komünistlerin Büyük Sırrı/Efendi* kitabımda yazarım. Yıllardır oyalanıp duruyorum, ne zaman yazacaksam...

TARIK AKAN

Bizim kuşak... Yani 1960'lı yıllarda Anadolu'da doğanlar "sinema kuşağı"dır. Taşra dışındaki dünyayı sinemada gördük biz. Sinemaya gitmek bir törendi. Biletler bir gün önceden alınırdı. Banyo yapılırdı ve annem elimizden tutar o büyülü dünyaya götürürdü. Film başlar başlamaz, kahramanımızın yanında kimler olduğunu merakla beklerdim.

Yeşilçam'ın "babacan karakterleri" bizden yana olurdu hep; Cevat Kurtuluş, Necdet Tosun, Sami Hazinses, Nubar Terziyan, Hulusi Kentmen, Münir Özkul...

Karşımızda olanlar ise korkutucu karakterler, Yeşilçam'ın bu "kötü adamlarından" kim korkmazdı ki: Hüseyin Baradan, Önder Somer, Erol Taş, Bilal İnci, Hayati Hamzaoğlu... Çocuk aklımla her seferinde, "bu kötü adamlar yenilebilir mi" diye düşünürdüm. Filmin kahramanına güvenirdim: "Ne olursa olsun biz yeneceğiz" derdim içimden...

Rahmetli annemle gittiğim filmlerin sadece bazı sahnelerini hatırlıyorum; kahramanın "kötü adamları" yendiği kareler!

O yıllar... 1970'li yılların başında mahallede bir laf çıktı: İstanbul'da İTÜ'de okuyan ağabeyim artist olmuştu! Makine mühendisi olması için İstanbul'a gönderilen ağabeyim artistliği mi seçmişti? Babam kızdı, annem gülümsedi, mahalleli bayram etti, havamdan geçilmedi bir-iki hafta. Talihsizlik. Mesele kısa zamanda anlaşıldı: Beyaz perdede görünen kişi ağabeyime çok benzeyen Tarık Akan idi! O masalsı çocuk günlerimden beri, benim kahramanım hep Tarık Akan oldu. Asıl sebep başka tabii...

Şöhret, artistler için en tehlikelisi.

Şöhret, sinsi ve yumuşacık rahatlığıyla kişiyi esir alıp çevresini sınırlarla kuşatır.

Tarık Akan, 1970'li yılların ikinci yarısında kendini esir alan şöhretin gizemli kelepçesini kırıp attı.

O artık havai fişek gibi kısa sürede parlayıp sönen artistlerden olmayacaktı. O artık Yeşilçam'ın romantik, yakışıklı jönü olmayacaktı...

Salon filmlerinin eğlenceli, şımarık oyuncusu değil, sinema sanatçısı olmaktı hedefi. Haksızlıklara uğrayarak acı çeken halkın dramını beyaz perdeye taşıyan sanatçı olmak istiyordu.

İmajını yıkan böyle pek kimse yoktu sinemamız tarihinde. Hayali değil, toplumsal gerçeği beyaz perdeye aktarmak isteyen emekçi olmayı tercih etti.

Hâkim ideolojiye yenik düşerek, dönemi kutsayan değil, zamana karşı çıkan sinema yapmak istiyordu.

Yeşilçam'ın jön rolünü ters düz edecekti. Toplumsal içerikli filmlerde yer alacak, böylece bu düzeni değiştirmek isteyen sanatçılar kervanına katılacaktı. Gişeyi, ticari başarıyı değil toplumsal mesajı önemsedi.

Biliyordu ki Türkiye'de oyunculuk kolay. Türkiye'de sanatçı olmak zor. Tarık Akan bu bilinçle halkın sanatçısı oldu. Hemen olmadı ama.

Bir buçuk yıl kimse kapısını çalmadı, iş vermedi. Yenilmedi. Kararlıydı. Başkaları mevki, nüfuz, ün peşinde koşarken, bütün çabası halkının sorunlarını beyaz perdeye yansıtmak olacaktı. Israrla "Aç kalacaksın, bizim dediğimizi yapacaksın" dediler.[1] Direndi. Taksicilik bile yaptı.

Türkiye'de oluk oluk kan akarken, elinde içkiyle şömine karşısına geçip genç kızlara kur yapan zengin jön olmayı reddetti. İki yıl işsiz kaldı, fırsat buldukça hep okudu bu dönemde...

---

1 Tarık Akan, Zeki Alasya, Metin Akpınar, Kemal Sunal ve arkadaşlarını Ertem Eğilmez "üç kuruşa" oynatıyor. Ve paralarını da çoğu zaman vermiyordu: Yeşilçam sömürüsü. Arzu Film dışında başka film şirketleriyle çalışmasına da izin vermiyordu. Salon filmlerinde oynamaya mecbur bırakıyordu Tarık Akan'ı... Bir gün şirkete gidip bu sömürüye karşı çıktı. Ertem Eğilmez, "Ben izin vermediğim sürece hiçbir filmde oynamayacaksın" dedi.

Yavuz Özkan ve Cüneyt Arkın'la elbirliği yapıp *Maden* filmiyle Yeşilçam ambargosunu deldi. Film, hasılat rekoru kırdı. Antalya Film Festivali'nden yedi ödül aldı. Tarık Akan'a "en iyi erkek oyuncu" ödülü verildi.

O, artık stardı...

Tarık Akan Yeşilçam'ı yendi. Sonra Yılmaz Güney filmleriyle yolunu sürdürdü: *Sürü*, *Yol*...

Tarık Akan'ın tek engeli Yeşilçam değildi. Türkiye'nin gerçek sanatçılarıyla aynı kaderi paylaştı: "Vatan hainliğiyle" suçlandı! Zincire vuruldu. İşkence gördü. Hapis yattı. Serinkanlı dik duruşundan hiç taviz vermedi. Şöhrete yenilmediği gibi...

12 Eylül 1980 askeri darbesinin zulmüne boyun eğmedi. Büyüklük ve kalıcılık getirdi bu yiğitlik ona. Sanatından taviz vermeyen devrimci yücelik mertebesine ulaştı...

Tarih, 12 Aralık 2012.

Odatv Davası'ndan yaklaşık iki yıldır Silivri zindanındayım. Koğuş arkadaşlarım Ergenekon duruşmasına gitti. O gün savcı esas hakkında mütalaasını verecekti. Kimi haber kanalları duruşma önünden canlı yayın yapıyordu. Türkiye'nin farklı yerlerinden binlerce insan mahkeme salonu önüne gelmişti. Jandarma duruşma salonuna girmelerini engellemek için halka tazyikli su sıkıyor, cop kullanıyordu...

Televizyon canlı yayınında mı yoksa bir gün sonra çıkan gazetelerde mi gördüm, bugün tam anımsayamıyorum. Gördüğüm şuydu: Kalabalığın en önünde Tarık Akan vardı ve eliyle barikatları yıkmaya çalışıyordu!

Hiç unutmam, unutamam; çocukluğumda film seyrederken söylediğimi koğuşta tekrarlarken buldum kendimi: "Kahramanımız geldiyse kötü adamları yeneriz!"

Tarık Akan tüm kumpas mağdurlarının sessiz çığlığının duyurulması için çalıştı. Bu nedenle medyada hakaretlere uğradı. Hukuki soruşturmalarla sindirilmek istendi. Tarık Akan'ı kimi şöhrete yenik düşmüş oyunculardan sanıyorlardı! Oysa o işsizliği, açlığı, cezaevi hücreleri gibi nice baskıları göğüsleyen bir devrimci sanatçıydı. İnadına, hep acı çekenin yanında durdu...

Tarık Akan ile hayatımda sadece bir kez yan yana geldim. Hapisteki Balyoz mağduru subaylara gönderilen destek mektuplarından oluşan *Er Mektubu Görülmüştür* kitabının imza gününde.

Kitabı hapisteki subaylar adına biz; gazeteciler, sanatçılar, subaylar imzaladık. Tarık Akan imzacılardan biri olarak oradaydı. Beni görmesiyle kucaklaması bir oldu. Sanki yıllardır tanışıyoruz gibi, ki öyle değil miydi aslında! Yazılarıma, kitaplarıma iltifat etti. O sözler –inanın abartmıyorum– hayatımda aldığım en büyük ödüldü. Demek kahramanımın takdirini kazanmayı başarmıştım! Nasıl bir çocuk gibi mutlu oldum anlatamam...

Demek artık "kötü adamlara" karşı dövüşen iyi adam sahiden yanımdaydı...[2]

Tarık Akan, mütevazıydı, samimiydi, onca popülerliğine rağmen... Kanser oldu, hasta yatağında incelikli bir mektup ile belgesellerinin DVD'sini gönderdi.

Pek kimse bilmez ama Tarık Akan yaptıklarıyla nitelikli bir belgeselci olduğunu ispatladı. *Bir Meçhul Öğretmen* belgeseli her ödülü hak ediyor... *Atatürk'ün Alev Çiçekleri, Anadolu'da Romalıların Ayak İzleri, Afrodisias* gibi belgesel filmlerini Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı için çekti. Tarık Akan'ın başka yüzünü göreceksiniz, seyrediniz mutlaka...

Karşınızda bir "film yıldızı" değil, toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket eden, entelektüel duruşa sahip sanatçı göreceksiniz...

Ekleme yapmama izin veriniz ki Türkiye'nin son yıllarda nasıl çoraklaştığını görünüz.

Benzeri günümüzde hâlâ devam ediyor. Tarık Akan ve bazı sanatçılar ödül için Almanya'ya gitti. *Tercüman* gazetesi "Bu kızıl komünisti kim Almanya'ya getirdi, Türkiye aleyhine konuşma yaptı" diye "haber" yaptı. Yıl, 1981.

Tarık Akan dönüşünde havaalanında gözaltına alındı, kırk beş gün nezarette kaldı. Peki sonra ne oldu? Yıllar sonra beraat etti. *Tercüman*'a tazminat davası açtı... Yedi yıl sonra tazminatı kazandı ama o darbenin ağır koşullarında çektiği eziyetin karşılığı değildi...

2 "O sözler ki kalbimizin üstünde dolu bir tabanca gibi ölüp ölesiye taşırız." "Böyle Bir Sevmek" – Attilâ İlhan

Bütün askeri darbeler, FETÖ gibi aparatları aracılığıyla Tarık Akan'ı yok etmek için neler yapmadı ki: İzmir'de Nâzım Hikmet'in doğum günü toplantısına on beş bin kişi katıldı. Sadece izleyicilerden biri olan Tarık Akan'a dava açıldı! Askeri mahkemede yargılandı.

Tarık Akan'ın asıl "suçu" belliydi: Tehlikeli filmler yapmak!

Hiç değişmedi ki bu: 1951 TKP Büyük Tevkifatı'nda da Ankara Devlet Opera Sanatçısı Ruhi Su, çevrilmekte olan *Âşık Veysel'in Hayatı* (önceki adı *Karanlık Dünya*) filminde komünizm propagandası yapılmasına sesiyle-müziğiyle destek vermişti! O dönem *Vatan* gazetesinde muhabirlik yapan Burhan Arpad *Bir İstanbul Var idi* kitabında, aylardır tutuklu olan arkadaşı Ruhi Su'yu ziyaretini yazdı: "Pijama üstüne palto giymiş, saçları karmakarışık, yüzü tıraşsız, adımları ve bakışları ürkek, ufak tefek insan, kısık sesle bir şeyler mırıldandı... Ruhi Su, polis müdürü parmaksız Hamdi'den izin alıp kirli çamaşırlarını getirmeye gitti. Sonra döndü ve bir bohça uzattı: 'Semiha bunları yıkasın, sizde kalsın.' Evde bohçayı açtık. Kanlı yatak çarşafı vardı. Yıkamadık, yıllarca sakladık tavan arasında. Sonra sobada yaktık."

Tarık Akan nezarette yaşadıklarını *Anne Kafamda Bit Var* kitabında yazdı, yürek dayanmaz. Kitaptan mesleğimi ilgilendiren bir anekdot paylaşayım: Tarık Akan, gözaltına alındığında yanında Müjdat Gezen ve Halit Kıvanç vardı. "Polise sürekli '*Tercüman*'ın yalan haberinden dolayı oluyor bunlar' diyordu Müjdat Gezen. *Hürriyet* gazetesi yazı işleri müdürü Nezih Demirkent tesadüfen oradaydı. Nezih Demirkent'e döndüm, 'Ağabey gazeteniz yazar artık olup biteni' dedim." Ancak tutukluluğu bitip Selimiye'den çıkana kadar tek bir olumlu cümle yazmadı gazete. Bu da bizim medyamız... Hep acıları yazmayayım, Tarık Akan'a sorguda sordular: "Baba adın", Yaşar. "Anne adın", Yaşar... Savcı sinirleniyor, bir daha soruyor, aynı yanıtı alıyor. Ama her ikisinin isminin "Yaşar" olduğunu öğreniyor! İkinci soruya geçiyor, "Konuşurken neden sol yumruğunu havaya kaldırdın?" Tarık Akan'a yapılan bayağı kumpaslar hiç bitmedi.

Sözde kimi cahiller Tarık Akan'a itibar suikastı yapacağını sandı. İşte bunlardan biri: Adı, Eren Keskin...

Röportajlarında kendini şöyle tanıttı:

"Küçükken gittiğim camideki hoca göğüslerimi elleyip cinsel tacizde bulununca ateist olmaya karar verdim."

"Sekiz ya da dokuz yaşlarındaydım o zamanlar. Babamın görevi nedeniyle Bursa'daydık. O zaman Denizlerin kaçışı konuşuluyordu. Bir gün annem kız kardeşimle beni evde yalnız bırakarak dışarı çıkacaktı. Gitmeden de tembihledi:

'Kapıyı kim olduğunu sormadan kimselere açmayın. Eğer ağabeyler (Deniz Gezmiş ve arkadaşları) gelirse içeri alın ve kimseye söylemeyin.' Biz de dua ederdik 'N'olur ağabeyler gelsin, biz de saklayalım' diye. Denizlere yapılan haksızlık beni etkilemişti bu yüzden avukat olmaya karar verdim..."

"Okulda milli güvenlik dersine bir albay giriyordu. O zamanlar milli güvenlik seçmeli dersti. Bütün okulda bir tek ben o dersi seçmemiştim. Hoca derse girince ben çıkardım. Belli ki o zaman da antimilitarist bir yanım vardı..."

"İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin büyük amfisinin ortasında ve sağında otururdu herkes. Ben tabii bilmiyorum. Gittim, sola oturdum. Hemen arkadaşlar uyardılar ama yerimi değiştirmedim."

"Baba tarafım Kürt ama sonuçta dedem valiydi. Kürtlüğü sadece mitinglerdeki sloganlardan biliyoruz. Bir gün denizdeydik. Babamın halasının oğluyla denizde yürümeye başladık. Bayağı da sığ bir suydu. Biraz ilerledikten sonra, etrafta kimse yokken bana dedi ki: Biz Kürtüz. Bunu sakın unutma..."

İnsan Hakları Derneği yöneticiliği de yapan Eren Keskin şunu bile dedi: "Kürt milliyetçisi sayabilirim kendimi. Zaten anne tarafım Çerkez. Kesinlikle Türk değilim o konuda içim rahat..."

Peki... Gelelim asıl konuya: Eren Keskin sosyal medyadan şu yazısını paylaştı:

"Tarık Akan çocukluk anılarımızın bir parçasıydı. Ancak o hep resmi ideolojiyi savundu. Nasıl devrimci olabilir ki?"

Okuyunca dedim ki, herhalde Eren Keskin, *Sürü*, *Yol* ve *Karartma Geceleri* gibi politik filmleri seyretmedi; sahte çocukluk anılarında kaldı!

Okudunuz: Eren Keskin, nasıl solcu, ateist, Kürt milliyetçisi olmuş? Anlattıkları içinde tek "okuma" yok! Politik kimliği "aidiyet duygusuyla" oluşmuş! Bu topraklarda böyle entelektüel olunuyor işte; bu kadar kolay aydın olunuyor! Bu "donanımıyla"

Eren Keskin, bu ülkedeki kimi Kürtlere "rol modellik" yapıyor! Komedi.

Tersini düşünürsek: Örneğin, ateist biri göğüslerini ellese Eren Keskin şeriatçı mı olacaktı? Ya da annesi "ülkücüleri saklayın" dese "Asena" olmaya mı karar verecekti? Ya babası Türk olsaydı, Devlet Bahçeli'nin danışmanlığını mı yapacaktı?

Uzatmayayım diye yazmadım bir de makyaj meselesi var. Solcu bir derneğe giderken annesi, "yüzü solgun" diye allık sürüyor kızına. Dernekte Eren Keskin'e âşık lider, makyaja çok kızıyor ve özeleştiri yapmasını istiyor. Eren Keskin lidere âşık değil, özeleştiri yapmıyor ve o günden sonra makyaj yapmaya başlıyor!

Şurası kesin ki; Eren Keskin, Tarık Akan'ın romantik salon filmlerinin etkisinden kurtulamamış! Başka referansı yok ki. Şaka mı tüm bunlar? Kürt siyasal hareketinin önder kadrosunun donanımı bu mu? Yoksa sadece bir vitrin mankeni mi Eren Keskin?[3]

İşin daha da acıklısı: Halka hizmet etmeyi yücelten büyük sanatçı Tarık Akan'la buluşmayacaklar ise, kimle birleşecekler? Bilinç düzeyi ortada olan ve Tarık Akan'ı devrimci bulmayan keskin Kürt milliyetçiliğinin geldiği yer burasıdır.

Sadece sinema değil. Sadece belgesel değil...

Gezi Direnişi'nde olan, TEKEL işçileri direnişinde bulunan, Zonguldak'tan Soma'ya madencilerin yanında duran, emperyalist kumpaslara karşı barikat yıkan, Nâzım Hikmet Vakfı için didinen, Aziz Nesin Vakfı için çalışan, Barış Derneği kurucusu ve hep DİSK üyesi Tarık Akan devrimci değil öyle mi? Devrimci olup olmadığına dayanışmayı değil, umursamazlığı siyaset hâline getiren Kürt milliyetçisi sözde keskinler mi karar verecek?

Ne yani... Ankara Kızılay'da 13 Mart akşamı; lise öğrencileri Destina, Dorukhan, Atakan, Mehmet ile üniversite öğrencileri Berkay, Kerim, Sümeyra, Feyza, Elvin, Zeynep, Ozan, Can'ı canlı bombayla katleden PKK mı devrimci? Yıllarca bu kör teröre karşı çıkan Tarık Akan mı devrimci değil? Hadi oradan!

3 Eren Keskin'in siyasete girişi, İnsan Hakları Derneği'nin yöneticilerinden (sonra DEP milletvekili) Ahmet Zeki Okçuoğlu ile tanışmasıyla oldu. Evlendiler. 2004'te şiddetli geçimsizlikle boşandılar. Ahmet Zeki Okçuoğlu'nun ilk eşinden oğlu Şıvan, nitelikli bir aydındı, Odatv yazarıydı, 21 Ağustos 2025'te Londra'da kaybettik, 48 yaşındaydı.

Benim derdim Eren Keskin değil... Kafka *Dava* kitabında şöyle yazdı: "Yargı birden gelmez, prosedür yavaş yavaş yargıya dönüşür." Tarık Akan'ın devrimci olmadığı sözünü bu nedenle önemsedim. Bir tek Kürtten bile Eren Keskin'in o sosyal medya yazışına tepki eleştiri gelmedi, bunu kabul edemeyiz. Susamayız. Bu ülkenin vicdanlı solcuları var. *BirGün* gazetesinden sinema yazarı Zahit Atam, Tarık Akan'ı devrimci bulmayanlara şu yanıtı verdi:

"Kimi kez Kürtçülerle AKP'lilerin benzer hassasiyetlerle tarihimizdeki figürlere ilişkin konuşmaları midemi bulandırıyor. Bu rezillik bitsin artık!"

Eren Keskinler Kürt olmayan kimseyi sevmiyor ve devrimci bulmuyor. Bu duruş, emperyalizmin "böl ve yönet" stratejisine uygundur. Tarih, vitrin süslerini değil Tarık Akan gibi devrimcileri unutmaz!

Florinalı Nâzım'ın, vefat eden Ahmet Rasim için yazdığı ağıtla bitireyim Tarık Akan bölümünü:

"Ey çok sevimli, ince
İstanbul'un çocuğu
Yaşamaktan bezince
Gökte aldın soluğu
Gözlerden uçsan da sen
Gönüllerde yerin var..."

LEVENT KIRCA

Ah be Ağabey... Ne yazacağım şimdi ben? Ne söyleyeceğim ne anlatacağım?

Yalçın Küçük, "Kanser büyük üzüntü hastalığıdır" derdi, karşı çıkardım. Bilimsel açıklamalara girişirdim. Şimdi düşünüyorum, Levent Kırca 2001 yılında kan kanserini yenmişti. Sonra ne oldu da karaciğer kanserine yakalandı? Hemen üç ayda koşar gibi bu dünyadan nasıl göçüp gitti?

Levent Kırca neden Ankara Garı'ndaki yüz dokuz kişiyi öldüren canlı bomba faciasını duyduktan hemen sonra bizlere veda etti? Yüreği bu büyük katliamı kaldıramadı mı?

Hep naif Levent Kırca'nın çektiği sancılar, ülkesinin acıları oldu... Hep çıkarsız Levent Kırca daima her türlü şiddetin kurbanı oldu. Kimimiz bombaların, kimimizi zalim acıların şiddetiyle ölüyoruz... O kara kaplı deftere Ankara'da kaybettiğimiz canlarla birlikte bir büyük sanatçının da adını ekleyin lütfen...

Siz! Levent Kırca'yı her gördüğünüzde gülümsediniz; kahkaha attınız. Ben Levent Kırca'yı her gördüğümde hüznü gözlerinden dökülen ıslaklıklara şahit oldum. Hayır! O kendine üzülmeyi zül sayardı. Ülkesi için, halkı için ıslanırdı o yanaklar... 68 Kuşağı'nın idealist-romantik tüm devrimcileri gibi, ülkesinin bu cinnet günlerinden sorumluluk-suçluluk duyardı.

Kuşkusuz çoğu gibi sorumluluğu başkalarının omuzlarına yükleyerek sırça köşkünde yaşamayı sürdürebilirdi. Yani, kurulu düzen içinde konforu seçebilirdi. Yapmadı. Yapamadı. Başarılar, alkışlar, paralar, şöhret gözlerini kamaştırmadı, onu

kandıramadı. Sanatçı büyük amaca yoğunlaştığında kendine gelir çünkü. Meblağ ile ölçülmez bu.

Milyonlar onu alkışlarken, ona gülerken o, bir şey yapamamanın çaresizliğini hissetti. Faşizme, ortaçağ cehaletine tahammülü yoktu. Makamdan-şöhretten feragat etti. Çığlık attı sesi yettiği kadar. Kimileri bunu siyaset yapıyor, slogan atıyor sandı. Büyük sanatçılar oysa, siyaset yapmayı beceremeyenlerdir; tutkunun sanat virtüözü onlar...

Levent Kırca'yı yakından tanıdım:

Heyecanlı adam. Uçsuz bucaksız soylu insan...

Her ihtiyaca koşan, "sessiz çığlık" eylemlerinin neferi... O zorlu dönemde Silivri Cezaevi önündeki barikatlara bile çıktı. İşçi direnişlerinde bulundu. Halkına cesaret aşısı yapmak istedi...

Bir despot tarafından sürekli mahkemelere verildi; polis gazı yutturuldu, eğitimli-eğitimsiz kötülük tarafından linç edilmek istendi. Levent Kırca'yı kimin öldürdüğünü sanıyorsunuz?

Bana kızacaktır, biliyorum... Gerçek hümanist-içten barışsever Levent Kırca bunları yazdığım için bana darılacak, "Bırak beni Ankara'da ölen kardeşlerimizi yaz" diyecektir.

Söz Levent Kırca! Biz de senin gibi bu zulme tahammül etmeyeceğiz, yazacağız her hakikati... Bezdirici, yıpratıcı, sistemli eziyetlere hiçbir zaman boyun eğmeyeceğiz. Ama ne olur izin ver... Halkımız adına sana minnet borcumuzu ödeyelim. Senin ruhunun yüceliğini, düşüncenin zenginliğini bir kez daha yazalım. Halkının seni daha iyi tanımasına yardımcı olalım.

Bilir misiniz ki... Levent Kırca iyi ressam ve heykeltıraş idi. Değerli sanatçıların özelliğidir; Ferhan Şensoy da heykel yapardı. Levent Kırca tüm çeşitliliğini içinde barındırdı, tek yönlü olmadı hiç. Sergi açmasını çok istedim. Hep "Olur" dedi ama bir türlü yapmak istemedi. Belki de kendini o yeterlilikte görmüyordu. Oysa... Zeki Müren'in yaptığı soyut resimleri Bodrum'daki evinde gördüğümde de çok şaşırmıştım. O tablolar da kendine "ressamım" diyen nice zanaatkârın yaptığından iyiydi. Levent Kırca eserleri de öyleydi, sergi yapmadı; hayata hep neşe katmayı tercih etti, yaratma tutkusunu sürdürdü...

Mesela hiç bilinmez: Şarkı sözleri yazdı, Cem Karaca'ya, Özdemir Erdoğan'a verdi, imzasını bile koymadı eserlerine. Evet, bugün ezbere söylediğiniz kimi şarkılar Levent Kırca'ya aitti. Mesela, "Sen de Başını Alıp Gitme" sözlerine bakınca anlarsınız kime ait olduğunu? Yazdığı şiir-şarkı sözleri arşivimde duruyor.

Levent Kırca... Tüm yasakların, dogmaların kalkanını, mizahın gücüyle delmeyi tercih etti. Ülkenin üzeri siyah bir örtüyle kapatılmak istenirken, o tüm renkliliğiyle mizaha sarıldı. Mizahla başkaldırdı. Mizahla ülkenin acılara merhem oldu. Muazzam büyü gücüne sahipti, kimse onun kadar yoğun yaşamamıştır yarattığı kişilerle. Karakterlerini eğip büker, abartır, milyonların keyfi olacak eğlenceyi yaratırdı. Mizahına karşı durulamazdı.

Oyunlarında sıcaklık vardı, ısıtırdı. Sevinci, neşeyi çoğaltan sanatçı... İnsanların dış yüzleriyle hiç ilgilenmedi, sezgiseldi. Yanılmazdı. Safı belliydi; ahlaklıların yanı. Vicdanlı fikrin neferiydi... Ölümsüzleşti, çocuklar gibi saf büyük insan.

Ah be Levent Kırca... Ah be can dostum, ağabeyim... Ne çok sevildin. Ve kimilerini ne çok kızdırdın; kendine düşman ettin!

Gerçi... Gücü elinde tuttuğunu sanan zorbalar, bağımsız düşünen kimi hasım olarak görmezler ki?

Onlara göre Levent Kırca "haddini aşmıştı!" Evet, kara bir tehlikeye karşı halkını uyardığı için haddini aşmıştı. Evet, zorunlu kulluğa-köleliğe başını eğmediğin için haddini aşmıştı. Evet, yüce gönüllü-vicdanlı olduğun için haddini aşmıştı. Evet, açık sözlü-mert olduğun için haddini aşmıştı...

Peki... "Levent Kırca haddini aştı" diyelim. Hangi sanatçılar haddini aşmadı: Pür heves-soluksuz fikir savaşına girip, köşeyi döndükten sonra eşyaya köle olanlar! Gelen iktidarlara göre sürekli kılık değiştirenler!

Aydınımız Levent Kırca'yı kimler neden sevmedi?

Karolin Fişekçi, Orhan Pamuk'tan ayrıldıktan sonra –kendi ifadesiyle– Türkiye'nin ilk fendom erotik romanını yazdı, *İtaatkâr*! Romanın erkek kahramanı ünlü bir sanatçıydı. Romanda ilgimi bu ünlü sanatçının özel hayatındaki konuşma ses tonuyla dışarıda konuştuğu ses tonunun farklı olduğu bilgisi çekti! Roman kahramanı imaja çok önem veriyordu...

Bu sanatçıların, yazarların örnekleri hiç de az değil:

"Dişi Orhan Pamuk" olmak için çırpınıp duran Elif Şafak kitabının İngilizce çevirisine adını "Elif Shafak" diye yazdı, imaj her şey...

Biliyoruz ki "imaj imalatçısı" Cihangir-Nişantaşı medyası bu iki ismi yere göğe koymadı, koyamıyor. Ne ilginç, aynı çevre Levent Kırca'yı sevmedi. Niye?

Levent Kırca gerçek-sahici. Diğerleri imalat ürünü naylon.

Levent Kırca sevincini, üzüntüsünü, eleştirisini, siyasi rengini hiç saklamadı. Rol yapacaksa bunu sadece tiyatro sahnesinde-beyazperdede yaptı. Levent Kırca çoğunluğa uyup iktidarın gölgesinde var olmayı kabul etmedi. Her dönemin muhalif. "Hoca Nasreddin gibi ağlayan, Bayburtlu Zihni gibi gülen" halk sanatçısı.

O bir "Karagöz"dü, dobra dobra konuştu-yazdı, ikiyüzlülüğe tahammül göstermedi. Beğenmediğine "olmamış" dedi. Yalancılara, kurnazlara sözünü sakınmadı, "sahtekâr" dedi, sığ olanlara "cahil" ve diktatöre "zorba" diye haykırdı. Aydındı...

Aydının en büyük özelliği, ülkesini ve halkını karşılıksız sevmesidir. Halkını uyandırmak isteyen bir sanatçının dilinin ve kaleminin sivri olması kim için şaşırtıcı olabilir? Kendilerine yabancı, "serbest piyasaya" düşmüş alınıp-satılanlar! Bunlar her daim insanlığın büyük yıkımlarında ortaya çıkar. Fark budur işte:

Biri halk sanatçısı, diğeri tüketim endüstrisi projesi, meta...

Biri ölümsüz, diğeri fani...

F. Engels dedi ki: "İnsanlar yaşadıkları gibi düşünür."

Somut, örnek bir olay yazmalıyım: Postmodernizmin popüler kültürüne yenik düşmüş kimi meslektaşlarım için üzülüyorum. Habercilik adı altında piarcılık yaparsanız gazetecilik kimliğinizi yok edersiniz. Cengiz Semercioğlu, *Hürriyet* gazetesi *Kelebek* ekinde yazardı, beni şaşırtanlardan. Aklı ve bilgisiyle gazeteciliğini iyi yerlere taşıyabilirdi. Yapamadı. Ve nedense Levent Kırca'yı sevmedi, düşmanlık yaptı. Yazdıklarına inanamadım; Levent Kırca, hastalığına karşı zorlu mücadele verirken, –sevgisizliğini öyle noktaya taşıdı ki– sanatçının özel hayatına dair

tamamen gerçek dışı satırlar kaleme aldı. Magazin gazeteciliği zor iş, kullanışlı olmamak lazım.

Levent Kırca'nın "siyasete bulaşması" Cengiz Semercioğlu gibi kimileri tarafından küçümsendi! Bunun "marjinallik" olduğunu yazdılar! Ne çocukça?

Sanat, bilincin eylemi değil mi; düşüncenin dışa vurumu değil mi? Sanatı ideolojiden-siyasetten farklı düşünmek mümkün mü? Nâzım Hikmet partisiz miydi? Picasso partisiz miydi? Frida Kahlo partisiz miydi? Neruda, Lorca, Brecht, Can Yücel, Yaşar Kemal, Charlie Chaplin... Hangisini yazayım... Meslektaşlarım bunları bilmez mi?[1]

Olacak O Kadar politik değil miydi? Meslektaşlarımız nerelere savruldu? Hiç şaşırtıcı değil, şaşırtıcı olan Levent Kırca gibi ustanın mizahıyla baş etmenin zorluğunu bilmeyen nükte züğürdü kalemler...

Sanatçı filozoftur, tıpkı Levent Kırca gibi... Anlaşılmaması, sevilmemesi yozlaşmanın, çürümenin, vasatlığın sonucu. Ayna tutuyordu topluma!

Sadece Levent Kırca mı? Zeki Alasya dahil kimi sanatçılar, bu nedenlerle içleri boşaltılarak medya tarafından itibarsızlaştırıldı. Tek yol, para kazanmak olarak gösterildi: "Para tutamayan" Zeki Alasya bir beceriksizdi! Kültürel işgale teşne medya, tepeden tırnağa sanat aşkıyla dolu Zeki Alasya'yı "yaptığı hiçbir işte dikiş tutturamayan, hep iflas eden, maymun iştahlı" biri olarak gösterdi!

Böyle böyle Türk sanatının ilerici damarları topluma *loser* (kaybeden) olarak tanıtıldı. Sanattan kazındılar, oyunculuğa indirgendiler.

En gerici neoliberal ideoloji savunan bu yıkıcılar Cumhuriyet için, halk için sanat yapanları "politik sanat" diye küçümseyip yok etmeye çalıştı, çalışıyor... Bu ikiyüzlülüğe, bu hıyanete, medya hep ortak oldu. Yeteneklileri "öldürüp", yeteneksizleri

1 Zeki Alasya ile 1990'lar başında tanıştık. Bedrettin Dalan'ın Demokrat Merkez Partisi (DMP) kurucusu ve Genel Başkan Yardımcısı'ydı. Ankara'ya geldiğinde bir-iki kez sohbet imkânı buldum. Zeki Alasya, siyasette başarılı olamadı, yapısı uygun değildi çünkü (becerikli olanlar yok değil; Guatemala Cumhurbaşkanı J. Morales ya da Ukrayna Başkanı V. Zelenski gibi). Zeki Alasya siyasette niçin başarılı olamadı, çünkü sıkıldı! Sıkılmak ona özgüydü, öyle ki sevişirken sıkılıp ıslık çaldığı söylenirdi!

yücelterek sanatın-sanatçının omurgasını kırmaya çalıştı, çalışıyor...

Toparlayayım artık...

Ne denir; adam olanın fazla dostu olmaz. Levent Kırca dostumdu, ağabeyimdi...

Sahici adam, sadece tiyatro sahnesinde oynadı. Hayat sahnesinde adam gibi adam. Sanatçı. Devrimci. Cesur. Fedakâr. Soyu tükenmekte olan aydın.

Vicdanını, düşüncesini, irade gücünü halkı için kullanan büyük sanatçı...

Levent Kırca yoldaşımdı. Vasiyetinde kol saatinin bana verilmesini istemiş, şaşırdım. Gururla taşıyorum.

Levent Kırca... Tüm yaptıkların için teşekkür ederiz. Biliyoruz ki adını tarihin sonsuzlar listesine yazdırıp, ölümsüzlüğe eriştin.

YAŞAR KEMAL

Cezaevindeydik. Yaşar Kemal'in bize karşı tavrına çok üzüldük.

Geleceğim bu konuya, ancak önyargılı olduğumun düşünülmemesi için usta yazarla ilgili methiye yazacağım...

Yaşar Kemal deyince, yakın arkadaşlarının aklına ilk gelen onun sıcak, saf coşkusu. Sert görünümü altında hep neşe saklı. El şakalarını sever. Dostlarını kucaklayıp sağa sola savurur, sevmediklerini daha sert savurur!

Küfürlü konuşur, kızanlara "Ben köylüyüm" derdi...[1]

Yaşar Kemal herkese "ağam" derdi. Attilâ İlhan, bu tavrı hiç sevmez, iğnelerdi: "Ağaların meddahı."

Nurullah Ataç, Yaşar Kemal için, "Okur-yazar değil, sadece yazar" derdi. Sert eleştirmen Ataç, "üstadım" denmesinden de rahatsız olurdu (Ataç kendisi için, "Türkiye için fazlayım, Avrupa için eksik" derdi. Refik Halit Karay da hiç hoşlanmazdı "üstadım" hitabından. Maalesef bu hitap benim dilimde takıntıdır! Neyse).

Aziz Nesin de sevmezdi Yaşar Kemal'in patavatsız karakterini, herkesi övmesinden rahatsızlık duyardı, "numaracı" derdi.[2]

1 Olağanüstü incelikli, kibar, kızgınlığını hiç dışa vurmayan, bağırıp çağırmayan, kötü söz etmeyen, sövmeyen tek kişi vardı belki aydınlar dünyasında: Ruhi Su. Birgün konser vermeye Yalova vapuru ile giderken yanına oturan kadın yanlışlıkla üzerine oturduğu sazını kırar. Kendi ifadesine göre kadına çok ağır konuşur: "Gördünüz mü hanımefendi yaptığınız marifetinizi?"

2 Edebiyat tarihinde tartışmalar hiç eksik olmadı. Mesela, Nâzım Hikmet, Orhan Veli'yi "şekil yobazlığı" yapmakla eleştirdi. Orhan Veli de 1940 yılında Nâzım Hikmet'i yeren şiir yazdı:

Bu kitabın konusu karakter analizi değil, bu girişi yapmama edebiyat eleştirmeni Memet Fuat'ın haklı sorusu neden oldu: "Kültürsüzlüğü kesinlikle saptanmış sayılan bir yazar nasıl böyle bütün dünyanın ilgisini çeken romanlar yazdı?"

Dil anıtı Yaşar Kemal'i hak ettiği gibi tartışmadığımızı düşünüyorum. Mesela, şiirsellik tekniği dolu dili nasıl doğdu? Coşkulu dil kullanımı bile başlı başına ele alınması gerekmiyor mu, tadı tuzu nereden geliyor bu doğal kaynağın?

Dokuz yaşındayken, yaklaşık üç ay kadar, doğduğu Hemite (Göğçeli) köyüne iki saat uzaklıktaki Burhanlı İlkokulu'na gitti, sonra Kadirli Cumhuriyet İlkokulu'nda okuma olanağı buldu ve bu okulu on altı yaşında bitirdi. Adana Birinci Ortaokulu'na girdi ve üç yıl sonra son sınıfta kalınca öğrenimini yarıda bıraktı. On dokuz yaşındaki bu genç, ırgat katipliği, inşaat koordinatörlüğü, bostan bekçiliği gibi nice işlere girip çıktı.

Cumhuriyet, bu kadar sürede zengin dilli eşsiz yapıtlar yazan bir yazarı nasıl yetiştirdi? Kuşkusuz bir âşık, bir destancı olarak doğdu. Ancak: Adana Halkevi'nin de etkisi var kuşkusuz. İlk şiiri Halkevi'nin *Görüşler* dergisinde yayımlandı. İlk folklor derlemesi de bu dergide çıktı. İlk folklor derleme kitabı *Ağıtlar*'ı da Halkevi yayımladı.[3]

Yaşar Kemal'in üzerindeki Cumhuriyet emeği görmezden geliniyor.

Son yıllarda yine aynı oyun, yine aynı plan ve yine aynı imaj çalışması sahneye kondu: İçini boşaltarak yüceltme! Nâzım Hikmet mi dediniz; bunlara sorarsanız, romantik şairdir sadece!

"İlk yemişini bu sene verdi/Kızılcık/Üç tane/Bir daha seneye beş tane verir/Ömür çok/Bekleriz/Ne çıka/İlahi kızılcık!"
Ahmed Arif de sevmezdi Orhan Veli'yi, "cılız" bulurdu.
Nükteli eleştirileri hep sevdim. Samipaşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem hayranlığını kıskanırmış. Lafı geçtiğinde onun *Araba Sevdası* romanına gönderme yaparak, "Şu gürültülü arabayı konuşmaya son verin" dermiş...

3 Vilayet Halkevlerinin çıkardığı dergiler, kitaplar ülke aydınlanmasının kültürel kütüphanesi, hazinesiydi. Örneğin maniler, "Hey dağlar taşlı dağlar/çiçekli, kuşlu dağlar/sen de yârden mi ayrıldın/gözlerin yaşlı dağlar." Halk şiiridir bu mısralar. "A benim bahtiyarım/gönlümde tatlı yârim/yüzünde göz izi var/sana kim baktı yârim." Yaşar Kemal'in edebi dilinin kaynağı bunlardır. Sözlü edebiyat geleneğinin çocuğu...
Stendhal, Fransız yazın dilinin Fransa Anayasalarından çıktığını söyledi; bizde halk edebiyatı...

Sanırsınız, aşk nedeniyle on üç yıl hapis yattı. Nâzım Hikmet kadar çarpıtılan edebiyatçımız azdır. Öyle ki, bir röportajında "Banyo yapmayı sevmem" dediği için Nâzım Hikmet'in adını "pasaklıya" çıkardılar! Nurullah Ataç'a da tırnaklarını yediği için neler dendi! Aziz Nesin mi dediniz; bunlara sorarsanız salt bir gülmece yazarıdır! Şimdi aynı sözleri Yaşar Kemal için sarf ediyorlar! Övgü yarışındalar ama içini boşaltarak yapıyorlar bunu.

Kim mi yapıyor bunu: Bellek siliciler! Nâzım Hikmet, Aziz Nesin, Yaşar Kemal toplumcu-sosyalist yazarlardı, unuttura-mazsınız.

Yaşar Kemal'in edebiyat dünyasına girişini, 1952'de yayımlanan *Sarı Sıcak* öyküsü ile başlatıyorlar. Kimine göre natüralist köy romanı yazarı, hep doğaya ve insanlarına sadık.[4] Kimine göre çağdaş Türk edebiyatının en büyük yazarı... Kimine göre Anadolu'yu tüm folkloruyla dünyaya taşıyan evrensel yazar (ki Yaşar Kemal'de feodalizm hayranlığı olduğunu belirten Vecihi Timuroğlu gibi eleştirmenler de oldu).

Daima Nobel Ödülü adayı Yaşar Kemal! Üstüne yapıştı kaldı bu ödül (Mark Twain, Virginia Woolf, F. Scott Fitzgerald, Tolstoy, Çehov, Ibsen gibi kimler almadı... Ki Sartre gibi yazarların da reddettiğini anımsatırım). Celal Nuri İleri, *İkdam* gazetesinde arada bir Nobel edebiyat ödülünün Abdülhak Hamit'e verilmesi için yazı yazardı! Nobel aşkı yeni değil yani...

Yaşar Kemal tüm eserlerinde bozulmayı, yozlaşmayı, çöküşü ve itibarıyla güzelliğin, iyiliğin, sevginin nasıl yitip gittiğini yazdı hep...

Akçasazın Ağaları ya da *Binboğalar Efsanesi*'ne açıp bakın, kapitalist düzenin başlamasıyla yitirilen değerler çırılçıplak karşınıza

4 Türkiye'de köy romancılığı daima tartışma konusu oldu. Yazık ki bu tartışmayı yapanların çoğu, bu edebiyat akımının Rusya'da doğan "Narodnik edebiyatı" olduğunu, genel anlamda "toplumsal gerçekçiliğin öncüsü" kabul edildiğini bilmiyorlar! Akım, aydınların köylüyü "uyandırma" hareketiydi. Gogol, Turgenyev, Tolstoy gibi yazarları etkiledi akım. Bizde ise öncüler Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Kemal Tahir...
Öte yandan Hüseyin Rahmi Gürpınar'dan Sait Faik'e yazarlar "köye yönelmediler" diye eleştirildi! Bu baskıyla hiç taşra görmemiş yazarlar bile köylüleri anlatır oldu!
Bu moda dayatması en çok Fakir Baykurt'u rahatsız etti.

çıkar. Yaşar Kemal kapitalizmin, insanı ve doğayı nasıl yok ettiğini hayatın tüm gerçekliğiyle gözler önüne serdi. Yaşar Kemal'in bu bakış açısı göz ardı edilebilir mi?

Yaşar Kemal, karakter kuyumcusu; sadece insanın, kurumların çürüyüşünü yazmadı. Türk edebiyatında; dağları, ovaları, bataklıkları, ağaçları, otları, böcekleri, kuşları, köpekleri yani tüm doğayı romanlarında şiirsel dille anlatan pek yazar yok. "Ve dağ yürüyordu kaval sesinde. Ve uçurumlar, çığlar, ayaz, gece yıldızlar patlıyordu. Ayışığı patlıyordu. Ve dağ bütün hışmıyla yürüyordu. Terlemiş, soluklanan... Bir ulu dev gibi göğüs geçiriyordu Ağrı." (*Ağrıdağı Efsanesi*)

Müthiş yazar Yaşar Kemal'in romanlarının konusu sadece bozulan insan olmadı; temiz, yabanıl, el değmemiş büyük "Tanrı bahçesi" doğanın yok edilişini de yazdı. Çukurova'nın simgesi artık ulu kartal değil, sivri sinekti! Romandaki ilerici Derviş Bey sanki bugünleri gördü, "Yakında kuru toprak kalacak bir de bomboş bir gökyüzü. Ne ot ne çiçek ne çalı ne kurt ne börtü böcek..."

Hiç unutmam, gazeteci Murat Bardakçı televizyon ekranında, "Adam sayfalarca bir yaprağın düşüşünü yazıyor, böyle roman olur mu?" diye isim vermeden Yaşar Kemal'i eleştirdi! Türkiye'nin "eleştiri" kalite çıtası maalesef bu derece düştü!

Yaşar Kemal, kapitalizmin Türkiye'deki gelişmesinde büyük katkısı olan Çukurova bölgesindeki zorunlu dönüşü tüm ideolojik yönleriyle, destancı bir dille yazdı. *İnce Memed* değil salt; *Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu* üçlüsü *İnce Memed*'i geride bıraktı kimine göre... Mesela bugün Türkiye kadın mücadelesine tanık oluyor ise katkısı göz ardı edilemez. Gizli kahramanları yörük-Türkmen-Alevi kadınlarıydı! Ağaların evlerini basan, beyleri yok eden ve İnce Memed gibi eşkıyalara sahip çıkan hep bu yiğit kadınlardı.[5]

5 Yaşar Kemal'in özel hayatında kadınlar ile ilişkisi nasıldı? *Siz Kimi Kandırıyorsunuz* kitabımda "düzeyli aktüel" için bir örnek verdim. Gülriz Sururi, *Bir An Gelir* otobiyografik kitabında, Yaşar Kemal'in flört için dolmuşta kendisine "Şişt küçük hanım tanışabilir miyiz?" diye sıkıştırdığını yazdı, ben de kitabıma koydum. Gülriz Sururi demeç verdi, beni bir güzel haşladı! Ona göre kitabımın reklamını yapıyordum! Kızmasın bana, gazeteci

İnce Memedsiz Yaşar Kemal anlatılabilir mi? İnce Memedsiz Yaşar Kemal anlaşılabilir mi? Kimdir İnce Memed? Yaşar Kemal'in ta kendisidir. Başkaldırının sembolü "İnce Memed" sadece sömürüye karşı çıkmaz, ortaçağ ideolojisiyle-hurafesiyle de kavga etmez mi? İçinde mücadele sözcüğü geçmeden, düzen eleştirisi yapılmadan Yaşar Kemal anlatılabilir mi?[6]

Yaşar Kemal'e göre İnce Memed, "mecbur adam"dı! Mücadeleye mecbur kalmıştı: Haksızlığı sessizce kabul etmedi, kaderine boyun eğmedi! Bu nedenle Battal Ağa, İnce Memed'e şöyle dedi; "İnsanoğlunun içinde bu kurt oldukça, insanoğlu ne olursa olsun yenilmeyecek." Bir Köroğlu'dur, bir Dadaloğlu'dur "İnce Memed"... Toroslarda beş adamıyla öldürülen "Zalanın oğlu" denilen eşkıyadır, Yaşar Kemal'in sekiz yaşında yazdığı ağıtla anlattığı...

Evet, Yaşar Kemal, tüm eserlerinde sömürüye-yozlaşmaya karşı insanları mücadeleye çağırdı: Ne olursa olsun, her biçim sanatın birinci işi başkaldırmaktı. Kökeninde başkaldırı olan sanat, çağımızın ilerici insanlığı ile isyan ettikçe kalıcılığını gerçekleştirecekti.

Feodal şiddet; daha vahşi fakat tekil, kapitalist şiddet; dolaylı, fakat kitleseldi...

Eserleri hayat bilgisiydi, romanları insan laboratuvarıydı... Kötülük canavarını alt etmenin (örneğin –kimine göre en iyi

---

Altemur Kılıç *Kılıç'tan Kılıç'a* anı kitabında Gülriz Hanım'a olan aşkını, bir buse öptüğünü yazdı...

Yalçın Küçük, gençlik arkadaşı "Ağam Kemal" dediği Yaşar Kemal'in Moda'da güzel, alımlı Ayperi, Gülçin, Mevhibe isimli kızlara nasıl aşk ilan ettiğini, sonunda –tek çocuklu– Tilda ile evlendiğini ayrıntılı yazdı (*Çıkış* ve diğerleri). Kimse ona bir şey demedi! Laf Moda kıyılarından açılmışken, Mevhibe Beyat, üç evlilik yaptı; İlhan Selçuk, Öztürk Serengil, Muhlis Hasa. Özdemir Asaf, Mevhibe için "Lavinia" şiirini yazdı...

Modalı kızlara kim âşık olmadı, şiir yazmadı ki... Faruk Nafiz'in platonik sevgilisi Bedriye idi. Ömer Seyfettin'den Halit Fahri'ye kadar ne aşk hikâyeleri vurur Moda kıyılarına...

6 Şu notu düşmeliyim. Bu tespitime katılmayanlar da var kuşkusuz. Düşün insanı Afşar Timuçin'in eleştirisi; "Bir Yaşar Kemal okumakla şu içinde yaşadığımız dönemi kavrayamazsınız. Ve yirmi ikinci yüzyılın insanı, *İnce Memed*'i okuduğu zaman, bugünden, bugünkü bizim yaşamımızdan herhangi bilgi edinemeyecektir... Gerçek sanat yapılarında bir ülkenin üretim ilişkilerini değil, bir toplumun genel düşünce şartlarını buluyoruz... Balzac'ı, Flaubert'i, Zola'yı okuyoruz, tarihçileri, iktisatçıların vermediği bilgileri onlarda buluyoruz." Eleştirisi haklı mıdır, karar sizin...

romanıdır– *Akçasazın Ağaları*'nda olduğu gibi) iki türlü yolu vardı: Birincisi Pir Sultan Abdal ve Dadaloğlu şiirleri okuyan Arzuhalci Ali Efendi'nin gelenekçi direnme yolu...

İkincisi, Traktör İşçileri Sendikası Başkanı Habip Usta'nın çağdaş devrimci yolu... Hangi Yaşar Kemal? İkisi de:

Yaşar Kemal yoksullardan yana oldu.

Yaşar Kemal mücadeleden yana oldu.

Yaşar Kemal emekçi birliğinden yana oldu

Yaşar Kemal devrimden yana oldu... Sosyalistti. TİP'e üyeydi. Partide güler yüzlü sosyalizmin lideri Mehmet Ali Aybar'a yakındı. Ki Yaşar Kemal'i *Cumhuriyet* gazetesine, 1951 yılında götüren Aybar aracılığıyla Arif Dino oldu.[7] "Yaşar Kemal"in isim babası ise Abidin Dino oldu. Büyük yürüyüşün devrimcisi böyle doğdu...[8]

Röportajları çok ses getirdi. "Yanan Ormanlarda Elli Gün" veya "Kaçakçılar Arasında Yirmi Beş Gün" gibi... Gazete için 1963'e kadar röportaj yaptı, yazdı... Saha gözlemciliği, cesareti, gerçekçiliği ve kuşkusuz edebi üslubuyla basında örnek oldu.

Peki, bu solcu yazarımızın son yıllarına dair ekleme yapmayalım mı? Bazı satırları yazarken canım yanıyor. Bu satırlar da öyle: Yaşar Kemal, tartışılmaz büyük yazarımız. Ah, ne yazık ki, son yarım yüzyılda sol dalganın kırılması yazarımızın eksikliklerini fazlasıyla ortaya çıkardı. Geldik kırılma konusuna...

Yıl, 2011...

Odatv'den Barış Pehlivan ile Silivri Cezaevi'nde aynı koğuştayız. Türkiye Gazeteciler Sendikası, sadece hapisteki gazetecilerin yazacağı *Tutuklu Gazete* çıkaracaktı. Ki gazeteyi kimi yayın organları ek olarak dağıtacaktı.

Barış Pehlivan, "Ben" dedi, "Yaşar Kemal ile röportaj yapacağım!" Özenle hazırladığı soruları avukat aracılığıyla gönderdi.

7 Yaşar Kemal'in "Benim gerçek üniversitem" dediği Arif Dino, değeri pek bilinmemiş aydınlarımızdandır: Yazar, ressam, heykeltıraş, karikatürist, gazeteci ve film artistiydi. Yapımcısı İpek Film olan *Güneşe Doğru* filminde oynadı. Bir diğer aktrist, heykeltıraş Sezen Morel'di. Ne güzel günlermiş... Arif Dino'nun hayatı yazılmalı. Alman faşizmine karşı çıktığı için kardeşi Abidin Dino ile sürgüne gönderilmesi bile başlı başına olaydır. Yıl, 1942.

8 Yaşar Kemal eserlerini yazarken yürüyerek önce düşünür, notlarını yanındaki kâğıdına yazar ve kurgu kafasında bitince masaya otururdu; tıpkı Kemal Tahir gibi... Kimi yazar ise –Aziz Nesin gibi– yazarak düşünürdü...

O günlerde Barış Pehlivan, doksan dört yaşındaki Stéphane Hessel'in dünyadaki adaletsizliklere karşı çıkan *Öfkelenin!* kitabını okuyordu. Sadece Fransa'daki satışı iki milyonu aşan ve yirmi beş dile çevrilen *Öfkelenin!* kitabı o dönem Batı'daki eylemlerin manifestosu idi...

Barış Pehlivan, seksen sekiz yaşındaki Yaşar Kemal'in Silivri haksızlıklarına-kumpaslarına karşı çıkacağını umuyordu. Fakat... Beklemediği bir yanıt aldı. "Hasta" olduğunu sorulara yanıt veremeyeceğini söyledi Yaşar Kemal!

"Hasta" sözünü duyunca endişelendik, umarız koca çınarın başına kötü bir şey gelmezdi...

Hasta olmadığını koğuşta günlük gazeteleri okurken gördük, Yaşar Kemal'in kahkaha atan fotoğrafları vardı! Şenlikli fotoğraf İstanbul'daki Fransız Konsolosluğu'nda çekilmişti. Fransa, Yaşar Kemal'e daha önce verdiği *Légion d'honneur* nişanının derecesini yükseltme kararı almıştı. Légion d'honneur nişanının "Commandeur" (Komutan) derecesine 1983 yılında değer görülen Yaşar Kemal, bu kez nişanın bir üst seviyesi olan "Grand Officier" (Büyük Subay) derecesi ile onurlandırılmıştı.

Törende konuşma yapan Yaşar Kemal, ödülü takdim etmek için İstanbul'a gelen Légion d'honneur Şövalyesi Orgeneral Jean-Louis Georgelin için, "Yeni bir dost daha kazandım. Yazar Yaşar Kemal'i benden iyi biliyor" demişti.

Orgeneral Jean-Louis Georgelin ise konuşmasında, "Yaşar Kemal'den başka, hayatı sonsuz bir özgürlük ve adalet mücadelesi içinde geçmiş kim böyle bir ödül alabilir?" dedi... Heyhat! 1803 yılından beri kimler bu ödülü almamıştı ki? Geçelim...

Silivri Cezaevi'ndeki koğuşumuzda gazete haberlerini okuyunca karmaşık duygular yaşadık. Yaşar Kemal hasta görünmüyordu. Sağlıklıydı. Öyle ki gazeteci Ertuğrul Özkök'ün yazdığına göre, törende Yaşar Kemal kahkaha atarak "Ulan Ertuğrul" diye "saydırmıştı"!

Sebebi, *Hürriyet* gazetesinin yayın politikası filan değildi. Özkök kendini tanıtınca "Ulan seni tanımayacak kadar yaşlandım mı?" diye sitem etmişti! Evet, Yaşar Kemal hayli keyifliydi... 1960'lar sonunda Fethi Naci ve Doğan Özgüden ile *Ant* dergisini yayımlayan Yaşar Kemal'e yıllar ne yaptı?

Sanmayınız ki röportaj teklifine "hasta" mazeretiyle yanıt vermemesine üzüldük. Canımızı asıl sıkan şuydu: Yaşar Kemal

"Büyük Subay" ödülünü alırken Fransa, Suriye ve Libya'yı bombalıyordu!

Jean-Paul Sartre, "Entelektüel, kendisini ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokan insandır" der. Yaşar Kemal ise şahsına yararına olmayan hiçbir şeyle ilgilenmedi maalesef...[9]

Yaşar Kemal adı ne zaman geçse başta Nobel olmak üzere ödül konuşulur oldu. Sahi, bu ödül meselesi bu kadar önemli mi? Son yıllarda aydını "ödül" bağımlısı yaptılar; hep bir algı/piar çalışması yapılır oldu, edebiyatın önüne geçirildi reklam amaçlı ödüller! Yaşar Kemal'in 2008 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün elinden Kültür Sanat Ödülü alması hem de ağır bel rahatsızlığına rağmen Ankara'ya kadar gitmesi, "ödül" bağımlılığının" sonucu değil mi? İhtiyacı mı vardı?[10]

Diğer yandan, Silivri Cezaevi'ndeki kumpas duruşmalarına gideceğine dair en yakın dostlarına söz vermesine rağmen gitmedi, son anda vazgeçti, "Ayşe istemiyor" dedi. "Ayşe" eşi Ayşe Semiha Baban...

Şaşırtıcı değil, dönem, fikir değiştirmenin ceket değiştirmekten kolay olduğu devir. Nâzım Hikmet'in, "Döndürmedi rüzgâr beni havada yaprağa" dizelerinin hatırlanmadığı günler.

Postmodern çağdayız... Sadece Yaşar Kemal değil ki. Mesela medyada aralıklarla şu tür haberler çıktı aynı dönem:

---

9 Hıfzı Topuz, 2000 yılında *Eski Dostlar* adında anı kitabı çıkardı. Kimilerinin Yaşar Kemal'e "vefasız" dediğine tek örnek yazdı: "Müzehher Vâ-Nû kitabı yazdığım günlerde bana şöyle dedi: 'Biliyor musun Aziz'i (Nesin) çok arıyorum. Her fırsatta uğrar hatırımı sorardı. Yaşar ise ne kadar hayırsız ve vefasız çıktı, bilemezsin. Yok oldu. Ne bir telefon eder ne uğrar ne sorar. Yahu, şurada kaç kişi kaldık? Şevket (Süreyya) öldü, Mehmet Ali (Aybar) öldü, Ruhi (Su) öldü, Çetin (Altan) hayırsızı da evime uğramaz oldu... Hele o Yaşar yok mu o Yaşar? Bir kaşık suda boğacağım, görürsem.' " Yaşar Kemal ile 1946 yılında tanıştıklarını yazan Hıfzı Topuz, herhalde aynı sitemi yapıyordu ki kitabına bu satırları koydu...
Kötülüklerin en tiksindiricisi nankörlüktür, Yaşar Kemal'in öyle olduğunu düşünmek istemiyorum.

10 Hayatım boyunca ödül başvurusu yapmadım. Ama bir ödül töreninde, dolaylı olarak, benim yüzümden kavga çıktı. Cezaevindeyim. *Madımak – Menekşe'den Önce* belgeselimi arkadaşlarım tamamladı. Tarih 25 Aralık 2012. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Sedat Simavi belgesel ödülünü, Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* belgeselineverdi. B. Sadık Albayrak ödül töreni sırasında "Masum ama savaş kışkırtıcısı" diye bağırınca salonda kavga çıktı. Kendisi gibi bazı yazarlarla Esad'ı kınayıp, "Sonunuz Kaddafi gibi olacak" demişlerdi Pamuklar! Albayrak, "Soner Yalçın'a değil de neden savaş kışkırtıcısı Pamuk'a ödül verildiğini" sorguluyordu. Yorumu siz yapın...

Orhan Pamuk, yeni romanına başladığını söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanının yarısına geldiğini söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanını bitirdiğini söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanını yakında çıkaracağını söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanını 2017'de çıkaracağını söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanını 2020'de çıkaracağını söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanını 2021'de çıkaracağını söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanının tanıtım videosunu yaptırdı.

Orhan Pamuk, yeni romanı için yaptığı çizimler medyaya sızdı.

Orhan Pamuk, yeni romanının kitap kapağını kendi çizdi.

Orhan Pamuk, yeni romanı için röportajlara başladı; –geç de olsa nedense– Ayasofya tartışmasına katıldı.

Orhan Pamuk, –her eserinde olduğu gibi Doğu-Batı karşıtlığını yazdığı– *Veba Geceleri* adlı yeni romanına yaşadığımız pandemiden çok önce başladığını söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanının kafasında otuz yılda oluştuğunu söyledi.

Orhan Pamuk, yeni romanına 3,5 yıldır çalıştığını söyledi.

Orhan Pamuk... Orhan Pamuk... Orhan Pamuk...

Orhan Pamuk'un medyadaki başarılı algı yönetiminin sonucu bunlar!

Öyle ki: Romanı matbaadayken medyanın en itibarsızları Rasim Ozan Kütahyalı ve Nagehan Alçı çiftiyle (o zaman evlilerdi) Cihangir'deki evinde çektirdiği fotoğrafı bile sosyal medyaya sızdırdı. Doğal olarak yer yerinden oynadı. Tepki gösterenler bilmedi ki, piarın iyisi kötüsü olmaz! Edebiyat artık "piyasaya" düştü, değeri medyada yer alışı sayınızla ilgili... Eleştiri kalmadı edebiyat dünyasında, ahbap çavuş lobisinin yazdığı kitap reklamları var...

Hiç unutmam Doğan Hızlan *Hürriyet* gazetesinde, "İsrail, Orhan Pamuk okuyor" diye ne sevinip uzun yazı yazmıştı! Bu kitabın yayım sürecinde bilindik medya yayınlarına başladı, "Orhan Pamuk 'Bir İlk Aşk' romanını yazmaya başladı" ve saire...

Taylan Kara edebiyat eleştirmeni. Beş ciltlik *Edebiyatla Ahmaklaştırma Felsefeyle Çökertme* kitaplarının her sayfasını bilgi edinerek, düşünerek, sonuçlar çıkararak okudum...

"Taylan Kara" adını biliyordum ama yazdıklarını ayrıntılı okumamıştım. Kitap sayfalarını çevirdikçe şaşırdım. Edebiyatın nasıl "pornografiye" dönüştürüldüğü yazdı. Telefona sarıldım, tebrik ettim. Hatta Odatv'de yazmasını rica ettim. "Sizin başınızı belaya sokmak istemem" dedi. Edebiyat lobilerinin etkisinden-gücünden bahsetti. Hemen her yazdığına engel çıkarmışlardı...

Doğru, gerçekçi, önemli tespitleri var çünkü: Orhan Pamuk gibi Üçüncü Dünya Ülkesi yazarlarının sürekli "Doğu-Batı karşıtlığını" yazarak Batı kültürel alanına nasıl girdiklerini adım adım takip ediyor. "Örneğin" diyor, "kitap kapaklarında mutlaka cami motifi vardır!" Bu özellikle de Ayasofya idi. Hımm, anlaşılmıştı; AKP iktidarının hiçbir antidemokratik dayatmasına karşı çıkmayan Orhan Pamuk'un, son romanı *Veba Geceleri* çıkarken Ayasofya tartışmasına katılmasının sebebi buydu. Her adım planlı stratejinin yarattığı edebiyat! Hedef bestseller olmak, kitaptan ne kadar bahsedilirse o kadar değerli! Eseri yazmanın bir de "matematiği" vardı ki, İspanyol yazarların kopyası!

Kuşkusuz... Sadece kitap kapağıyla, "matematiksel" kurguyla Batı kültürel hegemonyasına girilmez. CIA "kültür şubesi" fonlarıyla da desteklenmeniz şart. Hem cebinize para koyarlar hem de "Uluslararası Yazarlık Programı" ile "yetiştirirler" sizi... Bir anda "Doğu'nun Kafka'sı" diye övgüler alıverirsiniz Batı medyasından! Kitaplarınız çevrilir ardı ardına Batı dillerine...

Batı hayranı günümüz "Tanzimat münevverleri" bu "rol model yazarları" sadece edebiyatçı değil, her dediğinde büyük anlam bulunan "politik alim" diye yutturuyor kamuoyuna...

Edebiyat ödüllerinin seçici kurul üyeleri hiç dikkatinizi çekti mi? Yirmi üç edebiyat ödülü seçim kurulunun on altısında –ki çoğunun başkanı– Doğan Hızlan! Neler dönüyor belli...

Mesela... TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı danışma kurul başkanı Doğan Hızlan kendini "onur yazarı" seçtirirken utanmıyor...

Mesela... Duygu Asena Ödülü'nün, seçici kurulda bulunan İpek Çalışlar'a verilmesinden zerre utanmıyorlar...

Mesela... Behçet Necatigil Şiir Ödülü seçici kurulunda bulunan Hilmi Yavuz, ödülün oğlu Ali Hikmet'e verilmesini sağlarken utanmıyor...

Mesela... Yunus Nadi Ödülü'nü edebiyat dalında 2002'den 2018'e kadar Can Yayınları'ndan çıkan eserler alıyor. Olabilir. Ancak ödülü veren beş üyenin dördünün Can Yayınları'ndan olmasından utanmıyorlar...

Uzatmak istemiyorum... Edebiyat dünyası son yarım yüzyılda neoliberal popülizmle çok kirletildi.[11]

Taylan Kara diyor ki: "Bu toplumun 1990'lı ve 2000'li yıllarda yaşadığı şeyin adı 'entelektüel suikast'tır. Bu toplumda akıl, uzun süren bir suikastın kurbanı olmuştur. Bu topluma kaba şiddetin dışında son derece programlı ve sistematik ideolojik şiddet uygulanmıştır. Kaba şiddetin etkisi kısa vadede geçici iken, ideolojik şiddetin etkileri uzun dönemli kalıcı olacaktır. Bugün gördüğümüz toplumsal, kültürel, sanatsal yapı bu sistematik şiddetin doğrudan ürünleridir..."

Taylan Kara, B. Sadık Albayrak, Cengiz Gündoğdu, Oğuz Demiralp gibi çelikten edebiyat eleştirmenlerine ihtiyacımız var. Fethi Naci'yi ya da tüm sertliğine rağmen "demir yumruk" Nurullah Ataç'ı arıyoruz...

Madem konu açıldı son örnekle nokta koyayım bu bölüme: Filozof Hegel'in "özdeşlik" kavramı vardır. Bir insanın kendisiyle tutarlı olması onun varlığının temelidir. Yani savunduğu ilkeler ile eylemi arasında özdeşlik olması gerekir.

Doğan Hızlan'ın özdeşliği var mı? Mesela, Doğan Hızlan en temel adalet-hukuk ilkesi masumiyet karinesini öğrendi mi? Doğan Hızlan, mahkemede hüküm kesinleşene kadar kimsenin suçlu ilan edilemeyeceğini bilmez mi? Doğan Hızlan bağımsız gazetecilik, halkın haber alma özgürlüğü halkında bilgisiz midir?

Doğan Hızlan'ın sadece "kültür insanı" kimliği yok. *Hürriyet* gazetesinin yayın danışmanı. Peki, yayın danışmanı Doğan Hızlan'ın gazetede neler yaptığını tarih yazamayacak mı? Şöyle ki:

11 Sadece edebiyat dünyası kirletilmedi. Gazetecilik farklı durumda mı? Odatv emekçileri FETÖ kumpaslarıyla hapse atıldı. 2011'de "yılın en iyi haber sitesi" ödülünü Odatv'ye veren Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ödülü geri aldı! Odatv'ye düşmanlıkları hiç bitmedi. Odatv'den Can Özçelik yaptığı haberle Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan'ın makamından alınmasına sebep oldu. AKP iktidarında bu ilkti, yılın gazetecilik başarısıydı; Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Sedat Simavi ödülünü Can Özçelik'e vermedi. Yıl, 2021.
Odatv'ye düşmanlıklarının sebebi belliydi: Hep FETÖ müritlerine ödül verdiler.

FETÖ kumpasıyla Silivri Cezaevine atılan *Hürriyet* yazarı Soner Yalçın'a, Doğan Hızlan iki kez haber gönderdi:

– İlkinde, "Soner zahmet etmesin pazar yazılarını artık yayımlamayacağız" dedi.

– İkincisinde, "Soner Yalçın ile artık çalışmama kararı aldık" dedi.

FETÖ kumpaslarının azgınlaştığı 2011 yılında oldu bunlar!

Daha ortada iddianame bile yoktu. Daha duruşmalar bile başlamamıştı.

Doğan Hızlan cezaevine avukat gönderip işin aslını sorma-öğrenme zahmetine bile girişmedi. Kumpasçılar kervanına katıldı...

Doğan Hızlan, Soner Yalçın'ı *Hürriyet*'ten kovmanın gönüllü aracılığını yaparak yazarını kamuoyu önünde peşinen suçlu hâle getirdi. *Hürriyet* gazetesinin bile artık istemeyip kovduğu bir yazara kim inanabilirdi? Yayın danışmanı Doğan Hızlan budur. Sadece Soner Yalçın değil...

Doğan Hızlan her daim *Hürriyet* yazarlarını telefonla aradı. Kiminin köşe yazısına sansür uyguladı, kiminin yazdığı gün sayısını azalttı, kimine kovulduğunu tebliğ etti.

Doğan Hızlan Türkiye'nin o zor günlerinde bunu yapmaya niçin gönüllü oldu? Neden bu kirli dönemin sansürcülüğünü üstlendi? Para için mi? Unvan için mi? Niçin?

Neymiş, pek nazikmiş...

Neymiş, kültür insanı imiş...

Neymiş, gazetecilerin ağabeyi imiş...

Ya medyadaki kıyıcı rolü? Bu gerçekler yazılmasın mı?

Aydın Doğan'ın itibarıyla Doğan Hızlan'ın beni gazeteden kovmasının nedeni FETÖ hakikatlerini yazmamdı.

Doğan Hızlan meselesini kişiselleştirdiğimi düşünmeyiniz. Bir örnek daha yazayım:

Yıl, 1985. İstanbul 1. Asliye Ticaret Mahkemesinde bir dava görüldü: Yazar Necati Cumalı ve şair Ataol Behramoğlu Hürriyet Holding bünyesindeki *Gösteri* dergisinden şikâyetçi oldu: "Teliflerimiz ödenmiyor!"

Yazarların 60 bin lira alması gerekirken sadece 1500 lira ödeme yapılmıştı. Konu mahkemeye intikal etti. Edebiyatçılara karşı

Hürriyet Holding'in mahkemede tanığı kimdi dersiniz: Doğan Hızlan! Yazar Cumalı ve şair Behramoğlu'na karşı tanıklık yapmaktan utanmadı...

Hürriyet'ten kovulanlar Emin Çölaşan ile başladı, Bekir Coşkun ve Oktay Ekşi ile sürdü gitti...

Sonunda Aydın Doğan kendisini de kurtaramadı, Demirören'e satmak zorunda kaldı, o da gitti. Doğan Hızlan kaldı sadece, sinsiliğin üstadı...

Doğan Hızlan gibi medyada isim bulmak pek mümkün değil. Hilmi Yavuz olabilir, 1998 yılından 2016 darbesine kadar FETÖ resmi organı *Zaman* gazetesinde yazdı, dokunan olmadı. Doğan Hızlanlar, Hilmi Yavuzlar ile çok kirlenmemek lazım.

Odatv ile başladık onunla bitirelim:

Odatv kapatıldı... Gazeteci arkadaşlarımız hapse atıldı... Şahsi tanışıklığımız olan aydınlar dışında kimseden ses çıkmadı. Anlı şanlı-şöhretli gazeteciler köşelerinde tek satır yazmadı. Niye? Türk aydını neden "Yaşar Kemal tavrını" bir türlü kıramıyor, güneşin sadece kendini aydınlattığı yanılgısı içinde!

Mesele sadece Odatv mi? Asıl üzerinde durulması gereken gazetecilik değil mi; özgürlük değil mi? Kumpas değil mi? Neden bu kumkuma? Biliyorum, kavramlarla düşünmeyen bir toplum tartışmayı salt kişiler üzerinden yapar. Bu nedenle hep "suçlu" aranır! Değerlerin içi boşaltılırsa hiçe dönüşür çünkü...

Odatv, habercilik yaptığından susturulmak istendi, halen de isteniyor. O hâlde konu, ülkemizin özgürlük sorunu değil mi?

Bu konuda ortak diyalog nasıl kurulamaz? Nasıl sessizliğe gömülmeyi tercih eder aydın? Daha acısını herkese sorayım: Kimse utanmıyor mu?

Platon, "Eğer" diyor; "toplum, ahlak olarak bozulmuşsa birey olarak sizin ahlaklı olmanız ve bunu uygulamanız hiçbir anlam ifade etmez." Ahlaksızlık toplumu sardıysa eğer, ahlaklı olduğunuzu anlatmanız işe yaramaz...

Çırpınıp duruyoruz gerçeği anlatmak için ne işiten ne gören var! Oysa Odatv kumpası özünde ülkenin etik yarası, özgürlük davası. Herkesin ahlakına ayna tutmakta...

Kimse yok mu orada? "Ulan" mı diyelim; "saydıralım" mı? Konsolosluklara biat mı edelim? Yurtseverlikten vaz mı geçelim?

Yoksa Orhan Kemal'in, Yaşar Kemal'e taktığı isimle "kör" mü olalım? Rüzgâra kapılan kimileri, ruhlarını düşürüp kaybedebiliyor bu yaşam yolculuğunda...

Yaşar Kemal'in kişiliğine kızmış olabilirim ama yazdıklarına, Türk dilini kanatlandırıp coşturmasına, anlattığı insan hikâyelerine tek söz edemem, edebiyatçılığı en büyük ödüllere layık. Öyle büyüktü ki yazarlığı, Yaşar Kemal bile öldüremedi onu!

Romanlarında Çukurova, yalnızca mekân değil, adeta başlı başına başkahraman. Toprak, ova, dağ, pamuk tarlası, ağaç insanla birlikte yaşayan canlı karakter...

Türk dilinin yetiştirdiği büyük yazarımız Yaşar Kemal ölümsüzdür, her kelimesi yaşayacak mutlak.

FERHAN ŞENSOY

J. J. Rousseau, eğlenceli şeylerle uğraşmanın bir tür erdem olduğuna inandı. Eğlenceli olanın temelinde bilgi vardı. Bilgiye güler yüzle ulaşma vardı...

Doğan Avcıoğlu'nun *Yön* dergisi 29 Ocak 1965 tarihli sayısında şunu yazdı: "Sanatta dürüst kalmak diye bir şey var. Yani ödün vermemek. Sanat yolunda inanmadığı, doğru bulmadığı hiçbir şeyi yapmamak. Başkaları ile çekişirken olmasa da kendi kendine kaldığında her sanatçının durup düşünmesi gerekir: Doğru bulmadığım şeyler yapıyor muyum?"

Başlayabilirim:

Yirmi yaşındaydı. Yazıya meraklıydı. Öykü yazıyordu. Şiir yazıyordu. Bunlar dönemin tanınmış *Yeni Ufuklar* ve *Soyut* gibi solcu edebiyat dergilerinde yayımlanıyordu.

Asıl aşkla bağlı olduğu tiyatro: Oyunlar yazmak, sahnelemek ve oynamak istedi. Babası Yusuf Ziya Şensoy belediye başkanıydı, otoriterdi. Tiyatrocu olmasına kesinlikle karşıydı. Pek istemeyerek Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü'nde okumaya başladı. Ancak tiyatrodan kopamadı. Skeçleri ilk olarak *Devekuşu Kabare*'de oynandı. Ayfer Feray Tiyatrosu'nda, Grup Oyuncuları ile beraber oyunculuğa adım attı... Ailedeki destekçisi annesi Müjgan Hanım'dı.

Bir gün bilmediği tiyatro yazarlarını ve oyunlarını keşfetmek için sürekli gittiği Fransız Konsolosluğu'nda ilan gördü. Ortak Pazar (Avrupa Birliği)-Türkiye ilişkisi konusunda kompozisyon

yarışması yapılacak ve kazanan on beş gün Fransa'da misafir edilecekti. Ortak Pazar'a karşıydı. Ama Fransa'ya gitmek de hoştu! *Ortak Pazara Hayır* başlıklı Fransızca metin yazdı. Çok şaşırdı, kazanmıştı. Ver elini Fransa... Yıl, 1972.

Ortak Pazar'ın "başkenti" Strasbourg'da seminerlere katıldı; buradaki tartışmalarda "Ortak Pazar'ın dili Türkçe olsun" gibi şaşırtıcı önerilerle kafaları karıştırdı!

Strasbourg'da dolaşırken devlet tiyatrosunun sezon oyunları afişleri arasında konservatuvar sınavı ilanı gördü. Öylesine başvurdu. Galatasaray Lisesi'nde Fransızca bir oyunu oynayacaktı: *İbne Charles de Gaulle*! Sınava iki yüz kişinin üzerinde katılım vardı. Kazanmayı hiç beklemiyordu. Devlet tiyatrosunun kapısına asılan kazananlar listesinde gördü adını: "Fernand Sansua"...

Arkası geldi, yaşamı boyunca kahramanı "kendi olan" elli dört tiyatro oyunu yazdı. Yirmi iki kitabı oldu. On filmde ve on bir televizyon dizisinde oynadı. Otuz beş ödül aldı... Havai fişek gibi parlamış sönmüş oyunculardan olmadı. Işığı hiç sönmedi, aksine parlamayı sürdürdü. Salonlara sığmadı. Dün, bugün ve yarın hiç solmayacak sanatçı. Gelenekle dehayı birleştiren sıra dışı devrimci.

O... İftihar abidesi bir yaratıcı.

O... Tiyatronun filozofu.

O... Tuluatın son kavuklusu.

O... Hiciv üstadı modern meddah.

O... Usta sanatçı.

O... Kaleminin sapını gülle donatan yazar.

O... Kendi dilini yaratan milli değer.

Bir istisna... Meblağ ve ün yükseldikçe bundan rahatsız olan sanatçı. Ortaoyuncular'ın lideri. Yaşamı boyunda "orta yolculuk" yapmayan, "oyuncu" olmayan, başkaldıran aydın.

İronisinin anlaşılması için zekâ gerektiren sivri dilli entelektüel. Eğlencelik olmadı oyunları...

Düşündüğünü cesaretle dile getiren açık sözlü-maskesiz aydın.

Tiyatrosu yakılan. Sürekli eleştirilen. Sürekli yıpratılmaya çalışılan dava adamı, hep sadık siyasal görüşüne. Uygarlık anıtı, mizahı kalkanı... Anadolu Diyojen'i...

Bir örnek vermeliyim: Fransa'dan sonra Kanada'ya gitti. 1974'te Montreal'de, Theatre Patriote'da Fransızca olarak yazdığı *Ce Fou De Gogol* (*Şu Gogol Delisi*) adlı oyununu sahneye koydu ve Montreal'de en iyi yabancı yazar ödülünü aldı. Dünyanın tanıdığı bir tiyatrocu olacakken tüm bildiklerini, gördüklerini anlatmak-sergilemek için ülkesine döndü.

Toprağına-insanına sevdalı bir öğretmen, tek kişilik okul.

Asabiyetin yakıştığı en muhalif. Bir efsane daktilo başında... Bileklerinde şöhretin kelepçesi yok, özgür yazdı hep. Herkesle hesaplaştı, kendini heba edercesine...

Ferhan Şensoy...

Tarih: 7 Şubat 1987. *Muzır Müzikal* oyununu oynuyorlardı. Kadrosunda kimler yok ki: Ferhan Şensoy, Rasim Öztekin, Bülent Kayabaş, Tarık Papuççuoğlu, Sevil Üstekin, Derya Baykal...

FETÖ yayın organı *Zaman* gazetesi hedef gösterdi. Şan Tiyatrosu'nu yaktılar.[1]

Yangın gecesi Ferhan Şensoy yazacağı oyunun adını buldu: *Ferhangi Şeyler.*

Yangınla yok edilen Şan Tiyatrosu yerine, *Ferhangi Şeyler* oyununun geliriyle, on dokuzuncu yüzyılda yapılan ama zamanla yok olma yolunda ilerleyen İstanbul Beyoğlu'ndaki "Ses Tiyatrosu"nu yüz yıl sonra yeniden inşa etti. Adını, "Ses 1885 Tiyatrosu" yaptı.[2]

Ferhangi Şeyler yirmi yedi yıl sahnelendi. Bir Ferhan Şensoy klasiği oldu, iki bin kez sahnelenerek dünya rekoru kırdı. Ferhan Şensoy bu oyununda Türkiye'nin güncel olaylarını mizahi bir bakışla sahneye taşıdı. Dinamik bir oyundu. *Ferhangi Şeyler* geliriyle Ses Tiyatrosu'nun çarkını döndürdü hep. İnadına tiyatro yapmakta direnen Ortaoyuncular'ına maddi güç sağladı.

Ferhan Şensoy, oyunlarını sadece Ses Tiyatrosu'nda oynamadı. Fransa Strasbourg'da öğrenci iken hocası ve ustası Jérôme Savary'den öğrendiği turne geleneğini sürdürdü. Anadolu'da turneye çıktı. Ülke dışına da gitti *Ferhangi Şeyler*...

1 Her daim "iktidarın dini" ile sanatçıların eserleri birbirine düşman gösterildi. Vatikan'ın hedef gösterdiği bazı yazarları hatırlatayım: G. Flaubert, A. Dumas, V. Hugo, G. Sand, Stendhal...

2 Bu tiyatroyu Patroski Companaki isimli Rum mimar yapmıştı. Ses akustiği inanılmaz iyiydi. "Kuliste osurmayın balkondan duyulur" denirdi.

Ferhan Şensoy, alışkanlık yaptı herkeste.

1980'ler başı, Ferhan Şensoy'u üniversite öğrencisi olduğum Ankara'da turnede tanıdım. Dehasının önünde özel bir yol olduğunu o sahnede gördüm, hiç sıradan değildi. Kıvrak zekâsına hayran kaldım. "Şömine sanatı" yapmıyordu diğer kabare oyuncuları gibi. Sözleri yumruk gibiydi, ikiyüzlülerin suratına... Oyunun kalitesi, içerdiği fikirlerin kalitesiydi. Büyülemiyordu, coşturuyordu; rehavet içinde ayrılmıyordunuz tiyatro salonundan. Bir daha peşini bırakmadım...

Daktilonun başına geçip oyunlarını çırılçıplak yazardı, öyle de yaşadı; kostümsüz, hep çıplak. Henry Miller, Bukowski gibi...[3]

Anladım ki dâhi, düşüncelerini her an fiile çeviren kişidir.

Şiir gibi insan, zamana yenilmemiş...

Aforizmaları kitap olmalı: "Uyumak güzelde kitle hâlinde uyuyunca sıkıntı büyük oluyor."

"Çok faşist yağmur yağıyor, sanırım kocaman bir şemsiyenin altında toplanma zamanı."

"Aptalların en akıllı tarafı, onlar hiç vakit kaybetmez, başkalarının vakit kaybetmesini sağlar ve bu konuda harıl harıl çalışırlar."

Ferhan Şensoy'un eziyet çekme konusunda yalnız olmadığını bir sanatçı üzerinden daha yazayım:

Ülkemizde muhafazakârların kültürel-inanç sorunu var mı? Mesela, başörtüsü mağduriyeti var mı?

Bu soru nereden çıktı demeyiniz. Geçtiğimiz yıllarda, iktidar medyasında bir "haber" okurken kahkaha attım! Tam *Ferhangi Şeyler* konusu: Sözde haber Müjdat Gezen ile ilgiliydi. Büyük usta, televizyon ekranında şunu demişti: "Bugün yarın öyle bir şey olacak ki, Mustafa Kemal hep doğruyu söylemiştir: 'Geldikleri gibi giderler.' Bunlar da 'Mehter Marşı' ile gidecek, biz de 'İzmir Marşı' ile gezeriz inşallah..."

3 Aziz Nesin, Yalçın Küçük gibi aydınlar Ankara'da demokratik düzene bir an önce geçilmesi için cunta lideri Kenan Evren'e 1256 kişinin imzası olan "Aydınlar Dilekçesi"ni verdi. Yıl, 1984 idi. Olağanüstü koşullarda bu yılgınlığı aşan bir cesaret örneğiydi. Kimileri korktu, imzasını geri çekti. Arabesk türkücü de korkanlar arasındaydı, Ferhan Şensoy demeç verdi: "O Aydınsa ben de Manisayım!"

İktidar medyası bu sözlerin altındaki "subliminal mesajı" yakaladı hemen! Sanatçı Gezen bu sözleriyle normal insan algısının anlayamayacağı-fark edemeyeceği bilinçaltına mesaj göndermişti! Yok yok, komik olan burası değil. İktidar medyasına göre sanatçı, "hükümeti işgal güçlerine benzetmişti!" Sanatçı, "Yarın öyle bir şey olacak ki..." diyerek "darbeyi" ima etmişti!

Ve kahkaha atmama sebep olan şu "olağanüstü" bulguları oldu: "Müjdat Gezen'in bu skandal sözleri söylediği sırada kemer olarak palaska takması dikkat çekti!"

İşte bunu okuyunca kahkahayı koy verdim. Bunu hiçbir mizah yazarı yazamazdı! Sonra düşündüm: "Bu neyin kafası?"

AKP yıllarca tek seçim stratejisi yaptı:

Laikçiler ile yaptığı çatışmacı-tahrikçi dille, korkuttuğu muhafazakârların oylarını topladı. Müjdat Gezen'e bu sebeple bugün yalan olduğunu bile göre "palaska" taktırdılar! Hâlâ "darbeci asker" korkusunu yaymak istiyorlar... Hâlâ "müesses nizam" korkusu yaymak istiyorlar. Partilerinden kopuşun önüne bu tür kurnazlıkla geçeceklerini sanıyorlar. Geleneksel oy verme davranışına yönelik hâlâ laik-dindar gerginliğinden-çatışmasından-provokasyonundan medet umuyorlar. Yazık. Daha vahim olanı Müjdat Gezen'i yargıladılar, palaskadan! Müjdat Gezen ile bu konuyu kahkahalar atarak konuştum. Gülmek devrimci bir eylem değil mi?

Ama sadece bununla sınırlı değil ki: Arkasından Müjdat Gezen Sanat Okulu'nu da kundakladılar. Ülke olarak çaresizlik ve kargaşa girdabına girdik. Diyaloğu kaybettik, öldürdüler, dövdüler, yaktılar ve bunun arkası hiç kesilmiyor. Herkes kendi mahallesine yönelik şiddeti kınıyor. Oysa, terörün stratejik ve siyasal amacı var; bu sebeple şiddeti bilinçli ve planlı. Peki ya bunların? "Heyecanlı gençler" deyip geçilecek mi yine? Bunlar plansız mı, bilinçsiz mi?

Hayır amaçları gizli değil: Ülkede korku, yılgınlık, caydırıcılık yaratmak. Bir tür bulaşıcı "veba" hastalığını ülkeye yaymak. AKP iktidarı sadece seyrediyor, işine geliyor. Yetmiyor, şiddeti meşrulaştıracak tavır içinde görünüyor. Siyasal haksızlık içinde, "karşı mahalleye" yapılanları umursamıyor. Devlet yok, parti var ülkemizde!

Mussolini'nin "Kara Gömlekliler" ve Hitler'in "Kahverengi Gömleklileri" gibi benzeri yarı askeri faşist yapıların

kurulmayacağının garantisi var mı? Yok. Hukuk mu dediniz? Adalet mi dediniz? Yazayım:

Adının önemi yok. Konuştuğu televizyon kanalının da önemi yok. O kişi, bu televizyon kanalında Müjdat Gezen ile ilgili şu kaba sözleri etti: Pezevenk. Kerhane işletiyor. Ağzı sidik kokuyor. Denyo. Pislik... Bu hakaretleri yargı seyretti, sadece dinledi bu ölçüsüz konuşmayı, o kadar. Herhalde, bu bayağı sözleri "gazetecilik eleştirisi" olarak gördü! Yargı niye tepkisiz-suskun; kimden çekiniyor? Adalet tanrıçası Themis'in gözleri niye açık ve terazisi niye eğri?

Müjdat Gezen'i hedef gösteren bu kişiler cesareti kimden alıyor? Yanıtı belli sorular bunlar. Aslında... Mesele, "kim" sorusuna yanıt aramak, bulmak da değil. Bu cevapları biliyoruz! Bu çirkin sözlerin hukuki karşılığını bulamaması ve ardından Müjdat Gezen Sanat Okulu'nun kundaklanması suçun örgütlü olduğunu gösteriyor. Hitler'in ölüm kamplarında şu yazılıydı: "İnsanlara çamurmuş gibi davranın, çamur olup çıkarlar!" Korku iklimini büyütmek istiyorlar. Herkesi güvensiz, çaresiz, karamsar hâle getirmeye çabalıyorlar...

Artık Türkiye'de her gün G.G. Marquez'in yazdığı *Kırmızı Pazartesi* ete kemiğe bürünüyor: Önce hedef belirleniyor. İftiralar atölyesi hedef hakkında bin bir türlü yalan söylüyor. Ve sonra hedefe, şiddet uygulanıyor. Bu taktiği FETÖ'den öğrendiler! Siyaseti tahakküm aracına dönüştürdüler. İktidarın tavrı belli, biliyoruz. Yeni "partili devlet" tavrı bu. Kuşkusuz bunun yeni bir ideolojisi var; kendi şiddetini ve hukukunu yaratmak gibi. Biliyoruz ki, her değişim acımasız olur. Bu merhametsiz değişime boyun mu eğeceğiz? Bu ülkede, toplumsal barışı nasıl koruyacağız?

Bu ülkede, çatışmacı söyleme-eyleme nasıl son vereceğiz? Bu ülkede, etrafımızı saran cahillikle, kalitesizlikle nasıl baş edeceğiz? Bu ülkede, sanata ve sanatçıya nasıl kol kanat gereceğiz? Hiçbir yeni de değil aslında:

Yaşadık... 2 Temmuz 1993'te Madımak Oteli'nde; sanatçıları, yazarları, şairleri ve semah gösterisi yapan çocukları yaktılar. Yetmedi. Suçluyu Aziz Nesin ilan ettiler! Ahlaki-vicdani tutum almıyorlar. Bu hiç dürüst olmayan taraflı tavır, benzeri vahşiliklere sebep oluyor. Son örnek, Müjdat Gezen Sanat Okulu oldu.

Müjdat Gezen sanatçılar için "düşkünler yurdu" açtı. Aziz Nesin'in "çocuklarının" başına gelen, yarın, Müjdat Gezen'in "ihtiyarlarının" da başına gelmeyeceğinin güveni yok ülkede. Bir talan ordusu ile karşı karşıyayız, sadece yıkmayı, öldürmeyi biliyorlar. Her seferinde hiç şaşırtmayacaklar suçluyu yine bulacaklar; Müjdat Gezen.

Bu topraklarda; ezilenler, öldürülenler suçlu hep! Yakan, öldüren gaddarlar değil! Ne dedi L. Tolstoy: "Bir inanç için acı çekmek, o inanç uğruna adam öldürmekten, zulmetmekten yüz kere daha iyidir." Tolstoy'u anlayacak değerde kişiler pek kalmadı bu kadim topraklarda. Yarının güvencesi yok...

Bugün en çok ihtiyacımız olan, çelik gibi sağlam irade. İnsanın en büyük eksikliği, direnme gücünden yoksun olmasıdır. Ağlayarak ya da okşamayla elde edilmiş bir hakikat yoktur.

Ve hiç unutmayınız; geleceğin en önemli niteliği, şaşırtıcı olmasıdır.

Montesquieu, "Aşırı itaat, itaat edenin bilgisiz olmasını gerektirir" dedi. Yobazlığın ulaştığı merhaleye son bir örnek vermeliyim:

Yıl, 1954. Sermet Sami Uysal, Nurullah Ataç ile röportaja evine gitti. Ataç röportaja şöyle giriş yaptı; "Müslüman mısınız Sermet Bey?" Yanıtı beklemeden ilave etti, "Ben ne Allah'a inanırım ne de Müslümanım!"

Röportajda "Niçin Ataç soyadını kullanıp, adınızı kullanmıyorsunuz" sorusuna da şu yanıtı verdi: "Nurullah'ta Allah olduğu için!"

Bu röportaj bugün yapılabilir mi? Yayınlanırsa soruşturma açılır mı? Evet.

Ataç, 1919'da Cenevre Üniversitesi'ne (İsviçre) gitti. Burada filoloji eğitimi gördü. Daha sonra Fransa'ya geçti, Lozan ve Sorbonne Üniversitesi (Paris) çevresinde de bulundu. Avrupa'da eğitim görürken Troçkist olmuştu, sonra yazdığı Fransız şiirleri gibi bu ideolojisini de terk etti...

Ataç, bugün Troçkist olduğunu söylese kendini yine savcı-hâkim karşısında bulur mu? Evet.

Aklın ürünü mizah ve bunu hayata geçiren Ferhan Şensoylar, Müjdat Gezenler bu ülke için lütuf, nimet oldu.

Nokta koyarken yitirdiğimiz büyük sanatçımız Genco Erkal ve Dostlar Tiyatrosu'na da selam gönderelim, onların çektiği eziyetler farklı olmadı. Ama hepsi bildiler ki, korkunun başedemediği tek güç entelektüellerdir. Sorgulanamaz dogmaya, vasatlığa, klişelere ve her türlü baskıya karşı çıkıp hep özgürlüğü savundular. Tüm benliklerini insanlık davasına adadılar, her türlü ceremeyi çekme pahasına...

YILMAZ GÜNEY

Bizim çocukluğumuzda benim iki sinema kahramanım vardı, Yılmaz Güney ve Tarık Akan... Yılmaz Güney ile *Umut* filmiyle tanıştım, arkası geldi...[1]

Son yıllarda Yılmaz Güney'in sineması değil, kişiliği tartışma konusu yapıldı. Peki, sanatçı-yazar eseriyle değil, karakteriyle mi anılmalı? Sert bir giriş yapayım:

Lenin, *Troçki* gibi biyografi eserleri kaleme alan İngiliz tarihçi-akademisyen Robert John Service, *Stalin* kitabında yazdı:

"Mimarlık, dilbilgisi, genetik ve uluslararası ilişkiler Stalin'in entelektüel merakları arasındaydı. Tarih kitaplarına özellikle düşkündü. Eski Rusya, Mezopotamya, klasik Roma ve Bizans ile ilgili yayınlar takip eder; fizikçi, biyolog gibi bilim insanlarıyla sohbet ederdi. Ödül kazanan romanları inceler, klasik müzik konserlerini günü gününe izler, bale-operaya giderdi. Vizyona girecek sinema filmleri izlerdi..."

Bugünün dünyasında "kimlik", en büyüleyici ve en ilgi çekici kavramlardan biri. Her platformda duyduğumuz, neredeyse her metinde gözümüze çarpan ve artık sosyal bilimlerdeki disiplinlerin konularından biri hâline gelen kimlik kavramı bizleri, hakkında bilgi sahibi olduğumuz zannına kaptırarak kolaylıkla yanılgıya düşürüyor!

1 Tek başıma gittiğim ilk film *Beş Tavuk Bir Horoz*, meğer bu ilk erotik-komedi filmlerindenmiş Yeşilçam'ın! Başrol oyuncusu Sermet Serdengeçti'yi başka bir filmde göremedim. Meğer 1976'da trafik kazası geçirip vefat etmiş! Otomobilde değerli edebiyatçı, sözünü sakınmaz eleştirmen Fethi Naci'nin boşandığı eşi Emel Hanım ile hostes kızı Deniz Alp Kalpakçıoğlu varmış; üçü de ölmüş, yıllar sonra öğrendim.

Kimlik tek değildir, her şeyden önce farklılıkları vardır. En önemli ayrım, kişilik ile kimliği birbirine karıştırmamak lazım. Bir insanın kişiliği, çoklu kimlikten oluşur. Yani: Bir katil, çok iyi şair olabilir... Bir tecavüzcü, çok iyi yazar olabilir...

Varoluşçu felsefenin önemli isimlerinden Alman filozof Martin Heidegger, en yakınlarını –bir üniversite rektörlüğü için– Hitler'e sattı. Peki, Heidegger'in varlık ve zaman felsefesini reddedecek miyiz? Nobel ödüllü Knut Hamsun, Nazi işbirlikçisiydi! T. Mann, F. Kafka, M.Gorki, S. Zweig gibi hümanist kimleri etkilemedi ki?

Karısını boğarak öldüren filozof Louis Althusser'in "devletin ideolojik aygıtları" gibi düşüncelerini yok mu sayacağız?

Filozof Schopenhauer "Kalıcı sanat eseri bırakan tek kadın yoktur" diyen bir kadın düşmanıydı! Felsefe dünyasına kişilik testi ile bakarsanız tek kişi bulamazsınız. Nietzsche'ye filan girmeyeyim...

Edebiyat hayatı farklı mı? Yazarların sabıka dosyası da hayli kalın. Kötü kişiliğine bakarsak tek Dostoyevski romanı okumamamız gerekir. Gençliğinde bir köpeğe tecavüz eden, bir kadının evine gizlice girerek uykusunda kalçasından parça kesip yiyen Issei Sagawa'nın yirmi kitabını yakalım mı?

Kız arkadaşı Pauline'yle birlikte annesini naylon çoraba koyup tuğlayla döve döve öldüren Anne Hulme (Perry) eserlerini ne yapalım?

Halk kahramanı William Tell'in oğlunun başına koyduğu elmayı okla vurmasını canlandırmak isteyen, (Beat akımı öncüsü) William S. Burroughs karısı Joan'ın başından vurarak öldürdü. Bu uyuşturucu müptelasını okumayalım mı?

Ne yapacağız; ahlak ölçümüze uymayanları aforoz mu edeceğiz? *İskenderiye Dörtlüsü* şaheserini yazan Lawrence Durrell'in öz kızlarından biriyle ensest ilişkisi vardı, kızı sonra intihar etti!

Victor Hugo genelevlerin sadık müşterisiydi. Cenaze törenine katılmaları için tüm genelev kadınlarına izin verildi. Katılanlar büyük yazara saygı için "sermaye yerlerine" siyah eşarp bağladı! Balzac, Machiavelli, Graham Greene, Borges, George Simenon, Gustave Flaubert ve hâlâ tartışılan iddiaya göre cinsellikten zevk almayan Kafka genelev müdavimi idi. Shakespeare gibi kimileri genelevden frengi hastalığı kaptı. Entelektüel kadınlara hep

mesafeli Charles Baudelaire, genelevde frengi kapan yazarlardan idi. Çok yönlü Amerikalı sanatçı-yazar Maya Angelou'nun genelevde çalıştığını bilir misiniz? Jazz'ın kurucu babası Louis Armstrong New Orleans'ın genelev mahallesi Storyville'de dünyaya geldi. Arturo Toscanini, provada performansından memnun olmadığı orkestraya şöyle sitem etti: "Bir daha dünyaya gelirsem genelevde bekçilik yapacağım hiçbirinizi içeriye sokmayacağım!" Kimi genelev kadınına âşık oldu. Van Gogh, fahişe –aynı zamanda alkolik– ve altmış resmine modellik yapan Sian Hoornick'e âşıktı. Onu "fahişe" olarak değil bir işçi olarak gördü. Van Gogh'un asıl büyük aşkı meslektaşı Paul Gaugin idi; onun sevdasıyla kulağını kesti! Kesik kulağını bir genelev kadınıyla Gaugin'e gönderdi. Bu kadar genelev bilgisi yeter!

Recaizade Ekrem gibi bizim edebiyatçıların"Aşk ve macera profesyoneli kadınlar" ile yaşadıklarını yazmaya gerek var mı? Edebiyatımızda genelev temasını ilk Ahmet Mithat *Henüz On Yedi Yaşında* romanında geçirdi. Yıl, 1881. Neyse, çok dağıtıyorum konuyu...

Michelangelo ise, ömrü uzattığına inandığından cinsel perhiz yapardı... "Mutlu aşk yoktur" diyen Louis Aragon evlilik dışı dünyaya geldi. Gerçek annesine "teyze" dedi. Büyük aşkı Elsa Triolet 1970'te vefat edince bambaşka biri oldu: Saçlarını uzattı, frapan giyinmeye başladı, gece kulüplerinden çıkmadı ve en sonunda eşcinselliği tercih etti...

Aşk ve gurur temalarını romanlarına yansıtan Alexandre Dumas, karısını yakın arkadaşı yazar Roger Beauvoir ile yatakta yakalayınca şöyle dedi: "Beni de aranıza alın, hava çok soğuk!"

Goethe'nin son aşkı kaplıcada tanıştığı on yedisindeki Ulrike'ydi; Goethe âşık olduğunda yetmiş bir yaşındaydı!

Ülkelerde en çok yasaklanan kitapların başında Ernest Hemingway'ın eseri, Birinci Dünya Savaşı'nı anlatan *Silahlara Veda* gelir. Gerekçesi ilginçti, müstehcenlik...

Bu kadar karakter analizi yeter mi?

Yılmaz Güney'in sinemacı-yazar kimliği ile kişiliği karıştırılmamalı. Sanatçı ancak yapıtıyla değerlendirilmeli. Eser, iyi ya da kötü. Ki bu da göreceli dir. Mesela: Tarık Akan'a göre, Yılmaz Güney harika senarist-yönetmen ama oyunculuğu iyi değildi!

Murathan Mungan'a göre ise, oyunculuğu iyiydi; sinemamızın en iyi yürüyen erkeğiydi...

Benim ise kimi siyasal farklılıklarımıza rağmen, sinemada hâlâ kahramanımdır...

Yılmaz Güney'in Türk filmlerini dünyaya tanıtması az bir şey midir? Keza, yazar Tarık Dursun K.nın koyduğu isimle "Çirkin Kral"ın oyunculuğu, sinema aşkı tartışılmaz.

Diğer yandan özellikle de içkiliyken agresif davranışlar sergilemesi, kumara düşkünlüğü, silaha ilgisi, kadın dövmesi gibi zafiyeti eserleri dışında değerlendirilmelidir. Yoksa boşanma aşamasındaki Nebahat Çehre'ye otomobili ile çarpması affedilebilir mi?

Stefan Zweig'ın şu tespiti meseleyi özetliyor:

"Her sanatçı anlaşılmaz bir çelişki barındırır içinde: Hayat ona hırçın ve acımasız davrandığında huzuru özler, huzur verdiğinde gerginliği."

Yılmaz Güney bu konularda tek değildi ki bizim sanat camiasında kavgacı çoktu. İlk aklıma gelenler; Ahmed Arif, Sait Faik'i; Asım Bezirci, Edip Cansever'i dövdü. Yahya Kemal de bastonunu iyi kullanan şairlerden idi, Halit Fahri Ozansoy'u dövdüğü rivayet edilir. Dayak yeme rekortmeni şair İlhan Berk'ti; Can Yücel, Mehmet Kemal, Fikret Otyam'dan dayak yedi, özellikle içkili iken kaşınırdı... Nurullah Ataç, toplumcu şiire karşı desteklediği Garip akımını daha sonra eleştirince Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat'tan dayak yedi. Melih Cevdet'in kavga etmediği kimse yoktu. Çetin Altan'ı Paris'te dövmüştü...

Bir de bu konunun abartılı hâli vardı; bizim insanımız yiğitlikten hoşlanır, beğendiği sanatçıyı-yazarın kişiliğini kahramanlık mertebesine yükseltir. Mesela Nâzım Hikmet'in, Atatürk'ün yemek davetini "Ben Deniz Kızı Eftalya değilim" diye reddettiği uydurmasını yıllarca söyleyip-yazıp durur! Her kuşak bu yalanı tekrarlar. Bu da yanlış...

Fatoş Güney ile tanışıyoruz. Taksim'de birkaç kez buluştuk, Yeşilçam'ı çekiştirdik. Pek güvenmedikleri Nihat Behram'ı konuştuk bolca, Mahir Çayan gibi tanıdığı 68 Kuşağı solcularını konuştuk. Neyse, herkese çok kırgındı.

Anlattıklarının çoğunu *Camları Kırın Kuşlar Kurtulsun* anı kitabında yazdı. Yılmaz Güney Vakfı yaşasın diye çırpınıp durdu, kimse yardımına koşmadı. Yılmaz Güney Müzesi kuracaktı, olmadı. Hep yapayalnızdı...

Yılmaz Güney üzerinden herkes parsa topladı, halen günümüzde olduğu gibi. Toparlarsam... Genç oyuncu Farah Zeynep Abdullah gibi nicesinin aklına Yılmaz Güney denince "katil" sıfatı geliyor.[2] Oysa uzun yıllar "solcu" denildiğinde, yurtseverlik, yardımseverlik, cesaret, kahramanlık, bilgelik, çalışkanlık, fedakârlık akla gelirdi. Bu anlayış niye değişti? Ya da bu imajı kim yıktı? "Mahallenin" namusunu kim kirletti?

Bunun için özel çaba harcandığını biliyoruz; özellikle "12 Eylül kuşağı" bu algıyla büyüdü. Bilmediler, solculuğun bir bilinç durumu, haksızlığa karşı tavır alma olduğunu... Bilmediler ki solcu aydında, hesapsız delikanlılık vardır. İşte bu olgu zamanla egemen ideolojinin algı mühendisleri tarafından salt "serseriliğe" dönüştürüldü. Mahallenin delikanlı ağabeyleri "başıboş", "çapulcu" ve nihayetinde "terörist" gösterildi...

Son yarım yüzyılda yalnız kalıverdi solcu, savunacak kimsesi pek olmayan!

Tek örnek yeterli olur mu? Dönekliğin "kâbelerinden" *Nokta* dergisi 22 Kasım 1987 tarihli sayısında "Putları Kıralım" önerisiyle çıktı. Kimdi Putlar: Nâzım Hikmet, Aziz Nesin, Yılmaz Güney...

İşte, 12 Eylül'ün "büyüttüğü" oyuncu Farah Zeynep Abdullah'a minicik hatırlatma yapayım: Filiz Akın...

2 "Yılmaz Güney katil!" Peki, Türkiye'de azmettiriciler üzerinde de durmak gerekmiyor mu? Mesela, Orhan Pamuk'u eleştirdiği için Ahmet Taner Kışlalı'yı "hedef" yapan liberaller üzerinde durmak gerekmiyor mu? Keza, Uğur Mumcu da benzer çevrelerin ağır saldırılarına uğramadı mı? Muhalefetsiz, tenkitsiz bir Türkiye isteyen "Şebeke"yi hiç konuşmayacak mıyız? Yaşadığımız toplumsal kötülüğün "günahını" kime yazacağız? Sahi, "demokrat-özgürlükçü" maskeli asıl katil kim?

FİLİZ AKIN

Yeşilçam'daki kadın artist kahramanım Filiz Akın'dı: Zarif yıldız... Bilirsiniz, Türk sinemasının dört efsane ismi, Yeşilçam'ın dört yapraklı yoncası var: Fatma Girik, Filiz Akın, Türkan Şoray ve Hülya Koçyiğit; 1940'lar kuşağı yani...

Beyaz perdenin kentli, modern, daima şık, kibar ve hep zarif yüzü Filiz Akın idi. Sinemamızın siyah saçlı kadınlar saltanatını yıkan sarışın... Beyaz perdede hep kendi ayakları üzerinde duran kadın karakteri. Yeşilçam'ın "masum kadın" imajından çok modern-özgüvenli kadın profili sundu. "Batılı" tarzıyla, mini etekleri, düzgün Türkçesi, farklı saç stilleriyle Yeşilçam'ın "entelektüel, modern yüzü" hâline geldi.

Beyaz perdenin kadın algısını değiştirdi. Ki içlerindeki tek üniversiteli: Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı... Çevirmendi, İngilizce ve Fransızcayı akıcı konuşuyordu.

Politik görüşü neydi Filiz Akın'ın? Fatma Girik ve Türkan Şoray solcuydu; sendika hareketlerinin içindeydiler, mitinglere katıldılar. Örneğin Sansüre karşı 5-7 Kasım 1977'de İstanbul'dan Ankara'ya yürüyüşleri unutulabilir mi? Fatma Girik okudu "Sinemacılar Andı"nı:

"Biz Türkiye sinema emekçileri, siz yüce halkımızın onuruna yaraşır filmler yapabilmek için yollara düştük. Sizin dertlerinizi dile getiren filmler yapabilmek için yollara düştük. Bugüne kadar bu yoldaki tüm çabalarımızı engelleyen çağdışı sansürün ve her türlü baskının kaldırılması için yollara düştük. Sinema emekçilerinin altmış yıldır sömürülmelerine karşı çıkmak ve

sosyal ekonomik haklarına kavuşturulmalarını sağlamak için yollara düştük. Size karşı sorumluyuz. Sizden destek almak için yollara düştük..."

Yürüyüşten sonra 5 Ocak 1978'de SİNE-SEN adlı sendikayı kurdular...

Hülya Koçyiğit, ANAP'a ve daha sonra AKP'ye yakın durdu. ANAP'tan milletvekili adayı yapılmak istendiğinde, 1987 yılında, *2000'e Doğru* dergisi kapak yapmıştı Hülya Koçyiğit'i... Ya Filiz Akın? Özel yaşamında apolitik, siyasete ilgisiz göründü hep. Toplantılarda, yürüyüşlerde hiç görünmedi. Gürültüsüz hayatı seçti... Hiç unutmuyorum bir sinema sanatçımız, bir TV programında ağır eleştiride bulundu; "Saçıyla, takma kirpikleriyle Türk halkını hiç tanımıyor, sorunlarını bilmiyor" diye... Sahiden öyle miydi Filiz Akın?

Memduh Karakullukçu, "Türkiye için hayal ettiğimiz güzel günlere giden yolda faydası olur ümidiyle geleceğin dünyası" üzerine devlet hizmetinde kırk yıla yakın çalışan iki emekli büyükelçi Özdem Sanberk ve Sönmez Köksal ile yaptığı röportajı kitap hâline getirdi: *Değerler Çıkarlar ve Dönüşüm.*

Söyleşinin bir bölümünde Filiz Akın da görüşlerini açıkladı. İşte burada karşıma Karl Marks çıktı! Nasıl mı?

Tanımlanması zor bir kavram konusunda birkaç cümle yazmadan Filiz Akın'a geçmeyeyim:

Diyalektik materyalizm, Marksist felsefi öğreti. Buna göre evrende maddeden başka bir şey yoktur. Doğa, durağan ve değişmez değildir, sürekli hareket hâlindedir. İstisnasız her madde bir diğeri için değişim faktörüdür. Yani, madde karşıtlıklar-zıtlıklar içinde gelişir: Tez-antitez-sentez.

Bilinç, sürekli bu dönüşüm hâlindeki maddeyi yaratmaz, değişen madde bilinci dönüştürür.

Bu ise, her türlü maddenin, varlığın ve toplumsal ilişkinin sürekli değişimine ve gelişimine sebep olur. Özünde bu kavram, somut ve maddesel dünyanın var olduğunu düşünür ve soyut kavramları, metafiziği reddeder. Evet, soruna "kader" demez ve kurtuluşu "doğaüstü güçlerden" beklemez!

Şimdi Filiz Akın'a gelebilirim:

Söyleşi sırasında Memduh Karakullukçu, Filiz Akın'a sordu:

"Aydınlanma değerlerinin merkezde olduğu bir dünya nasıl inşa edilebilir?"

Filiz Akın öncelikle "maddenin"-dünyanın ne hâle getirildiğini ve bunun neye yol açacağı analizini yaptı:

"Dünyada gelirin daha adil bir şekilde dağılımını sağlamazsak terör ve savaşlar gibi bizi üzen konular hiç bitmeyecektir. Diyalektik materyalizmin bakış açısı bugün toplumların içinden geçmekte olduğu zorlukları bir nebze anlamamızda önemli bir yol gösterici görünüyor..."

İnsanlığın, zenginler-güçlüler ile yoksullar arasına büyük uçuruma girdiğini ve bu zıtlığın dünyayı kana bulacağını öngörerek neoliberalizm ve küreselleşme eleştirisi yaptı Filiz Akın:

"İçinde yaşadığımız dönemde toplumlara değil, bireylere odaklanmış gibi görünen globalleşme, sistemin dışında kalan geniş halk kitlelerinde değerini yitirmiş, ıskartaya çekilmişlik ve dışlanmışlık hissini kuvvetlendirdi. 'Globalleşmeyle birey önem kazanacak, başarı, aklıyla-fikriyle, yaratıcılığıyla fark yaratanların olacak' deniyordu. Fakat bu yeni dünyada zenginler fark yaratanları da satın alıp daha zengin oldular ve eşitsizlik giderek arttı. Nihayetinde vahşi kapitalizmden şikâyet ederken daha kötüsüyle karşı karşıya kaldık...

Hem dünyada hem bizde fakir çok fakir oldu, zengin daha zengin. Toplumda bu kadar yoksulluk ve bu kadar ayrışmışlık yoktu...

Gelir dağılımındaki küresel eşitsizliğin sonucu olarak güçlendiğini gördüğümüz, (her şeyin anlamdan ve değerden yoksun olduğunu savunan) nihilizm akımında insanların bir kısmı başkalarına zarar vermenin, hayatlarıyla oynamanın gücünü ve hazzını keşfettiler. Özünde sistemin içindeki haksızlık ve eşitsizlik kimi bireylerin bütün hayatını kaplayıp saplantı hâline gelen kuvvetli bir isyan arzusunu ve nefretini besledi..."

Filiz Akın'ın bu tespiti, Marks'ın tespitleridir. Marks, iki sınıf arasındaki zıtlığın devrime yol açacağını ileri sürdü.

Filiz Akın ise, yoksullara öncülük edecek partinin-örgütün olmadığını belirterek, ezilen geniş kitlelerin ya şiddete ya da popülist-demagog liderlere kayacağını öngördü.

Yeşilçam'ın politik eylemlerine katıldı mı bilmiyorum ama görünen 1940 Kuşağı sinemacıları hiç öyle "Türk halkını tanımıyor" değillerdi... Marilyn Monroe, Natalie Portman, Emma Watson, Audrey Hepburn gibi oyuncuların kitap okuduğu bilinir, Filiz Akın'ın felsefe dahil sürekli kitap okuduğu bilinmez!

Fakat şu anekdotla yazıma nokta koyayım:

Yeşilçam'ın bilinen senaryo yazarlarından Safa Önal ile bir ara hayli samimiydik, o dönem *İstanbul'un Orta Yeri Sinema* belgeseli yapıyordu. Taksim Gümüşsuyu'ndaki büroda ve Gezi Pastanesi'nde buluşup saatlerce sohbet ettik. Niye yanıma geldi, niye arayıp hep buluşmak istedi bugün hiç hatırlamıyorum. Hafıza saklamaya değer verdiğini muhafaza ediyor. Safa Önal'dan anımsadığım hem FETÖ kumpasıyla hapse atıldıktan ve hem de iki yıl sonra cezaevinden çıktıktan sonra hiç sesi çıkmadı, "geçmiş olsun" bile demedi. Yeşilçam bu tür karakter analizleriyle de yazılmalı...

Bu nedenle Filiz Akın'ın yıldızı hep parıldıyor...

EDİP AKBAYRAM

Gaziantep'in en eski yerleşim yeri Akyol Mahallesi... Mahallenin dar sokaklarından Saraç Mehmet sokağında birbirine bitişik iki katlı taş konaklar var. Bir numaralı adreste "Halepliler" denen geniş bir aile oturuyor... "Hacı Dede" diye hitap edilen devlet memuru Hamdi Bey ve ressam kardeşi Şemsettin'in aileleri...

Çoğu zaman konağın avlusundan güzel ses yükselirdi: Hamdi Bey'in kızı Gülten'in sesi bu. Müzeyyen Senar'a benzetiyorlar sesini... Diğer kız kardeşler Gülşen, Semahat, Harbiye, Fethiye, Samiye eşlik ediyor hep. Repertuarı belirleyen ağabeyleri Nedim'in eşi İstanbullu gelin, Türkan...

Ağabey oto boyacısı Nedim de müziğe, eğlenceye düşkün. Kalfası Ahmet Özoğlu şehrin en güzel seslerinden. Pazar günleri konakta ya da piknikte müzikli eğlence eksik değil hayatlarında. Şehrin geleneği bu sazlı sözlü piknikler...

Nedim ile Türkan'ın ilk bebekleri 1950'nin son günlerinde doğdu; Edip... Ardından üçü kız, ikisi erkek beş çocukları daha oldu çiftin.

Talihsiz Edip, ufakken çocuk felci geçirdi. Aile seferber, el bebek gül bebek büyüttü sabiyi...

Edip hiç şımarık değil, sakin, kibar, ayağının aksamasını pek sorun etmedi. Daima güler yüzlü sımsıcak bakan iri gözler... Büyük tutkusu var; halalarıyla şarkı söylemek ve onlarla Turizm ya da Kavaklık Bahçe'ye gelen İstanbullu şarkıcıların konserlerine gitmek. Eve gelince ayna karşısında onları taklit etmek...

Müzik için okul bile değiştirdi. Şehrin ilk orkestrası Siyah Örümcekler müzik grubunun on dokuz yaşında solisti oldu...

Türk halk ozanlarının türkülerinin Batı formatında çalınıp söylenmesi ile ortaya çıkan "Anadolu rock" akımının ilk öncüsü Tülay German-Erdem Buri oldu. Onların "paltosundan" Erol Büyükburç, Alpay, Cem Karaca, Barış Mançolar çıktı... 1960'lar müzikte halkçılık dönemi, 68 Kuşağı siyasal söyleminin türküler ile kitleselleştiği süreç...

Genç Edip, Fikret Kızılok'a özendi, ses tonunu Erkin Koray'a benzetmeye çalıştı. Henüz kendi özgün sesini bulmuş değildi, öykünme yılları...[1]

Düğünlerde yabancı parçalara eşlik etti. Türkçe en çok söylediği "Samanyolu" şarkısı...

İlk 45'lik plağını çıkardı; Neşet Ertaş'ın "Kendim Ettim Kendim Buldum" türküsü...

Sonra, Adana'da Beyaz Saray Gazinosu'nda şarkıcılık...

Sonra, İstanbul'da diş hekimliği fakültesinde öğrencilik...

Yıl, 1972. Altın Mikrofon Müzik Yarışması'nda açık ara birinci olunca[2] hayatı tamamen değişti. Yarışmaya Âşık Veysel'in "Kükredi Çimenler" şiirine yaptığı besteyle katıldı. Talimat gereği 45'lik plağın önyüzüne bu bestesini, arka yüzüne Âşık Mahsuni'nin "Boşu Boşuna" türküsünü okudu. Okulu bıraktı. Müziği hayatının merkezine taşıdı.[3]

---

1 Edip Akbayram ve diğerleri aslında Ruhi Su'nun "paltosundan"-"sazından" çıkmadır. Söz geldi düzeltme yapayım; şöyle bir yanlış anlama var: "Opera sanatçısı Ruhi Su saz çalmayı, türkü söylemeyi 1951 Tevkifatı ile hapse atıldığında öğrendi."
Ruhi Su, yeteneği fark edilince Ankara Devlet Konservatuvarı'na alındı. Önce keman eğitimi aldı. Hocalarının (Carl Ebert, Ernst Praetorius gibi) yönlendirmesiyle şan (vokal) bölümüne geçti. Özellikle bas-bariton sesiyle öne çıktı. *Madama Butterfly*, *Fidelio*, *Rigoletto*'da görev aldı.
Bu dönem aynı zamanda türküler döneminin başlamasıdır. Örneğin 1 Ocak 1940 tarihli *Varlık* dergisinde saz ve türkü konusunda yazısı çıktı. Ve 1943-1945 yılları arasında iki hafta bir Ankara Radyosu'nda türkü okumaya başladı. Bu türkü yorumu tam da Atatürk'ün istediği gibiydi. Halkevleri ve konservatuvar aracılığıyla büyük türkü derleme çalışmaları başlatıldı, Atatürk bu çalışmaları bizzat destekledi. Yani, Ruhi Su'nun hapisliğinden öncedir saz çalıp türkü söylemesi...

2 Yarışma finalistleri Nur Belda (Yoldaş), İlham Gencer, İskender Doğan, Salim Dündar, Kartal Kaan gibi isimlerdi...

3 O dönem, İspanyol paça pantolon-yelek-uzun saç, bıyık dönem şarkıcılarının devrimci kostümüydü. 1970'ler başında en popüler isim, kısa boyu,

Edip Akbayram 1973'te "Dostlar" grubunu kurdu. Vecdi Ören, Koray Sarıtaş, Cudi Koyuncu, Galip Kayıhan...

Artık o, halkının takdir edip çok seveceği ışık şelalesi bir sanatçı oldu. Ülkesine armağan Edip Akbayram, halkını hiç hüsrana uğratmadı. O daima içinde yücelik taşıyarak, halkının ideallerine sevdalı kaldı. Ruhu, haşmetli sesine vuran koca bir ateşti...

Profesyonelliğe karşı nefsi güçlü sanatçı. Parayla, şöhretle işi yok. En nihayetinde büyük sanatçı, büyük yaşayan değil midir? Maskesiz, boyasız kalmakta inat eden, vasata teslim olmayan sanatçı değil midir?

Tek istediği halkının sesi olmak, onun sessiz çığlığını duyurmaktı. Hiç vazgeçmedi bu davasından... Doğru yerde durdu hep. Sevdalı. Sabırlı. Hep fedakâr. Sakin ve derin adam. Okuyan, tıpkı İlhan İrem'in elinden Halil Cibran kitaplarının düşmemesi gibi...

Soyluluk-zarafet vardı davranışlarında. Vakur, mütevazı. Hiç yaygaracı olmadı. Sevmek için yaratılmış samimi insandı.

Hile bilmezdi, kurnazlık yapmazdı. Hep dürüsttü. İstikrarlı yürüyüşçü. Hiç alkışa oynamadı, bildiğini, inandığını söyledi. Net adam, içi dışı dikensiz gül bahçesi...

Onca bedel ödemesine rağmen hep edepli...

Benim yaşamıma Edip Akbayram nasıl girdi?

1970'ler ikinci yarısı... Çorum'daki konağın arka bahçesinde, kapağı kırık teypte döne döne üç kaset dinliyorum: Cem Karaca, Selda Bağcan ve Edip Akbayram...

En çok sevdiğim türkü, "Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz." Sözlerini hiç anlamıyorum; ama kimi zaman tahta kaşıkla ya da kimi zaman tenekelerden yaptığım bateri ile çalıp eşlik ediyorum türküye...

İlk politik dayağımı ortaokulda bu kasetten dinleyip ezberlediğim "Aldırma Gönül" türküsünü söylediğim için yedim;

---

uzun saçı, post bıyığı ile halk ozanı Âşık İhsani idi. Gençlik toplantılarında konser veriyordu. Hele "Korkuyorlar, korkacaklar, korksunlar... Geliyoruz, geleceğiz, yakındır" deyince gençlik coşuyordu. Bir gün Âşık İhsani tutuklandı. Gençlik Sultanahmet Cezaevi önünde toplanıp İhsani'nin avukatına sordu:

Saçlarını kesmişler mi? Evet.

Sakalını kesmişler mi? Evet.

Bıyığını kesmişler mi? Bu kez avukat "hayır" deyince, "bıyığı duruyor" diyen gençlik büyük sevinç gösterdi. Çocuksu umutların yılları...

"Dertlerin kalkınca şaha, Bir sitem yolla Allah'a" ne demekti? Burnumun kanamasını hak etmiştim, müdür bey öyle dedi!

Sonra, 12 Eylül 1980 askeri darbesi, herkesin herkesi gözaltında tuttuğu o günlerde üç kaset toprağa gömüldü. Albert Camus'nün dediği gibi; "Can çekişilmeyen hiçbir sabah, hapislere düşülmeyen hiçbir akşam, korkunç katliamların yaşanmadığı hiçbir öğle vakti yoktu..."

Siyah beyaz televizyonda hayran olduğum üç sanatçı hakkında nefretle neler söylendi neler... Kirlilik bulaşmayan hiçbir değerin kalmadığı dönem... André Malraux'nun dediği gibi, o çocuk saflığımızla "Devrimi, hayata bir şans vermek için yapacaktık" oysa...

Bazı insanların saygınlığı ne çabuk yıkıldı o dönem, ne çabuk teslim oldular onca kötülüğe. Ümitsizliğe kapılan kibirliler, bilgisizler hemen diz çökmez mi? Sayısı az olsa da vazgeçmeyenler vardı; Edip Akbayram gibi...

O biliyordu ki ruhları iyileştiren, iyiliğe dokunan sadece sanatçılardır. Slavoj Žižek'in kitabının ismi gibiydi duruşu; "Adını söylemeye cesaret eden bir sol."

Kimileri için solcu kalmak zordu. İnsanın kendi olmaya cüret etmesi yürek, karakter ister.

Aslında yapılan ideolojik tartışma filan değildi, dönekliğe kılıftı. Dönmek kişiliğin kırılmasıdır. Hedef artık topluma değil, kendine hizmet bireyciliğiydi. Döndüğü yerden nefret başlar, ki korkaktırlar. Bu sebeple uşak, efendiden daha zalim olur böyle zamanlarda...

İşte o dönem... Acı çekme korkusuna, tahammül edilmesi zor yalnızlığa, işsizliğe, yok oluş tehlikesine karşı Edip Akbayram zalimliğe boyun eğmedi. Erdemi sürdürmekte yiğit-cesur ve inatçı oldu. Düş kırıklığından doğan hüznün acısını hep içinde tuttu. Yaşamını, başladığı gibi bitirdi, bir milim sapmadı, davasını satmadı. Meydanların, milyonların sesi oldu, susmadı. Ve yorulmaksızın haykırdı: "Güzel günler göreceğiz çocuklar..."

Bu bölümü yazarken, aklımın köşesinde hep Cem Karaca oldu. Niye onu yazmadım? Tanışıyorduk oysa. Üniversite ilk yıllarında Hacettepe Üniversitesi'nde küçük illegal hücremiz

vardı. Dendi ki "Cem Karaca Almanya'da kaset yapmış, gizlice Türkiye'ye sokulmuş." Kasete ulaştık, dinledikten sonra kırdık. Yasak olduğundan değil, aradığımız "marşları" duymamıştık çünkü! Filistin Kurtuluş Örgütü yararına kaset yapıp, "Bir mermi de benden aslanım" diyecek Cem Karaca'ya ne olmuştu böyle? Almanya'daki sevgilisi Meral Kurdoğlu için şarkılar yazıp söylüyordu! "Hoş geldin kadınım." Bugün düşünüyorum da, intibamızda dönemin basınının yalan haberlerinin etkisi oldu. Ama yılgınlık, "döneklik" röportajlarını da yok sayamayız. Sonuçta bir daha ısınamadım, duygusal olarak koptum, kuşkusuz çocukluk... Sonra Cem Karaca "Özal Affı" ile yurda döndü. Bir iki programda *Özallı Yıllar* belgeselinde sohbet ettik. Ne bileyim kırılmışım, Edip Akbayram kadar sıcaklık hissetmedim hiç. Hayranlık yerini zamanla acımaya bıraktı... Neyse.

Edip Akbayram kahramanım olarak bu dünyadan ayrıldı. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın yazdığı gibi, "Kahraman yalnızca ölümü göze alan değil, hayatı anlamlı kılan kişidir."

DOĞAN YURDAKUL

Çok öfkeliyim... Solcular niye bu kadar çabuk ölmeye başladı? Kurşun yaraları, işkence tezgâhları, uzun hapislik yılları bedenleri yıprattı. En kötüsü, halkın çoğunluğunun devrimcileri bir türlü sarıp sarmalamamasının yarattığı duygusal travma kanser gibi ruhları yaraladı.

Onlarda biri olan bağımsızlıkçı-özgürlükçü kuşağın yiğit devrimcisi Doğan Yurdakul'un hayatı, 68 Kuşağı'nın yazgısıdır.

"Yurda kul" olmuş ailenin evladı... Kurtuluş Savaşı'na maddi manevi destek veren Sivaslı zengin Muhasebecioğulları'ndan.

Büyük amcası Abidin Bey Sivas Kongresi üyesi; TBMM'nin ilk döneminden 1950'ye kadar milletvekilli. Dedesi Rıza Bey, Sivas Kongresi'ne katılanlardan... Daha sonra Sivas Belediye Başkanı. Her ikisi de "mandacılığa hayır" dedi...

Babası Şefik Bey Cumhuriyet'in ilk kaymakam-valilerinden. Annesi –ülkeye bürokratlar ve askerler yetiştirmiş, şehitler vermiş Erzurumlu Timurağazade ailesinden– Hidayet Nermin. Adana Kız Muallim Mektebi mezunu, "Çalıkuşu" isimli Cumhuriyet öğretmeni...

Tarih: 12 Haziran 1936. Kocaeli Karasu İlçesi Kaymakamı Şefik Bey ile Öğretmen Nermin aşk evliliği yaptı. Neredeyse Anadolu'nun her yanına gittiler. Tarih: 10 Haziran 1946. Aydın Bozdoğan'da dünyaya geldi. Adı şu bilinçle verildi: "Doğan" bebek "yurda kul"dur!

Hep öyle de olacak; bu sebeple Aydın Söke dağlarında yakalanıp işkence göreceği yıllara çok uzaktır...

"Ey kutsal ocak, bu yurda adanmış hep yoğun varın. Arkadaş göklerde o parlatacak ay-yıldız gibi bin bir alnı yarın..." Doğan Yurdakul, Ankara Deneme Lisesi marşına ömrünün sonuna kadar bağlı kaldı. Tam bağımsızlığı şiar edinen 68 Kuşağı saflarına lisede katıldı. Lisede gazeteciliğe başladı: *Yenigün*, *Ulus*, *Kim*, *Yön* ve *Devrim* dergisi...

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni 1969 yılında bitirdi. Paris Sorbonne Üniversitesi'nde lisansüstü öğreniminden sonra İsviçre Cenevre'de doktora öğrencisi iken İstanbul'dan haber aldı, "Devrim yapıyoruz çabuk gel!"

Enişteşi Doğan Avcıoğlu 1961'te Paris'ten *Yön* dergisini çıkarıp devrim yapmak için nasıl geldiyse, Doğan Yurdakul da hemen yurda döndü...[1]

Aydınlıkçı idi; "Tam Bağımsız Türkiye" uzun yürüyüşüne katılmak için "Asya Tipi Üretim" tarzı üzerine yaptığı doktorasını bıraktı. Görev yeri Aydın Söke idi; köylüleri örgütleyip bölge ağasını derdest ederek devrim kıvılcımını çakacaklardı (köylerde yaşarken, habercisi genç yaşta kaybettiğimiz Anayasa profesörü Bülent Tanör idi)!

12 Mart 1971 askeri darbesinde hemen sonra Avşar köyünde yakalandı. Hemen orada başladı dayak faslı, "Arkadaşların nerede söyle, yoksa tecavüz ederiz" her tehdide sloganla yanıt verdi.

Ankara'ya getirildi, ağır işkence burada da sürdü. Örgütü yıllar sonra hakkında *İşkencede Devrimci Tutum* diye broşür

1 Ablası Sevil Yurdakul dünya şekeri bir kadındı. Doğan Avcıoğlu ile tanışmasını kahkaha atarak anlatırdı: "Ben Siyasal'dan tam mezun olacağım sırada *Yön* dergisi çıkmaya başladı. Ne olduğundan haberim bile yoktu; öbür çocuklar fikir kulüpleri kuruyor, seminerler düzenliyordu; Yalçın Küçük hep sınıf birincisi oluyordu; bense sınavdan sınava gelip ortalıkta dolanıyordum. Bir gün, ön bahçedeydim, sınav öncesinde ders çalışıyorum. Sonradan Deniz Baykal'ın eşi olan Olcay sınıf arkadaşımdı, yanımdaydı. Sonra, Hukuk'u bitirip Siyasal'da asistan olan Deniz Baykal yanımıza geldi. 'Sen *Yön*'ü okudun mu?' dedi bana. 'Ne yönü?' dedim. 'Herkesin elinde, görmüyor musun, hemen bir *Yön* al da oku, böyle magazinlerle filan uğraşma' deyip, azarladı. Ben de gittim aldım, 25 kuruşa. Derginin başında bildiri vardı, 1042 aydın imzalanmıştı: 'Toprak işleyenin, su kullananın.' Mümtaz Soysal Hoca'ya gittim, 'Çok etkilendim, ben de dergi için bir şeyler yapabilir miyim?' Mümtaz Hoca bıyık altından gülümsedi çünkü ben ne sınıf birincisiyim ne bir şey; on punto topuklu ayakkabı giyiyorum, etekler, jüponlar, belimizi sıktırıyoruz kemerle. 'Seni Doğan'a yollayayım, yazı işleri müdürü o, belki bir şey ayarlar' dedi. *Yön* Atatürk Bulvarı'nda bir binadaydı. Dergi ikinci ya da üçüncü kattaydı; çıktım, kapıyı çaldım..."

çıkardı. Tek arkadaşının adını vermemişti onca işkenceye, eziyete rağmen...[2]

Annesi Nermin Hanım, eşinin valilik yaptığı Kocaeli'den beri ailece görüştükleri Başbakan Nihat Erim'in yüzüne oğlunun kanlı giysilerini fırlattı. Kendilerini yurda feda eden kuşağı halkımız hiç anlamadı, anlamak istemedi...

Tarihe not düşeyim: Zamanla AKP safında yer alıp, yandaş TV kanalında geçmişine küfreden aynı örgütten Halil Berktay, o dönemdeki tutumu nedeniyle partisinden kovuldu. Evet. Binlerce yıldır, insanlık terazisinin bir yanında Doğan Yurdakullar diğer yanında Halil Berktaylar var. Sadakatsizlik kişiliği parçalar, dönekliğin en temel sebebidir bu ruh hâli...

Hep dirençli devrimci Doğan Yurdakul... Mamak ve Ulucanlar Cezaevi'nde –Yılmaz Güney gibi– devrimcilerle iki yıl yattı, afla çıktı. Kaldığı yerden devam etti; *Vatan* ve *Aydınlık* gazeteleri ile *Yankı* dergisinde çalıştı. Yazdığı makaleler nedeniyle aranmaya başlandı. Gıyabında iki yüz yirmi beş yıla mahkûm edildi. Ömür yeter mi? Ağabeyi Uğur Yurdakul'un yardımıyla gemiyle yurtdışına kaçtı.[3] Belçika ve Fransa'da zorluklar yaşadı, "Kürdüm diye sığınma al" dediler, kabul etmedi.

1980'ler... *2000'e Doğru* dergisini çıkarıyoruz. "Çelebi" mahlasıyla biri mizah köşesi yazıyordu. Öğrendim ki, yazan Paris'te yaşayan Doğan Yurdakul idi.

1980'ler sonunda yurda döndü. Ankara'da *Siyah-Beyaz* gazetesinde başlayan mesleki ortaklığımız, *Reis, Bay Pipo* kitaplarıyla sürdü. Sonra... Mehmet Ali Birand'ın *32. Gün* programına benden sonra o danışman-Ankara temsilcisi oldu.[4]

2 Türkiye Komünist Partisi (TKP) lideri Zeki Baştımar, "1951 Tevkifatı" adıyla bilinen sorgulamada onca işkenceye rağmen arkadaşlarının (örneğin; Behice Boran ve diğerleri) ismini vermedi. 10 sene hapis, 8 sene 4 ay sürgün cezasına çarptırıldı. Baştımar'ın direnci çok devrimciye örnek oldu.

3 Senaryosunu Sırrı Süreyya Önder'in yazdığı *O... Çocukları* filmi Doğan Yurdakul'un kızı Reyhan'ın yurt dışına gizlice çıkarılmasından esinlendi.

4 *32. Gün*'e ilk adımımı Can Dündar ile "Kontrgerilla", Çiğdem Arat ile "Aleviler" gibi dosya haberler ile oldu. Sonra Cüneyt Özdemir'in teklifiyle danışman oldum. Neler yaşadık; Mehmet Ali Birand ile *Özallı Yıllar* belgeseli yaparken, Kenan Evren ile Marmaris'teki evinde röportaj yapmak için gittiğimizde, hazırlık yaparken salon perdesini düşürünce evden kovulduk. Birand'a durumu anlattım, "Ben gönlünü alırım" dedi.

Doğan Yurdakul, sükûnet abidesiydi. Hiç sesinin yükseltmeyen hep nazik davranan bir öğretmen...

Sonra, Odatv'nin "haber koordinatörü" oldu, öğrenciler yetiştirdi. FETÖ kumpasıyla Silivri Cezaevi'ne atıldık. Arkadaşlık, ortaklık zor günlerde belli olur, bu kez kardeş olduk. Eşi Güngör'ü bu süreçte kaybetti(k).

Duruşmalarda söylediği gibi, hapisten çıktı ve tekrar yazmaya başladı. En son Eylül başında konuştuk... Son on beş gündür sık sık maille haberleşiyorduk, ortak konumuz vardı: Sağlık.

Veba salgını nedeniyle İstanbul'a gelen Fransız Dr. A. Brayer'in iki ciltlik, *Neuf Année a Constantipole* (İstanbul'da Dokuz Yıl) kitabını Türkçeye çeviriyordu. "Mutlaka okumalısın" diye pasajlar gönderiyordu kitaptan. Maillerinin birinin altında şu not vardı: "İkinci cilt veba ile ilgili. Çok fazla tıbbi detay var. Onu bitirmeye ömrüm yeter mi, yetmez mi bilmiyorum..."

Yetmedi. 3 Eylül 2017'de kaybettik.

Çok kızgınım...

Doğan Yurdakul gibi kendini ülkesine-halkına feda eden nitelikli düşün insanları, devrimciler hiç anlaşılmadı. Anlamaya gayret bile gösterilmedi. Sadece eziyet edildi, kötülendi. Yurdakullar isteseler düzene uyup, acı çekmeden refah içinde bir hayat sürerlerdi. Ama "Yurda kul" olmayı ülkü edindiler. Karşılıksız sevgiydi ülkeye-halka duydukları. Bu koşulsuz adanmışlık her seferinde şiddet gördü. Bu ülke-bu halk büyük ruha sahip entelektüel öz evlatlarının kıymetini ne zaman bilecek?

Bırakın silahı külahı, Doğan Yurdakul yaşamı boyunca kimseye kötü söz etmedi. Hep çok çalıştı; inatla yazdı...

"Halk gerçekleri öğrensin" diye tehlikeli konuları araştırdı; romanlar, makaleler yazdı, çeviriler yaptı...

Tıpkı dedesi, amcası, babası, annesi gibi, eniştesi Doğan Avcıoğlu gibi ülke için didindi durdu. Yılmadan "mandacılığa hayır" dedi, "tam bağımsız Türkiye" şiarı oldu.

Sonunda... İnsan yüreği dayanamadı Doğan Yurdakul'un...

Biliyorum: İnsanın gücü, sabır ve zamandan oluşur.

Röportajı otel odasında yaptık! Mesut Yılmaz ile Bodrum'daki evinde röportaj hazırlığı sürerken, "Mesut ışık iyi mi", "Mesut kamerayı sağa çek" "Mesut... Mesut..." Mesut Yılmaz dayanamadı, "Siz benimle nasıl konuşuyorsunuz?" Dedik Mesut kameraman! Neler yaşadık ekran arkasında...

Daha fazla dayanamadı işte vasatlığa, kalitesizliğe, değer bilmezliğe... Öyle asil ruha sahipti ki, yazmak-anlatmak zor. Örnek vermeliyim:

Silivri Cezaevi'nde mektup yazıp kamuoyuyla paylaştım: "Hayatım boyunca kimseden merhamet istemedim, dilenmedim. Ama şimdi... Ey savcılar, hâkimler, siyasal iktidar, Adalet Bakanı! Doğan Yurdakul'un eşi Güngör Hanım ölüyor. Bir kez, bir kez eşinin gözlerine bakarak veda etmek için izin istiyor Doğan Ağabey. Merhamet ediniz! Doğan Yurdakul, eşinin yanına hastaneye gitsin, vedalaşsın. Buna izin veriniz; insanlığın yüce bir değer olduğunu ispatlayınız. Sizden kendi adıma tek isteğim bu..."

Bu mektuba Doğan Yurdakul'un yanıtı kısa oldu: "Soner'in iyi niyetinden şüphem yok ama bugüne kadar hiç kimseye minnet etmedim." Doğan Yurdakul budur!

Bilirdi ki, önemli anlar zamanın ötesindedir. Zamana yenik düşmemektir aslolan... İnsan onurunun abidesiydi Doğan Yurdakul.

Doğan Yurdakul Silivri Cezaevi'nden çıktıktan sonra *Manşeti Yıkın* adlı polisiye kitaba başladı. "İşte şimdi terörist oldun" dedim. Fransa'da ilk polisiye yazarlarına "terörist" denirdi!

Ne çok konuda sohbet ederdik, mesela sakallarımız! Kırım Savaşı'nda Fransız askerlerinden armağan "dis-donc" (didon) sakalı vardı, çenesinde bir tutam sakal. Erol Simavi, Cevat Çapan, Bedri Karaman, Mengü Ertel, Mehmet Kemal gibi... Benimki ise İkinci Abdülhamit emri! Padişah herkesin sakal bırakmasını istermiş, Erdoğan'ın bıyık istediği gibi!

Sohbetlerini çok özlüyorum....

"File bekçisi", sahanın en yalnız futbolcusudur. Hep "idamını" bekler üç direk arasında! Ama kaderi tersine çeviren adamdır; çünkü var oluş nedeni gol kurtarmasıdır.

Hatasızlık bir Tanrı'ya bir de kaleciye mahsustur! Tanrı bile affedilir, "bir bildiği vardır" denir, kaleci affedilmez. File bekçisi her daim suçludur, günah keçisidir futbolun...

File bekçisi tüm bunları bilerek risk alıp, renkli kefenini giyip, boynuna ipi takıp, öyle geçer üç direğin arasına.

Doğan Yurdakul'a "file bekçisi" derdim. Ne zaman ihtiyaç duysam ona koşardım. Gazete çıkarırken, kitap yazarken; FETÖ Odatv'ye saldırırken... Ne zaman gerekse "kaleye" geçerdi... Güvenin adı, takımın sessiz kurtarıcısı. Takım-ülke "gol yemesin" diye canı pahasına "kaleyi" korudu.

Taraflı hakem-devlet tarafından hep ceza ("sarı" ya da "kırmızı kart") alıp oyun dışı bırakıldı. Yılmadı, tekrar tekrar kalecisine döndü.

Oysa... Kimseye kırıcı davranmazdı, mesela rakiplerine sert müdahale etmez, hele bin bir numarayla ayaklarını kırmaya teşebbüs etmezdi. Aşırılıkları sevmezdi.

12 Mart 1971 ile 12 Eylül 1980 askeri darbeleri ve son 3 Mart 2011 polis darbesinin "günah keçisi" yapıldı. Suçu inatla gol yememesiydi. İnatçıydı. Değişen rüzgârlara kapılmadı, yön değiştirmedi, "tribün" şovlarına kanmadı, istikrar örneğiydi... Direnci, mücadeleyi, boyun eğmemeyi sembolleştirmesi "karşı takımın" nefretini kazanmasına sebep oldu. Öldürülmek istendi kimi zaman, hiç yılmadı.

Ancak... Ne zaman ki takım gol atar, öne geçerdi; Doğan Yurdakul sessizce köşesine çekilirdi.

Yararsız, değersiz sahte akçe şöhreti daima elinin tersiyle itekleyerek beklerdi. Oyunu uzaktan seyrederdi. Ta ki ona ihtiyaç duyulana kadar. Teklif geldiğinde ise koşulsuz yine koşar gelirdi, görev adamıydı.

O kaleye geçince derdim ki "Kale güvende. Che Guevara gibi, felaket karşısında yıkılmayan, güçlü irade isteyen 'file bekçisi' işte yine kalede..."

Evet, Doğan Yurdakul her türlü acımasızlığa karşı mücadele veren özverinin adı bir "file bekçisi" idi.

Sadece Odatv değil, sadece medya değil, sadece entelektüel yazın değil, Türkiye güvenilir, değerli-gözüpek "kalecisini" kaybetti. Her türlü tutuculuktan-dar kafalılıktan uzak, yeniliklere açık bir "rönesans aydını" daha sessizce aramızdan çekilip gitti.

Bıktı çünkü: Zayıf insanın dayanağı bayağılıktan, bilgisizliklerinden utanmayan cahillerden, ikbal avcısı kurnazlardan, görüşlerini dayatan fikir despotlarından, düşünceyi kurban seçen zorbalardan, iktidarın acımasızlıklarından, sürek avlarından, engizisyon yargıçlarından, kendi katı sertliklerine hayran diktatörlerden usandı.

Kuşkusuz biliyordu ki bıkkınlık verici günleri aşmanın yolu, yazmaya, üretmeye devam etmekti inatla. Kuşkusuz biliyordu ki özgür düşünce köhne dünyayı mutlak yenecek. "Başaranların" değil, ahlaki açıdan haklı olanların yanında durmayı hep sürdürmek lazım. Çorak düşünce hayatında vaha olmakta ısrar etmek şart.

Ah talihsizlik! Yaşamın fırtınalı geçitlerinden geçmiş bilgeliği, Datça'daki "mabedinde" bir kazayla son buldu.

Ey okuyucu... Bu karamsar günler geçer. Nice iç karartıcı günler gelip geçmiştir. Kazanan, insanlığı mutlak koruyanlar olacaktır. Fikir şövalyesi Doğan Yurdakul adını sonsuzluğa yazdırdı.

Biliriz ki, aydın ölmez, yazar yok olmaz, büyüklükleri, yaptıklarından gelir çünkü.[5]

Değerli okur nihayetinde, hangi siyasi görüşten olursanız olun, ne kadar büyük ideolojiye bağlı olduğunuzu düşünürseniz düşünün, konu eninde sonunda gelip insan kişiliğine dayanıyor. O kişilik zor zamanlarda belli ediyor kendini. Zaman, sınav. Doğan Yurdakul bizleri hiç şaşırtmadı. Büyük insanlar her daim en yürekli olanlardır. Arkasında öğrencilerinin örnek alacağı karakter hazinesi bıraktı...

5 Erbil Tuşalp, Hasan Uysal gibi Ankara'dan tanıdığım çok değerli gazetecileri de yazmak isterdim. Ne renkli insanlardı. Sıradışılardı. Gazetecilikte ilk öğretmenim Hasan Yalçın'a ayrı sayfalar açmak isterdim. Ve fakat, insan sevdiğine çok kırılırmış, bu müstesna insan bana kalsın. Doğan Yurdakul'a benimle ilgili gönderdiği mektubunu hiç affetmedim. Geçmişin bazı zamanlarını çarmıha germek gerek!

VOLKAN KONAK

Tarih: 29 Ekim 1993.

O gece gazetelerin Ankara bürolarını arayan meçhul ses "Binbaşı Cem Ersever'i infaz ettik, sıra Soner Yalçın'da" deyip telefonu kapattı... Beş gün sonra Ersever'in nüfus cüzdanı postayla zarf içinde bana gönderildi. Bundan iki gün sonra Ersever'in elleri arkadan bağlanmış, ağzı bantlı, kafasına iki kurşun sıkılmış cesedi Ankara Elmadağ ilçesi çıkışında kireç ocaklarında bulundu. Ardından Ankara Polatlı ve Kızılcahamam'da aynı şekilde iki ceset daha bulundu: Ersever'in yardımcıları Mustafa Deniz ve Neval Boz...

Ölüm tehdidi altındaydım. Ankara'dan uzaklaştım. Ersever'in gizli buluşmalarımızda tüm anlattıklarını; Güneydoğu'daki –Musa Anter gibi– faili meçhul cinayetleri, JİTEM, "Yeşil" kod adlı tetikçileri ve saire. *Binbaşı Ersever'in İtirafları* adlı kitabımda yazdım. Tehlike bitmiş değildi, ne yapacaktım? Devlet çatısı altında güvenliğimi sağlayabilirdim: Askere gittim!

Amasya 15'inci Piyade Eğitim Tugayı kapısından içeriye gerginlik içinde girdim. Binbaşı Ersever için "itirafçı" demem Genelkurmay'ın büyük tepkisini çekmişti. Kışlada tehlikeden kurtulacak mıydım? Yoksa, başıma neler gelecekti?

Askeri kıyafeti giyip koğuşa giderken, kulağıma uzaktan müzik sesi geldi. Merak ettim, sesin geldiği kışlanın yemekhanesine yürüyüp girdim, şoke oldum: Herkes ayakta, sol yumruklar havada, masa üzerine çıkmış birine eşlik ediyor, "Çav Bella" marşını söylüyorlar! Bizim kısa dönem Mehmetçikler "eğer ölürsem,

ben partizanca" diye bağırıyordu! Kışlada, özgürlük ve direniş çağrıları vardı... İnanamadım. Burası askeri kışla mıydı? Masanın üzerindeki asker üniformalı solist kim miydi: Volkan Konak!

Benim Maçkalı askerlik arkadaşım, Karadeniz rüzgârlarının evladı; turnagagası, kar menekşesi, turuncu gelincik kokulu bebeği...

En zengin bitki türlerinin büyüttüğü renkli çocuk...

Yurdunun dağlarındaki ladin, göknar, sarıçam kayın ağaçları gibi eğilmeyen, başkaldıran, yiğit delikanlı, koskocaman kalpli.

Karadeniz yağmuru gibi hep dikine yağan, eğrilikten hoşlanmayan, dik yokuşların inatçı yoldaşı... Çeltikçi kuşu gibi göçmen. Şahin gibi yırtıcı. Ülküsünden, sevdasından hiç geri adım atmaz, Maçka dağ keçisi gibi inatçı!

İstanbul'da memleket hasreti çeken kalabalıklar içinde yalnız, yoksul ve daima devrimci genç üniversiteli. Çelik yürekli, dirençli, duruşunu hiç bozmayan bir isyankâr!

Bulanık, kirli, karanlık kişilerden hazzetmedi. Düşmedi hiçbir çirkinliğin içine... Hıyanet nedir bilmedi.

Kendine güvenli. Makyajsız, samimi, gerçek, sağduyulu... Gözleri dolu, duygusal daima. Zeki, hınzır ve hep insan...

Güneşin yazdığı türkülerin sanatçısı,[1] acı sessizliğin, hüzünlerin sesi.

Mikrofonu tüfeği, eylem meydanı sahnesi. Her ayağa kalktığımızda en önde yürüyen gözü pek nefer. Davayı büyüten "Kuzeyin Oğlu". Adı gibi yanardağ...

Büyük yasımız. Ölür mü hiç Volkan Konak, nasılsa doğdu bir kere...

"Bir inancın yüceliğinde buldum seni
bir kavganın güzelliğinde sevdim
bin kez budadılar körpe dallarımızı
bin kez kırdılar
yine çiçekteyiz işte yine meyvedeyiz
bin kez korkuya boğdular zamanı

1 Volkan Konak ile tanışmadan önce ilk kasetini biliyordum; Yaşar Miraç'ın şiirlerini bestelemişti, "Efulim" albümü. "... Tonyaliyim Tonyali, adum Pirali." Yaşar Miraç, Yeni Türkü grubunun adını veren ozanımızdır.

bin kez ölümlediler
yine doğumdayız işte, yine sevinçteyiz
bitmedi daha sürüyor o kavga
ve sürecek
yeryüzü aşkın yüzü oluncaya dek!" (Adnan Yücel)

Sartre, trafik kazasında ölen A. Camus'nün ardından "saçma ölüm" dedi. Gerçekten, Volkan Konak'ın ölümü de çok anlamsız, vakitsiz. Gerçekten, erken ölüm...

Ülkemizde kangren olan bayağılık ölüleri bile ötekileştirdi. Karşılıklı toplumsal aidiyetler hızla çürütüldü. Acılara ortaklık yok artık. Hassasiyet, duyarlılık ve merhamet kalmadı ülkede.

Volkan Konak ölüsü ardından kötü konuşan din adamları Müslüman sayılabilir mi; yaptıkları tağut...[2]

Bu durumlarda daima söylenen "Ölünün arkasından konuşulmaz" veya "Ölüleri hayırla yad ediniz" sözlerini tekrar edecek değilim. Ki zaten bu yanlış bilinir: Hz. Muhammet, "ûzkûru mevtakûm bi'l hayr" dedi, "mevtakûm" buyruğu "ölülerinizi" anlamındadır. Volkan Konak'ı ölüleri olarak görmüyorlar, onların ölüsü değil.

Mesele din değil ki, acıya saygıları yok. Ya sosyal medyada nefret suçu işleyen küfürbaz troller? İmam böyle konuşursa cemaati ne yapar? Neden kendilerini bu derece değersizleştiriyorlar? İnsan yüreğinin en soylu yanı olan iyi olmayı ne zaman kaybettiler? Nasıl bu kadar iyiliği yadsıyan duygusuz, bencil, kindar kişilere dönüştüler? Ne oldu toplum, insan sevgilerine? Yüce gönüllü olmaktan niye vazgeçtiler? Önyargılara yenik düştüklerinin farkında değiller mi?

Sabırla anlamaya çalışmalıyız; toplumsal hayatı sabote eden bu yozlaşmanın sebebi ne? Bir türlü ayılamadıkları iktidar sarhoşluğu mu? Ya da iyilikten korkan özgüven eksikliği mi? Sevgisiz, şefkatsiz mi büyüdüler? Ne yaşadılar ki çocukluklarında,

2 Asaf Koçak, gözleriyle gülen Ankara'dan yakın arkadaşım, iyilik meleği, karikatürist... Sivas Madımak'ta katledilenlerden, otuz üç acıdan biri. Cenazesi Yozgat Yerköy'e gönderildi. Müftülük cenaze namazı kıldırmak üzere imam görevlendirmek istemedi. Bunun sorumluluğu Diyanet'te değil, hakem olması gereken devlettedir; devletin taraf olması suçtur.

akıl sağlıklarını bu derece kaybedip saldırganlaşıyorlar? Evet, niye bu kadar güçsüzler, çaresizler aslında?

Samimi olarak yazıyorum, kendilerine bile saygısı olmayan bu kötücül ruha kızmayı bırakalı uzun süre oldu. Yerini onlar için duyduğum endişe aldı: İçlerinde ateşi hiç sönmeyen hınçla, kendilerine ve güzelim ülkeye daha ne kadar zarar verecekler? Kaygılıyım...

Peki, iyilikten büsbütün umudumuzu keselim mi? Tabii ki hayır. Tarih gösterdi ki; iyi ile kötünün mücadelesinden hep tavizsiz iyilik kazançlı çıktı. Kötünün evi daima cehennem oldu.

Neyse, ruhumuzu karartmayalım: İnsan Volkan Konak'ı Giuseppe Verdi'nin sözüyle uğurlayalım: "Şarkı gerçeği olduğu gibi yansıtmaz ama şarkı insanı kanıtlar."

AHMET KAYA

Balzac'ın *Gizli Başyapıt* eserinin kahramanı Frenhofer, "bir türlü anlaşılamayan ve bunun sonucu intihar eden" bir ressamdı. Frenhofer karakterini yaratan Balzac, bugün Paris'te Pere Lachaise Mezarlığı'nda yatıyor; biraz ilerisinde bizden iki "Frenhofer" uyumakta: Ahmet Kaya ve Yılmaz Güney! Ölse de Ahmet Kaya hep gündemde. Bugün Ahmet Kaya'yı ne kadar anlayabiliyoruz?

28 Ekim 1957'de Malatya'da doğdu. Babası Mahmut Kaya işçiydi. Kürt'tü. Annesi Zekiye ev hanımıydı, Erzurumlu Türk'tü. Mustafa, Nurcan, Emine, Songül'den sonra doğmuştu.

Çocukken lakabı dudaklarının iriliğinden dolayı "Loş Dudak" idi. Dayısı Muzaffer Genç cümbüş, amcası Yusuf Kaya tambur çalıyordu. Kulağı müziğe yatkındı. İlk sazı (curayı) babası altı yaşında aldı. On beş günde çalmayı öğrendi. Yetenekliydi. Sahneye ilk kez dokuz yaşında, –1 Mayıs yerine o dönemde kutlanan– 24 Temmuz 1966'da Çalışanlar Bayramı'nda çıktı.

Mahmut Kaya 1972'de Sümerbank'tan emekli olunca, çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlamak için ailesini İstanbul'a taşıdı. Yedi tepeli bu şehri "soğuk" buldu Ahmet Kaya. Alışamadı. Dayısı Zeki Genç'in yanına Almanya'ya gitti. Bir buçuk yıl Köln'de yaşadı. Burada da yapamadı, döndü geldi. Değişmişti. Saçları uzundu, daracık kot pantolon giyiyor, vücut geliştirme sporları yapıyordu. Sigaraya başladı. Okula gitmek istemedi, Mısır Çarşısı'nın arkasında arkadaşıyla seyyar satıcılık yapmaya başladı. Burada tanıştığı devrimci ağabeyleri sayesinde Fatih Çarşamba'daki Halk

Bilimleri Derneği'ne uğrar oldu. Dernekte olmak hoşuna gidiyordu çünkü burada üniversite mezunları gençler de vardı, okumayazma bilmeyenler de. Dışarıdaki itilmişlik kakılmışlık burada yoktu. Dernekte bağlama çalmayı ilerletti. Seminerlere katıldı, politik olarak kendini geliştirmeye çalıştı.

Yıl, 1977. Nâzım Hikmet Anma Gecesi'nde sahne aldı, şiirler okudu ve konuşma yaptı. Bu "suçu" karşılığında Sağmalcılar Cezaevi'nde beş ay hapis yattı! Cezaevi çıkışı askere alındı. Askerlik de sorunlu geçti; sürekli kaçtı. Ailesi de komutanları da bıktılar bu durumdan. Orduevinde bağlama çalması sağlanarak askerlikten kaçışını önlediler!

Askerlik dönüşü Halk Bilimleri Derneği'nde gördüğü, Emine Başa'yla flört edip evlendi. Yıl, 1979. Bir yıl sonra çocukları oldu: Çiğdem.

1980'ler başında Ahmet Kaya ağır travmalar yaşadı: 12 Eylül darbesi oldu. Yerleşik bir işe girmediği gerekçesiyle eşi tarafından terk edildi. Babasını kaybetti. Elinde bağlamasıyla kalakaldı. Sadece hayalleri vardı...

Dönemin arabesk yıldızı Ferdi Tayfur'un grubunda çalmaya başladı. Yıl, 1984. Kaset çıkarmak için sık gittiği Unkapanı Plak Çarşısı'nda kabadayı Kürt İdris (Özbir) ile tanıştı. Başka bir çevreye girdi; sosyete antikacısı olarak bilinen Filiz Kansu, İdris'in oğlu Doğan ile evliydi. Ahmet Kaya, İdris'in diğer oğlu Murat'a bağlama öğretiyordu. Bir gün İdris'in yazıhanesi polis tarafından basıldı. Bulunan ruhsatsız silahı Ahmet Kaya üstlendi, üç ay hapis yattı.

Cezaevinden sonra tanıştığı ozan Hasan Hüseyin Demirel, Ahmet Kaya'nın hayalini gerçekleştiren sanatçı oldu. İkisi de boşanmıştı. İkisinin de birer kızı vardı: Nazlı ve Çiğdem. İkisi de Almanya deneyimi yaşamış, mahpusluk görmüştü. Ve ikisi de Aydınlık siyasi hareketi içinde yer almışlardı. İkisi de genç yaşta öldü, ikisi de arkadaşımdı...

Dost oldular. Birlikte çalışmaya başladılar. O baskıcı günlerde umudun, isyanın türkülerini söylediler.

Yıl, 1985. Lütfi Sütşurup ve Cihan Sütşurup kardeşlerin sahibi olduğu Taç Plak'tan Ahmet Kaya'nın ilk kaseti çıktı: "Ağlama Bebeğim."

Ahmet Kaya'yı ilk kez bu kaseti sebebiyle tanıdım. Dinlediğimde çok şaşırmıştım, ne türkü ne şarkıydı. Söylediklerinin satır arasında "solcu izler" vardı sanki...

Hemen arkasından aynı yıl ikinci kaset geldi: "Acılara Tutunmak." Kasetleri için mahkemeler toplatma kararları çıkardı. "Çok uzakta öyle bir yer var/o yerlerde mutluluklar/bölüşülmeye hazır bir hayat var" sözleri sebep olmuştu! Danıştay kararı bozdu, kaset özgürlüğe kavuştu.

Diğer yanda Ahmet Kaya'nın yaptığı müzik tartışılmaya başlandı: "Muhalif müzik, başkaldıran müzik, toplumcu müzik" diyenler de vardı; "Eylülist müzik, popülist müzik, arabesk müzik" diyenler de. Halk ise "özgün müzik" adını verdi.

Her kafadan farklı bir ses çıktı, yoksa bunu Ahmet Kaya mı anlatmıştı bana, Ruhi Su'ya gidiyor, "Mahsus Mahal" türküsünü söylüyor. Ruhi Su ne sazı çalış tekniğini ne de sesini beğeniyor. Yıllar sonra Ahmet Kaya'nın bir konserinde bağlama çalarken bu olaya nüktedan bir gönderme yaparak "Bağlama böyle de çalınır" dediği rivayet edilir. Olabilir. Ahmet Kaya'nın böyle alınganlıkları vardı. Birini yazayım:

Bir dönem Taç Plak çatısı altında beraber olduğu Fikret Kızılok 1990'larda "Pişşt Barmen" adlı şarkı yaptı. Kızılok bu şarkıyı sarhoş seslendirmiş ve kendisine –iddiaya göre– Mümtaz Soysal eşlik etmişti. Şarkı, Zülfü Livaneli ve Ahmet Kaya'yı taşlıyordu:

"Pişt barmen/Sen de bizdensin/Karlı kayın ormanında/Bisiklete binersin/Başkaldırıyorum de.../Kaldır başını/İndir kaşını/Azgın demokrat/Geceleri gökyüzünde/Şairlerin önsözünde/Sağdan vurup sol gözünde/Parsa topla benim için..."

Tarih boyunca bu tür hicivler daima olur sanat dünyasında. Timur Selçuk-Zülfü Livaneli çekişmesi gibi. Zülfü Livaneli yanıt vermedi ancak Ahmet Kaya buna karşılık "Entel Maganda" şarkısını yaptı: "Ne kadar inkâr etsen de hem jigolo hem dulcusun" gibi sözlerle kabalık yapmasına çok şaşırdım. Ahmet Kaya'nın karakteri sertti, ezilmişlik travması...

Üçüncü kasetin çıkış yılı 1986 oldu.

Metris cezaevindeki solcu Nevzat Çelik'in idam mahkûmu 22 yaşındaki Necdet Adalı'nın infaz öncesi ruh hâlini anlatan şiiri

"Şafak Türküsü", Ahmet Kaya'yı Türkiye'ye tanıttı. "Bir sabah anne bir sabah/acısını süpürmek için açtığında kapını/adı başka, sesi başka, nice yaşıtım/koynunda çiçekler içinde bir ülke getirirler..."

O dönem bu şarkıları söylemek cesaret isterdi. Ahmet Kaya her kasetten sonra soluğu mahkeme salonlarında aldı. "Başkaldırıyorum" diye kaset çıkardı, hemen hakkında tezkere çıkarıldı: "Devlete mi başkaldırıyorsun?" Aynı soruyu soran gazetecilere, "Başkaldırmayayım da kıç mı kaldırayım?" dedi! Bu tür delikanlı üslubu, onun geniş kitlelerce daha da sevilmesine neden oldu.

Bir yanı delikanlı, bir yanı solcu Kadir İnanır'ı çok sevdi, kahramanıydı. Onun için hayatında bir ilki denedi: *Tatar Ramazan* filminin müziğini yaptı: "Şu dağlarda kar olsaydım/bir asi rüzgâr olsaydım/arar bulur muydun beni/sahipsiz mezar olsaydım..." Sözleri anonimdi.

Bir kuruş para almadı: "Kadir İnanır için yaptım bu müziği, para kabul edemem" dedi.

O çalkantılı günlerde ikinci evliliğini yaptı. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde öğrenci iken cezaevine atılan, 12 Eylül darbesi mağduru Gülten Hayaloğlu'yla evlendi. İki sevgiliyi tanıştıran Selda Bağcan oldu; Gülten Hayaloğlu'nu hapiste tanımıştı... Kızı Melis bu evlilikten dünyaya geldi.

1990'lar... Cezaevlerinde pek kimse kalmadı, 1985-1991 arası çeşitli kısmi aflar çıktı. Özlem duyulan sosyalizm büyük sarsıntı geçirip Berlin Duvarı'na tosladı. Küreselcilik ve neoliberalizm ideolojisi kültürü de kökten değiştiriyordu, rüzgâr sağdan esiyordu. Mahpushane, işkence, özgürlük temalı "özgün müzik" kasetleri pek satmıyordu artık. Yeni kuşaklar büyümüş, dinleyici profili değişmişti: Plakçılar çarşısının yıldızı popçular idi.

Ahmet Kaya yeni döneme uygun stratejiler geliştirdi. Önce imaj değişikliği yaptı. O artık üzerinde uzun siyah paltosu olan, mertliği, dürüstlüğü-yiğitliği seven bitirim görünümündeydi. Döneme uygun; "Başım Belada", "Dokunma Yanarsın", "Tedirgin" adlı kasetleri yaptı. Hiçbir şeyi beğenmeyen "entel magandalara" karşı, "tabancasını helada unutan" halk adamıydı!

Jet-Pa sponsorluğunda "Avrupa'da İnanca Saygı, Düşünceye Özgürlük Konserleri" verdi. Kliplerini dönemin ruhuna uyan "dönek solcu" Sinan Çetin çekti.

Televizyon programları yapmaya başladı. Lüks BMW otomobile bindi, İstanbul'un sosyete mahallesi Ulus'a taşında. Ve fakat düzene "ayak uydurması" kısa sürdü. Yerinde duramayan haylaz çocuktu. Gözü pek, aykırıydı. Resmi ideolojiye, yerleşik söyleme muhalif olmaya başladı. Madem artık soldan esmiyordu rüzgâr, Kürt milliyetçiliğine yöneldi. Umutsuzluğun girdabına kapılan çok solcu gibi Ahmet Kaya da politik savrulma yaşadı.

Döneme uygun kasetler yaptı: "Şarkılarım Dağlara." "Ağladıkça ağladıkça dağlarımız yeşerecek/görecek, göreceksin/ağladıkça ağladıkça/geceyi tutacağız göreceksin..." Sözler eşi Gülten Kaya'ya aitti. Ki, eşi ondan daha radikaldi...[3]

Bir dönem cezaevlerindeki devrimcilere yazılanların yerini, artık dağdakilere yapılan türküler aldı. "Abin bir gün dağdan döner/sarılırsın yavrucuğum..." "Şafak Türküsü" yerini "Mavi'nin Türküsü"ne bıraktı: "Şu dağdaki gezene bak gözlerinin rengine bak/mavi gözler kan kan olmuş/şu feleğin işine bak..."

Bu yeni süreçte, birçok şarkısının sözlerini yazan kayınbiraderi Yusuf Hayaloğlu'yla yolları ayrıldı. Hayaloğlu, gazeteci Ferzende Kaya'ya ayrılığın nedenini anlattı:

"Sanata ve siyasete bakışımızda, Gülten, Ahmet ve benim aramda düşünsel farklılıklar vardı. (...)Sözgelimi Tuncelili olmak başkaydı, 'Tuncelilik' şovenizmi başkaydı. Kürt doğmak başkaydı, 'Kürtçü' davranmak başkaydı. Alevi kökenli olmak başkaydı, 'Alevici' olmak başkaydı. Sol düşünmek başkaydı, 'solculuk' yapmak başkaydı. Allah'a inanmak başkaydı, 'şeriatçı' olmak başkaydı. Ben hiçbir zaman 'cı' olmayı hissetmedim ve olmadım da..."

Yeni girilen politik süreçte Ahmet Kaya artık tamamen Gülten Kaya'nın kontrolündeydi.

Ahmet Kaya aslında çok solcu gibi "hissederek düşünen" biriydi, teorik yanı zayıftı... Yeni de hep kendini bu toprağa bağlı

3 Altemur Kılıç, yakın arkadaşı Bülent Ecevit'e Rahşan ile evliliklerinin başında "Mesut musun, nasıl gidiyor?" diye sorunca şu yanıtı aldı, "Tencere kapak değil, ikimiz de tencereyiz!"

gördü. Sadece Kürtlere yapılanlara karşı öfkeliydi. Son kasetine –Kürtçe bilmemesine rağmen– Kürtçe bir şarkı koymak istedi. Bunu, 10 Şubat 1999 tarihinde katıldığı Magazin Gazetecileri Derneği gecesinde açıkladı. Linç edilmek istendi. Sonra cadı kazanına atıldı.

Paris'te sürgün günleri başladı. Ve sonra, ayrılığa dayanmayan yüreği durdu. "Öldüğümde değil yaşarken anlayın beni" derdi hep. Hâlâ anlaşılamadı: O bir Balzac karakteri, Frenhofer çünkü. Kim ne derse desin sımsıcak, çocuk yüreği olan Frenhofer...

Ahmet Kaya ile tanıştım, arkadaşlık ettim. Bizim topraklarda insan ilişkileri pamuk ipliğine bağlı, çabuk kopar. Anlamadan, düşünmeden, irdelemeden duygularımıza yenik düşüp hemen "öteki"leştiririz sevdiklerimizi bile. Ahmet Kaya bunun örneği. Bir türlü anlaşılamamasının, Frenhofer olmasının nedeni bundan...

Herkes Ahmet Kaya'yı hâlâ bir o yana, bir bu yana çekiştirip duruyor. Her çevre kendi siyasi görüşüne "malzeme" kapma yarışında. Hele Ahmet Kaya'nın çocuksu, eğlenceli, şakacı yönü unutuldu. Hep asık suratla tartışılıyor. Kuşkusuz bunda yaşadığı acılı son sürecin ağırlığı var. Salt böyle bir Ahmet Kaya portresinin de haksız ve yanlış olacağını düşünüyorum. Fıkra anlatan, muhabbetine doyulmayan, keyifli yaşayan-yaşatan, şaşırtan, mizah yönü güçlü Ahmet Kaya gerçeği, bugünün ağır siyasi nutuklarına kurban edilmemeli. Bu nedenle... Büyük lafları başkalarına bırakıp, Ahmet Kaya'yla yaşadığımız bir-iki anıyı paylaşmak istiyorum:

Yıl, 1993. Aziz Nesin-Doğu Perinçek öncülüğünde solun tüm renklerini kapsayan günlük *Aydınlık* gazetesini çıkarıyoruz. Ahmet Kaya, gazete yararına konser vermek için Ankara'ya geldi. Gazeteyi ziyarete geldiğinde şair Metin Altıok ile paylaştığım odama geçtik. O gün Ankara büroda çalışan yazarlar da "Hoş geldin" demek için odaya gelmeye başladı. İlk gelen Attila Aşut'tu. Sonra Şükrü Günbulut geldi. "Hoş geldin Ahmet" deyip gittiler.

Ahmet Kaya bir dönem Aydınlık hareketi içinde yer almıştı; Doğu Perinçek'i yakından tanıyordu. Doğu Perinçek'in bir ayağı

çocuk felci (polio) hastalığı sebebiyle aksaktı. Attila Aşut ve Şükrü Günbulut'un da ayakları benzer nedenle aksaktı. Attila Aşut ve Şükrü Günbulut'la arka arkaya tanıştıktan sonra Ahmet Kaya bana döndü, gülümseyerek şöyle dedi: "Yahu Soner, bizim sol harekette hiç mi sağlam ayak yok!"

Benim tanıdığım Ahmet Kaya buydu; daima espri üretirdi. Kuşkusuz söylediği şakanın değerli yazarları küstüreceğini düşünemezdi ki o insanlar da öyle değildi, mizahtan anlarlardı...

Ahmet Kaya hakkında öylesine sözler ediliyor ki şaşırıp kalıyorum. Kuşkusuz politik yönü unutulmamalı yoksa Ahmet Kaya tam anlaşılmamış olur. Ama işte Ahmet Kaya'nın muzipliği de yazılmazsa biyografisi eksik kalmaz mı?

Cevat Korkmaz adında ortak arkadaşımız vardı. Cevat Korkmaz, oyuncu Harika Avcı'yı çok beğeniyordu. Ahmet Kaya her fırsatta "Ben tanırım iyi kızdır, tanıştırırım" diyordu.

Cevat Korkmaz'a bir gün Ahmet Kaya'dan telefon geldi. "Akşam Harika Avcı bize gelecek sen de gel, tanışmış olursun."

Cevat Korkmaz'ın içi içine sığmadı; berbere gitti, giyinip kuşandı akşam Ahmet Kaya'nın kapısının ziline bastı. Kapıyı gülümseyerek Ahmet Kaya açtı ve Cevat Korkmaz'ı salonda oturan konuğuyla tanıştırdı: "Cevat kardeşim işte o çok beğendiğin sanatçı Akrep Nalan!"

Ahmet Kaya hep şakacıydı... Gorki'nin bir sözü vardır, "En çok şaka yapanlar, yüreği en çok sızlayanlardır."

Hiç unutmam Budapeşte sokaklarında gezerken, karşıdan gözünü gözüme dikmiş iki kadının geldiğini görüp şaşırdım. Kadınlardan biri tam yanımdan geçerken yanındakine Türkçe şöyle dedi: "Gördün mü Ahmet Kaya yaşıyormuş işte!"

Ahmet Kaya'nın "yaşadığı" şeklindeki "şehir efsanesi" beni yurtdışında da bulmuştu!

Ahmet Kaya'ya fiziki olarak kendimi benzetmem. Fakat benzeten çoktur. Yıllar önceydi... Bir konser öncesi Ahmet Kaya ile buluştuk, rakı içtik, konser salonuna gittik. "Soner sen salona geç hazırlanıp geleyim" dedi. Perdenin arkasından, "salon dolu mu, boş mu diye" baktığım an, binlerce kişi ayağa kalkıp bağırmaya başladı. "Herhalde Ahmet Kaya'nın geldiğini duydular" diye

düşündüm. Bir daha kafamı uzattım yine alkışlar, bağırış çağırış. Hiç anlam veremedim üstüme de almadım.

Sonra Ahmet Kaya sahneye çıktı, ortalık yıkıldı, harika konser verdi. Soyunma odasına giderken, "Geceyi böyle bitirmeyelim, devam edelim, arabaya geçsene hemen geliyorum" dedi.

Konser salonunun arka kapısını açtım, dışarı adım atmamla onlarca kişinin saldırısına uğradım. Hayranları beni Ahmet Kaya sanmışlardı! Üzerimde ne varsa "hatıra" diye almak istiyorlardı. Kimi ise sakalımı saçımı yoluyordu. Parçalanırken imdadıma Ahmet Kaya yetişti. Korumalarıyla hemen kalabalığı dağıtıp beni otomobile soktu ve hızla uzaklaştık. Demek ünlü olmak böyle bir şeydi! Demek ben fizik olarak Ahmet Kaya'ya benziyordum!

Ahmet Kaya Paris'te sürgündü. Gazeteci Nebil Özgentürk kendisiyle röportaj yaptı, çalıştığı *Sabah* gazetesine gönderdi. Gazetedeki tutucular, çok tepki alınacağından, tirajın düşeceğinden endişe ederek röportajı basmak istemedi. Gazetenin yazı işleri müdürüydüm, genel yayın yönetmeni Ufuk Güldemir'i ikna ettim, röportaj yayımlandı. Çok geçmedi benzer "aykırılıklar" yüzünden ben de Güldemir de *Sabah*'tan kovulduk! Bu ekip bugün Türkiye'de "liberal özgürlükçü" diye tanınıyor!

Yazımı Ahmet Kaya filmiyle bitireyim. Çünkü bu konuda yanlış yapıldı, yapılıyor, yapılacak...

Son dönemlerde aydınlar her konuyu sessizlikle geçiştiriyor. Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkubuz, Yeşim Ustaoğlu, Reha Erdem, Yüksel Aksu, Onur Ünlü, Derviş Zaim gibi onlarca sinema yönetmeni sustu, sinema yazarları sustu, Türk sinemasıyla ilgili dernekler-vakıflar sustu. Heyhat! Mahallenin "delisi" yine ben! Neyse ki Erasmus var; *Deliliğe Övgü* eserinde ne dedi: "Yaşamda ancak deliliğe yakalanmış olana gerçek anlamda insan denebilir."

Konumuz: *İki Gözüm Ahmet* filmi... Ahmet Kaya'nın yaşamından esinlenerek yapılan sinema filmi.

Sanatçının yasal varisleri, kızları Çiğdem Kaya (Öztürk), Melis Kaya ve eşi Gülten Kaya filmden şikâyetçi oldu. Dediler ki: "Bizden izin alınmadan, Ahmet Kaya'yı dolaylı ya da dolaysız

konu alan, çağrıştıran, onun hikâyesinin anlatıldığı ya da esinlenmeler içeren, eserlerinin yer aldığı hiçbir projeye Türkiye Cumhuriyeti sınırları ve dünya kapsamında iznimiz yoktur..."

Varisler, filmin vizyona gireceğini öğrenince filmi durdurmak için yargıya başvurdu. İstanbul 26. Asliye Hukuk Mahkemesi, "açılan dava olmadığı" gerekçesiyle "ihtiyati tedbir" talebini reddetti. Fakat aynı mahkeme, üç gün sonra filmin sinema, internet veya televizyonlarda yayınlanmasını durdurdu.

Üzerinde duracağım, salt mahkeme kararı değil. Sorun daha derinde: Politik doğruculuk... Farklı dil, din, kültür ve cinsiyetten kişileri incitmemek amacıyla özenle kullanılan düşünce ve uygulamaları tanımlamak için kullanılan terim. Bu terimin yaygınlaşması, etnisiteyi siyasetin merkezine yerleştiren neoliberalizmin dünyada parlatıldığı 1990'larda oldu! "Farklı olanı incitmemek" adına ifade özgürlüğü ve eleştirel bakış kısıtlandı!

Ülkemizde benzerlerini yaşadık, yaşıyoruz: Yobazlığı eleştirirseniz hemen "din düşmanı" yapılırsınız, PKK terörünü eleştirirseniz hemen "Kürt düşmanı" yapılırsınız. Tarihsel gerçekleri umursamadan Müslümanları, Kürtleri "incitti" diye Atatürk "diktatör" ilan edildi! Atatürk'ü savunursunuz "ulusalcı-faşist" yapılırsınız, İsrail dış politikasını eleştirirsiniz "antisemitik" olursunuz, 1915'te "soykırım" yok "mezalim var" dersiniz "Ermeni düşmanı" olursunuz...

Hakikat kimin umurunda, yaşasın politik doğruculuk!

Politik doğruculuk, hızla düşünce hürriyetini kısıtlamaya başladı. Ne yazık ki akademik dünya, ana akım medya, sosyal medya bu dayatmanın "lojistik üssü" hâline geldi.

Popüler kültürün "öldürücü silahı" politik doğruculuğa uymayan her görüş-fikir aşağılandı ve bu halen sürdürülüyor...

İki Gözüm Ahmet filmine dönersem: Ahmet Kaya değerli sanatçımız, ailesi hepimize emanet, onları her daim incelik gösterip, hiçbir zaman incitmeyeceğiz kuşkusuz. Ülkemizdeki milyonlarca insan gibi ailenin, Ahmet Kaya'yı idealleştirmesini, ayrıcalıklı konuma yükseltmesini anlayacağız kuşkusuz. Filme yönelik ahlakçı bakış açılarını kabul edeceğiz kuşkusuz. Ancak burada şu sorun ortaya çıkmıyor mu: Düşünce özgürlüğü!

Sinema kurgu sanatı; inandırıcı, doğrucu olmak zorunda değil: "Fotoğraf gerçektir, sinema ise saniyede yirmi dört kere gerçektir." Sinemayı gerçeklik üzerinde eleştiremezsiniz; düşler şerididir.

Biliriz ki, biyografik hakikat diye bir şey yoktur. Hele hele senarist-yönetmen, aileyle aynı görüşte olmak zorunda mı? Öyle olsaydı bir çırpıda aklama gelen James Brown, Billie Holiday, John Lennon, Jim Morrison, Édith Piaf, Ray Charles, Bob Marley, Freddie Mercury gibi şarkıcıların filmleri yapılabilir miydi?

Sadece iyi film-kötü film vardır. Ahmet Kaya'nın bir değil, bin filmi yapılmalı. Evet kimi çöp kutusunu boylar, kimi sanat eseri olarak anılır, bunun kararını ancak tarih verir.

Yazının girişinde bu sebeple sinema sektörü temsilcilerine sordum. Sessizliği kırmak zorundalar; mahkeme kararı sansür değil mi? Ya bu yasaklama kararı emsal olursa, devletin yine yeni denetlemelerine yol açarsa, kimse düşünmüyor mu politik doğruculuğun sonunu?

Bu arada *İki Gözüm Ahmet* filmine gider miydim, tanıtımlarından anladığım kadarıyla hiç sanmam. Ama "kötü film" değerlendirmem sinema özgürlüğünü savunmayacağım anlamına gelmez!

Ahmet Kaya'yı ölüme sürükleyen süreç "Kürtçe şarkı yapacağım" demesi üzerine uğradığı ağır saldırılar ile başladı. Yaşananan özgürlük sorunuydu. Peki, filmi yasaklatmak ne? Ahmet Kayasız Türkiye sessiz kaldı.

Aileyi anlıyorum da aydın eksikliğimizi kabul edemiyorum.

HİKMET ÇİÇEK

Tarih: 28 Eylül 1994.

Toplam dokuz yüz seksen dokuz kişi bulunan *M/S Estonia* gemisi saat 19.00'da Estonya Tallinn Limanı'ndan İsveç Stockholm Limanı'na gitmek üzere Baltık Denizi'ne açıldı. İki ülke arasında Volvo marka otomobil götürüp satan Carl Ovberg gemiye son dakikada yetişti. Tek kişilik kamarasındaydı, saat 00.00'a gelmek üzereydi. Patlama sesiyle yere düştü. Kendini toparlamıştı ki ikinci patlama sesi geldi. Gemi batıyordu...

Odasından dışarı çıktı. Her yer karanlıktı. Dışarıda fırtına vardı. Denize indirilen bir bota güçlükle bindi. Dalgalar filikaları, botları deviriyordu. Çığlıklar karanlığı yırtıyordu (modern deniz tarihinin en büyük facialarından kazayla ilgili Henrik Evertsson, 2020 yılında belgesel hazırlandı: *Estonia*).

Batış sebebi hâlâ sır olan gemide sekiz yüz elli iki kişi öldü. Yüz otuz yedi kişi kurtuldu. Kurtulanlardan Carl Ovberg, aslında Türk vatandaşı Kadir Kaymaz idi...

Türkiye bu ismi gazete manşetlerinden tanıyordu.

Yirmi üç yıl önceydi:

Tarih: 27 Temmuz 1971.

12 Mart askeri darbesi üzerinden iki hafta geçti. Sıkıyönetim devrimci örgütler üzerine "balyoz" indirdi.

Ankara'daki illegal sol örgütlerden biri de A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi yanındaki Basın Yayın Yüksek Okulu'nu "merkez" edinmiş "Aktancılar"-"Basın Yayın Komünü" idi. İlk hedefleri Filistin'e gidip FKÖ saflarında savaşmaktı. Talihsizlik,

Ürdün'deki Arafat-Kral Hüseyin çatışması sonucu Filistinlilerin Lübnan'a sürülmesi ve ardından Türkiye'de askeri darbe olması emellerini erteletti.

Darbe günlerinde örgütler varlıklarını sürdürme telaşındaydı. Ve paraya ihtiyaç vardı. Basın Yayın Komünü, önce TUSLOG (Amerikan askeri malzeme deposu) çalışanlarının maaşlarını soymaya karar verdi. Olmadı.

Nereden para bulacağız diye düşünürken devreye, komünün sempatizanı on dokuz yaşındaki Kadir Kaymaz girdi. Ankara Hukuk Fakültesi öğrencisi iken babası "anarşik olaylara karışmasın" diye üniversiteden alıp Ziraat Bankası Denizli Şubesi'nde işe aldırmıştı. Basın Yayın Komünü ile irtibatını koparmayan Kadir Kaymaz, Denizli-İzmir şubeleri arasındaki para transferi yapan aracı soyma teklifini getirdi. Soydular!

Banka çalışanı Kadir Kaymaz'ın fotoğrafları tüm gazetelerin manşetindeydi. O günün parasıyla tam dört milyon liraya "halk adına el koymuşlar" idi, bu o zamana kadar para miktarı olarak en büyük banka soygunuydu. Bugünün parasıyla –enflasyon ve güncel kur üzerinden yapılan hesapla– 600 milyon TL!

Soyguncuları yakından tanıyordum.

Yıl, 1989. Ankara'da *2000'e Doğru* dergisinin istihbarat şefiyim. Temsilcimiz Hasan Yalçın yanındaki ismi tanıştırdı; "Hikmet Çiçek yeni işçi sendika muhabirimiz."

Sonra büroya bir isim daha katıldı: Ertan Günçiner. Her ikisi yıllar önce Basın Yayın Komünü'ne mensuptu. Ziraat Bankası soygununa katılan dört isimden ikisiydi!

Banka soygunu dönemi romantik devrimcilerdi. Kendilerini halka feda eden 68 Kuşağı yurtseverleri heyecanlıydılar, deneyimsizdiler, aceleciydiler...

Hikmet yirmi iki, Ertan yirmi bir yaşında.

Ahlaki idealist tavırlarına her seferinde hayran kaldım. Dört milyon liranın bir kuruşunu bile kişisel ihtiyaçları için kullanmayan kuşaktan bahsediyorum.

İkisiyle yıllar boyu döneme dair sohbetler yaptım. Soygun ekibinden Aydın Çubukçu ile soygunu anlattığı *Oradaydım* belgeseli yaptık. Banka soyguncuları 16 ila 22 yıl arası hapis yaptı. İşkencede, ölüm oruçlarında canını verenler de oldu.

Hikmet ve Ertan'dan sonra dergiye genç bir gazeteci geldi: Sinan Onuş. Yıllar sonra banka soygunu anlattığı *Halk Adına Paralara El Koyuyoruz* kitabını çıkardı. Gözlerim yaşararak okudum. Halkı için fedakârlık yapan genç devrimcilere yine büyük saygı duydum. Neden bu duyguya kapıldığıma geleceğim...

Hikmet Çiçek'i Ankara Karşıyaka Mezarlığı'na defnetmeye giderken, yolda Hakan Yurdakuler'in mezarını gördüm.

Hakan Yurdakuler, yirmi üç yaşındaydı, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisiydi. 8 Nisan 1976'da pusuya düşürülerek öldürüldü. Başucundaki mezar taşında "Bu güzel topraklar ve bu güzel halk için neler verilmez ki" yazılı. Kabrine mermerden bir Türkiye haritası eşlik ediyor...

Karşıyaka Mezarlığı'nın her köşesinde devrimcilerin mezarı var: Deniz Gezmiş'ten Mahir Çayan'a kadar...[1] Hüznün başkenti, devrimci hafızanın merkezi bir mezarlık Karşıyaka...

Yaşamının yirmi iki yılını hapiste geçirmiş 68 Kuşağı'ndan Hikmet Çiçek'in naaşı mezarlığa getirilip, defin hazırlıkları sürerken, bir mezar taşına oturdum, düşüncelere daldım: Az ileride Hakan Yurdakuler'in kabri, burada Hikmet Çiçek'in mezarı... Dağın ardındaki hayata inanıp, ona ulaşan zorlu yoldan geri düşmemiş; unutulan-umursanmayan halkına sevdalı tutkulu iki devrimci. Dayatılan klişelerin mirasyedisi değiller. Zamana yenilmemiş, otoriteye boyun eğmemiş, eski topraktaki yeni filizler...

Kendi portrelerini çizen yirminci yüzyıl çocukları...

Mezar taşında otururken anılar canlandı kafamda, aklıma bir soru düştü: Hikmet Çiçek ve arkadaşları gençlik dönemlerinde yanlış hayat mı seçti?

Burada sözü yirminci yüzyıl filozofu Walter Benjamin'e bırakacağım. "Deneyim" konusuna çok ilgi duydu, makaleler yazdı:

"Gençliğimizdeki sorumluluk mücadelemizde maskeli biriyle savaşırız. Yetişkinin taktığı bu maskeye 'deneyim' denir. İfadesizdir, gizlediği şeyi göstermez ve hep aynıdır. Yetişkin her

1 Solun acılı tarihi yazmakla bitmez. Rasih Güran TKP'liydi. *Gazap Üzümleri, Bitmeyen Kavga, Ses ve Öfke* gibi klasik edebiyat eserlerini Türkçeye kazandırdı. 68 Kuşağı'ndan Sinan Cemgil ve diğer devrimciler katledildiğinde, "bu çocukları koruyamadık" diye bunalıma girdi, 1972'de intihar etti.

şeyi –gençliği, idealleri, umutları, kadınları– yaşamış, hepsinde de aldanmıştır..."

"Çoğu zaman (biz gençler) kendimizi korkmuş, yılmış ya da hayata küsmüş hissederiz. Belki haklı olan yetişkindir. Ona nasıl bir yanıt verebiliriz; henüz hiçbir şey yaşamamışızdır..."

"Peki, bu yetişkin ne yaşadı? Bize neyi kanıtlamak istiyor? Her şeyden önce şunu: Bir zamanlar o da gençti; o da bizim istediğimizi istiyordu. O da anne babasına inanmıyor, onlara direniyordu ama hayat ona da ebeveynlerin haklı olduğunu öğretti..."

"Ve şu duyguya giderek daha çok kapıldı: Gençliğimiz kısa süren gecedir sonra o büyük deneyim gelecek: Yani, uzlaşmalarla geçen, düşüncelerimizin yoksullaştığı, bıkkınlık ve yılgınlık yılları..."

"Yetişkinlerin bizi çağın ilerisinde olan için cesaretlendirdikleri oldu mu hiç? Elbette hayır, çünkü bunlar deneyimlenemeyecek şeyler. Onun için deneyim, yaşamın sıradanlığının garantisidir..."

"Yine de biz, deneyimin ne bize verebileceği ne de bizden alabileceği farklı bir şey istiyoruz: Şimdiye kadarki düşüncelerin tamamı yanlış-hatalı bile olsa, hakikatin var olduğunu..."

"Düşüncesiz kişi hatasını sorgusuzca kabullenir. Araştırmacıya döner, 'Gerçeği asla bulamayacaksın, ben denedim biliyorum' diyecektir. Oysa araştırmacıya göre, hata yalnızca hakikate hizmet eder. Çabalayan kişi için yaptıkları acı verici olabilir ama onu umutsuzluğa sürüklenmesi pek olası değildir..."

"Ne olursa olsun, çabalayan kişi asla aptalca davranıp pes etmeyecek ve dar görüşlülüğün ritmiyle uykuya teslim olmayacaktır. Dar görüşlü kişi, hiçbir şeyden gençliğinin hayalleri kadar nefret etmez. Gençliği ona sürekli korkutucu şeyleri anımsatır. Bu yüzden gençlerle uğraşır!"

Hikmet'i, Karşıyaka'da babası Halil Çiçek'in üstüne defnettik. Walter Benjamin'in yukarıdaki satırları, mezar taşında otururken bu baba-oğul ilişkisini anımsattı bana.

Sinan Onuş'un, Hikmet Çiçek'in de aralarında olduğu 1971 banka soygununu yazdığı *Halk Adına Paraları El Koyuyoruz* kitabında buna dair bilgiler var:

"Hikmet Çiçek'in babası esnaftı ve mali durumları fena değildi. Sağ görüşlüydü. Lise çağlarında oğlunun okuduğu kitaplara

kızıyor, solcu olmasını pek istemiyordu. Türkiye'nin her yerinde eylemler olduğu için zarar gelir diye korkuyordu..."

"Hikmet Çiçek ise kitapları elinden hiç bırakmıyordu. Babası o yokken odasına giriyor, kitapların birkaç sayfasına göz gezdiriyor, kendince sakıncalı gördüklerini sobaya atıp yakıyordu..."

"Hikmet Çiçek soygundan sonra evde az kalıyordu. Bir akşam eve gelmiş, babasıyla salonda oturuyordu. Radyo açıktı. Soygun haberi veriliyordu. Babası, 'Ooo, onlar şimdi çoktan Yunanistan'a varmışlardır' dedi. Hikmet Çiçek hiç sesini çıkarmadı. Ertesi sabah evden çıkmadan babasının yanına gitti ve ayakkabısı eskidiği için yeni ayakkabı alması gerektiğini söyleyerek para istedi. Babası hiç ikiletmeden verdi. O da gitti, o parayla yeni ayakkabı aldı..."

"Günler sonra soygun eylemini yapanlardan birinin oğlu olduğunu öğrenip siniri biraz yatışınca tepkilerinden biri, 'Eşekoğlueşeğin cebinde o kadar para varmış ama ayakkabı parasını benden aldı yahu' oldu..."

Türkiye'de sol daima buldozerle ezildiği için her yeni kuşak meseleyi yeniden keşfetmek zorunda kaldı, hatalar kaçınılmaz oldu. Hakikat araştırmacılarının müzesidir, Karşıyaka'daki devrimcilerin mezarlığı gibi.

Evet, 68 Kuşağı hep kış yaşayıp, bir türlü yaz güneşine ulaşamayan, güz mevsiminin idealist romantik çocukları...

Tek mevsime nasıl sığar taşıması zor onca ağır yük, aşk olsun size!

O kuşaktan biriydi Hikmet Çiçek...

Tükenmek bilmez acıya, saymakla hesaplanmaz hapisliğe rağmen, insan karakterini ortaya çıkaran gözleri sımsıcak gülen, yürekli inançlı ve daima fedakâr yoldaşımız. Odatv'nin Ankara temsilcisiydi. Dönüşsüz adrese uğurladık, sonsuz zamana...

Yine öksüz kaldık. Elbet yürüyüş devam edecek, güneşi zapt edeceğiz, biliyoruz, gelecek uzun sürer...

SIRRI SÜREYYA ÖNDER

Yıl, 2025.Samimi yas törenine şahit olduk: Atatürk Kültür Merkezi sahnesindeki tabutu, "karanfil mezarına" konmuştu, henüz kara toprağa girmeden.

Solcuların yaşamlarında hep kırmızı karanfil var. Siyaset sahnesine ilk çıkışı sanırım, 25 Nisan 1974'te oldu: Portekiz'deki faşist Portekiz diktatörlüğüne karşı çıkan hareketin adıydı Karanfil Devrimi. Her şey küçük kız çocuğunun bir askerin silahının namlusuna kırmızı karanfil koymasıyla başladı, her şey güzel oldu Portekiz'de. Halk, bir karanfille diktatörlüğü teslim aldı. Karanfil, kan dökülmeden de devrim yapılabileceğinin; özgürlük, barış, demokrasi isteyenlerin sembolü oldu. O günden sonra sol, kırmızı karanfildir tüm dünyada.

Sırrı Süreyya Önder'in tabutundaki kırmızı karanfil ne çok anlamlıydı...

Sırrı'nın altmış üç yıllık hayatı solcuların gerçek dramını yansıtır: Ülkesinde "sürgün" yaşamış, bin bir türlü acıyı tanımış 78'liler kuşağının, kalabalıklar içinde kimsesiz bırakılmış, yılgınlık nedir bilmemiş dirençli neslin, makam arabaları morg aracı olan, sayısız ölümün tabutunu taşımaktan omuzları nasırlı devrimcilerin öyküsü bu.

Mevsimleri hep kış olsa da umudu hiç kesmeyen devrimciler ellerinden kırmızı karanfili hiç düşürmedi. Karanfil mezarına konan Sırrı Süreyya Önder, bu devrimcilerden biriydi, iyi bilirdik...

"Ayçiçeği yiyen çocuk
Yün ören kadın
Rakısını yudumlayan adam
Sokağa bakan herhangi bir oda
Arka bahçede
Herhangi bir mermer masa"

Edip Cansever'in bu satırları Sırrı'nın Adıyaman'daki çocukluğunu anlatır sanki... Babası Ziya Önder, namı diğer "komünist Ziya!" On iki yaşındaki Hasan'a tok sesli olduğu için meydanlarda şiir okutarak şehre Nâzım Hikmet'i tanıtan idealist-romantik emekçi.[1]

Ziya Önder, Adıyaman'da Türkiye İşçi Parti il kurucusu, sonra il başkanı. Behice Boran hayranı, kızına "Behice" ismini koyacak kadar...

Mesleği köşker, kunduracı. Ki o dönem kimsenin tek mesleği yok, arzuhalcilik de yapardı.

Sırrı'ya sadece siyasi miras bırakmadı. Adıyaman'da Cumhuriyet ile kurulmuş Halk Eğitim Merkezi'ne gönderdi, müzik enstrümanları çalmayı öğrenmesi için. Sırrı kabiliyetli, oyuncu yönü var. Çocuk müsameresinin en çok alkışı alan öğrencisi. Kulağı, ritim duygusu, tekniği iyiydi...

Adıyaman'daki mutluluk uzun sürmedi. Sık sık gözaltına alınan, tutuklanan Ziya Önder, genç yaşta sirozdan öldü. Sırrı, annesi Zeliha ve üç kardeşi Ali, Behice, Zehra ile dedesi Ali Önder'in evine taşındı.

Dedenin berber salonu vardı ama yazdığım gibi kimsenin tek mesleği yoktu: Ali Önder aynı zamanda sünnetçi, dişçi ve kendi imalatı (dut, ardıç ve kükürtlü sarımsak ile yaptığı) her derde deva kara merhemi olan sağlıkçı...

Sekiz yaşında öksüz kalan Sırrı, hem okudu hem çalıştı. Şehrin tek düğün salonu Halk Eğitim Merkezi'nde fotoğrafçılık yaptı. Evlere yeni alınıp bağlanan siyah beyaz televizyonların "mucit tamircisi!" Lastikçi. Adıyaman Sıtma Savaş ve İlaçlama Teşkilatı'nda mevsimlik işçi...

1 *Beynelmilel* filminde Sırrı'nın oynadığı "fotoğrafçı" karakteri işte bu büyümüş Hasan Duymaz idi.

Yazları, –Said Nursi tarafından bizzat talebeliğe kabul edilen– dayısı Abdulkadir Kayır'ın evine misafirliğe giderlerdi. Nurcuların ilk okuma kitabı *Yirmi Üçüncü Söz* ile burada tanıştı.

Babası sosyalist, dayısı Nurcu faaliyetlerde bulunan Sırrı'nın yolunu, Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* eseri belirledi. Sömürüye karşı köylüleri örgütlemeye çalışan, adaletsizliklere karşı tepki gösteren "İlyas" karakteri gibi olmak istedi.

Sırrı boyun eğmemeyi görev bildi. Yıl, 1979. Lise ikinci sınıf öğrencisiyken, yüz on bir kişinin katledildiği Maraş Katliamı'nın yıl dönümünü okul bahçesinde protesto eden eyleme katıldı, ön saftaydı. Gözaltına alındı, büyümeden işkenceyle tanıştı.

Ardından Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi bölümünde öğrenci oldu. Örgütsel faaliyetlerini sürdürdü. Polis tarafından aranmaya başladı. Saklandı. O dönem başkentte, polisin pek arama yapmadığı "en güvenilir" yerlerde, pavyonlarda darbuka-cümbüş-saz çaldı, Dilber Ay gibi şarkıcılara eşlik etti.

Yakalandı, yüz beş gün ağır işkenceden geçirildi. Yedi yıl hapis yattı. Cezaevini "üniversite" yapanlardan oldu. Yabancı dil bile çalıştı, Almanca!

Sırrı arkadaşımdı, hapisten çıkınca tanıştık. O dönem kamyon şoförüydü. Her solcu gibi, ne iş bulunsa yapılan yıllar... *2000'e Doğru* dergisine haberler yazıp gönderirdi, öyle tanıştık. Hiç kopmadık. Özgündü. Yaratıcıydı. Eskilerin "nekre" dediği sohbetine doyum olmaz insandı, her konuda bilgisi vardı. Hapislik mezunuydu çünkü, hep okumuştu.

Meral Okay'la, Onur Ünlü ile dizi çalışması bile yaptık. Sırrı'nın çekmecesinde hep senaryolar olurdu. En çok Maraş Katliamı'nı film yapmak istiyordu. Ben ise "Çorum Olaylarını yapalım" diye anektod anlatırdım. Bir çocuğun gözünden yaşanan dramı bıkmaksızın anlatırdım...

Sırrı, Odatv'de yaptığımız *Sünni Halk Ozanları* gibi bazı belgesellere katkı sundu. Şakayla "Odatv'nin ombudsmanı" olduğunu söylerdi, uyarıcı-yapıcı eleştiriler yapardı. Sesini hiç eksiltmedi. Bilen ve anlayandı. Bencillikten, bayağılıktan uzaktı.[2]

2 Gazetecilikten sinemaya geçmiş isimler var; Metin Erksan, Ali Özgentürk gibi. Hatta bu listeye genç yaşında dergilerde yazan, muhabirlik yapan Yılmaz Güney de eklenebilir. Dünya sinemasında örneği daha çoktur.

Mazeretlere sığınmadı. Karakterini bozmadı. Doğruluktan, iyilikten, yüreklilikten asla ödün vermedi.

Bazen, yayımlanmadan önce bazı yazılarını gönderirdi, okumam için.

Her yanı çocuk gibi gülen sevimli koca adamdı. Eğlencesi bile ağırbaşlıydı. Hüznü, içinde saklı...

Onca kişisel acılarına rağmen, inatla toplumsal hayatı kolaylaştırmaya çabaladı. Pusuda yatan ölüme aldırmadı; kimselerin asla kazanamayacağı bir savaşı kazandı: Cenazesiyle ülkeyi birleştirdi...

Naaşı mezara sığmayacak kadar büyük oldu; herkesin omzuna barış sorumluluğu yükledi. Umarım yılları eskitmeyiz yine...

Uzun yürüyüşümüzün yoldaşı Sırrı, yorulmak bilmeksizin cenneti yeryüzüne indirmek istedi. Bir elinde kırmızı karanfil, diğer elinde kara merhem...

Sırrı ile çok sohbetler yaptık. Son yıllarda politik kimliği çok ön plana çıktı; "off the record" (yayımlanmamak üzere) sohbetler yaptık, hiç yazmadım. Mesela: Yıl 2023. Türkiye seçime gidiyordu. Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM) öncülüğünde, TİP-EMEP gibi sosyalist partiler "Emek ve Özgürlük İttifakı" kurdu. Listeler belli olduktan sonra Hasan Cemal ve Cengiz Çandar gibi isimlerin olması başta TİP olmak üzere sol çevrelerde şaşkınlık yarattı. Nereden çıkmıştı bu isimler?

Doktorumuz aynıydı. Muayenehanede tesadüfen karşılaşınca Sırrı Süreyya Önder'e sordum. Her zamanki gülen gözleriyle yanıtladı: "Buna şükret, bir de Mehmet Altan vardı, en azından onu engelledik!"

İşin aslı şuydu: Avrupa Kürt diasporası bu üç ismin, tartışma konusu olmaksızın aday listesinde yer almasını istemişti!

Dedim ki; "CHP iktidarına hazırlık yapıyorlar herhalde, yeni açılım için."

"Hiç sanmam" dedi, "AKP iktidarındaki açılım için olabilir!"

Öyle ya, Cengiz Çandar ve Hasan Cemal bir dönem AKP'nin "Taraf"ı değil miydi; ayrıca biri Özal'ın Kürt danışmanı, diğeri Erdoğan'ın ağabeyi idi...

Bu üç isimden sadece Cengiz Çandar milletvekili oldu!

Yakın tarihimizde Cengiz Çandar kadar lekeli birini bulmak zor. Devşirildi. Dönmek kişiliğin kırılmasıdır, paranoyak bile oldu. Her dönek gibi hep korku içinde yaşadı, yaşıyor... Tek yeteneği hangi zamanda kimin "Hacivat"ı olacağını bilmesidir, kurnaz içten pazarlıklı...

Hep ihanet içinde oldu, daima en yakın arkadaşlarını sattı. O hâlde DEM Parti karakter, itibar yoksunu, CIA burslu birini neden saflarına kattı? ABD desteği için kuşkusuz.

Sırrı, kimi sorularıma benim yanıtımı verirdi; "Yalan söylememek için susmayı tercih ediyorum!"

Sırrı, parti disiplinine uyup bu konularda ayrıntı vermezdi ama kendisinin İstanbul dışından Bursa ya da Sakarya'dan milletvekili aday listesine konmak istenmesine tepki koyup, kapıyı çarpıp çıktığını öğrendim. Birileri Meclis'e girmesini istemiyordu. Niye?

Oysa, Sırrı'nın başta Devlet Bahçeli olmak üzere diğer partiler ile iyi ilişkileri vardı. Kimseler bilmez yazayım: Devlet Bahçeli'nin üç koleksiyonu var: otomobil, tesbih ve silah... Bahçeli, Belçika üretimi Browning marka tabanca kabzası üzerine altın kakma inisiyalle "SSÖ" harflerini yazdırıp Sırrı'ya hediye edecek kadar seviyordu. Sırrı vefat ettiğinde Meclis'teki anmada Bahçeli'nin Sırrı'nın fotoğrafını eliyle okşaması da nişane değil mi?

Evet, birileri "milli çözüm sürecine" karşıydı ve bu sebeple Sırrı'nın Meclis'te olmasının önüne geçmek istiyordu!

Sadece siyaset konuşmadık kuşkusuz. Alttaki yazımın Sırrı Süreyya Önder ile yaptığımız sohbetler ile yakından ilgisi var.

Müslüm filmine gittim... Güzel filmdi, emeği geçen herkese teşekkür ederim. Fakat, dünyada da böyle; filmi, kurgu değil gerçek sanıyor insanlar! *Müslüm* filmi, Müslüm Gürses'in gerçek hayat hikâyesi mi?

Seyirci öyle sanabilir. Peki, bizim meslektaşlara ne oluyor? Filmi, belgesel gibi "gerçek" diye haber yapıyorlar! Mesela:

Filmde Müslüm'ün babası, eşini ve kızını öldürüyor. Babası Mehmet Akbaş –gerçek hayatta– kızını öldürdü mü? Medya, senaryodan etkilenip "öldürdü" diye haber yapıyor!

Bakınız: Müslüm Gürses hayatını her seferinde farklı anlatırdı. Ne doğru-ne eksik bilmek zordu. Geçmişini unutmak isteyen her insan gibi...

Mevzubahis olan gazetecilik olunca "yalan habere" göz yummamak gerekir:

Babası torbacı idi; esrar-cıgaralık sarar, içer ve satardı. Eşini "namus meselesi" yüzünden öldürdü, zavallı kadın ekonomik sebeplerden bedenini satmak zorunda kalmıştı.

Evet, kızını öldürdüğünü hiç duymadık. Çünkü böyle bir hakikat yok. Tarihe hakikat mirası bırakmak lazım. Senaryo ayrıdır, gerçek apayrı...

Filmde içki kadehi elinden düşmeyen Müslüm Gürses, içkiden ziyade "cıgara" (ve novalgin gibi ilaç) tiryakisi idi. Öyle ki film başındaki kazanın sebebi, şoförün (ki taksicidir) uyuması değildir, Müslüm'ün "cıgara" dumanından etkilenmesidir. Asıl şoförünün o gün işi çıkınca arkadaşını göndermişti Müslüm Gürses'i pavyondan alması için ve cıgara uyarısı yapmayınca zavallı şoför pencereyi açmamıştı! "Mersin 33" pavyonu müdavimleri için bu sır değildi.

Filmde kardeşi Ahmet'in, 1982'de askerden kaçtığı için vurulduğu gerçek ama Ahmet'in o gün "cıgara çekmekten" kafasının "iyi" olduğu eksik!

Müslüm Gürses'de sır çok... Alevi mi? Müslüm Gürses, "Arap Alevisi" olduğunun bilinmesini istemezdi!

Bundan da emin değilim. Çünkü doğduğu Urfa Fıstıközü bir Türkmen köyü. Adı önce Türkçe "Tisa" idi. Müslüm'ün soyu 1865'te iskân yoluyla köye yerleştirilen "Küçük Aşolar" (Akbaşlar). Köydeki bir diğer göçebe aile "Ertaşlar"; Muharrem ve Neşet Ertaş'ın soyu.

Ertaşlar, "Türkmen Alevisi" olduğundan, Müslüm Gürses "Arap Alevisi" mi emin değilim? Bu konular araştırmaya muhtaç. Ne yazık ilgilenen pek kimse de yok.

Müslüm filmi bir "ikonlaştırma" çabası içinde... Acaba salt Muhterem Nur'un anlattıkları üzerine mi inşa edildi? Müslüm'ün vasiyeti vardı "filmim çekilmesin" diye. Sonra ne değişti?[3] Kurgunun, gerçeği yansıtmadığının altını bir kez daha çizmek isterim. Muhterem Nur kurgusuydu filmde anlatılanlar.

3 Camus, "Anlatmamak ahlaksızlıktır" dedi. Artık şu haberi tarihe not düşebilirim: Sırrı Süreyya Önder aylarca Müslüm Gürses ile röportaj yaptı, teybe kaydetti. Çünkü film yapacaktı. Gürses, zamanla Sırrı'nın sorularından rahatsızlık duydu, her gerçeğin bilinmesini istemedi. Bu sebeple "filmim çekilmesin" dedi. Bir daha da Sırrı ile konuşmadı. Müslüm Gürses'in ölümünden sonra eşi Muhterem Nur, film şirketinden gelen teklifi geri çevirmedi ve bu film öyle ortaya çıktı. Yazımdaki hakikatleri bana anlatan Sırrı idi.

Müslüm Gürses, Muhterem Nur'u çok sevdi. Ama aseksüel idi. Muhterem Nur dışında hayatına giren tek kadın buluğ çağında oldu. Adana'da tekstil atölyesinde iç çamaşırı diken kadınla yakınlaştı, kadın ona bisiklet aldı. İlk politik kavramları da o kadından öğrendi. "Sömürü", "emek" gibi... 1 Mayıs 1977 mitingine Taksim'de katıldığını bilir misiniz? Siyasi yönü yoktu filmde!

Muhterem Nur'un, Müslüm Gürses üzerinde emeği çok. Bahçelievler-Bakırköy'de o kadar daireleri varsa bu onun sayesinde oldu. Müslüm'ün hayatta tek lüksü, sadece sık sık takım elbise almaktı... Kuşkusuz Müslüm Gürses ile Muhterem Nur "acının birleştiği" iki yaralı insandı. Yaşadıkları zorlu hayatı birbirlerine yaslanarak atlatmaya çalıştılar. İnsan yaşadığı koşulların ürünü: İkisinin de hayatı ateşin içinden doğan, "dibin dibini" yaşamış olandan "arabesk" idi!

Bu acılı ruh, Müslüm'ün yüreğinden çıkan sesinde yankı buldu. Muhterem Nur'un ise koruyucu sevgisinde.

Müslüm Gürses, sosyal tarihimize mal olmuş "öteki"nin sesi... Doğarken ölen "alnı kara" kadersizlerin feryadı, uyumsuzların, çaresizlerin, küskünlerin yanık çığlığı, sisteme değil-kendine isyan eden ezilmişlerin jiletli itirazı: "Tanrım beni baştan yarat!" Müslümcülerin vücudunu jiletlemesi, kendinden memnun olmadığının ritüeli-"ayini!"

Müslüm Gürses ne bir Orhan Gencebay'dı ne de bir Ferdi Tayfur'du. Magazin hayatı yok, lüks yaşamı yok, gösterişi, şımarıklığı yok... Orhan ve Ferdi'nin tersine o bir tutunamayan! Filmlerinde bile mutlu son bulunmaz, çoğunlukla öldü Müslüm!

Arabesk, sadece müzik değil, yaşam biçimi. "delikanlılık" kültürünün sembolü; bıyığını kesmez, haksızlık yapmaz, lüks yatlara binmez. Ağır, dürüst, efendi ve hep gariban... "Arabesk dünyanın" en mazlumudur Müslüm.

Peki, müzik dünyasında bile "kaç Müslüm Gürses" var? Örneğin, sonra pop söylemedi mi? Sorunun yanıtı soruda gizli: 1990'larda pop mu arabeski değiştirdi, arabesk mi popa ruhunu verdi? Kayahan'dan Ahmet Kaya'ya hepsi "arabesk ruh" taşımaz mı?

Bir filmden, tüm bunları anlatması beklenemez. Sonuçta ülkemizin gerçeği: Bizler rasyonel bilgiyi almak-kullanmaktan ziyade, duygusal tepkileri yoğun yaşayan toplumuz. Aklın uyuması bilgi aranmasını durdurur!

Film ne anlatırsa anlatsın gazeteciler kurguya değil, hakikate bağlı kalmalı.

Sırrı Süreyya Önder, Müslüm Gürses ile çalışırken, başta Arif Sağ olmak üzere bazı arkadaşları tepki gösterdi: "Müptezel birine değer mi?" Bu sert tavrı açmam lazım, Arif Sağ haklı mı, haksız mı? Yazayım:

İlk defa Marksist Frankfurt Okulu'na karşı Nazi Almanya'sı başlattı ve bu komplo teorisini, daha sonra ABD dünyaya yaydı: Bolşevik kültürü! Yani, komünistler dini yok ederek yerine kendi kültürlerini koyacak. Ülkemize bunun yansıması Soğuk Savaş ile geldi: Allahsız komünistler... Kuşkusuz bu komplo teorisinin hiçbir dayanağı yoktu ki unutulup gitti...

Marksist teoriye göre toplum *altyapı* (ekonomi, üretim ilişkileri) ve *üstyapı*'dan (siyaset, hukuk, ideoloji, kültür) oluşur; *altyapı*, *üstyapı*yı belirler. Kültür, ideolojik alandır; ekonomik sömürüyü meşrulaştırır. Yirminci yüzyıl Marksist teorisyenleri arasında yer alan Lukács, Gramsci, Ernst Bloch, Walter Benjamin, Adorno, Fredric Jameson, Terry Eagleton'a kadar uzanan birçok Marksist düşünür kültürel formların üretimini, toplum ve tarihle olan bağını, kitleler ve sosyal hayat üzerindeki etki ve etkileşimlerini inceledi. Kapitalizmin, kültürü tüketim nesnesine dönüştürdüğünü yazdılar. Batı'da özellikle 1960'larda hayli rağbet gören bu tartışmalara, Türkiye'deki sol hareketler duyarsız kaldı. Göstermelik türkü, saz ve Anadolu kilimini aşamadı!

Bize özgü olan arabeski bile anlamaya-kavramaya çalışmadı sol. "Yoz müzik" deyip üstten bakıp geçti.

Ülkemizdeki akademi dünyası bile milyonları etkilemiş bu müziğe dair sadece iki-üç çalışma yaptı. İnanılacak gibi değil bu düşünsel yoksulluk.

1970'lerde gecekondunun-taşranın arabeski hangi koşullar içinde doğdu ve hangi koşullar içinde yerini 1990'larda şehirli pop müziğe bıraktı? Bu olgu nasıl analiz edilmedi, neden edilmiyor? Toplumu dönüştürmeyi amaçlayan sol, bir-iki üstten ezberci

sözle buna nasıl sırtını döndü? Konuyu Müslüm Gürses'ten Ferdi Tayfur'a bağlayacağım:

Çocukluğum Çorum'da geçti. Annem, mahalleli kadınları çoluk çocuğu toplayıp Saray Sineması'na götürürdü. Bunlar zengin kız-fakir oğlan aşkını anlatan salon filmleriydi.

Ağabeyim beni Turan Sineması'na götürdü; Yılmaz Güney'in *Umut* filmi. 12 yaşına basınca –ki ondan küçük yaşlara izin yoktu– arkadaşlarımla sinemaya gitmeye başladım: *Malkoçoğlu, Kara Murat, Battal Gazi* ya da dövüş-karate filmleriydi. Sinemadan çıkmazdım. Bir gün hiç unutmuyorum salon tıklım tıklımdı ve seyircilerin yarısı askerdi. Adını o gün öğrendiğim Ferdi Tayfur'un *Çeşme* filmiydi bu.

Ferdi Tayfur her şarkı söylediğinde seyirciler şarkıya eşlik ediyor, "Baba" diye bağırarak taşkınlık yapıyordu! Neler oluyordu? Ferdi Tayfur kimdi? Ülkemizde politik sloganlar dışında başka bir söz daha duyuluyordu ve üstelik kitleseldi. Hem beyaz perdeye hem müziğe egemendi. Peki hangi ihtiyacı gideriyordu bu kültür? Hangi koşullardan doğmuştu?

1970'lerde Türkiye'nin sosyolojik yapısı değişiyordu.

Sol ise bunun sosyokültürel yönüyle, toplumsal değişimiyle-dönüşümüyle yeterince ilgilenmedi. Tek doğrusu vardı: Devrimin dinamosu olacak halkın büyükşehirdeki ihtiyacı olan gecekondu yapımına yardımcı olmak. Evet, kültürel ilişkisi ise saz ve türkü ile sınırlıydı! Oysa halk, doğan yeni müziği seviyordu. Sol ise dudak büktü, sinizmdi bu.

Sol, arabeskin sembollerini, kodlarını çözemedi; anlamaya çalışmadı. Bir ezberi vardı ve halkın dini, iktisadi, siyasi, toplumsal ya da sosyokültürel yapısına dönüp bakmadı.

Halbuki, 1970'lerin dehşetengiz enflasyon hızı, ekonomik kriz, siyasi bunalımlar, katlanılmaz acılar ve umutsuzluğunda halk Ferdi Tayfur'un sesiyle teselli buluyordu. Arabesk ıstırap çeken kederli toplumun çığlığı idi!

Büyük sessiz kitle, devrimci marşları değil, Ferdi Tayfur'un hüzünlü, yakıcı şarkısını söylüyordu. Arabesk yeni bir kimlik doğuruyordu. Ve sol işte buna duyarsız oldu, anlamaya çalışmadı bile!

Bu satırlar, arabeski ve Ferdi Tayfur'u övmek amacıyla yazılmadı. Yazının gayreti, bu kitleselleşmiş olguya solcuların (ve akademinin) niçin duyarsız kaldığını, nitelikli kültürel eleştiri yapmadığının altını çizmek.

Filozof Adorno, sosyalist devrim yerine Almanya'da Hitler faşizminin iktidara gelmesindeki kültürel nedenleri anlamaya çalıştı. Kapitalizm koşullarında sanatın nasıl metalaştırıldığını, halkı yozlaştırmak için nasıl araç yapıldığını "Caz Üzerine" adlı makalelerinde ele aldı. O dönemin modası, bu müzik türünü 1930'larda hunharca yerden yere vurdu. Adorno kavramaya çalıştı bu "salgını"...

Adorno'nun kimi yazdıkları bugün gülünçtür: Cazın, beyaz ırkın tahakkümüne karşı Afro-Amerikalı halkın direnişinin müziği olduğunu nasıl gözden kaçırdı? Adorno, caz müziğe nasıl bakıyorsa bizim sol da arabeske öyle baktı. Tiksintiyle! Ancak Adorno'nun gerçekliği yok değildi. Cazı, insanların kendilerine acı çektirdiği, sadomazoşist bir tür olarak buldu. Yani, arabesk ile benzerliği yok değil: Karamsarlığın, dertlerin, umutsuzluğun ve başarısızlığın dışa vurumu...

Toparlarsam, 1970'lerde sol ne arabeski ne de bunu dinleyen büyük kitleyi kavramaya çalıştı. Yok saydı, "egemen sınıfların yoz icadı" olarak baktı.

Ya bugün? Türkiye'nin son yıllarda Spotify verilerine göre en çok dinlenen –arabesk türü– rap müziğine hâlâ benzer bakışı var. Ben ne arabesk hayranı oldum ne de rap müzik dinledim. Ve fakat milyonları ilgilendiren bu müzik olgusunun yok sayılmasına ve buna seçkinci tavırla yukarıdan bakılmasına karşıyım. Sığ ve dağınık eleştirilere tahammülüm yok. Ki bu tavırların sebebi kitle kültürü ve kültür endüstrisi kavramlarını ele alan entelektüel çalışmaların ve tartışmaların ülkemize pek uğramaması.

Milyonları etkilemiş Ferdi Tayfur olgusu ya da Müslüm Gürses "ciyak ciyak sese" indirgenebilir mi? Halkın içinden çıkanların halka yabancılaşması ayrı yazı konusu kuşkusuz. Arif Sağ'ın tepkisi değil, Sırrı Süreyya Önder'in arayışı doğruydu...

"Marksizm ve kültür" ilişkisi konusunda konuşacağım çok az arkadaşım kaldı...

NİHAT GENÇ

"Ben, bastırılmış isteklerin,
susturulmuş özlemlerin,
zincire vurulmuş
kaçmaların çocuğuyum"
Hasan Hüseyin Korkmazgil

Sırrı Süreyya Önder hayattaydı.

Nihat Genç hayattaydı.

Nihat Genç hastaneden taburcu olunca, "geçmiş olsun" telefonu açtım. Sesi iyi geliyordu, kısa bir sohbet ettik. Tesadüf, hemen arkasından Sırrı Süreyya Önder telefonla aradı. Nihat'ın durumunu söyledim. "Biliyorum" dedi, "ben de konuştum..."

Bu ilişkiler kimilerine şaşırtıcı gelebilir! İnsanların arkadaşlığı ne badirelerden geçer. Bizler de kimi zaman birbirimiz hakkında sert yazılar kaleme aldık, tartıştık. Bunlar fikir farklılıklarıdır. Ki yapılması da gerekir. Polemikler dargınlıklara sebep olmaz. Marks da maharetli bir polemikçi değil miydi?

Nihat Genç ile on-on beş yıldır tanışırız, "kalem yoldaşlığı" yaptık. Sırrı ile de yazdım. Kırk küsür yıl önce tanışırız, ahlaki dürtüyle yaşardı. Hiç kopmadık.

Sırrı ile telefonda Nihat'ı "çekiştirdik"! Aynı fikirdeydik: Kalemini edebiyat için kullansaydı büyük yazar olurdu. Büyük bilinen kimi Türk edebiyatçılarla yarışırdı, o derece... *İhtiyar Kemancı* romanını okuyun, anlayacaksınız (parantez açıp ne

demek istediğimi şöyle vurgulayayım; şair-yazar Süleyman Nazif, "Hürriyet Kahramanı" Enver Bey'i severdi, muhabbeti vardı. Ancak İttihatçı Enver Paşa'yı hiç sevmedi: "Allah belasını versin. Enver Paşa, Enver Bey'i katletti" derdi... Neyse ben Sırrı'yla sohbete döneyim).

Sonra sohbetimiz hastalığa geldi. Sırrı da benzer hastalıktan mustaripti. Kanserdi, Nihat gibi onun da sonuçları iyi çıkmıştı...

Telefondan sonra düşündüm. *BirGün* gazetesi almayı kiminize absürt gelecek sebeple bıraktım: Ölüm ilanları! Bir dönemin ağır yükünü çekmiş devrimcilerin, genç denecek yaşta hayatlarını kaybetmesi psikolojimi etkiliyordu.

Nihat 1956, Sırrı 1962 doğumlu. İkisinin de zorlu süreçten geçiyor olması tesadüf mü? Etkisi hiç yok değil ama "Sırrı ve Nihat çok sigara içiyordu" gerekçesi bana tek başına yeterli gelmiyor.[1]

Bu yazdığımın yanlış anlaşılmasını istemem, sigara tabii ki zararlı. Ki Sırrı, ana atardamarının (aort) iç tabakasında sorunu olan biriydi ve buna rağmen günde üç paket sigara içiyordu! Maalesef ölümüne de aort yırtılmasını sebep oldu. Ancak bu durum şunu yazmama engel değil:

Kanser üzerine çalışan Dr. Gabor Mate'in *Vücudunuz Hayır Diyorsa* kitabında şu tespitleri yaptı: "Sigaranın yol açtığı akciğer kanserleri derin bir yerden suya itilen boğulma vakalarından daha fazla değildir."

Neden bazı insanların hücreleri, diğerlerinin hücrelerine oranla daha hassas? Neden bazı insanların vücudu kendi kendine DNA tamiri yaparken, diğeri yapmıyor? Araştırmalarında, "Akciğer kanserine yakalanmış hastalarda sıklıkla duyguları frenleme eğilimi görülüyor!"

Beden ile zihin arasındaki duygusal bağ ne yazık ki çoğunlukla teşhislerde görmezden geliniyor. İnsan sağlığını yaşadığı ekonomi-politik-kültürel sistemden ayrı düşünemezsiniz. Mesela, 12 Eylül 1980 askeri darbe döneminin ağır işkencelerinden

1 Salah Birsel, Mina Urgan, Cemal Süreya, Refik Durbaş, nice sigara tiryakisi vardı edebiyat dünyasında. İlhan Berk, pipo düşkünüydü.
Ve kuşkusuz Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi nikotin düşmanları da yok değildi... Ama Türk edebiyatçılar arasında kimse Jean Paul Sartre gibi olamazdı: Bir günde iki paket sigara ve siyah tütün doldurulmuş birkaç pipo; bir litreden fazla şarap, bira, votka, viski ve benzeri içki; iki yüz miligram amfetamin, on beş gram aspirin, birkaç gram uyku hapı alıyordu!

geçmiş insanlar sadece fiziksel olarak mı yaralandı? Ya yaşanılan umutsuzluk-çaresizlik gibi içsel travmalar?

Sırrı ve Nihat'ta olan öfke veya nüktedanlık gibi duygusal maskeler/bastırma dinamikleri, bedende tahribat göstergesi aslında. Bağışıklık sistemini yıkıma uğratan olumsuz duyguların, agresif stresin, hastalık üzerindeki etkisi sanıldığından fazla. Böylece bağışıklık sistemi, "düşmana" karşı kendini koruyacak gücü gösteremiyor, zayıf düşüyor.

Kanserli hücreler her bedende olabilir; eğer bağışıklık sistemi güçlü ise varlığından haberiniz bile olmaz. Bugünlerde ansızın gelen hastalıklar, ölümler tesadüf değil bedenler çok zayıf...

"İdama mahkûm" hükümleri "ertelenmiş" 78 Kuşağı'nın vefat ilanlarının sıklıkla karşımıza çıkması boşuna değil.

Sırrı'nın sözünü bir yerden duymuşsunuzdur:

"La bu solcular size ne etti gardaşım? Bütün ağzını açan beraber ve solo olarak sola küfrediyor. Ne etmiş sol size? Bu memlekette hakkınızı savunmuş, yanınızda durmuş, canını vermiş, kanını vermiş gık dememiş! Allah rızası için bir gün intizar etmemiş, sizden bir şey beklememiş. Sağdan sola, soldan sağa sayın sayımız belli. Bir gün iktidar olmamış, nedir bu bütün kötülükleri sola ihale etmeniz?"

Canını verecek kadar ideallerine bağlı solun, uğradığı bunca haksızlığın, işkencenin, dışlanmışlığın travması ruhlarında-bedenlerinde nelere yol açtı? 1960'lar, 1970'ler kuşağı gibi bugün de gençlerimiz şiddet-zulüm görmeye devam ediyor.

Sırrı da Nihat da bu kuşağa aitti, arkadaşlarımdı... Nihat'la neler paylaştık:

Silivri Cezaevi'ndeyim. Nihat Genç'in son kitabı *Yurttaşların Cinlerle Bitmeyen Savaşı*'nı okuyup bitirince, gözümü hücrenin tavanına dikip düşünmeye başladım: Kimdir Nihat Genç?

Ankara'da (Ergenekon kumpaslarının canını aldığı) Erhan Göksel'in cenazesinde tanıştık. Birkaç dakika sohbet ettik, o kadar tanışmamız. Yıl, 2010.

Ama ben Nihat Genç'i iyi tanıyorum, tanıdığımı düşünüyorum. Düşünsel arkadaşlık böyledir.

Bir kere... Onun adı Nihat değil, "inat"tır! Boyun eğmemenin inadı... Trabzon'un dış mahallesinde büyümüş, ama gönlünün

şatosunda yaşayan soylu yürek. Her türlü zorluk-yokluk içinde, büyük kalmak için hiçbir zaman alçalmayan, kendisinin efendisi bağımsız yazar. Hep asi. Halkın sesi, en sivrisi. Katıksız, duru insan. Bitmez tükenmez bir enerji kaynağı. Metinleri, sözleri volkandan fışkırıyor gibi. Büyük sessizliğin çığlığı bunlar. Kendisini hakikate adamış, gönül gözü halktan gizlenenleri görür, çelik iradesi kalemine yansır. Hep keskin çıkışlı... Sert görünür ama yaşama renk ve iyilik katan ruh inceliğine sahip. Kimseyi satmaz, merhametli, daima duygusal, gözleri hep dolu. Sevmedikleri de yok değil hani: Dalkavukları, acımasızları, utanmazları, namussuzları, ahlaksızları, vicdansızları, kurnazları, küstahları, günahkârları, sırnaşıkları, kültürsüzleri ve para-makam-güç için değerlerinden, namuslarından vazgeçen modern çağın canilerini sevmez.

İnsanın kendini alçaltmasına, hızla tükenmesine, bir hamlede şan-şöhret sahibi olmak için her zorbalığa başvurmasına, boyun eğmesine, köpekleşmesine çok kızdı, tepki gösterdi. Dış düzeyleriyle yaşayan içi boş insanları görmeye tahammülü olmadı. Kurnazlık bilmedi, içindeki masumiyeti öldürmek istemedi çünkü.

Karanlığa ezan okuyan Müslüman. Saf, utangaç, çekingen. Çünkü Anadolu. Çorak topraklarımızdaki hep koparılmak istenen kırmızı çiçek, güzel kokusu romantik idealin...

Medyada barındırılmaz, çünkü pazarlık bilmez. "Esnaf yazar" değil. Nihat Genç... Mucize yürüyüşümüzün hep en Genç'i...

Cezaevinden sonra yollarımız ayrıldı, Odatv'yi bıraktı. Ayrılığın temel nedeni Nihat Genç'in üslubu idi. Anlatma biçimi ayrılığıydı bizimki...

Kimine sövgü yakışıyor ama her küfür yiyen mahkemeye koşuyordu, Odatv hep dava kaybediyordu. Nihat Genç, Odatv'den çok az telif alıyordu, tazminatı ona ödetmek haksızlıktı. Odatv tazminatın ödeyince maliye müfettişleri "Siz değil, yazar ödeyecek" dedi, rekor vergi cezaları kesti.

Belki başka yol bulabilirdik fakat özünde kaba alaycı-bel altı demagojiden rahatsızdım. Bilgi-olgu-hakikat üzerinden yapılan tartışmaların hakkaniyetli olduğunu düşünürüm, bu benim yolum.

Ne yazık ki alkış arttıkça, öğrenme isteği, gerçeğe duyulan ihtiyaç azalıyor ülkemizde. Alçakgönüllülük yerini gösteriş merkezli, egosantrik-ben merkezci büyüklenmeye bırakıyor. Bunlar yazı tarihimizde hep yaşandı:

Nâzım Hikmet, 1929 yılında Moskova'dan dönünce, Rusya'da o dönem popüler olan fütürist (geçmiş sanatı reddeden) akımdan etkilenerek, Sabiha-Zekeriya Sertel tarafından çıkarılan aylık edebiyat dergisi *Resimli Ay*'da "Putları Kırıyoruz" kampanyası başlattı. Abdülhak Hamit, Mehmet Emin, Yakup Kadri, Hamdullah Suphi hedefe kondu. Çok sekter, katı, hoşgörüsüz tavırdaydılar. "Bab-ı Ali Kavafları", "Havlamayınız Efendiler", "Anneler Babalar Çocuklarınız Cahil Misyonerlerden Kurtarınız" gibi başlıklar attılar.

Hele, Namık Kemal'in hicvedilmesi bardağı taşırdı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'dan Kerim Sadi'ye kadar soldan da eleştiriler aldılar. Ve 7 Temmuz 1929'da otuz dolayında genç *Resimli Ay* dergisini bastı, olaylar çıktı...

Yıllar sonra Nâzım Hikmet yaptıkları bu yayınlarla ilgili özeleştiri yaptı. Evet, hakaret, küfür, gerçeğe-doğruluğa gölge düşürüyor. Sövgü, tartışmayı baştan kaybetmenize neden oluyor. Bu tür yazıları sevmiyorum. Refik Halit Karay bu tartışmalar hakkında şöyle yazdı: "Her çocuk ve her genç –hatta bazen yaşını başını almış olsa bile– edebiyatta o kabilden sâri bir hastalık devri geçirmeye, pürnakıl kızamık dökmeye yahut suçiçeği çıkarmaya mahkûmdur. Hepimiz aşağı yukarı çocuk hastalıklarının birine yakalanmış, epeyce sayıklayıp saçmalamıştık. Mesela Tevfik Fikret'e çatmış, Hamit'e sataşmış, Halit Ziya'ya dil uzatmış, üstatlara meydan okuma münasebetsizliği yapmıştık. Zoraki orijinal görünmek, kendini beğenmek, eskileri hiçe saymak edebi çocuk hastalıklarının karakteristik alametidir. Biz hafif tertip münakaşalar yapmakla beraber bunlardan bahsederken, 'Sıska ve çelimsiz bayanların kabarmış damarları ve evlerinden fırlamış gözleriyle değnek bacakları ve titreyen kolları ile o kapıya yapışmış, hiddetten kekeleyen ve abuk sabuk söyleyen ağızlarıyla tükrükler saçarak küfür ediyorlar' demedik. Zaten –kabalığa ve bayağılığa hariç– bu derece ahenksiz, kaidesiz bol 'ile'li ve 've'li, sapır sapır titreyen bozuk bir cümle tertibine irfanımız müsaade etmezdi... Hangi gazete sahibi çıkarda böyle, akıl zembereği ikide bir boşalan şöhret açgözlülerine gazetenin başköşesini teslim

eder ve sonra da evine gidip endişesizce yatağına girer, rahatça uykuya varır..." (*Tan*, 1 Haziran 1941)

Nihat Genç ve arkadaşları hakkımda çok yalan yazdı. Siyasi tartışmalar her daim olur, olmalıdır. Ancak yalan haberleri hiç yakıştıramadım. 1980'ler doğumlu gazetecilerin genelinde gözlemlediğim şu: Hapse girmeyi yüceltiyor, ağlama seanslarına katılmayı mücadele sanıyorlar; hep sevilmek, onaylanmak istiyorlar...

Alkış bağımlıları. Şöhreti, ekranı çok seviyorlar. Bu sebeple kısır siyasetin aparatı olduklarını kavrayamıyorlar.

Darbeler, hapisler, sermaye yapısının el değiştirmesi ve küreselciliğin hâkim hâle gelmesi sonucu gazetecilik kültürü maalesef nesilden nesile hak ettiği gibi aktarılamadı. Hele son dönem dijital-internet gazeteciliğin ortaya çıkardığı etik-ahlaki sorunlar gün geçtikçe büyüdü, büyüyor...

Bu hâl, gerçeğin kolaylıkla eğilip bükülmesine sebep oluyor. Duyumun-söylentinin cazibesi nesnellik sorununa yol açıyor; gazetecilik, dedikodu şehvetine yenik düşürülüyor. Gerçek olup olmadığına bakmaksızın tek amaçları istedikleri sonucu elde etmek!

Evet, yeni gazetecilik "türü" ile karşı karşıyayız: Sosyal medyada bol paylaşım alsın, çok tıklansın, Google bilgisiyle yazdıkları kitapları baskı üstüne baskı yapsın. Televizyonlara çıkıp popüler olsunlar, tanınsınlar... Yaşamlarının merkezine koydukları niceliksel başarıyı pek önemsiyorlar.

Cesaret ile akılsızlık arasında ince çizgi vardır. Yaptığınız akılsızlığı kabul etmek ise cesaret işidir. Ne yazık ki her akılsız, onu beğenen başka akılsızlar buluyor!

Gözü perdeli, bencilliği başka kalıplara sokan bir gazeteci kuşağıyla karşı karşıyayız. Hatada ısrar eden "içi boş kahramanlığa" özenen "yeni yetme" gazeteci kuşağıyla karşı karşıyayız. Samimiyetle yazıyorum, bu çocukları kendilerinden korumak lazım! Hakikatleri halka-kamuoyuna ulaştırmanın ana hedef olması gerektiğini bıkıp usanmadan anlatmak gerek.

Acı olan, uyarılacaklarına sürekli ödüllendiriliyorlar; böyle böyle tecrübesiz-bilgisiz dünkü çocuklar yoldan çıkarıldı. Kendinden pek emin kibir abidesi yapıldı. Rasyonalitenin ölümüdür bu.

Gazeteci; haberi dürüst, etik ve tarafsız şekilde araştırma, belgeleme, yazma, sunma yapanlara verilen unvan. Bu kadar net. Peki, "muhalif gazeteci" ne demek? Ya gazetecisinizdir ya da değilsinizdir! Ya iyi gazetecisinizdir ya da vasat gazetecisinizdir! Yapılan haberin, iktidarı ya da muhalefeti eleştirir olması veya övüyor gözükmesi gazetecinin meselesi değildir. Gazetecinin kâbesi hakikattir. Gazeteciyi gerçeğe bağlı olup olmamasıyla değerlendirebilirsiniz.

Gazetecilik mesleğini örtü olarak kullanan (iktidarın ya da muhalefetin yanında) tetikçi, sığ, amigo kişilerin varlığı her daim oldu. Bir süre sonra da efendileriyle birlikte yok olup gittiler.

Gazeteci, haber yaptığı gerçeklere diğer kimliklerini veya duygularını karıştıramaz, karıştırmamalıdır.

Gazeteci objektiftir, olanı gösteren aynadır. Tarihin en objektif tanığıdır.

Evet, meslekte kimlik karmaşası yaşıyoruz. Bunu yaygınlaştıran sosyal medya "tıkları" oldu! Gazeteci siyasi figüre dönüştürüldü. Her mahalle, gönlünü hoşnut edecek yazılar-konuşmalar bekler oldu. Kimi gazeteciler buna göre pozisyon almaya başladı. Böylece algı, hakikatin önüne geçirildi. Gazetecilik erozyona uğratılarak yozlaştırıldı. Bu "bulaşıcı hastalık" AKP iktidarının katkılarıyla doruğa çıktı...

Gazetecilik maraton koşucularına benzer: İktidarlar-liderler gelir geçer, kalıcı olan gazetecinin kuyumcu terazisinde tartıp yayımladığı haberlerdir. Dönemlere yenilmeden, hakikat mücadelesi yapmak aslolandır.

Nihat Genç arkasında nasıl bir habercilik mirası bıraktı, bunun yanıtı için zaman erken... Tüm bunlara rağmen yine de basın tarihinin gösterdiği dostluğu miras edindim: İlhan Selçuk'un nasıl ki yolunu ayırıp sert tartışmalar yaptığı Çetin Altan'ın doğum gününe gitmesi gibi... Veya Ali Sirmen'in sürekli polemik yaptığı Mehmet Barlas'ın kırkıncı evlilik yıldönümü eğlencesine katılması gibi... Arkadaşlık, dostluk baki olmalı.

Nihat Genç'i kaybetmeye tahmin ettiğimden fazla üzüldüm. Bir yanım üzüntülü bir yanım kırgın. Çelişkili, öfkeli bir ruh hâli... Hem kahır hem sızı yan yana... Ne olursa olsun kalem arkadaşlığında inat etmeliydim. Bilirdim: Kalabalıklar içinde yalnızdı. Nereye gitse yalnızlık çıkardı karşısına.

BEKİR COŞKUN

Gazeteciler Nedim Şener ve Ahmet Şık'la tanışmıyorduk. Emekli polis müdürü Hanefi Avcı ile on yıldır görüşmüyorduk. FETÖ bilgisayarımıza virüs gönderdi. Güya ben, Nedim ile Ahmet'e kitap yazdırıyordum! "Hanefi Bey'in kitabı neden gecikti" diye hesap soruyordum!

FETÖ'ye göre bizler, Ergenekon örgütü medya elemanıydık, kitapları bu amaçla yazıyorduk! Hepsi yalandı... Ama şöyle bir gerçek vardı: Meslektaşlarımı kitap yazmaya hep teşvik ettim...

Bir gün telefonum çaldı, arayan Bekir Coşkun idi: "Sığdıramadınız şu kızı bir yere" diye sitem etti. Halk TV'den kovulan Makbule Cengiz'den bahsediyordu. Halk TV ile hiçbir ilgim yoktu ama mesleği usta-çırak ilişkisiyle öğrenen, alaylıyım ben. Ustaların söylediği –bunca yaşa geldim– hâlâ emir benim için. Mesleğimizin böyle geleneği var.

Bekir Ağabey'in isteğine başka yol buldum: Makbule, Bekir Ağabey'in pek bilinmeyen hayatını –FETÖ duymasın(!)– kitap yapacaktı. Kollar sıvandı... Makbule ile Ankara'daki her görüşmesinden sonra röportaj üzerine konuşuyorduk. Bir zaman sonra Makbule durdu; davet edildiği Bekir Ağabey'in Cunda'daki evine gitmedi, gidemedi. Gerek sohbette dinledikleri ve gerekse hastalığın ilerlemesi Makbule'de duygusal travma yarattı. Bana mahcup olmamak için "yapamayacağım" diyemiyordu. Aylar, günler geçti...

Bekir Ağabey'i kaybettik.

Makbule'yi aradım, "Röportajın kaset çözümlerini yapıp Odatv'ye yazı dizisi yapar mısın?" Başladı yazmaya.

Kitap olmasını çok istedim. Adı bile aklımdaydı, "Lekesiz Gazeteci."

Ne bileyim, ağır hastalık mücadelesi verirken, sık sık kapısını çalmamız "rahatsız mı ediyoruz" diye beni de çok düşündürdü. Kimseyi kırmazdı, rahatsız olsa bile söylemezdi ki Bekir Ağabey.

Hayatını herkes bilsin isterdim:

Dört yaşında annesini kaybetmiş bir öksüz çocuktan bahsediyoruz. Neden Tülmen köyüne gömülmek istedi, çocukluğu mu buna sebep? O röportajdan yazayım:

"Annemiz ölünce babamız bizi ananemize bıraktı. Kız kardeşim Suat benden küçüktü. Urfa'nın Tülmen köyü, şehre 25 kilometre uzaklıktaydı. Orada bir ev, bağların bahçelerin içinde, köyden biraz uzakta kerpiçten bir ev... Orada bir kadın var bize bakıyor, 'anane' diyoruz. Ama bu kadın Urfa'daki kadınlara hiç benzemiyor. Sarışın, uzun boylu, gözleri renkli. Ümmühan adı... Beni çok severdi. Kendi eliyle kubbesi olan hamam yapmıştı. Beni oraya sokarken kovalardı, ben çıplak kaçardım. 'İtin oğlu' derdi bana. Ama ben de gece onun koynunda yatardım, çok severdim..."

"Onu ananemiz olarak bilirdik, sonra öğrendik ki ananemiz değil. Ananemiz ölmüş, o sırada Ermeni tehciri var; ta yukarıdan Gümüşhane'den Bayburt'a kafileler yola çıkıyor, İngiliz uçakları görmesinler diye onları hep Fırat ovasından yürütüyorlar, gündüz oldu mu ağaçların altına saklıyorlar..."

"Dedem orada bir kız görüyor. Onu alacağım diye tüfeğini veriyor komutana, kızı alıyor, kız Ermeni... Ben büyüdükten sonra lisede falan sordum, 'Nene' dedim 'sen nereden geldin?'

Anlattı bana, 'Karanlık bir gece evimiz yanıyordu, bizim pencerelerimizde demir parmaklıklar vardı, hepimiz çıkmıştık ama kız kardeşim çıkamamıştı. Son hatırladığım onun eli demir parmaklıklarda kaldı, yandı...' "

"Babam mesela ona çok saygı duyardı, öbür kadınlarla konuşurken rahat konuşuyordu, fakat nenemiz odaya girince babam ayağa kalkardı. Bilge kadındı, öbürlerinden farklı olarak okuryazarlığı vardı. Aile içinde sorun çıktığına ona gidilirdi, adil kadındı..."

"*Hürriyet* gazetesindeyken Ermeni meselesi gündeme geldiğinde yazı yazdım, 'Benim Ermeni meselem' diye. Hâlâ bana

'Ermeni piçi' diye küfreder dinci takım. Ha keşke benim öz ananem olsaydı. Karım Fransız o da Ermeni olabilirdi ne var bunda, insan insandır..."

"Sonra babam evlendi. Kız kardeşim Suat ile ikimiz vardık evde. Bize gelip dediler, 'Eve bir abla anne gelecek.' Biz anne demedik çünkü çok gençti, abla dedik. Çok güzel bir kızdı, konvoyla geldi atlılar falan var... Çok sevdik biz onu, o kadar yıl bizi büyüttü, bir tek gün acı söz söylemedi..."

Filozof Kierkegaard'ın sözüdür: "Gerçek inanç, kalabalığın onayıyla olmaz, bireyin yalnız kararıyla başlar..."

Bekir Coşkun alkışın bağımlısı olmadı, "tribünlere" esir düşmedi, yeri geldi kalabalığa rağmen yazdı. Gücünü kaleminden aldı. Yüce gönüllü idealist, sevdalı romantik, güler yüzlü adam. Daima sakin, tartışmalara alaycı yaklaşan.[1] Düşünür Lao Zi dedi ki, "En yumuşak olan, en sert olanı yener." Yumuşacık kalemi demiri eritirdi...

Kalemini halkı için kullanan ilkeli, dürüst, inandığını yazan lekesiz bir gazeteci, hep saygıdeğer ağabey.

"Kardeşim Soner Yalçın" diye imzalardı kitaplarını. Bizlere hep moral veren yiğit duruşun için teşekkür ederiz Ağabey.

Güle güle kaç "köyden kovulan" halkçı, büyük yazar...[2]

Peki sormayalım mı; kim bu patronlar adına kovucular? Birini Bekir Coşkun yazdı:

"2009 yazı, Ağustos ayı... O gün öğleden sonra Enis Berberoğlu telefonla aradı. 'Sana bir şey söyleyeceğim. Kayseriliye bir süre dokunma' dedi. Anlamazlıktan geldim: 'Kim?' 'Kayserili'

1 26 Mart 1989 yerel seçiminde iktidardaki Özal-ANAP büyük oy kaybına uğradı. Bekir Coşkun, *Sabah* gazetesinde Mayıs ayında, "Hasbahçede Sonbahar" adıyla Özal ailesinin hayatını yazmaya başladı. Özallar mahkemeden yayını durdurma kararı çıkardı. Bekir Coşkun bu kez yazısını "Saltanat Kayığı" adıyla sürdürdü. Bu dizi de durduruldu. Mahkeme kararına sadece *Sabah* değil, *Cumhuriyet*, *Bugün*, *Milliyet* gibi gazeteler tarafından da sert eleştiriler yapıldı. Bekir Coşkun da yazı dizisinin adın değiştirerek sürdürdü. Ne günlerdi, Bekir Coşkun zekâsı buydu.

2 Bekir Coşkun niçin "dokuz köyden" kovuldu? Yıl, 1914. Gazeteci Ahmet Emin Yalman, Columbia Üniversitesi'nde *Modern Türkiye'nin Gelişim Sürecinde Basın* doktora tezinde, –ki konuyla ilgili ilk akademik çalışmadır– şunu ileri sürdü: "Gelecek dönemde kapitalist rejimin tüm dezavantajları görülecek, özellikle basın, idealizmden ödün vermek durumunda kalacaktır." Bu müthiş öngörüdür.

dedi, 'yukarısı, Cumhurbaşkanı (A. Gül), anla işte. Durum biraz kritik.'

İtiraz ettim, geçenlerde de 'Manisalıya (B. Arınç) dokunma' demiştin. Manisalı, Kayserili, Rizeli... İyi de Urfalı ne yapacak, bu gidişle sadece kedileri mi yazacak?"

Çok geçmedi, Berberoğlu patronu Aydın Doğan'la Ankara'da Bekir Coşkun'un istifasına yol açan konuşmayı yaptılar. Ki bu –FETÖ aparatı– Enis Berberoğlu'nu CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu milletvekili yaptı, Genel Başkan Yardımcısı yaptı sonra...

Bekir Coşkun'un "dokuz köyden" kovulmasına şaşırmamak lazım. Seneca'nın dediği gibi Bekir Coşkun da, "Yüreği yılmadan düşen, dizleri üstünde savaşır" sözüne bağlı yaşadı, ölene kadar yazdı. İlkelerinden hiç taviz vermedi... Ne anlamlı yazılar kaleme aldı: "Ne çok yürekli insanlar, ne çok adam gibi adamlar, ne çok yiğitler yok oldu senin için ey halkım..."

Biri de Bekir Coşkun idi.

İLHAN SELÇUK

"Ergenekon zanlısı": Bir dönem FETÖ ve iktidar medyası İlhan Selçuk'u sıklıkla bu sıfatla yazardı. "Zanlı" olmak o dönem herkese nasip olmazdı, devrimci İlhan Selçuk atlansa üzülürdü.

Aynı davadan yargılandık, Ergenekon Terör Örgütü!

Ne demişler öldürmeyen sövgü sahibine döner, 15 Temmuz'da FETÖ darbesi yaşattılar ülkeye...[1]

Tanışma ile tanıma sözcükleri ülkemizde hep birbirine karıştırılır. Ölünce İlhan Selçuk'la tanışan herkes onu nasıl tanıdığını belirten makaleler kaleme aldı. Ben İlhan Selçuk'la tanışmadım. Ancak onu iyi tanıdığımı sanıyorum. Sizi İlhan Selçuk'la tanıştırmak istiyorum. Alphonse Daudet'in demesiyle "altın beyinli adam", kafasıyla yaşayan tertemiz kişi.

İlhan Selçuk, 11 Mart 1925'te doğdu. Babası subaydı, Mehmet Kasım. Baba tarafı Girit göçmeniydi, ressam El Greco'nun şehri Kandiya'dan. Girit elden gidince Anadolu'ya, Milas'a göç ettiler.

Mehmet Kasım bıyıkları yeni terlemiş Harp Okulu öğrencisi iken Birinci Dünya Savaşı'na katıldı. Suriye'de Mustafa Kemal'in komutasında savaştı. Yenilgi ve ardından büyük direniş günleri, Kuvayı Milliye emrinde Uşak Cephesi'nde savaştı. Ve zafer kazanıldı.

1 İlhan Selçuk'u yakından tanıyan *Milliyet* gazetesi genel yayın yönetmeni Sedat Ergin, *Hürriyet* gazetesi genel yayın yönetmeni Enis Berberoğlu, *Taraf* gazetesi genel yayın yönetmeni Ahmet Altan ve yardımcısı Yasemin Çongar'ın Ergenekon yalanlarını nasıl manşet yaptıkları da ayrıntılı yazılmadı. Ya Hasan Cemaller? Bu derece kini İlhan Selçuk'a karşı nasıl biriktirdiler?

Mehmet Kasım artık yüzbaşıydı. Cepheden cepheye koşarak, kurşun atarak, şarapnel parçaları yiyerek mezun olmuştu askeri okuldan. *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'ydı bu, oğlu İlhan Selçuk'un yazdığı destansı eser.

Kurtuluş'tan sonra her subay ailesi gibi Anadolu'nun dört bir yanını dolaştılar. İlhan Selçuk okula Aydın'da başladı. İkinci sınıfı Sivas Yıldızeli'nde okudu. Üçüncü sınıfı Ankara Keskin'de. Dördüncü ve beşinci sınıfı İstanbul Şişli'de... Daha küçük yaşta babasına Yunus Nadi'nin, Hüseyin Cahit'in, Ahmet Emin Yalman'ın köşe yazılarını okurdu. Gazetecilik ile tanışması o yıllarda oldu.

Ortaokulu İstanbul Taksim, Mersin Silifke ve Adana'da... Adana'da sıra arkadaşı Latif Mutlu'ydu, gazeteci Zafer Mutlu'nun babası. Bir diğer okul arkadaşı ise Yaşar Kemal...

Ortaokul son sınıftaydılar. Bir gün duydular ki, Hatay'ın anavatana katılması için Fransızlar güçlük çıkarıyor. Toplandılar, Fransız Konsolosluğu'na gidip slogan attılar. Bu ilk eylemiydi ama hiç son olmayacaktı.

İlhan Selçuk liseye Adana'da başladı. Öğretmenleri arasında, sürgün edilen Abidin Dino'yu yalnız bırakmamak için bu kente gelen eşi Güzin Dino da vardı, sağcı Arif Nihat Asya da...

İlhan Selçuk'un kaleminin güçlü olduğu o yıllarda ortaya çıktı. Bir gün edebiyat öğretmeni kompozisyon ödevi verdi: "Herkes istediği konuda yazsın." Birincilik İlhan Selçuk'a verildi. Şöyle yazmıştı:

"Öğretmenimiz bize serbest kompozisyon ödevi verdi. 'Dilediğiniz konuyu yazın, toplayıp okuyacağım' dedi. Ben şimdi tutup caddelerdeki bozuklukları, yolların çamurlarını yazsam, bu belediyelerin işine gelmez. Onun için yazmayayım. Caddelerde gezen, üstü başı pamuklarla dolu işçi ameleleri yazsam, bu yöneticilere dokunur. Onu da yazmayayım. Ben şimdi..." Yazı böyle devam ediyordu ve sonunda şöyle bitiriyordu: "Bu durumda en iyisi hiçbir şey yazmamak."

İlhan Selçuk hayatı boyunca hep o kompozisyondaki gibi toplumsal çelişkileri yazdı... Aydınlanmayla-Rönesansla o yıllarda Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in Türkçeye çevirttiği klasik dünya edebiyatını okuyarak tanıştı. Bu sayede, Molière, Balzac, Cervantes, Goethe, Schiller gibi büyük yazarları tanıdı.

İlhan Selçuk liseyi Adana'da bitirip İstanbul'a hukuk okumaya geldi. İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği dönemdi. Savaş sonrası barışçıl dönemin etkisiyle avare yıllar yaşadı. Siyasal bilinci henüz gelişmemişti, ulusal değerlere bağlıydı. Ama... "Komünistlere ölüm" sloganıyla Sertellerin Tan Matbaası'nın yıkılmasında oradaydı. Rüzgâra kapılmıştı. Bu olayı hiç unutamadı, oyuna getirildiklerini kavradı ve bu provokasyonlara karşı hayatı boyunca bir daha kapılmadı.

Çok partili siyasi hayatın getirdiği kısmi özgürleşme ile birlikte Mehmet Ali Aybarların, Aziz Nesinlerin, Rıfat Ilgazların çıkardığı dergilerle tanıştı.

Bir de Hitler'den kaçıp Türkiye'ye gelen hukuk fakültesindeki hocası sosyal demokrat Prof. Andreas B. Schwarz'dan etkilendi. Onun hukuka bakışı, hukuk sistematiği ve olaylara yaklaşımındaki mantık duruluğu İlhan Selçuk'un dünyaya bakışını değiştirdi. Her şeyi sorgulamaya başladı.

Fakülte bitince sınıf arkadaşı Selahattin Hakkı Esatoğlu'yla yazıhane açtı. Fakat avukatlık mesleğine bir türlü ısınamadı, adliyeye gidip gelmek, dilekçeler yazmak, dosyalarla uğraşmak istemiyordu.

Ağabeyi Turhan Selçuk karikatürist idi. Dergi çıkarmaya karar verdiler. İlk çıkardıkları derginin adı *41 Buçuk* idi. Yıl: 1952. Suat Yalaz, Ferruh Doğan, Mıstık, Semih Balcıoğlu gibi isimler vardı bünyesinde... Dergi on beş sayı çıkabildi. Bekledikleri ilgiyi göremediler.

İlhan Selçuk sonra matbaacı oldu. Hayali vardı, matbaacılıkla işe başlayacak, yayın şirketi kurup dergiler, gazeteler, kitaplar çıkaracaktı. Beceremedi. Anlamıştı, kendini edebiyata, felsefeye veren bir insanın parayla, ticaretle ilişkisi olamıyordu, hep kandırılıyordu. Bu nedenle altı yılda, üç dergi, bir günlük gazete, iki de matbaa kurup batırdı!

Bu arada sürekli yargılandı. Yazı nedeniyle ilk kez 1952'de hâkim karşısına çıktı. Suçu, *41 Buçuk* dergisinin altıncı sayısında müstehcenlik yazmaktı! Aradan yıllar geçti, hep hâkim karşısına çıktı, ölmeseydi Ergenekon davası nedeniyle yine duruşmada yerine alacaktı kuşkusuz.

FETÖ ve iktidar medyası İlhan Selçuk'un sürekli "darbeci" olduğunu yazdı. Evet, "darbeciydi"! Nasıl mı, yazayım:

1959'da askere gitti. Mevhibe Beyat'tan yeni boşanmış ve uzaktan akrabası Handan Gör ile evlenmişti... Manisa Demirci Astsubay Okulu'nda asteğmen olarak görev yaparken 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi oldu. O gece nöbetçi subaydı. Telefonun ucundaki komutanı sevinçten ağlayarak emretti: Kasabaya el koy! O da el koydu... İlhan Selçuk bir Ege kasabasında yaşadığı bu olayı hep Aziz Nesin'in öykülerine benzetti ve bu konuyla ilgili kitap yazmak istedi. Bir türlü fırsat bulamadı.

1961'de askerden dönünce *Akşam* gazetesinde çalışmaya başladı. Birinci sayfada imzasız yazıyordu. Ardından *Tanin* ve *Vatan*'da da yine imzasız yazdı...[2]

27 Mayıs'ın getirdiği özgürlük ortamında Doğan Avcıoğlu'yla birlikte *Yön* Dergisi'ni çıkardı. Milli Demokratik Devrime inanıyordu.

Yıl, 1962. Nadir Nadi *Cumhuriyet*'i gençleştirmek istiyordu. Köşe yazarları Burhan Felek, Cihad Baban gibi yaşlı kuşaktı.[3]

Genel yayın yönetmeni Cevat Fehmi Başkut da bu ekibe uygundu. Nadir Nadi'nin gençleştirme projesinin ilk adımını İlhan Selçuk ile attı. Yaşar Kemal'in davetiyle Nadir Nadi'yle tanıştı, *Cumhuriyet*'te çalışmak için teklif aldı. Hiç para konuşmadılar. İlhan Selçuk sadece ne kadar özgür olacağını sordu. Nadir Nadi gülümseyerek, "Burası Atatürkçü bir gazetedir, burası Atatürk

2 Babıâli'deki aileleri yazmak isterdim. Örneğin, Sedes ailesi. Gazeteci Selami İzzet Sedes, yazar Mehmet Rauf'un kızıyla evliydi. Kızlarından Nazan gazeteciydi. Oğlu İzzet Sedes gazeteciydi. Enişteleri Murat Sertoğlu da gazeteciydi. Murat Sertoğlu'nun kardeşi Mithat da gazeteciydi. Murat Sertoğlu'nun oğlu Sedat Sertoğlu ile *Sabah* gazetesinde birlikte çalıştım.

3 Dönemi yakından tanımanız için anekdot anlatmalıyım. Tek örnek vereyim: Sedat Simavi, basın tarihinde muhabirliği yüceltmesi, foto muhabirliğini mesleğe dönüştürmesi, emekçilere maaş vermesi gibi çok ilklere imza attım. Öyle ki, basında –Osmanlı'dan Cumhuriyet'e– adına ister Hazine-i Hassa, İhsan-ı Şahane, Tahsisat-ı Mesture veya örtülü ödenek densin gazetecilerin iktidardan gizlice para almak normal karşılanırdı. Buna ilk karşı çıkıp para istemeyen kişi Sedat Simavi oldu. Hatta Atatürk merak edip bu gazeteciyi takdir etmek için İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'yı görevlendirdi.
Aradan yıllar geçti... Simavi'nin iki oğlu Erol ve Haldun Simavi basına girdiler. Ne mi yaptılar? Füsun Erbulak'ın yazdığı *60 Günlük Bir Şey* romanı 1984 yılında çıktığında büyük ilgi gördü. Bunun en başlıca sebebi Haldun Simavi'nin sahibi olduğu –düzeysiz yayıncılık yapan– *Tan* gazetesinin romanı yazı dizisi yapmak isteyip, "hayır" yanıtını alınca romanla ilgili "seks yazılıyor, toplumun, ailenin ahlakı bozuluyor" diye kampanya yapması oldu! Kitabı toplattı... Her yasak gibi kitaba ilgi arttı. Bu arada sansasyonel yayınlar sonucu Füsun-Altan Erbulak ayrıldı. Nereden nereye... Basın tarihinde acı çekenler hep solcu gazeteciler oldu!

devrimlerini savunan bir gazetedir, burası özgürlükçü bir gazetedir, istediğinizi yazabilirsiniz" dedi. El sıkıştılar. İlk kez adını koyacağı, imzalı makale yazacaktı. Köşesinin adını *Cumhuriyet* genel yayın yönetmeni Cevat Fehmi Başkut koydu: "Pencere." Önce bu ismi pek beğenmedi ama sonra çok sevdi.[4]

Bir gün... Yeni çalışmaya başladığı *Cumhuriyet* gazetesinin bulunduğu Babıâli yokuşundan inerken şair-yazar Yusuf Ziya Ortaç'la karşılaştı. Yıllar sonra bu karşılaşmayı 1 Ocak 2009'da şöyle yazdı:

"(...) O, kıl pranga kızıl çengi, kravatlı, fötr şapkalı bir üstat, ben yakası bağrı açık, çiçeği burnunda bir yazar. Vilayet'in önünde durdu. Muzip bakışlarıyla beni süzüyor, dudakları kımıldıyordu. Ortaç yemek seçer gibi sözcük seçerdi: 'Talihlisin' dedi, 'mazin yok...' Yüzüne baktım, ne demek istiyordu? Açıkladı: 'Mazin olsaydı, şimdi bir tarafını bulup hücum ederlerdi, Babıâli'de bir geçmişin yok ki saldırsınlar'(...)"[5]

Yusuf Ziya Ortaç yanıldı. İlk taşı, daha küçükken babasına makalelerini okuduğu Ahmet Emin Yalman attı: "Solcuların *Cumhuriyet*'te ne işi var?"

Kuvayı Millici İlhan Selçuk kalemiyle yıllarca Kemalist aydınlanma mücadelesi verdi. 1969'da yazılarını derlediği kitabını çıkardı: *Mustafa Kemal'in Saati*. Çizgisini hiç bozmadı. Karşılığını hep aldı: 1971 askeri darbesinde de FETÖ kumpaslarında da işkencelerden geçirildi, sorgulandı. Türkiye, akrostiş yazıyı İlhan Selçuk'un mektubuyla öğrendi. Ziverbey Köşkü'nde işkence altındayken, yazdığı metnin her cümlesindeki sondan ikinci kelimenin ilk harfini okuduğunuzda ortaya şifre çıkıyordu: "Zincire vuruldum, işkence altındayım."

---

4 Nadir Nadi-Berin Nadi evlerinde pazar günleri *Cumhuriyet* gazetesi yazarlarına yemek daveti verirdi. Siyasi gelişmeler konuşulurdu. İlhan Selçuk bu davetlerin hep baş misafiri idi. Bu "yemek" devrim idi Babıâli'de! Düşünün ki gazetede ilk öğle yemeğini *Yeni Sabah* gazetesi 1950 başında verdi. Gazeteciler "simit-çay" öğününe mahkûmdu. Muhabir sadece yol parası alırdı, bedava çalışırdı uzun süre... *Yeni Sabah* gazetesi patronu, iplik tüccarı Safa Kılıçoğlu niye böyle karar aldı? Babıâli'ye giren basın dışından ilk patrondu, tepki vardı "Tüccar adamdan gazeteci olur mu" diye? Tepkileri azaltmak için bu yöntemi bulmuştu! Bir diğer iddiaya göre ezeli rakibi *Hürriyet* gazetesinin içini karıştırmak için taktik yapmıştı. Başardı ki, bugün hangi gazetede-TV'de kaç gazeteci– patron kaldı?

5 Ki bunda şaşırtıcı yan yoktu; Ortaç'ın dili sivriydi, geçmişten kaynaklanıyordu belki de; Kurtuluş Savaşı'na destek için Nâzım Hikmet, Vâlâ Nuretin, Faruk Nafiz ile Ankara'ya gitti, kendisi ve Faruz Nafiz Ankara'dan veto yedi.

Bıkmadı, usanmadı, korkmadı, hep yazdı İlhan Selçuk. Hegel'in deyişiyle, "Özgürlük, zorunluluğun kavranması" idi onun için. Her güçlüğe direndi. Örnek alınacak yazı mazisi bıraktı.

Duygusaldı aslında, hüznünü hiç göstermeyen. Hep mütevazı. Hiç kaprisi yok. Bilge, ağırbaşlı adam... Yazılarında ince mizah vardı çoğu zaman. "Güldüren değil, cezalandıran mizah." Gerçeğin kalemi...

Hürriyet'te eski çalışma arkadaşı Yalçın Doğan şöyle yazdı:

"Siyasal duruşunda ne kadar inatçı ve ödün vermez ise insani ilişkilerinde o kadar hoşgörülü ve karıncayı ezmez. Kendisine kötülük etmiş olanları bile affeden biri İlhan Selçuk. (...) Hastanede yattığı sırada, Hasan Cemal, Hikmet Çetinkaya ile haber gönderiyor, İlhan Ağabey'i hastanede ziyaret etmek istediğini aktarıyor. İlhan Ağabey müthiş, 'Gelsin kerata, ben onun kulağını çekerim, olur biter' diyor." O İlhan Selçuk ki Hasan Cemal'i basın dünyasına sokan, hep arkasında duran isimdi.

İlhan Selçuk insan ilişkilerinde neden bu derece hoşgörülü oldu? Bunun ipuçları Alpay Kabacalı'ya verdiği röportajda var:

"İlk anımsadığım kitap, Victor Hugo'nun *Sefiller*'i. İlkokuldayım, büyük ağabeyim (Harp Okulu'nda öğrenciyken 1947'de ağır tatbikat sırasında öldü – S.Y.) Orhan, İstanbul Erkek Lisesi'nde o zamanlar. Edebiyat öğretmeni ödev vermişti: *Sefiller*'i okuyun, özetleyin, yorumlayın. *Sefiller* okundu ve nasıl yorumlanacağı konusunda evde tartışma başladı: Jean Valjean kürek mahkûmudur, hapisten kurtulur, bir papazın evine gider, yardıma muhtaçtır. Papaz onu konuk eder. O ise geceleyin papazın altın şamdanlarını çalarak evden kaçar. Polis yakalar, eve getirir. Jean Valjean yeniden kürek cezasına çarptırılacak. Papaz der ki, 'Ben şamdanları kendisine hediye etmiştim.' Bu erdem Jean Valjean'ı etkiler. Ondan sonra yaşamını değiştirir. Evde günlerce bu tartışıldı: Bu ne demek, nasıl böyle bir şey olabilir? Anlamı nedir? Ben daha ilkokuldayım. Hiç unutamadım..."

İlhan Selçuk çocukluğunda *Çocuk Sesi*, *Afacan* gibi dergileri okudu. Ortaokul, lise yıllarında Adana'da çıkan *Görüşler* dergisini takip etti.

Babası ve annesi de okumaya meraklıydı. Evlerine hep iki gazete girdi, bunlardan biri *Cumhuriyet*; ikinci gazete hep değişti,

kimi zaman *Son Posta*, kimi zaman *Tan* ya da *Akşam*. Babası ona gazete okutup dinlerdi.

Cenaze töreninde Ali Sirmen'in söylediği gibi, 1930'larda İlhan Selçuk daha ilkokul öğrenci iken ilk okuduğu gazete *Cumhuriyet* oldu. Sadece Yunus Nadi'yi değil, diğer gazetelerin başyazarları da okudu. Ahmet Emin Yalman'ı okuduğunda canının çok sıkıldığını fark etti. Bunun nedenini yine kendisi keşfetti: Çünkü Yalman'ın makaleleri çok uzundu. Sıkılmamanın yöntemini buldu: Okurken paragraf atlamaya başladı. Paragraf atladıkça babasının farkına varmadığını gördü. Düşündü, "Demek ki bazı yazıların bazı paragrafları fazlaydı!"

İlhan Selçuk'u yazı konusunda en çok etkileyen annesi Hikmet Hanım oldu. Aydın bir Cumhuriyet kadınıydı, okumaya, yazmaya meraklı. İlhan Selçuk hep söyledi çevresine, "Annem yazıya, yazının kompozisyonuna, yazının mimarisi fikrine çok önem verirdi. Annem aşıladı bunu bana."

İlhan Selçuk'un *Cumhuriyet*'in ikinci sayfasındaki makalelerinin kısa olmasının nedeniydi annesiydi... Aslında Osmanlı'dan miras bize özgü "fıkracılık" idi bunun adı. Ahmet Rasimler, Burhan Felekler, Bedii Faikler ekolü...

İlhan Selçuk ortalarda görünmez, röportaj tekliflerine sıcak bakmaz, polemiklere pek cevap vermezdi. Bilinçli suskunluk felsefi tercih. Bilgeydi. Gereksiz hamle yapmazdı, krizleri yönetmenin ustasıydı.

Bağırmadı, slogan atmadı, karizmatikti.

Ve hep umutlu, az sayıdaki kalem ustalarından biriydi.

Cumhuriyet; Uğur Mumcu, Ahmet Taner Kışlalı, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok gibi nice yazarlarını teröre kurban verdi, geri adım atmadı. Gazete içindeki Hasan Cemal, Cengiz Çandar, Şahin Alpay, Osman Ulugay, Okay Gönensin gibi "solcu" liboşların darbesine boyun eğmedi. "Aklı orospulaştıranları" sevmedi... Konu açıldı, İlhan Selçuk'un 29 Haziran 2009 tarihli bir köşe yazısıyla veda edeyim:

"Dalkavuk Doğu'nun ürünüdür, soytarı Batı'nın...

Her ikisi de eski çağlardan beri kurumsallaşmıştır.

Kralın soytarısı sarayda özel yeri olan bir kişiliktir, tahtın yamacına konmuştur, protokolün hem içindedir hem dışında. (...)

Soytarı 'Evet efendimci' değildir. Kimi zaman efendisini bile mizahın gergefinde iğneleme yetkilerini benliğinde duyabilir. Batı dünyasının hoşgörü kuyusundan çıkrıkla çekebildiği kadarınca yergilerini bağlı bulunduğu egemenin yüzüne karşı söyleyebilir. Böyle durumlarda kralın suratı asılır bir an, ama aldırmaz görünür. 'Canım bir soytarının söylediğinin soytarılıktan gayrı ne anlamı olabilir ki?' Soytarı, zanaatının koşullarında, kişilere ve olaylara yönelik yergileri gülmeceye dönüştürüp taşı gediğine koymasını bilen kişidir...

Dalkavuk ise Doğu'ya özgüdür. Ne iğnesi vardır dalkavuğun ne yergisi ne de eleştirisi... Dalkavuğun görevi ya 'Evet efendim' ya da 'Sepet efendim' ile bağlanır. Osmanlı tarihinde bol dalkavukluk vardır da soytarılığa ilişkin kurumsallık oluşamamıştır.

Soytarı balonları iğneler. Dalkavuk balonları şişirir.

Ne olursa olsun, ister bir yüksek makamda otursun, ister bir yargı kurumunda bulunsun, ister bilim adamı kılığına bürünsün, ister kalem erbabından sayılsın dalkavuğun soytarıdan besbeter olduğunu tarihler yazar..."

İlhan Selçuk, ironi yapma konusunda rakipsiz idi:

"Bir zamanlar solcuydular, sonra liberal oldular, şimdi ortalarda özgürlük şarkıları söylüyorlar ama şarkının notaları bankaların kasasında..."

FÜRUZAN

O dönem bir konu üzerine çalışıyorum: Yakın siyasi tarihi Türk edebiyatı üzerinden okumak. Bu cümle çok kişiye şaşırtıcı gelebilir: Tarih, romanlardan mı öğrenilir? Thomas Piketty *Kapital ve İdeoloji* kitabının önsözünde edebiyattan nasıl yararlandığını belirtti.

Tek Piketty değil; İngiltere veya Fransa'nın siyasi-ekonomik tarihi Dickens veya Balzac romanları okunmadan anlaşılabilir mi? Dünyanın sayılı üniversitelerinden Duke'de "Shakespeare ve finans piyasalar" dersi okutuluyor!

Romanlarımızın yakın tarihimiz ekonomi politiği hakkında yazdıklarını merak ettim. Mesela: Günümüzde "Atatürk dönemi eleştirilmez" yargısının hatalı olduğunu romanlar üzerinden göstermek pekâlâ mümkün:

Reşat Nuri Güntekin, 1924'ye yayınladığı *Gizli El* romanında vurgunculuk ve nüfuz ticaretini cesaretle yazdı. 1930'ları iki ciltte anlattığı *Anadolu Notları* eserinde (ve *Son Sığınak* romanında) Cumhuriyetin başarısızlıklarına değindi.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu 1932'de yazdığı *Yaban* romanı sadece aydınlara eleştiri değildi. Türk köylüsünün zaferden nasıl pay almadığını anlattı. Atatürk'e sonsuz hayran Yakup Kadri *Ankara* eserinde baskıcı polis rejimini kıyasıya eleştirdi.

Memduh Şevket Esendal'ın 1934'te yazdığı *Ayaşlı ve Kiracıları* romanında, başkentten kesitler sunarak bürokrasiye yönelik ağır eleştiriler getirdi...

Tarihimizde ilk işçi grevini 1872'de Kasımpaşa Tersanesi işçileri yaptı. İlk grevden elli beş yıl sonra Mahmut Yesari 1927'de

Çulluk romanında, tütün işçilerinin çalışma zorluklarını, yoksulluklarını kaleme aldı. Ki bu romanı için bir hafta fabrikada çalıştı!

Reşat Enis 1938'de çıkardığı *Afrodit Buhurdanında Bir Kadın* romanında maden işçilerinin sömürülmesini anlattı. Belgesel gibi bu tür tarihi bilgileri Kemal Tahir veya Attilâ İlhan romanlarından da bulursunuz...

Köylü temelli işçiliği (*Bereketli Topraklar Üzerinde* ve diğerleri) en nitelikli yazan kuşkusuz Orhan Kemal oldu...

Ne demek istediğimi yazar Stefan Zweig vurguladı:

"Bir belgenin orijinal el yazılı, eski ve arşivlerce tasdik edilmiş olması, bu belgenin salt bu nedenden dolayı güvenilir ve gerçeğe uygun olduğu anlamına gelmez. Aynı zaman dilimi içinde bir ve aynı olayın, dönem gözlemcileri tarafından nasıl şaşırtıcı bir farklılıkta Mary Stuart vakasından başka bir yerde tespit edilemez."

Romanların eşsiz kaynak olduğunu gözden kaçırmayınız.

Yaşadığımız günümüzdeki ekonomik krizin halka yansıması diğer bunalımlara nazaran bu kez oldukça ağır oldu. Bunun bir sebebi emekçilerin, –mutfaklarına ve saire yardımcı– köy ile irtibatı tamamen kesmesi olabilir mi? Yerelle bağını kökten koparan "köylü-işçi" artık tamamen proletarya sınıfına mı dönüştü? Bu dönüşümün romanını ne zaman okuruz?

Kimi romanların hayatımda farklı yeri oldu:

Kapağında sıkıyönetim tarafından aranan 68 Kuşağı'ndan devrimci portre çizimlerinin bulunduğu, Füruzan'ın *Kırk Yedi'liler* romanı gibi!

12 Eylül 1980 askeri darbesi döneminde toprağa gömdüğümüz kapağı yırtık kitap! Evlerin bacalarından duman çıkan rejimin adıdır 12 Eylül faşizmi... Füruzan'ın 12 Mart 1971 askeri darbesini yazdığı bu romanını "tehlikeli" bulup başka bir darbe günlerinde duasız toprağa defnettik! Yıllar sonra gidip bahçedeki kitapları mezarlarından çıkardım. Halen kütüphanemde...

Eserini toprağa gömdüğüm Füruzan'ın hayata veda ettiğini öğrendiğimde ateş bastı içimi, "suç ortağım" terk etmişti beni... Kitaplarına sarılarak teselli bulmak istedim. Tek tek imzaladığı kitapları uzakta, kütüphanemdeydi.

Bilirdim, severdi beni. Roman karakterleriyle bile sımsıcak ilişki kuran yazardı. Ne yazık ki benim asosyalliğim sebebiyle hiç yan yana gelemedik...

Hakkında yazılan *Füruzan diye bir öykü* kitabı yanımdaydı, tekrar okumaya başladım. Bir kez daha anladım: Her ne kadar "12 Mart romancıları" arasında gösterilse de bence Füruzan, anne-kız ilişkilerinin psikolojik derinliğini en iyi anlatan özgün edebiyatçılardan biri. Evet o, Türk öykücülüğünün sosyal ve psikolojik gerçekçiliğe önem veren öncülerinden... Fethi Naci'yi hatırlamak lazım, "Karanlık bir yağmur gibi canını sıkarsa yaşamak, 'Edirne'nin Köprüleri'ni oku" demişti...

Türk edebiyatının en nitelikli öykü yazarları Tomris Uyar, Sevim Burak, Leyla Erbil gibi adı da parıltısı da sönmeyecek.

Füruzan'ın sinemacılığını-senaristliğini unutmamak gerek. *Ah Güzel İstanbul, Gecenin Öteki Yüzü* ve *Benim Sinemalarım*. Bu son filmi üzerinde konuşmak isterdim. Şundan:

Lenin sürgün yaşadığı Münih, Stuttgart, Paris, Viyana, Zürih, Bern'de nereye gitse sürgün Bolşeviklerin sinema salonlarından çıkmadıklarını gördü. Kendisi de gitmeye başladı. Eşi Krupskaya'nın da önerisiyle sinemanın yeri üzerine tartışma açtı. Devletlerin, kitleleri sürü hâline getirmek için sinemayı araç olarak kullandıklarına karar veriyorlar. Sinemaya karşı net tutum alıyorlar, sürgündeki yoldaşlara yasaklanıyor! Ta ki "bizim sinemalarımızı" yapana kadar...

Senaryolarında tıpkı öykülerinde olduğu gibi toplumun kenarında kalmış, yoksul, kadın, çocuk, göçmen, işçi gibi görünmez kılınan insanlara odaklanan Füruzan sinemanın gücünü bilmez mi? Toplumsal gerçekçiydi; sinemayı özellikle baskı dönemlerinin aydın sanatı hâline getirdi.

Öte yandan neoliberalizm ve itibarıyla 12 Eylül 1980 darbesinin sinemayı neye dönüştürdüğü nedense hiç tartışılmadı. Sinema, televizyon ve şimdi de sosyal medya, tüketim alışkanlıklarının esir aldığı insanı lümpen yapıyor.

Bu insani çürüme dürüst insanları aptal entrikacılara dönüştürüyor: Cehalet rejimi...

İnsanı toplumu sağlamlaştırmak, güçlendirmek için çeliğe su vermek şart.

ALİ SİRMEN

1994 yılı başı. O dönem *Cumhuriyet* gazetesi Ankara Temsilcisi Mustafa Balbay ile buluştuk. *Cumhuriyet* kadrosuna girmemi teklif etti. Sonra araya Başbakan Çiller'in 5 Nisan Kararları girdi. Ekonomi darmadağın oldu, *Cumhuriyet*'e katılmamı kriz engelledi. Sonra ben yazılı medyadan görsel medyaya, televizyona geçtim, İstanbul'a geldim.

Cumhuriyet'i ailem gibi görmeyi hep sürdürdüm. Ki, ilk ödülüm "Bülent Dikmener Haber Ödülü"nü *Cumhuriyet*'ten aldım. O yıl ilk kez düzenlenmişti ödül töreni.

Bugün kırk yıllık gazeteciyim, bunun yaklaşık on yılı Ankara'da geçti. Uğur Mumcu'yu tanırdım. Cüneyt Arcayürek'i, Mustafa Ekmekçi'yi tanırdım... Erbil Tuşalp'i, Hasan Uysal kadar sevdim, birlikte çalıştık, bir ara küstük, sonra barıştık. Aydın Engin'le de inişli çıkışlı arkadaşlığımız oldu, yazılarında övdü, konuşmalarında yerdi, "ulusalcı" buluyordu beni! Yine *Cumhuriyet*'ten Ufuk Güldemir ile Star TV ve *Sabah*'ta yakın çalıştık...

Ali Sirmen'i onlar kadar tanımazdım, birkaç telefon görüşmesi o kadar... Yan yana geldik mi hatırlamıyorum, belki Cumhuriyet kokteyllerinde ayaküstü... O hâlde niye Ali Sirmen'i yazdım. Özel sebebi var:

1980'ler başı... 12 Eylül askeri darbesi solu darmadağın etti. Elimizde tek yayın organı kaldı, *Cumhuriyet* gazetesi.

Okuyacak nitelikli kitap bile pek yok. Ortalık yılgınlık edebiyatı yapan "küfür romanları" ya da psikoloji kitaplarından geçilmiyor. Solcu bildiklerimiz teslimiyet yarışında.

Kendime "kitap" yaptım; beğendiğim köşe yazılarını makasla kesip dosyalıyorum! Bu, iki ciltlik "kitabım" kütüphanemde hâlâ durur. Yazarlarım ya da "öğretmenlerim" diyeyim; İlhan Selçuk, Uğur Mumcu, Ali Sirmen, Mümtaz Soysal, Server Tanilli, Oktay Akbal, Melih Cevdet Anday... Köşe yazılarını kesip dosyalıyordum.[1]

Darbeciler kimi zaman *Cumhuriyet*'i kapatırdı. İlhan Selçuk'un "Kemalizm ideolojisi muz mudur?" yazısı sebebiyle on gün, Nadir Nadi'nin "Tuhaf bir tasarı" yazısı sebebiyle yirmi beş gün kapatılması gibi.

Cumhuriyet pes etmez, onun dik duruşu hepimize direnç aşılardı. *Cumhuriyet*, solcuların acılı ruhlarına iyi geliyordu.

Geçen yıl, 7 Mayıs 2024'te, yüz yaşını kutladı *Cumhuriyet* gazetesi.

Birçok çalkantı ve kırılma yaşadı. Solcuların, "Cumhuriyet" logosunun görünür şekilde ceket cebine koymasına giden gururlu süreç 1960'larda başladı...

Kurucusu Yunus Nadi adına ölümünden bir yıl sonra 1946'da "Yunus Nadi Armağanı" yarışması düzenlemeye başladı. 1962-1963 yılı için belirlenen konu, "Liberalizm mi, Sosyalizm mi?" idi. Yarışmaya katılan kırk yedinci makale, 12 Aralık 1962 tarihli gazetede "Hikmet Alkılıç" imzasıyla yayımlandı: "Türkiye'nin tek kurtuluş yolu: Sosyalizm." Babıâli gazeteleri "komünizm propagandası yapıyor" diye *Cumhuriyet*'i hedef gösterdi. Genel yayın yönetmeni Cevat Fehmi Başkut istifa etti. Makaleyi "müstear" isimle yazan Şadi Alkılıç ve gazetenin yazı işleri sorumlusu Kayhan Sağlamer tutuklandı. Şadi Alkılıç, altı yıl üç ay ağır hapis, iki yıl bir ay gözetim altında mecburi oturma ve kamu hizmetlerinden yasaklı kalma cezasına çarptırıldı!

Cumhuriyet gazetesinin sola sapması cezalandırılıyordu.

Gazete inat etti, sansasyonel haberciliğe prim vermeyen fikir gazetesi olma inancını sürdürdü. Çizgisi belliydi: Cumhuriyet devrimlerine sahip çıkan Kemalist-ulusal sol...

Uğur Mumcu gibi "aileye" katılanlardan biri de Ali Sirmen oldu. Sürpriz değildi: 12 Mart 1971 askeri darbesi, yazıları

1 Edebiyat dergilerine kutsallık verirdim: *Somut*, *Gerçek Sanat*, *Adam Sanat*, *Düşün*... Ve kuşkusuz mizah dergisi *Girgır*.

sebebiyle –Uğur Mumcu gibi– onu da hapse atmıştı. Ali Sirmen'e, Uğur Mumcu "sıkıyönetim abonesi" derdi. Her olağanüstü rejimde hapse atılırdı çünkü... Nadir Nadi ve İlhan Selçuk'un davetiyle gazeteye katıldı.

Cumhuriyet gazetesinin "okul" olma süreci böyle böyle başladı.

1980'ler başı, askeri darbe günleri... *Cumhuriyet* gazetesini satır satır okuyorum. Gazetede birden emekli büyükelçi "Samim Lütfü" diye birinin köşe yazıları yayımlanmaya başlandı. Önce kızdım, "Ali Sirmen hapisteyken, yerine hemen biri nasıl yazar yapılır" diye! Sonra yazılarını beğenmeye başladım. Merak da ettim, kimdi bu yazılarını kesip dosyaladığım yeni yazar, emekli büyükelçi?

Sonra anladım ki Barış Derneği Davası nedeniyle cezaevinde bulunan Ali Sirmen'in müstear adıydı Samim Lütfü...

Toplam otuz sekiz ay hapis yattı Ali Sirmen, on beş ay yazdı "Samim Lütfü..." O hapishanenin yarattığı yazardı (Ali Sirmen yemek-gastronomi yazıları için "Bekri Çeşnici" müstear adını kullanırdı). Gün gelecek ben de *Habertürk*'te "Uğur İpekçi" müstear ismiyle yazacaktım, ama daha ona çok zaman vardı...

Zaman su gibi aktı. Gazeteci oldum. Köşe yazılarını kesip dosyalama çocuksuluğu gerilerde kaldı. Türkiye gibi *Cumhuriyet* gazetesi de dönüştürülmek istendi. Gazetenin sacayağı İlhan Selçuk, Uğur Mumcu, Ali Sirmen neoliberalist dönek solculara cephe aldı: "Liberal solcu dediğin, memleket yanarken kavrulurken, 'önce tartışalım, sonra düşünelim, belki ileride karar veririz' diyen ciddiyet maskeli şakşakçıdır." İş dünyasının sözde "Marksist maskeli iş adamları" gazeteyi parayla parçaladı.

Cumhuriyet böyle kaç darbe yaşadı? Aslında gazetede "Liberalizm mi, Sosyalizm mi?" çatışması hiç bitmedi.

Uğur Mumcu ve İlhan Selçuk'tan sonra gazetenin kalan tek ağabeyi Ali Sirmen, her seferinde asırlık çınarı kestirmedi.

Benim gibi binlerce insanın kişisel tarihinde özel yeri olan Ali Sirmen, 16 Mart 2024'te vefat etti. Hızla çölleşen ülkemizde bir vaha daha kurudu.

Liberal solcuların verdiği isimle başını İstanbul'da İlhan Selçuk'un, Ankara'da Uğur Mumcu'nun çektiği "Şeker Abiler" ekibi önemli değerini kaybetti.

Ali Sirmenlerin değerini bilmek için tarihsel süreci kavramak lazım. Mesela son dönemlerde "Bizim Mahalle" diyor ki "Muhalefet iyi olmadığı için Erdoğan bunca yıldır iktidarda!" Peki, muhalefet neyi iyi yapamıyor?

Yanıt –politik pusulasızlık gibi– birçok boyutla verilebilir. Bunlardan biri "aydın yetersizliği" olabilir mi? Topluma yön vermesi gereken düşünürümüze ne oldu? Bunu tartışmamız gerekmiyor mu?

Aydınımız, tarihimizin ürünüdür: Soyağacına baktığımızda "aydın" ile "memur" kategorisi sınırdaştır: "Kalem efendisi." Osmanlı'da memur-münevver sipariş üzerine düşünen, yazandı. Bu "bilgi teknisyenlerinden" istenen sadece saraya "bekçilik hizmeti" idi. Zaten iktidar "ulufesine" bağlıydılar, sevilmeyi marifet sanıyorlardı.

Bu süreç içinde bir avucu, geleneksel anlayıştan kopup, kendini "iktidarın akıl hocası" diye konumlandırınca sorun çıktı, sürgüne gönderildiler: Namık Kemaller, Ziya Paşalar... Aydın, bizde ölü doğdu.

Batılı aydın ile bizdeki aydının gelişimi farklı oldu. Orada rönesansla, sanayileşmeyle birlikte işçi sınıfının-burjuvazinin doğuşu etkili olurken, bizde hep feodalizmin-sarayın gölgesi hâkimdi. İtibarıyla, bizde aydının gelişimi Batı'nın tercümesi üzerinden oldu. Bu hâl, halkından kopuk seçkinciliği sürdürdü. Toplumu anlamada ve temsilde sorun yaşayan memur kökenli aydın, topraklarımızda hiç yeşermedi, çorak kaldı...

Kalem efendiliğinden mülkiye memurluğuna dönüşüm, yeni politikaların benimsenmesinde –subayların etkisiyle– kısmi reformist başarılar kazandı: İkinci Meşrutiyet...

Yine de aydın ülke şartlarını yabancı olduğundan ölmekte olan imparatorluğun kurtuluşuna pek katkı sunamadı. Zayıftı, özellikle de teorik dünyası sığ idi. Mücadeleye hiç inanmayan "liberal" Ali Kemaller-İstanbul efendileri ise hep korku saldılar çevrelerine ve kurtuluşu mandacılıkta aradılar: "İngilizler bizi kurtarsın!"

Diğer yanda sayıları az olsa da bağımsızlık mücadelesi veren aydınlarımız olmadı değil. Bir avuç yenilikçiydi bunlar. Cumhuriyet, aydın kıtlığında kuruldu.

Anadolu ihtilali önderi Atatürk'ten sonra Cumhuriyet devrimleri sürdürülemedi. Seçkinci memur-bürokrat kliği iktidara yine hâkim oldu, gericileşme süreci başladı. Buna karşı çıkan cılız aydın kuşağı kırıldı. 12 Mart 1971'de kırıldı, 12 Eylül 1980'de kırıldı ve en büyük kırılma neoliberal ideolojinin hegemonyası ile yaşandı: Korkuyla teslim alındılar...

Ne yazık ki, aydın düşün geleneği-pratiği Cumhuriyet ile de oluşturulamadı. Türk aydını çocuk kaldı. Kırıldıkça yarattığı illüzyona âşık oldu, halkla bütünleşememe pek sorgulanmadı. Osmanlı'da başlayan seçkincilik, devrimci solun 1960'larda 1970'lerde "mahalle komiteleriyle" giderilmeye çalışılsa da başarı sağlanamadı. Yalçın Küçük bunu tek cümleyle anlattı: "Türk aydını kafasıyla yürüdü, ayağıyla düşündü!"

Bugün de görüyoruz: Aydın, hapishane acısını hem çok seviyor hem de çok korkuyor. Cezaevini gündeminden hiç düşürmüyor. Türkü-şiir söyleyip, gözyaşı dökmeyi, çırpınmayı eylem yapmak sanıyor.

Son yıllarda muhalefet yapma biçimi toplu ayin yapmaya indirgendi. Çözüm bekleyen sorunlar da sadece kültürel alanla sınırlandırıldı. Neoliberal ideoloji ekonomiyi, düşün-eylem alanından çıkardı. Halkla ancak (Alevi-Kürt ve diğer) etnisite üzerinden bağ kuruldu!

Köksüz, pusulasız, halkına yabancılaşmış aydın bugün hâlâ savruluşunu sürdürüyor. Genellikle kolaycılığı, zahmetsizliği, tembelliği seçiyor: "Bir ayağı sağda, bir ayağı solda ama kafası nerede belli değil."

Muhalefet başarılı olmadı ise, bunun kabahatini salt CHP'ye bağlamak sorunu yüzeyselleştirir. Derine kazmak şart; aydın doğuramıyoruz. Eksiğiz, insanı yenileyemiyoruz.

İlhan Selçukların, Uğur Mumcuların, Ali Sirmenlerin kayıplarına çok üzülüyorum, yalnız hissediyorum.

MÜMTAZ İDİL

"Bu dünyada bir nesneye yanar içim göynür gözüm;
Yiğit iken ölenlere, gök ekini biçmiş gibi..."

Yunus Emre

Yazıya oturdum, gözlerim ıslak. Bilmiyor muydum ölüme yürüdüğünü? Beklemiyor muydum bu acı kaybı? Niye yanaklarım ıslak o hâlde?

Hissettiklerimi yazabilecek miyim?

Otuz yıllık arkadaşlık ile sınanmış zorlu hayatta Mümtaz İdil'de ne buldum, ne gördüm? Benim için kimdi? Hislerimi, düşüncelerimi tam anlatabilir miyim?

İnsanın derinliklerine nüfuz eden bir düşünsel yoldaş.

Erdemi zırh gibi kuşanan, fikir namusuna inanmış bir yazar.

Gözlerinin derinliğinde parıltı saklı dost.

Ufacık insan: Fiziki olarak zayıf, iradesinin tersine.

Hep sessiz. Usulca yaşayan adam. Sabır abidesi. Ustasıydı, bağırıp çağırmadan fısıltıyla konuşmanın ve işini hiç göze çarpmadan yapmanın. Sert cahilliği, o hep yüzüne kondurduğu müstehzi tavırla karşılayan adam. Sebebi, kavgadan kaçması, korkması değil elbet, kimseyi incitmek istememesiydi...

Kalemi güçlüydü oysa, kanlı sözcüklerle oynayabilirdi, ama yapmazdı işte. Kin duymazdı. Öfke kusmazdı. Edebi ruhu izin vermezdi sertliğe, katılığa, acımasızlığa. İtici kabalığın karşısında, fikir nezaketinin sembolüydü. Dilinde, kaleminde ölçülü entelektüel... İyimserliğin kalesi.

Hep özverili. Gözü tok. İktidara, yapay itibara tamah etmez. Despotların değil, haklı olanın yanında durdu hep...

Kalemini çıkarı için kullanmayan idealist-romantik gazeteciler kuşağına mensup. Şövalye ruhlu. Katıksız, çıkarsız, duru adam.

Özgürlüğe kelepçeli. Teslim olmadı ama esir de düşmedi. Yenilmedi. Bunu, "kahraman olacağım" diye değil, insanlığın alçaltılmasına karşı olduğu için, günlük bir davranışı yapar gibi, öylesine yaptı. Yüce gönüllü adam. "Mahşerin Dört Atlısı"na direnen, hep yaşatmak isteyen en ağır koşulların devrimcisi.

Ufku geniş adam. Strateji bilen satranç ustası. Briç hocası. Pipo düşmez ağzından.[1] Olursa yanında güzel viski hani bir de... Elinde daima Rusça aslından okuduğu Dostoyevski'si. Gustosu olan adam.

Bir damla gözyaşına dayanamaz. Naif. Çocuk saflığını korumuş adam. İnsan sever, hümanist. İnsani değerlerin köreltilmesine hep kederlenen adam.

Her daim kazananların safında yer tutan ikbal avcısı kurnazlara mesafeli ama. Üzerine leke bulaşmamış adam. Yaşamın fırtınalı geçitlerinden yüreğinin akıyla çıkan sevdalı.

Yanılmadı mı hiç? Yanıldı. Kandırıldı. Karşısındakini kendi gibi gördü; aynası çoğu zaman kırıldı.

Hapse atılmak istendi. Öyle ya, "Karanlık Oda'nın" Ankara temsilcisi![2] Odatv'ye yönelik kumpas günü evde bulamadı polisler. "Kaçtı" dediler. Oysa hastanedeydi, yatağına kelepçelenmek istendi. "Yalan" diyordu kötülüklerin abidesi kâğıttan paçavralar, "hapse girmemek için numara yapıyor." Nefretin, alçaklığın kol gezdiği günlerdi...

Yıkılmadı. Zulmün, cesaretini aşındırmasına izin vermedi. Bir an aklından geçirmedi; artık yorulduğunu söylemeyi. Biliyordu ki... Şerefli bir ölüm, şerefsiz ömürden daha kıymetli. Yürekli adam. Büyük aydınlanma yürüyüşümüzün gözü en kara yoldaşı. Yorulmak bilmedi. Vücudunun uzvu olmuş bilgisayarıyla,

1 M. İdil, koah hastasıydı. Aramızda espri konusuydu: Mark Twain günde iki paketten fazla sigara içerdi ve "Sigarayı bırakmak zor değil" derdi, "daha önce yüzlerce kez bıraktım!"

2 Başta Peyami Safa olmak üzere kalemini saldırı amaçlı kullanan yazarlar hep oldu. İktidarlar bunu teşvik etti hep. Mesela: Ahmet Emin Yalman "Demokrat" adını verdiği DP hükümetini eleştirmeye başlayınca, Necip Fazıl Kısakürek Ankara'ya çağırıldı, Samet Ağaoğlu'nun verdiği 170 bin lira için Ahmet Emin hakkında yazmadığını bırakmadı. Ardından Hüseyin Üzmez tarafından vuruldu! Yıl, 1952.

nerede olursa olsun, bir sözcük, bir satır, hakikatin halka ulaşması için çırpındı durdu.

Hep muhalif, kendine bile. Ülkesine, halkına ve davasına sevdalı, uslanmaz bir "deli" adam; Ziya Gökalp'e de "deli" denmez miydi?

Ölümü de hayatı gibi ahlaki bir yiğitlikle karşıladı.

Mümtaz İdil ile nasıl tanıştık? Sözü ona bırakayım, bir dönemi o anlatsın:

"Soner Yalçın ile dostluğum yirmi yıl öncesine dayanır. Aynı gazetede çalıştık. Birlikte yazı kurulu toplantılarına katıldık. Hikmet Çiçek ve Doğan Yurdakul da vardı o sıralar çemberin içinde. Doğan Yurdakul ile daha yakındık, zira onunla hem daha uzun süre çalıştık hem de aynı katta haberlere birlikte bakar, bir yığın da komik şeyler üretirdik. Hasan Uysal da bizleydi. Soner Yalçın kendini göstermeyi hiç sevmeyen kimliğiyle aramızda ayrı saygınlığa ve sevgiye sahipti.

Her zaman çok sakin, kontrollüydü. Kendinden söz etmeyi sevmez, genel konulardan, ders vermeden konuşmaya çalışırdı.

Bir gün Doğan Yurdakul ile birlikte *Reis* kitabını yazmaya karar verdiler. Müthiş hummalı bir çalışmaydı. 'Öteki' yayınevinden çıkacaktı. Ben de oradayım, elimden geldiğince yardımcı olmaya çalışıyordum. Bölümleri okuyor, düzeltmeler yapıyor kimi zaman da aklım yettiğince müdahale ediyordum. Soner ile Yurdakul kitabın teşekkür bölümüne benim de adımı (hem de en başa) yazmaya karar verdiler.

Gereksiz olduğunu söylememe rağmen kararlılardı. Emek verdiğimi düşünüyorlardı. Sonra Soner'in önerisi geldi: 'Seni editör olarak yazalım' dedi. 'Böylece teşekkürden de daha ağırlıklı olur ismin.' Öyle yaptık.

Kitabın 'Öteki' yayınevinden çıkan baskılarında gerçekten editör olarak ismim yayımlandı, ama yayınevi değişince tabii benim ismim oradan uçtu gitti. Aldırmadım. Önemi yoktu benim için. Kitabın basılmasına yakın baskı sayısı gündeme geldi. 'Öteki' yayınevi ilk baskının beş bin olmasını istiyordu, ben ise 'On binden aşağı olmaz' diye diretiyordum. Öteki yayınevi beş bin bastı. Neredeyse bir günde kitap tükendi. Yayınevi hemen, bu kez on bin baskıya girişti. Yaptı mı, yapamadı mı, takip edemedim. Ama kitap çok ilgi gördü.

Sonra Soner İstanbul'a gitti, ilişkimiz de azaldı. Telefon ile bile görüşmedik yıllar boyu. Ne zamanki ben 'Etkin' yayınevinde biyografi romanları serisinin başına geçtim ve ilk üç kitabımız *Caligula, Rasputin, Kanuni* çıktı, Soner'i telefonla aradım. O sıralarda Cüneyt Özdemir ile birlikte CNN Türk'te *5N1K* programını yapıyorlardı. Bir muhabir arkadaşı gönderdi ve *Kanuni* kitabının yazarı Erdem Anılan ve benimle söyleşi yaptı. Soner'in desteği çok büyük yarar sağladı ve bir anda insanlar biyografik romanlar yazan yayınevinin farkına vardı.

Yine aradan yıllar geçti. Bu kez rastlantı olarak Odatv ile karşılaştım. Soner'in sitenin sahibi olduğunu biri söylemişti bana yanlış anımsamıyorsam. Cep telefonu numarası aynı olduğundan, hemen telefon ettim.

Doğan Yurdakul'un da onunla birlikte olduğundan haberim yoktu. Birlikte *Bay Pipo* isimli bir kitap daha çıkarmışlardı, ama Odatv'de birlikte çalıştıklarını bilmiyordum. Aradım, Soner hemen kabul etti yazı yazmamı. 'Bizim kültür sanat muhabirimiz ol' diyerek destek verdi. İlk yazım ise kültür ve sanatla ilgisi olmayan yazıydı. Çok uzundu, internet sitelerinde uzun yazıların fazla okunmadığını bilmeden yazmıştım: 'Kansere karşı 1-0 öndeyim' başlığını taşıyordu yazım. Siyasi yazıydı.

Soner sürekli destekledi yazılarımı. Arada konuşuyorduk, sitenin daha çok okunması için neler yapılacağı üzerineydi. Bilmediğim alan olduğu için uçuk-kaçık öneriler getiriyordum, ama Soner her zamanki serin kanlılığıyla beni yatıştırıyordu. Örneğin, sitenin yorumcularının birbirleriyle haberleşmelerini sağlamak istiyordum. 'Olmaz' diyordu Soner. 'Böyle bir şey yaparsak, sanki birilerini örgütlüyormuş gibi oluruz.' Siteyi takip edenler bir araya gelip yemeğe çıkmak istiyorlardı. Bütün hepsinin mail adresi bizde olduğundan, bunu yapmak ancak Odatv yönetimi ile mümkündü. Soner buna da aynı gerekçeyle karşı durmuştu. Yorumlarımız ve yorumcularımız Türkiye'nin gündemini belirleyecek kadar ciddi yazılar yazıyor ve belki de tüm Türkiye'nin en fazla yorum yazılan sitesi saygınlığını koruyorlardı. Tabii bu, sitenin düzenini bozmaya çalışan bazı 'çıkıntılar'ca bombalanmaya, sabote edilmeye ve çarpıtılmaya başlandı. Bunları ayıklamak çok zor oluyordu. Sorumlu yazı işleri müdürü Barış Pehlivan sürekli emniyete ifadeye gitmek zorunda kalıyordu. Soner

Yalçın bu sıkıntıları da göğüslüyor, bizi sakinleştiriyor ve her şeyin normal yolda gitmesi için elinden geleni yapıyordu.

Antalya'da, başkanlığını Fazıl Say'ın yürüttüğü Piyano Festivali'nin açılışında biraz daha açık konuştuk. Sıkıntısı, Odatv'yi bir şekilde Ergenekon kumpasına bulaştırmaya çalışmalarıydı. Bu nedenle yorumların ve yorumcuların çok daha dikkatli takip edilmesi ve onların bir örgüt gibi hareket etmek istemelerine karşı koymamız gerektiğini, bunu bir tuzak olduğunu söylemişti. Hak vermiştim. Ama benim hak vermem yetmemişti. Üç ay sonra Ergenekon'dan içeri alındı. Hepimiz alındık. Korktuğu başına gelmişti, bekliyordu belki de..."

Mümtaz İdil sonsuzluğa yürüdü gitti; 2017'nin 16 Mayıs'ında, ardında büyük insani değerleri miras bırakarak...

İnsan, sevdiklerinden kaçını kaybederse, o kadar defa ölüyor.

AHMET SAY

1980'lerin başından 1990'ların sonuna kadar Ankara'da yaşadım. Değerli aydınımız Ahmet Say'ı gazetecilik yaptığım bu dönemde tanıdım. Aynı çevrelerin-mekânların insanıydık.

O dönem "Fazıl Say'ın babası" etiketi yoktu; "Ahmet Say'ın oğlu Fazıl" vardı! Enis Batur yazdı: "O zamanlar çocuktu Fazıl Say. Önce, Ahmet'in onun tek babası olmadığını, ayrıca anneliğini de üstlendiğini anladım. Tıpkı Ezra Pound'un muhteşem kantosundaki gibi: 'Baban değilim ben senin, annenim...' "

Fazıl Say, Ankara'da anlatılan anıların minik kahramanıydı:

"Ceyhun (Atıf Kansu) Ağabey kısa boylu insandı; öyle ki, oğlum Fazıl, ilkokuldayken Mülkiyeliler Birliği bahçesinde onu görünce akranı sanmış, ceketimi çekiştirerek gizlice onun yaşını sormuştu bana. 'Üç bin yaşında' dedim Fazıl'a, 'çünkü o çok değerli şairimizdir!' "

Ahmet Say'ın çevresi genellikle şairlerdi; Metin Altıok, Metin Demirtaş en yakınları ve sonraki kuşaktan Ahmet Telli, Ahmet Erhan...

"Hayatımda 'Abla' diye hitap ettiğim yalnızca iki kişi vardır: Sevim Belli ve Gülten Akın. Benden sadece iki yaş büyüktü Gülten Akın. Olsun! O yalnızca benim ablam değil, yalnızca edebiyatçıların ablası da değil, 'Şiirimizin Ablası'ydı diye düşündüm hep..."

Ahmet Say'ın diğer yakın çevresi solculardı:

"(Atatürk'ün anne tarafından kuzeni TKP lideri) Reşat Fuat Baraner, babam Fazıl Say'ın matematik öğrencisi olarak gittiği

Almanya'dan yakın arkadaşıydı ve tabii ki Baraner de 1915 yılında ortaya çıkan devrimci Spartakusbund (Spartaküs Birliği) üyesiydi. Almanya'da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'ni kuruyorlar, *Kurtuluş* adında dergi çıkarıyorlar. Baraner ile iki kez görüşme fırsatı yakalayabildim..."

Ahmet Say babası Fazıl Say'ın yolunda yürüdü: Devlet bursuyla Almanya'da gazetecilik öğrenimi görürken "Alman Sosyalist Öğrenciler Birliği"ne kaydoldu. Gözü kara devrimciliği babadan mirastı...

Ahmet Say, 1960'larda *Türk Solu*, 1970'lerde *Türkiye Solu* dergilerini çıkardı. Derin kültüründen ve yılmaz mücadeleciliğinden etkilendiği Mihri Belli ile yakın dost oldu. *Türkiye Yazıları* adlı edebiyat dergisini yayımladılar. Edebiyatçılar Derneği'ni kurdular.

Ahmet Say, daimi örgütçü, daima cesur. Darbe günlerinde Muzaffer Erdost'tan Erdal Öz'e nice aydın ile hapis yattı, Mamak'tan Ulucanlar'a... Koğuş komşuları, yan yana geldiklerinde gülüp eğlendikleri yirmili yaşlarındaki idamlık yoldaşları Deniz Gezmişler...

Ahmet Say, çok arkadaşını genç yaşlarında kaybetti. *Türkiye Solu*'nu birlikte çıkardığı Bora Gözen bunlardan biri, Filistin'de öldürüldü. Kim bilir bu yüzden, zırhlı kabuğundan pek çıkmak istemedi.

Yazın insanıydı. Romanlar, öyküler, makaleler yazdı; ödüller aldı. Cemal Süreya'yı, Orhan Kemal'i öğretmeni kabul etti. Kaç yaşında olursa olsun soluksuz açlıkla hep öğrenmek isteyen öğrenciydi özünde... Türkçe için hep titizlendi.

Dört ciltlik ansiklopedi çıkaracak kadar müzik araştırmacısıdır Ahmet Say... "Orkestra şefi Kurt Köhler'in evinde 1954-1960 yılları arasında pansiyoner olarak kalırken, onun özendirmesiyle bir yandan da müzik bilim üzerine bilgiler edindim..."

Ahmet Say'ın, Mozart hayranlığı salt besteciliği yüzünden mi? Mozart'ın; yıllardır hizmetinde müzikçi olarak çalıştığı Salzburg Başpiskoposu H. Colloredo ile çatışıp, saraydan çıkarak klasik müziği soyluların hegemonyasından çıkarmasının payı yok mu?

Ahmet Say, tıpkı Mozart gibi aydınlanmanın neferiydi: Müzik kitapları yazdı; emektar kaplumbağa "vosvos" otomobiliyle

üniversiteleri dolaştı, müzik kitaplarını sattı. Üniversitelerde müzik tarihi, müzik teorisi üzerine konuşmalar yaptı.

Öğrencilerin üzerine titreyen bir baba, kendi oğlu için ne yapmaz?

Yıl, 1995. Fazıl Say, New York'ta kıtalararası genç yetenekler yarışmasına katıldı. Kuşkusuz heyecanlı. Türkiye'nin hayli geç saatinde babasını aradı. Ahmet Say, "Anadolu'nun bozkırlarını düşün" dedi. Fazıl da öyle yaptı, dünya şampiyonu oldu. Âşık Veysel'in "Kara Toprak" türküsünden esinlenen, bu topraklara ait onca beste Fazıl Say'dan nasıl çıktı sanıyorsunuz?

Ahmet Say, İstanbullu bir genç olarak Bingöl'de, Erzincan'da öğretmenlik yaparak halkı yakından tanıdı. Yurdundan hiç vazgeçmedi: Yılmayan, karamsarlığa düşmeyen, dönemlere yenilmeyen antiemperyalist duruşunu bozmadı. Fazıl Say'ın Anadolu'nun dört yanına gidip konser vermesi baba vasiyeti aslında: "Müzik ve sahne sanatları, birer aydınlanma, eğitim kurumudur. Bu yönden Fazıl'ın özellikle yurtiçi konser turnelerini çok yerinde buluyorum."

Abartıyı, yapmacıklığı, yapaylığı sevmez; daima nesneldir Ahmet Say... Sadece Fazıl değil, hepimiz onun tedrisatından geçtik. Minnettarız.

Öğretmen anne babanın evladı Ahmet Say, İstanbul'da anneannesi ve büyükbabası ile birlikte büyüdü. 1876 doğumlu –anne tarafından dedesi– Selami Senai Özgeçen, Çanakkale gazisi; kurmay subay emeklisi. Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik Alman subaylar sayesinde Almancasını geliştirdi. Almanca, Fransızca ve eski Türkçe kitaplar okudu, topçu subayı olduğu için başta trigonometri olmak üzere matematiği iyi öğrendi.

Çocuk Ahmet Say meraklı, dedesinin gömleğinin en üstteki düğmesinin hep ilikli olması dikkatini çekti. Dedesini banyo yaparken gördü: O gün anladı bedeni engebeli biçimde kapkaraydı, kurumuş çıbanlar vardı derisinde. Anlattı dedesi: Çanakkale Savaşı'nda, yakınlarına düşen top mermisi bedenini delik deşik etmişti.

Babası Erzurumlu ailenin çocuğu Fazıl Say, Maarif Vekâleti'nin siparişi üzerine yazdığı ders kitaplarıyla tanınmış

matematikçi.[1] Birinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında Heidelberg ve Berlin Üniversitelerinde matematik ve inşaat mühendisliği öğrenimi yapmak üzere devlet bursuyla Almanya'ya gönderildi. Bu dönem, savaşa karşı çıkan Berlin'de komünist "Spartakusbund" (Spartaküs) hareketine katıldı. Bu hareket sonra adını "Komünist Parti" yaptı. K. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring hareketin lider kadrosundaydı. Türkiye'ye döndükten sonra İstanbul Erkek Lisesi ve Işık Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1940'lı yıllarda Kadırga Yüksek Tahsil Erkek Talebe Yurdu'nun müdürlüğünü yaptı...

Gelelim Ahmet Say Ağabey'imize, İstanbul Erkek Lisesi'nden sonra 1954'te gazetecilik öğrenimi için Almanya'ya gitti. Dört buçuk yıl kaldı, piyano çalmayı hiç bırakmadı. Kurt Köhler isimli emekli müzikolog ve orkestra şefinin pansiyonunda kaldı. Almanya'da sosyalist oldu. Thedor W. Adorno gibi filozofların seminerlerini takip etti. 1958'de Frankfurt'ta "Uluslararası Sosyalist Gençlik Kongresi"ne delege olarak katıldı. Kongrede yetmiş yaşlarında bir Alman Hanım yanına gelip, delegede adını gördüğünü ve üç gündür ulaşmaya çalıştığını söyledi. "Fazıl Say ile bir akrabalığınız var mıdır?" diye sordu. Ahmet Say, "Babam" dedi. Kadın çok heyecanlandı, "Babanız Fazıl Say bizim Spartakusbund geleneğinin değerli bir militanıydı..."

Türkiye'ye döndüğünde olayı annesi ile paylaşan Ahmet Say, annesinden öğrendi ki 1951 TKP Tevkifatı'nda polisler babasının Almanya'daki geçmişini kurcalamış ve babasını sorguya çekmişti.

Ahmet Say Almanya'dan döndüğünde yirmi beş yaşında. Öğrenimi Türkiye'deki eğitim programına benzememesi nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı "denklik" yönünden diplomasını onaylamadı. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi'ni gerçekleştiren Milli Birlik Komitesi'nin olumlu kararlarından biri, lise mezunlarına askerliği köy öğretmeni olarak yaptırmaktı. Ahmet Say, Bingöl'e öğretmen olarak gitti. Burada hiç görmediği-yaşamadığı ülke gerçeklerine tanıklık etti. Maaşını öğrencilerin ihtiyaçlarına

1 Dede Fazıl Say'ın kardeşi Fuat Say da Berlin'de matematik okudu. Eşi, ressam Zehra Say idi. Ki Cumhuriyet tarihinde 1926'da ilk resmi nikâhla evlenenlerdir. Kızları Emel Say da ressam.

harcamaktan çekinmedi. Köylülere okuma-yazma öğretti. Gençlerle halk dansları aracılığıyla yakınlık kurdu...

İstanbul'a döndüğünde arkadaşlarına hep Bingöl'ü anlattı. Orhan Kemal "Yazsana bunları" dedi. *Bingöl Hikâyeleri* böyle doğdu.

Bingöl'den dostu olan Milli Eğitim Müdürü Hayrettin Uysal, Öğretmenler Federasyonu'nda yayın müdürü olmasını istedi, 1964'te Ankara'ya yerleşti. Türkiye Öğretmenler Dernekleri Milli Federasyonu'nda *Öğretmenler* gazetesini çıkardı. Arkası geldi, hep yayınevleri kurdu, dergiler çıkardı.

Ahmet Say'ın yazarlığı hep sürdü: Dört ciltlik *Müzik Ansiklopedisi* başta olmak üzere birçok müzik kitabı yazdı: *Müzik Öğretimi, Müzik Tarihi, Müziğin Kitabı, Müzik Sözlüğü* gibi...

Ve her yazar gibi hapislik "ikinci evi" oldu. 12 Mart askeri darbesi döneminde yüzlerce aydınla Mamak Askeri Cezaevi'ne atıldı. Altmış-yetmiş kişinin olduğu "müebbetlikler" koğuşundaydı. Koridorun diğer tarafında Deniz Gezmişlerin kaldığı "idamlıklar" koğuşu. Bir gün koridorun sonundaki "hamam" denen alandan gelirken Deniz Gezmiş ile karşılaştı. "Nasıl oldu senin oğlan?" diye sordu Deniz Gezmiş. "Oğlan" dediği 1970 doğumlu olan Fazıl Say'dı ve İngiltere'de dudağından küçük ameliyat geçirmişti. Onca olayın arasında bunu sormayı ihmal etmeyecek kadar duygusal bir karaktere sahipti Deniz Gezmiş.

Sanatçı Fazıl Say, Ankara'da solcu sanatçıların bulunduğu bir çevrede öğrendi ulusal değerleri ve enternasyonal dayanışmayı.

"Fazıl benim değil, Atatürk'ün dünyaya hediyesidir" diyen Gürgün Say gibi bir anneye sahipti. Eczacı Gürgün Say ile yazar-müzikolog Ahmet Say ayrılınca, Fazıl Say babasıyla yaşadı.

Fazıl Say dünyaya dudak damak yarığı ile geldi. Bebeklik döneminde ameliyatlar geçirdi, yarım dudağı dikildi. Doktorlar üflemeli çalgı çalmasını istedi. Bir gün iki yaşındaki Fazıl Say'ın eline aldığı düdükle "Daha dün annemizin" diye bilinen çocuk şarkısını çaldığı gören babası, düdüğü alıp kendi çalmak istedi ama başaramadı. Düdüğü verdiğinde Fazıl yeniden melodiyi çıkardı; Ahmet Say çok şaşırdı. "Kim öğretti sana bunu?" diye sorduğunda Fazıl Say kabahat işlediğini sanarak korktu ve düdüğü yere attı.

Bu yaratıcılığı Ahmet Say, Ankara Devlet Opera Orkestrası obua sanatçısı Ali Kemal Kaya ile paylaştı. Fazıl Say'ın ilk öğretmeni Ali Kemal Kaya oldu. El çırpma ya da yürüme yoluyla ritmik hareketler gibi özel dersler bitince yeni öğretmen bulundu: Türkiye'de çok sesli müzik yaşamının gelişmesi yönünde önemli katkılar getirmiş besteci-piyanist Mithat Fenmen. Fakat bir sorun vardı. Evdeki kırık dökük piyanoyu yenilemek gerekiyordu, ancak para yoktu.

Milliyet gazetesi roman yarışması düzenledi. İyi para ödülü veriyordu. Ahmet Say üç ayda bitirmek zorunda kaldığı *Kocakurt* adını verdiği ilk romanıyla mansiyon aldı. Kazandığı para ödülüyle Fazıl Say'ın piyanosunu yeniledi.

Yıl, 1982. Fazıl Say ilkokulu bitirip konservatuvara girdiği yıl, Mithat Fenmen vefat etti. Sekiz yıl birlikte çalışmışlardı. O gün hayatında hiç üşümediği kadar üşüdü Fazıl...

Yine de, konservatuvar giriş sınavında yedi-sekiz sesli çağdaş müzik akortlarını bilerek jüriyi şaşırttı. Beethoven sonatını çalması, konservatuvarın bitişik odasından gelen akortların seslerini tanıması jürinin karşılarında kim olduğunu anlamasına sebep oldu: Bu çocuk deha olabilirdi!

Fazıl Say üçüncü öğretmenini buldu. Babası Ayvalık'ta kunduracı ve belediye bandosunun tubacısı olan Türkiye'nin önemli piyano eğitmenlerinden Prof. Dr. Kamuran Gündemir. Ankara Devlet Konservatuvarı'nda Fazıl Say'ın piyano eğitimini üstlendi. İş artık daha ciddiydi.

O yıl Fazıl Say ilk kez *walkman* sahibi oldu. İlk yaptığı Beethoven'ın "7. Senfoni"sini dinleyerek saatlerce sokaklarda yürümek oldu. Aslında sokağa fazla çıkmazdı. Pek olmayan boş vakitlerinde; bez topla evin koridorunda babasıyla futbol oynuyordu. Bir de hep okuyordu. Çocuk klasiklerinin yanı sıra çağdaş yazarları okuyordu. Ve yıldızının parladığı an:

Tarih, 12 Şubat 1986. Fazıl Say, konservatuvarın piyano ve kompozisyon bölümlerini tamamlamak üzereydi, ne yapacaktı? Devlet, "sanat eğitimi" için burs vermiyordu. İmdadına Almanlar yetişti. Müzik yetenekleri keşiflerine Güney Amerika'dan başlayıp, Uzakdoğu'dan Ortadoğu ülkelerine kadar pek çok yerde sürdüren ünlü Alman besteci Albert Reimann ve piyanist

David Levine Ankara'ya geldi. Okulu gezerken uzaktan piyano sesi duydular. Piyanonun başında Fazıl Say vardı. İçeri giren David Levine, Fazıl'ı piyanodan kaldırıp, kendi çalmaya başladı. Yapıtın kime ait olduğunu sordu. Fazıl "Berg" cevabını verdi. Piyanoyu yeniden Fazıl'a bırakıp parçayı çalmasını istedi. Fazıl çaldı. Sonra Fazıl'ın omzunu okşayıp gittiler. Günler sonra Ahmet Say'a bir mektup geldi. Levine, Düsseldorf'ta Schumann Akademisi'nde Fazıl Say'ın hocası olmaktan sevinç duyacağını bildirdi. Ayrıca Goethe Enstitüsü'nden burs alınmasında yardımcı olacaktı.

Fazıl Say Almanya'ya gittiğinde on yedi yaşındaydı. Almanca öğrenmesi için ilk üç ay Freiburg Goethe Enstitüsü'nde yatılı öğrenim gördükten sonra Düsseldorf Devlet Müzik Yüksek Okulu'nda piyano öğrenimini sürdürdü. David Levine'den yaratıcı yorumculuk dersleri aldı. 1991'de "konçerto solisti" diplomasını aldı ve 1992'de Berlin Tasarım Sanatları ve Müzik Akademisi'nde piyano ve oda müziği öğretmenliğine getirildi. Arta kalan zamanında Alman çocuklarına özel piyano dersi veriyordu.

Türklerin yoğun bulunduğu Kreuzberg Mahallesi'nde tek odalı apartman dairesinde yaşıyordu, odanın yarısını kuyruklu piyanosu dolduruyordu! Bir de yer yatağı vardı; evdeki yaşamını üstünde geçirdiği, uyuduğu, okuduğu, dinlendiği. Köşede ise küçük kitaplık vardı. Odada dolaşmaya yer yoktu. Yemeklerini dışarıda yiyordu.

O gün kahvaltısını yapmak için yakındaki bir kafeye gitti. Radyo açıktı. Uzaktan, çok uzaktan kulağına tanıdık isimler geliyordu radyodan. Metin Altıok diyordu radyo, Behçet Aysan diyordu, Aziz Nesin diyordu, Asım Bezirci diyordu... Alman spikerin okuduğu isimler bitmek bilmiyordu.

Alman radyosundan öğrendi Sivas Madımak Oteli'nde 2 Temmuz'da yürekleri yakan yangını. Otuz üç kişinin can verdiği katliamı... Kalakaldı masada. O gün ne yaptı hiç anımsamıyor, "Bilemiyorum, silmişim o öğleden sonrasını."

Hatırladığı, hava kararınca hemen eve döndüğü. Kitaplığından Metin Altıok'un şiir kitabını aldı, *Gerçeğin Öteyakası*. İlk sayfasını çevirdi, sarsıldı. Pek ağlayan yapısı yoktu, yanağının

ıslandığını hissetti. Metin Altıok, "Cemal Süreya Şiir Ödülü"nü kazandığı kitabını imzalayıp hediye etmişti: "Fazıl Say için sevgiyle..."

O güne kadar az şiir sever, pek şiir okumazdı. "Metaforlar, imgeler, kafiyeler ne ki?" derdi. O gece aralıksız okudu. Sonra babası Ahmet Say'ın yayımladığı Metin Altıok sonelerini okumaya başladı. Bir şiirde durdu:

"Sevgilim bak, geçip gidiyor zaman;
Aşındırarak bütün güzel duyguları.
Bir yarım umuttur elimizde kalan,
Göğüslemek için karanlık yarınları.
(...)
Bu kekre dünyada yazık geçit yok aşka
Bir şey yok paylaşacak, acıdan başka."

Metin Altıok, Cemal Süreya,Turgut Uyar... Hepsi amcası gibiydi.

Berlin'deki tek odalı evde yapayalnızdı bu sıcak temmuz akşamı. Madımak Oteli'nde olanlar aklına geldikçe nefesi kesildi. Bilinci rahat bırakmadı. Kafası allak bullak oldu. Bir gülümsüyor bir yüzü asılıyordu... Ankara Tavukçu Lokantası'ndaki bol kahkahalı dost sofralarını anımsadıkça gülümsüyordu. Cemal Süreya şiir okuyor. Hep masadaki siyasi tartışmalar alevlendiğinde okurdu şiirlerini Cemal Süreya.

"Keyifli adamlardı." Hepsi o güzel günlerin geleceği umudu taşıyorlardı. Aklına zayıflığından ötürü babasının "parmak çocuk" dediği Metin Altıok'un gür sesi geldi. Bir de kolay mı sarhoş oluyordu ne?

Turgut Uyar neden hep sessiz, hiç konuşmuyor? Masanın en güzeli Tomris Uyar "Ankara'nın Venüsü" idi...

O yıllar, 1970'li yılların ikinci yarısı. Fazıl, beş yaşında. Ahmet Say o yıllar dergi çıkarıyor, kitap yayımlıyor. Yayınevi Kızılay Sakarya Caddesi'nde tek odalı büro: Bir masa ve üç sandalye var, gelen giden ne çok. Sohbetler apartman koridoruna, sokağa taşıyor. Heyecanlı günler...

"Televizyon seyreder gibi seyrederdim. Hiç sıkılmazdım o büyük ve o çok eğlenceli adamlardan." Öner Ünalan, Vecihi

Timuroğlu, Ruhi Su, Âşık Mahsuni ve arada sırada Ankara'ya gelen Yaşar Kemal... Kimler yoktu ki. Pazar günleri mutlaka – herkesin ablası– şair Gülten Akın'ın evine gidilirdi. Şiirler okunur, bazen ses yükseltilerek siyaset konuşulurdu.

Kimi zaman Zeyneplerin Küçükesat'taki çatı katı evlerine gidilirdi. Zeynep, Zeynep Altıok... Füsun Akatlı ile Metin Altıok'un kızları. Ne yaramazlık yaparlardı, çatıların üstünde koşturup dururlardı.

Berlin'deki tek odalı evde o gece piyano çığlık atıyordu sanki! Birden piyanonun başından kalktı. Kitaplarını karıştırdı ve buldu. Aradığı Nâzım Hikmet'in şiiriydi. Kitabının sayfalarını hızla karıştırdı, buldu. Nâzım ile sanki aynı ruh hâlindeydi; altı yıldır Almanya'daydı, gurbetteydi...

"Memleketim, memleketim, memleketim
ne kasketim kaldı senin ora işi
ne yollarını taşımış ayakkabım,
son mintanın da sırtımda paralandı çoktan,
Şile bezindendi..."

O gün, o temmuz gecesi üzerinde çalıştığı ilk bestesi bu oldu: "Mem-le-ketim/uzun-kısa-kısa..." Ardından Metin Altıok şiiri, "Bu Kekre Dünyada."

O günler hep erkenden evine gitti. Alıyordu eline şiir kitaplarını, geçiyordu piyanonun başına, doğaçlama yapıyordu. Şiir kitaplarının kimi sayfaları nota kâğıdı işlevi gördü. Bu yoğun çalışma sırasında anılar peşini hiç bırakmadı...

"Bir gün eve dönerken nereden aklıma geldi ise babama dedim ki, 'Türkiye'nin en iyi şairi kim?' Babam herhalde benden böyle bir soru beklemiyordu, şaşırdı, 'Cemal Süreya' dedi. Nedense sitem eder gibi, 'Nâzım Hikmet değil mi yani?' dedim. Babam gülümseyerek, 'Yaşayan şairler arasında' yanıtı verdi."

Üçüncü bestesi Cemal Süreya'nın şiiri oldu; "Dört Mevsim."

"Bahar mezarına gömsünler sizi
Yapraklar gibi buluştunuzdu
Kokular gibi seviştinizdi
Bahar mezarına gömsünler sizi..."

Yunus Emre, Orhan Veli, Ahmed Arif, Muhyiddin Abdal, Turgut Uyar, Can Yücel, Aziz Nesin, Pir Sultan Abdal... Ve –başının tatlı belası– Hayyam bestesini yaptı.

"On iki yaşındaydım. Evde babamla futbol oynardık. Bir gün top kütüphanedeki bir kitabı düşürdü. Baktım kapağında uzay, yıldızlar var. Kitabın üzerinde büyük harflerle 'HAYYAM' yazılıydı. Altında ise Sabahattin Eyüboğlu ismi vardı. Babama 'Bu neyin kitabı' diye sordum, çünkü uzaya meraklıydım. Babam, 'Oku' dedi. Hayyam'la böyle tanıştım."

Yıllar sonra piyanonun üstünde Hayyam'ın o kitabı vardı, sayfaları kopuk kopuk. Sayfalarının üzerinde artık notalar vardı:

"Akılla bir konuşmam oldu dün gece;
Sana soracaklarım var, dedim.
Sen ki her bilginin temelisin,
Bana yol göstermelisin
(...)
Bu zorbalar ne biçim adamlar, dedim..."

Hayyam'dan hiç kopmadı. Gün geldi Hayyam yüzünden hapis cezası bile aldı.

Berlin'de o tek odalı evde geceler boyu şiirler üzerinde çalışırken, yazgısı 1994'te değişti:

Genç Konser Solistleri yarışmasında Avrupa birincisi oldu. 1995'te Genç Konser Solistleri yarışmasında yine dünya birincisi seçildi. Aynı yıl New York'a gitti. "Yirmi bir kolim vardı: Yirmi kutuda kitaplar, notalar ve bir kolide ise giyecekler." Madımak katliamının doğurduğu "Şarkılar" bir koli içinde ABD'ye gitti. Doğacakları günü bekleyeceklerdi...

New York günleri yoğun geçti, konserler, oratoryolar, konçertolar... "Tek başınasın. Arkanda bir lobi yok. Her konser sınav gibi. Çaldın çaldın, yoksa yoksun, hiçsin. Bir Türk için oralarda tutunmak çok zor."

Nefes almazcasına hep çalıştı, karşılığını da aldı. Sadece 1995'te şu ödülleri kazandı: Radio France Beracasa Vakfı Ödülü, Paul A. Fish Vakfı Ödülü, Boston Metamorphosen Orkestrası Solist Ödülü, Maurice Clairmont Vakfı Ödülü.

Evlendi. Kızı Kumru doğdu.

"Şarkılar" hâlâ çekmecede doğacak günü bekliyordu...

Bir gün Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü Hasan Hüseyin Akbulut aradı; "Nâzım Hikmet'i devletle barıştırmak istiyoruz" dedi. Nâzım Oratoryosu'nu Berlin'de yazılan "Şarkılar"ın konulduğu kutudan çıkardı. Yıl, 2001.

Bir yıl sonra memleket hasreti ağır bastı, yaklaşık on beş yıldır yurt dışında yaşıyordu, döndü. İstanbul'a yeni yerleşmişti ki çocukluk arkadaşı Zeynep Altıok kapısını çaldı. Babası Metin Altıok'un şiirlerinden yapılan şarkıları müzik albümünde toplayacaktı. "Bu Kekre Dünyada" bestesini istedi. "Seve seve" dedi. Zeynep gidince piyanonun başına geçti, yıllardır çalmadığı bestesini tekrar çalmaya başladı. Kararını o gün verdi. Zeynep'e telefon etti, "Metin Altıok Oratoryosu besteleyeceğim."

Ertesi gün Ankara'ya babası Ahmet Say'ın yanına gitti, "Baba, bana Metin Altıok'u anlatır mısın?"

Tarih, 3 Temmuz 2003. Madımak Katliamı'nın onuncu yılında Metin Altıok Oratoryosu 31'inci Uluslararası İstanbul Müzik Festivali kapsamında, Cemil Topuzlu Açıkhava Tiyatrosu'nda seyirciyle buluşacaktı. Fakat AKP hükümeti Madımak Oteli'ndeki yangın görüntülerinin yayınlanmasına karşı çıktı. Aksi takdirde Kültür ve Turizm Bakanlığı Devlet Çoksesli Korosu'nun yetmiş kişilik korosunu göndermeyecekti! Fazıl Say geri adım atmadı. Konser devlet desteği olmadan yapıldı.

Yıl, 2013. Berlin'de o minicik evde bestelenen şiirler nihayet gün yüzüne çıktı: "İlk Şarkılar" dinleyici ile buluştu. O kadar ilgi gördü, o kadar başarılı oldu ki, bu kez "Yeni Şarkılar" albümü yapıldı. Turgut Uyar'ın, yalnız kalmanın, aldatılmanın sessiz haykırışı vardı. Sevdiği kadın bir "theremin" idi bu bestede. Cemal Süreya'nın "yıkıcı", "hain", "yasa dışı" aşkı bir nevi opera müziğiyle karşınızdaydı. Edip Cansever'in bir deniz kızının aşkına otuz beş müzisyen eşlik etti. Hayyam, rock gitarla karşınızda!

Ahmet Say Ağabey gibi Fazıl Say da dostum. Kimi zaman beraber eylem bile yaptık, Silivri Cezaevi önünde nöbet tuttuk! Sanat yolculuğunun tanıklarından biriyim. Haksızlığa uğradığında Fazıl'dan fazla sinirleniyorum.

Habertürk yazarı Muhsin Kızılkaya, "Tekrar tekrar çal Fazıl Say" başlıklı yazısı beni yıllar öncesine götürdü...

Yıl, 1991. Fazıl Say Almanya Berlin'de asistan. Yirmi bir yaşında. Geçinemiyor, ek işler yapıyordu: Konserler veriyordu, ders vermenin yanında bir Jazz Club'ta cuma ve cumartesi akşamları çalıyordu. Bir gece hoş bir Alman kadın piyanonun yanına geliyor, Fazıl Say'a bir teklifte bulunuyor:

"Ben Berlin Hilton'un halkla ilişkiler müdürüyüm, yılbaşı gecesi projem var. Tüm Hilton Otel'i, *Casablanca* filmi konseptinde donatıyorum: Humphrey Bogart, Ingrid Bergman heykelleri, dev fotoğraflar, Casablanca uçağı ve saire. Berlin'i aradım taradım, tek siyahi piyanist bulamadım. Filmin önemli sahnesidir, 'Play again Sam' (Bir daha çal Sam)... Sam da sürekli 'As time goes bye' (Zaman geçerken) şarkısını çalar hep. Siz bütün gece, saat akşam altıdan sabah beşe kadar hep aynı şarkıyı çalar mısınız? Ama yüzünüzü ve ellerinizi siyaha boyamanız lazım."

Bu anıyı hoş sohbetiyle Fazıl'dan dinlemelisiniz. Sonuçta Fazıl geceye gidiyor sabaha kadar aynı şarkıyı çalıyor ama kendini siyaha boyama konusunda sorun yaşıyor, boyayamıyor! Boya sürekli akıyor...

Muhsin Kızılkaya'nın yazısına, "Tekrar tekrar çal Fazıl Say" başlığını koymasının bu anlattığım anıyla ilgisi yok. O, Datça Açıkhava Tiyatrosu'ndaki konserde Fazıl Say'ı ilk kez dinlediğini, nasıl etkilendiğini yazdı. Ancak konuyu Fazıl Say'ın politik kimliğine getirdi! "Bir zamanlar 'laik depresif' bir hastalıktan mustarip olması" cümlesiyle başlayıp şu cümleyle bitirdi: "Geriye tek şey kalacak, yaptığı birbirinden muhteşem eserler. Sahiden Beethoven sağcı mıydı yoksa solcu mu? '9. Senfoni' hangi yanımıza iyi geliyor? Yaralarımıza mı siyasal fikirlerimize mi? Ruhumuzu mu besliyor yoksa kinimizi mi?"

Cehalet budur. Bu cümleye dair ilk söyleyeceğim, bu derece cahillik bu kadar emin yapıyor insanı!

Beethoven, 1789 Fransız Devrimi'ne yol açan toplumsal olayların tutuşturduğu dönemde yaşadı. Devrime inandı, devrime bağlandı. Aydınlanmacıydı. Ulusalcıydı. Halkçıydı. Beethoven,

ulusal şair Goethe'ye hayrandı ama onun soylular önünde "soytarılık" yapmasını kıyasıya eleştirmekten de geri durmadı.

Beethoven, "3. Senfoni/Eorica" (Kahramanlık) eserini, tüm Avrupa'ya özgürlük getirecek Fransız Devrimi öncülerinden Napolyon Bonapart için besteledi. Ancak ihtilalden sonra Napolyon 1804'te kendini İmparator ilan edince tepki gösterdi: "Öyleyse sıradan bir ölü olmaktan öteye geçemeyecek. Sadece tutkusunu şımartacak, kendini tüm insanlardan daha üstün görecek, zorba olacak!" Ümidi boşa çıkan Beethoven çalışma masasına gitti, "Bonaparte" yazan sayfayı neredeyse yırtana kadar hırsla karaladı! Beethoven'ın tarihsel duruşu budur, solcudur.

Bitmedi.

Fransız Devrimi yenilip yoğun baskı dönemi gelince Friedrich Schiller tarafından 1785'te yazılan "Ode to Joy" (Neşeye Övgü) şiirini –birazcık değiştirerek– besteledi: "9. Senfoni."

Karamsarlığa rağmen yaşlı ve sağır Beethoven'ın, hapis yatan, sürgüne gitmek zorunda bırakılan, şiir-tiyatro yazması yasaklanan Schiller'in şiirini bestelemesi, politik tavır değil mi? Bu sebeple Şili'de diktatör Pinochet'e karşı gösteri yapan öğrencilerin en büyük silahı "9. Senfoni"olmadı mı?

Denir ki 19'uncu yüzyılın birinci yarısı Beethoven'a, ikinci yarısı Richard Wagner'e aittir. Sadece müzikte değil, siyasette, felsefede... Mesela opera bestecisi Richard Wagner'in 1848 Devrimi'nden nasıl etkilendiğini, sosyalist "Anavatan Derneği"ni niçin kurduğunu Ahmet Say *İnsanoğlu İnsanlar* kitabında yazdı. Muhsin Kızılkaya merak ediyorsa okuyabilir...

Asıl mesele şu: Neoliberalizm, sanatı, politik-devrimci anlamı dışına çıkarmayı başardı. Bu çevrelere göre Che Guevara, yakışıklı romantik maceracı! Nâzım Hikmet, yakışıklı romantik şair! Politik kimlikleri yoktu sanki. Yollarını çizen, eserlerini doğuran politik bilinçleri değildi sanki. Hepsi sanki toplumsal gerçeklerden kopuk bir biçimde, fanus içinde yaşadı!

Muhsin Kızılkaya, Fazıl Say'ın siyasal tavrını eleştiriyor: "Laik depresif bir hastalık!"

Aslında şunu demek istiyor: "Fazıl Say yüzünü siyaha boya!"

Fazıl Say'ın yüzü aydınlık; hiç çabalamayın kara boya tutmaz, akar gider!

Ne dedi Beethoven, "İnsanlarda iyilikten başka bir üstünlük kabul etmiyorum."

METİN ALTIOK

Tarih: 1 Mayıs 1993. Aziz Nesin-Doğu Perinçek birlikteliğinde *Aydınlık* gazetesi çıkarıldı. Ben, haber müdürüyüm, "Ankara Günlüğü" adıyla köşe yazısı yazıyorum. Aynı odayı paylaşıyoruz Metin Altıok ile.

Cemal Süreya'yı 1990'da kaybetmişiz. Metin Altıok *Gerçeğin Öteyakası* kitabıyla yakın dostu Cemal Süreya adına verilen şiir ödülünü 1991'de kazandı. Gazetede edebiyatçı boşluğunu doldurması bekleniyordu sanki... İkinci sayfada edebiyat yazıları kaleme aldı ama aydınları eleştirdiği yazıları daha çok gibiydi. "Aydın Havası" gibi "İnsan Kirlenmesi" yazısını da hâlâ unutmadım, Dostoyevski'nin sözünü yazmıştı, hep hatırlarım: "Tanrı olmasaydı her şey mübah olurdu."

Yalnızlığın, kederin, hüznün şairi ile şiir sohbetleri yaptık. Bıktırırcasına sordum o sabırla yanıt verdi. 2 Temmuz 1993 Madımak Oteli Katliamı bizden ne uzaktı. Oysa, ne kadar yakınımızdaymış alçakça öldürme! Böylesine unutulmaz utancın yaşanacağını nasıl tahmin edebilirdik?

Metin Altıok'un 14 Haziran 1993 tarihli yazısından alıntı yapmalıyım: "Beni karamsarlıkla suçlayabilirsiniz. Evet, karamsarım. Ama bu karamsarlıkta haklı nedenlerim olduğuna inanıyorum. Şimdi soruyorum size, *Aydınlık* gazetesinde Salman Rüşdi'nin *Şeytan Ayetleri* adlı romanından yayımlanan bölümlere İslamcı fanatiklerin gösterdikleri tepkiyi, laisizmi savunanlar onlara karşı gösterebildi mi? Elbet burada İslamcıların taşlı sopalı tepkisi değildir söz konusu olan. Tepki için ille de sokaklara dökülmek gerekmiyor. Benim sormak istediğim, demokrasi

kuralları içinde *Aydınlık*'a bu konuda yeterli destek verildi mi? Verenler oldu elbet, 'sağ olsunlar' diyorum. Ama gazetenin satışı yirmi binlerde dolaştığına göre koskoca Türkiye'de laiklik yanlısı, demokrasi yanlısı yirmi bin yurttaş var demektir. Eğer öyleyse biz yanmışız da haberimiz yok..."

Aradan yıllar geçti. Yıl, 2010.

On gündür Anadolu'dayım. 2 Temmuz 1993'te Sivas Madımak Oteli'nde yavrularını kaybetmiş ailelerle görüşüyorum. Sabah vakti haberini duyduk: Füsun Akatlı öldü. Ekipteki herkesin aklına hemen 2 Temmuz'da Madımak'ta yakılan aydınlarımızdan Metin Altıok geldi, eski eşiydi...

İstanbul'a döndüğüm gün koşarak Füsun Akatlı'nın İstanbul Kadıköy'deki evine gittim. Arkadaşım Zeynep Altıok'la balkonda sohbet ettik. "Ne tesadüf" dedim, "Hatırlıyor musun, on yedi yıl önce tam bugün Metin Altıok'un Ankara'daki evindeydik. Ölüm haberini alınca Ankara Dikmen'deki evine gelmiştim. Şimdi aynı tarihte Füsun Akatlı'nın evindeyim."

Zeynep hatırladı, "Babamın el çizimlerine bakmıştık." Haklı. Metin Altıok'un masasına çöküp kalmıştım. Metin Altıok tırnak törpüsü ve çakıyla heykel yapardı.

Zeynep, başka rastlantıdan bahsetti: "Biliyor musun anneme kanser teşhisi geçen yıl 2 Temmuz'da kondu!"

Füsun Akatlı İstanbullu bir ailenin kızı. Kökeni Rumeli Yanyalı. Büyükdedesi gazeteci-yazar "Lastik Sait." Abidin Dino'nun eşi Güzin, Füsun Akatlı'nın annesi Bihin'in kuzeni. Bihin Hanım da yazar, yıllarca (Metin Toker'in) *Akis* dergisinde yazdı; CHP'nin kadın kollarında faaldi. Akrabalar arasında Cumhuriyet tarihinin önemli felsefecilerinden Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken de var. Füsun Akatlı Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nü seçti.

Sınıf arkadaşı İzmir Bergamalı Metin Altıok iki yakın arkadaş, dost ve sevgili oldu. İkisi de Türkiye İşçi Partisi'ne üyeydi. Mehmet Ali Aybar'ın "güler yüzlü sosyalizmine" inanıyorlardı. Füsun Akatlı daha aktifti. Partinin bilim kurulunda görev aldı. Metin Altıok o yıllar sürekli resim yapan bir bohemdi. Bir de

kimselere göstermediği şiirler yazdı. Şair yönünü kendisi dışında bilen hiç kimse yoktu...[1]

Herkes onu ressam bildi. Çetin Sipahi, Orhan Taylan, Fahir Aksoy gibi ressamlarla karma sergilere katıldı.

Ve Füsun Akatlı ile Metin Altıok Ankara'da evlendi. Tarih: 29 Temmuz 1966 idi. O yıllar Füsun-Metin Altıok'un evleri hemen her gece yakın dostlarıyla doldu. O evde yeni bir dünyanın düşleri kuruldu, edebiyat tartışmaları yapıldı, türküler söylendi. Metin Altıok'un sesi güzeldi, isteniyordu ki hep o söylesin. Ruhi Su gelince hepsi susuyordu çünkü onun sazı ve sesine hayranlardı.

Kimi şairdi, kimi yazardı, kimi akademisyendi. Hepsi harıl harıl kitap yazar, kitap çevirir, kitap basardı. Füsun Akatlı hamileydi, o hâliyle *Marksizm ve Gerilla Savaşı* kitabını çevirdi. Fakat çeviri nedeniyle cezaevine girme ihtimali vardı. Bebek doğmak üzereydi. Karar verildi, kitaba çevirmen olarak Metin Altıok'un adı kondu. Korktukları başlarına gelmedi. Ve fakat: Süleyman Altıok, İzmir'de matbaa emekçisiydi. *Milliyet* gazetesinin klasik romanlarını dizerek okumaya merak sarmıştı, hayatta tek isteği oğlu Metin Altıok'u okutmaktı. İsteğini gerçekleştirdi ve "oğlunun çevirdiği" kitabı İzmir'de herkese göstererek övündü. Korkulan Ankara'da değil İzmir'de oldu; Süleyman Altıok "yasak yayın bulundurmak ve yasadışı örgüt propagandası yapmak" iddiasıyla üç ay cezaevinde yattı! O zorlu günlerinde ona en büyük hediye Ankara'dan geldi: Torunu Zeynep doğdu...

1970'li yıllar ortası, naifliğin yerini sertliğin aldığı dönem. Füsun Akatlı, Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde doçent. Hocası İoanna Kuçuradi. En yakın arkadaşı aynı bölümden Bilge Karasu. Füsun Akatlı, akademik çalışmaları yanında edebiyatla yakından ilgili. Denemeler yazdı, eleştiriler yaptı, kitaplar çıkardı...

Metin Altıok da o süreçte "kabuğundan" çıktı: İlk şiir kitabını 1976'da *Gezgin* adıyla çıkardı. Behçet Necatigil'in söylediği gibi, "İlk kitabıyla şair oldu."

1 Başta Tevfik Fikret olmak üzere Behçet Necatigil, Melih Cevdet Anday, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Metin Eloğlu ve Nâzım Hikmet gibi şairler resim yapmayı hep sürdürdü. Kimi tabloları için şiir yazdı! Kimi şairlerin kitapları resimli çıkardı. Can Yücel *Rengâhenk* kitabını Burhan Uygur resimleriyle donatmıştı. İçlerinde en özeli Tevfik Fikret'ti. Resimlerinin çerçevesini kendi yapardı, Aşiyan'daki evinin mimari planını bile çizdi. Hattat idi keza...

Türkiye'nin inişli çıkışlı yılları Ankara'daki evi de etkiledi. İki aydının zorlu üretimleri, yaşam biçimleri evde sorun çıkarmaya başladı. Gelgitler yaşandı, sonunda Füsun Akatlı-Metin Altıok 1979'da ayrıldı.

Metin Altıok Ankara'ya küstü. Çalıştığı Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü'nden ayrıldı.

"Beni hoyrat bir makasla
Eski bir fotoğraftan oydular.
Orda kaldı yanağımın yarısı,
Kendini boşlukla tamamlar.
Omuzumda bir kesik el,
Ki hâlâ durmadan kanar..."

Bir yıl İzmir'de yaşadı, sonra Anadolu'da öğretmenlik yapmak istedi, Bingöl Lisesi felsefe öğretmenliğine atandı. Şairliğe devam etti. Ancak mutsuzdu. "Bingöl iyice karıştı. Hepimiz dehşetli huzursuzuz. Ders bile veremiyoruz. Baskı üstüne baskı, zulüm. 12 Mart (darbesi) hortladı. Ellinin üstünde öğrenci gözaltına alındı. Cop, elektrik... Çocukların gövdeleri sigara yanığıyla çiçek açtı. Kötü günler geçiriyorum, kendimden de endişeliyim, ne olur bilmem..."

Bir gün Bingöl'e iki ceset getirildi. Şehir bu ölülerle çalkalandı. Metin Altıok da morga gitti, cesetleri gördü. Biri erkek, daha bıyıkları terlememiş, öbürü bir kız... Erkeğin elbiseleri üstünde, kız çırılçıplak. Çok etkilendi, rakı ile kendine zor geldi:

"Öyle ak, öyle ak ki teni;
İpekten biçilmiş sanki.
Duyulmamış bu yüzden
Üstünü örtmek gereği.
Çırılçıplak incecik,
Sedyede bir kız cesedi.
On parmağı boyalı;
Bulaşmış ıstampa mürekkebi.
Bir kızım sağsa eğer;
Bir kızım morgda şimdi"

O zor günlerinde onu ayakta tutan ilkokul öğretmeni (Elazığ Baskil doğumlu) Nebahat Çetin ile evlendi, o da şairdi.[2]

Metin Altıok Bingöl'deki öğretim hayatına fazla dayanamadı, emekliliğini istedi. Ankara'ya döndü. "Yerleşik yabancılığı" hep sürdü.

Bir röportajında sordular, "Sizi şiire yönlendiren ne oldu?" Yanıtı kısacıktı "Beni yönlendiren acı oldu. Hayatımda hep acı vardı, hep acıdan yola çıktım."

Doğurmak acısız olmaz kuşkusuz.

Füsun Akatlı, 2 Temmuz vahşetini arkadaşı Orhan Alkaya'dan öğrendi. Sadece eski eşini, kızının babasını değil; bir dostunu, büyük bir şairi kaybetmişti...

Olaydan bir buçuk yıl sonra, 30 Aralık 1994. Saat, akşam yediye geliyordu. Füsun Akatlı arkadaşları Tilbe Saran, Nergis Çorakçı, Bensu Orhunöz ile Taksim'deki The Marmara Oteli Opera Pastanesi'nde kahve içiyordu. Biraz ötelerinde Onat Kutlar genç bir kızla (Yasemin Cebenoyan) ayrı masada sohbet ediyordu. Füsun Akatlı, Onat Kutlar'a el salladı. Birazdan masalarına geleceğini söyledi. O anda, birdenbire büyük patlama oldu. Onat Kutlar ve Yasemin Cebenoyan orada öldü. Füsun Akatlı yaralı kurtuldu. Kolu kırıktı, yerde kanlar içinde yatan gencecik Yasemin'e yardım etmek istedi, gücü yetmedi; bağırmak istedi, sesi çıkmadı.

Zeynep Altıok o gün otelde annesiyle buluşacaktı. Kalabalığı, gazetecileri görünce "Herhalde kutlama var, paparaziler onu çekiyor" diye düşündü. Olayı, kendisinin de şaşıracağı soğukkanlılıkla öğrendi. Şöyle düşündü, "Babamı olmadık bir şekilde kaybettim, annemi de herhalde öyle kaybedecek değilim!"[3]

---

2 1990'larda görüştüğümüzde Metin Altıok sadece gazeteye değil, Ankara'da nereye gitse yanında hep Nebahat Hanım olurdu. Madımak katliamından sonra ilişkimiz koptu. Üç yıl sonra bir habere çok şaşırdım. Ankara'da 23 Haziran 1996 günü HADEP kongresinin yapıldığı spor salonundaki Türk bayrağı kimileri tarafından indirilip parçalandı. Sanıklardan biri de Nebahat (Çetin) Altıok'tu! Tutuklandı, dört yıl ceza aldı. Şaşırmıştım. Sonra öğrendim; PKK'dan hapis yatıp çıkan, *Yeni Ülke* gazetesinde yazan ve sonra 1995'te yurt dışına giden, otuz yıldır orada örgütün medya işlerine bakan Ferda Çetin'in ablasıymış. Bir dönem Nebahat Hanım da *Özgür Gündem*'de yazdı...

3 Pastaneye bombayı bırakan PKK'lı Deniz Demir 5 Şubat 1995'te İstanbul Esenler'de yakalandı. İstanbul 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi 1999/186 esas sayılı dosyada sanığı toplam 26 yıl ağır hapse mahkûm etti.

Zeynep Altıok'la İstanbul Kadıköy'de evin balkonunda bunları konuşurken, içimden hep bir sözü tekrarlayıp durdum: Bizi ne çok öldürdüler!

Metin Altıok, ne zaman ateş karşısında demlense başından geçen o olayı anlatırdı: "Küçücük çocukken beni kaynar kazanda kaynattılar!" Akrep sokar, akrebin zehrini alsın diye ateş üzerinde kaynayan kazana koyarlar iki yaşındaki Metin'i...

Kaynar kazanın o zulmü 2 Temmuz'da Madımak'ta yine buldu Metin Altıok'u...

"...Adıma arasıra törenle mum dikerim,
Ölümüme gönülden bir merhaba yenisi.
Sahi o ölümü ben ilk nerde ölmüştüm."

Sanık, "pişmanlık yasası" kapsamında itirafçı oldu, cezası 12 yıla düştü, 18 Mart 2004'te serbest kaldı.

MUZAFFER İLHAN ERDOST

Sadece benim değil, kaç kuşağın yetişmesinde büyük katkısı oldu. Ortaokuldaydım. Elimde *Felsefenin Temel İlkeleri* kitabı var, yazarı Georges Politzer... İkinci kitabım *Sosyalizmin Alfabesi* oldu, yazarı Leo Huberman.

Sonra arkası geldi. Hepsini yayınlayan Sol Yayınları-Onur Yayınları idi. Hepsinin arkasındaki isim, yayınevini 1965 yılında kuran[1] Muzaffer İlhan Erdost idi.

Sosyalizmin editörü...

Denizlerin, Mahirlerin, 68 Kuşağı'nın "Kitapçı Muzaffer Ağabey'i." Uyanışın büyük öğretmeni. Kaç nesli "eşitlik, özgürlük, adalet" gibi evrensel değerlerle buluşturan kılavuz.

Aydınlanma tarihimizin hümanist neferi Muzaffer Ağabey...

Ülkemizin yüz akı bir aydın. Her daim emperyalist kuşatmaya direnen yoldaş. Kendini ülkesine feda eden devrimci. Halkını koşulsuz seven adanmış sımsıcak yürek.

Cumhuriyet'in, laikliğin, demokratikleşmenin ve kuşkusuz Atatürk'ün yılmaz savunucusu. Ulusal demokratik devrim idealinin yorulmaz emekçisi. Ödünsüz ve özverili, sessiz savaşçı.

1 Mehmet Ali Yalçın, Enver Aytekin, Süleyman Ege, Mehmet Ali Ermiş gibi sosyalist literatürü yayımlayan gözü kara aydınları da hatırlatmak isterim. Yayıncılık her açıdan zordu. Yaşar Kemal'in akrabası Ramazan Yaşar'ın 1967'de kurduğu Ararat Yayınevi'nden çıkan *Marx'ın Sanat Felsefesi* tercüme kitabında yazarın adı "Markx" olarak yazıldı, o kadar amatörlük vardı sol tercümelerde. Şu gerçekleri de bilin isterim: 1940'lar ikinci yarısında üniversitedeki baskılar sonucu yurtdışına giden halk bilimci Prof. Pertev Naili Boratav, kırk üç yılını verdiği *Nasreddin Hoca* adlı eserini Yapı Kredi Yayınları sözleşmeye rağmen son anda, "Kimi fıkralar cinsellik barındırıyor" diye yayımlamaktan vazgeçti! Yapı Kredi Yayınları benzer kabalığı Ruhi Su'ya da yaptı.
Türk burjuvazisinin yayın dünyasındaki ihanetleri az değildir. Benim başıma gelenleri *Samizdat* kitabımda yazdım.

Dava adamı: Sürek avlarına, gözaltılara, işkencelere, hapislere rağmen zorbalığa boyun eğmedi. Zamana yenilmedi. Yaşamın tüm fırtınalarına rağmen hep insan kaldı.

Bizim sol tarihimiz, düşünce zorbalarına kurban verdiğimiz devrimcilerin tarihidir. Muzaffer Erdost, adına "İlhan" ismini ekledi yıllar sonra.

Tarih, 2 Kasım 1980 Ankara. Muzaffer Erdost gözaltına alındı. Emniyette kâğıt gösterildi. "Delil bulunmadığı takdirde derin uygulama yapılsın!" Derin uygulama, "ağır işkence yapın" demek.

Üç-dört gün boyunca ağabeyi bırakılmayınca İlhan Erdost, Emniyet'e geldi. Onu da gözaltına aldılar. Gerekçe aynıydı, "Basımevinde çok sayıda yasak sol yayın bulundurmak!" Yalandı, hepsi yasaldı. Tutuklandılar. Ankara Mamak Askeri Cezaevi'ne götürüldüler.

Emniyette kayıtlarını yaptılar, saçlarını kestiler, fotoğraflarını çektiler. Ve birden ellerindeki sopalarla odaya girenler iki kardeşi dövmeye başladı. İşkence yol boyunca da sürecekti...

Zaten biri telefon etmişti; "C Blok'a gidecek iki tutuklu var, büyük cemse gönder!" Bunun anlamı yolda dayağın sürecek olmasıydı. Bu kadar işkencenin sebebini açıkladılar: "İçerisi sizin zehirlediklerinizle dolu."

Coplanıp tekmelenerek askeri cemseye bindirildiler. Araç içinde iki asker Muzaffer Erdost'u, iki asker İlhan Erdost'u dövmeyi sürdürdü. İlhan Erdost yüzükoyun düştü. "Kalk" diye tekmelediler. Kaldırıp dövdüler. Bazen aracı durdurup iki kardeşi aşağı indirdiler. Hazır ola geçirip yürüttüler. İlhan Erdost, "Küçük kızımı uyandırmadan geldim, bizi dövdürmeyin komutan" dedi astsubaya. Dinlemediler. İşkence yeniden başladı... İlhan Erdost yine yüzükoyun kapaklandı. Yine kaldırdılar. Yine hazır ola geçirdiler. İşkence hiç bitmedi.

Dövülerek koğuştan içeri atıldılar. İlhan Erdost "Midem bulanıyor kusacağım" diye doğruca pencereye doğru giderken yığılıp kaldı. Koğuştan biri, "Şekerli su getirin" diye bağırdı. Muzaffer Erdost'u ranzaya yatırdılar, nefes nefeseydi... Biraz sonra İlhan Erdost'u, göğsü soyulmuş olarak iki kişinin kollarında ağabeyinin yanına getirdiler. Göz göze geldi iki kardeş. O anda İlhan

Erdost, dizinin üzerine çömeldi ve yere yığıldı. "İlhan... İlhan..." diye bağırdı ağabeyi. Ölmüştü kardeşi...

Sol'un tarihi kanla yazılmıştır. Sol yayıncılığın bedeliydi bu can, sol kitapların karşılığıydı bu ölüm cezası...

22 Şubat 2020 Karşıyaka Mezarlığı.

Muzaffer İlhan Erdost rahatsızdı. Ama her daim yanında olan avukatı rahmetli Halit Çelenk'in eşi Şekibe Çelenk'in cenazesine gitmemezlik yapamazdı. Mezarın başında konuşma yaptı: "Başkomutan, 'Tarih yazılmaz, yapılır' der. Yaptığımız şanlı tarihimiz vardı, kirli bir tarihimiz de oldu. Kanlı Pazar gibi, kanlı 1 Mayıs gibi, 12 Mart, 12 Eylül gibi. Bizim yaptığımız bir tarih değil, bize yaptırılan tarih bu. Giz içinde bir tarihti ya da binlerce giz'in tarihiydi. Bu gizli tarihin karşısında, karşı cephede, gecenin yıldızından şafak vaktinin ağartısıyla aydınlanan bir başka tarih de var: Emeğin ve emekçilerin tarihi. Namluların üstüne çevrildiği bu yabanıl cangılda kalem tutmuş, kitap çatmış, tırpan sallamış, çekiç vurmuş olanların, insanın, kanın karanlığından insanın aydınlığına çıkaracak olan sosyalizmin cephesi vardı..."

Muzaffer İlhan Erdost, sonsuzluğa yürüyenlerin uzun yürüyüşüne katıldı. Tarihimizin en soluklu devrimcilerinden biri. Onca, 27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül darbelerin, acıya rağmen yayıncılıkta ısrar etti.

Dirençli, mücadeleci, entelektüel bu düşün insanını Ankara'da küçük kitapevinde tanıdım. Gazetecilik yaşamımda arada bir uğrardım, demeç alırdım. Gazetecilik anılarını anlatırdı bazen *Son Havadis*, *Pazar Postası*, *Ulus* dönemi... Bazen şairlik günlerini Ahmed Arif'i, Cemal Süreya'yı...[2] "İkinci Yeni" şiir akımının isim babasıydı.

Yön veren aydındı. Sessiz, içe dönük ama etki yaratan büyük bir yazar, şair, ressam, kuşkusuz hep yayıncı...Ve insan.

2 Yıl, 1965. Ankara *Ulus* gazetesinde müessese müdürü idi. Askere gitti yedek subay olarak, Ege'ye. Ankara'ya gelmek istiyor, *Ulus* gazetesi devreye giriyor. Her şey hazır, bir imzaya kaldı. Komutanından izin alıyor Ankara'ya geliyor, belgeleri bekliyor. Komutanına telgraf çekiyor, son durumu öğrenmek için. O zaman komutanı âşık ve kızın gözüne girmek için zayıflamaya çalışıyor. Bu nedenle Muzaffer İlhan Erdost telgrafını "aşkta ve rejimde başarılar" diye bitiriyor! "Rejim" yanlış anlaşılıyor, kendini Şemdinli'de sürgünde buluyor. Askerliğini orada bitiriyor!

Tek kirliliğe bulaşmamış sabırlı, kararlı, yiğit mücadelesi hepimize örnek oldu.

Kardeşi İlhan için yazdı:

"Ve biz geleceğiz bir gün, ikimiz
İki kardeş
Yan yana ve omuz omuza
Bileklerimizde
Kitaba ve düşünceye vurulu zincirle..."

AHMED ARİF

Sabaha kadar çalışıp, yazıma noktayı koydum. *Hürriyet* gazetesine yazdığım pazar yazısıydı, Silivri Cezaevi'ndeydim.

Yazdığım makaleleri cezaevi yönetimine teslim ediyordum. "Yasaklı-tehlikeli" sözcükler-cümleler yoksa, "görüldü" damgası vurup *Hürriyet* gazetesine –posta parası benden olmak şartıyla– gönderiyorlardı.

Hürriyet'e cezaevinde böyle, dört yazı gönderdim. Bu yazdığım beşincisiydi.

O sabah yazımı daha cezaevi idaresine teslim etmemiştim. Sabah erkenden gardiyan, avukatım Feza Yalçın'ın geldiğini haber verdi. Hemen giyinip gittim. Görüşme odasına daima güler yüzüyle gelen Feza'nın yüzü sapsarıydı. Kötü haber getirdiği belliydi. *Hürriyet*'ten Doğan Hızlan dün gece telefon etmiş, "Gazete yönetimi artık Soner'in yazılarını istemiyor, zahmet edip yazmasın." Demek zihniyet zorbalarının kervanına *Hürriyet* de katılmıştı.

Yıllardır yazarların-şairlerin-düşün insanlarının hapse atıldığı bir ülkede edebiyatçı kimliğiyle tanınan Doğan Hızlan bu kararın gönüllüsü olmuştu. Neyse, önceki sayfalarda Doğan Hızlan'ı yazdım. Tekrarlamaya gerek yok.

Sabaha kadar çalıştığım bu yazım şair Ahmed Arif üzerineydi. *Hürriyet* için çalıştığım son yazım bu oldu. Ama yayımlanmadı işte... Bunu niye hatırlattım?

Ahmed Arif'in son yıllarda her ölüm yıldönümünde sosyal medyada kimileri "ne kadar büyük Kürt şair" olduğunu yazmaya başladı. Şiirlerini Kürtçe yayımladılar.

Ahmed Arif Kürt olsa ne olur, Türk olsa ne olur, Çerkez, Laz, Arap, Arnavut olsa ne olur? Ahmed Arif bizimdir. Ahmed Arif Anadolu'dur.

Ahmed Arif pek bilinmiyor. *Hürriyet* gazetesine göndermek için çalıştığım "pazar yazımı" bu amaçla yazdım. Özetleyeyim:

Tanımaktan onur duyduğum "hocam" yazar Vecihi Timuroğlu, Ahmed Arif'in yakın dostuydu. Diyarbakır'da komşu çocuklarıydılar. Timuroğlu'na göre Ahmed Arif, Rumeli göçmeni bir ailenin çocuğuydu. Babası Kerkük Türklerinden idi. Nüfus memurluğu, nahiye müdürlüğü, kaymakam vekilliği yaptı. Dedesi Ahmed Hamdi, büyükdedesi Mahmut Remzi hep Osmanlı yöneticileri. Annesi Bingöllü Şeyh Cibrali'nin torunu Sare'yi erken yaşta kaybetti. Onu emziren, yedirip içiren Arife Ana'sıydı. Ahmed Arif'in şiirlerinde geçen "ana" motifi çoğunlukla Sare Hanım'ı işaret eder. Özellikle "Anadolu", "Anamın Türküsü" gibi dizelerinde onun sevgisini, özlemini ve acılarını görmek mümkündür. Çocukluğu Harran, Siverek, Karakeçili'de geçti; Türkçe'nin yanına Kürtçeyi ve Arapçayı ekledi...

Ahmed Arif ilkokulu Siverek'te, ortaokulu Urfa'da, liseyi Afyon'da bitirdi. Lisede okuduğu dünya edebiyatı eserleri dünyasını değiştirdi. Andre Gide'den çok etkilendi. İlk şiirini *Yeni Mecmua* dergisine gönderiyor. Nâzım Hikmet ve Faruk Nafiz Çamlıbel izleri var.

Timuroğlu'yla arkadaşlıkları, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde de sürdü. Ahmed Arif felsefe bölümündeydi. Hocası Prof. Nusret Hızır'ı babası gibi gördü. İkisi de Türkiye Gençler Derneği'ne üyeydi, solcuydular. Başkanları edebiyatçı yazar Nezihe Araz... Enver Gökçe de dernektedir, Ahmed Arif'i TKP'ye sokan, kod adı "Osman" olan Gökçe'dir: Şairler hücresi... Ki TKP davalarında ne çok şair vardır. Nâzım Hikmet'in etkisi mi, bu da ayrı bir çalışma konusu olabilir... Bu soruşturmalarda Ahmed Arif gibi çok şairin şiirleri "kaybediliyor"...

İtalyan solcu önderlerinden P.Togliatti 1948'de faşistlerce vurulunca, Ahmed Arif şiir yazdı:

"Mavi mavi esen deniz meltemi
Sicilya'nın güneşli kalçaları
Bizimle kartpostal dalgınlığında Napoli bahçeleri
Bizden yanadır hava
Bizden yanadır su..."

Bu şiir felsefe doktorası yapan arkadaşı Melahat'ın evinde polisin eline geçti. Ahmed Arif ve şair yoldaşları Enver Gökçe, Mehmet Kemal, Hacı Bayram'daki ağır sorgudan geçirildi.

Ahmed Arif, 13 Ocak 1951'de gözaltına alındı. İstanbul'daki işkence merkezi Sansaryan Han'da yüz yirmi sekiz gün hücrede kaldı. İlk defa nezarete atılmıyordu. Geçen yıl da "Terziler Tevkifatı" sebebiyle yaşamıştı işkenceyi...

Bu kez ağır bir grip geçirdi, doktora bile çıkarmadılar. Kulağında hep çığlık sesleri vardı. Dayanamadı. Kafasını kapıya vurdu. Bileklerini keserek ölmek istedi. Kurtarıldı. Harbiye Cezaevi'ne gönderildi.[1] Duruşmalarda ne sözlü ne de yazılı ifade verdi.

"Yaşamının en büyük acısı" dediği haberi o günlerde aldı: Babası Arif Hikmet Ünal ölmüştü. Ahmed Arif'in gerçek adı "Ahmed Ünal" idi. "Arif" babasının "hediyesiydi"! Şiirleri artık öksüzdü. Mahpusluğu üç yıl sürdü. Sekiz aylık sürgün cezasını Diyarbakır'da tarih öğretmeni ablasının yanında çekti. Tüm kamu hakları kısıtlandı. Onu hayatta tutan, büyük platonik aşkı yazar Leyla Erbil oldu, hep mektuplaştılar.[2] Birlikte "Suskun" adını vermeyi düşündükleri şiir kitabı üzerinde çalışıyorlar. Gerçekleşmiyor.

Ahmed Arif'in yaşamında tek kitabı, on dokuz şiirden oluşan *Hasretinden Prangalar Eskittim* oldu.[3] Diğerlerini "Polis korkusu sebebiyle aklının beyazlığına yazardı." Ölünce hepsi toprağa gitti!

---

1 Ahmed Arif'in hapisten "akıl sağlığını yitirerek" çıktığı iddia edildi hep. 51 Tevkifatı'ndan yüz seksen yedi kişiden sadece Ankara Ticaret Okulu öğretmeni Yaşar Çöl net biçimde çıldırdı. Kemal Bekir Manav, Muzaffer Arabul, Asım Akşar gördükleri işkence sonucu akıl hastanesinde tedavi gördü.

2 Şule Yüksel Şenler türbanı ilk kullanan Müslüman kadın. Maalesef kimi sol yayınlar kadın hakkında ne gereksiz yayınlar yaptılar, mayolu fotoğrafını basıp, Ahmed Arif ile ilişkisi olduğunu yazdılar!

3 Ahmed Arif'i Türkiye'ye Muzaffer Erdost, 15 Ocak 1967 tarihli *Türk Solu* dergisindeki yazısıyla tanıttı. İlgili yazıda Ahmed Arif ile röportaj vardı...

Yazar Isaac Babel yasaklı olduğu dönemde şöyle dedi: "Ben yeni bir yazı icat ettim: sessizlik."

Ahmed Arif'den kitap olmamış tek tük şiirler kaldı geride:

"...Nicedir,
Kahpe ağzında
Bir salgın,
Bir deprem gibi künyemiz.
Nicedir,
Başımıza zindan dünyamız.
Biz ki
Yarınıyız halkın,
Umudu, yüzakıyız,
Hıncı, namusu...
Şafakları,
Taaa şafakları
Hey canım,
Kalbim
Dinamit kuyusu..."

"Ahmed Arif cezaevinden sonra tamamen iç dünyasına döndü" ifadesi tam gerçeği yansıtmaz. Attilâ İlhan, Behçet Necatigil, Cemal Süreya gibi şairlerle beraber 1960'lar boyunca *Dost* ve *Aydınlık, Ant, Yeni Ufuklar* gibi dergi ve gazetelerde de yazıları-şiirleri zaman zaman yer aldı. *Forum* dergisindeki yazısının aşırı sansürlenmesine sitem etti: "*Forum* bu sayıyı da bok etti. Yazımı ben tanıyamadım. Dörtte üçü kesilmiş..."

Ahmed Arif, 2 Haziran 1991'de aramızdan ayrıldı, sonsuzluğa yürüdü. 1972'de doğan oğluna "Filinta" (tüfek) ismi koyacak kadar öfkeli ve umutlu şairin sadece "Kürt" kimliği üzerinden yazılması haksızlık!

Ahmed Arif'in şiirleri kuşkusuz sadece Kürtçeye değil, tüm dillere çevrilmeli. Ancak. Ahmed Arif hakkında şu bilinmelidir. Büyük şair Cemal Süreya, *Papirüs* dergisine şu estetik değerlendirmeyi yazdı:

"Ahmed Arif'in şiiri, konuşmasından alınmış herhangi bir parça gibidir; bir bakıma 'oral' (ağza ilişkin) bir şiirdir. Bizde oral şiirin tuhaf bir kaderi vardır: Bu şiirde, genellikle ya kuru

bir söylevciliğe düşülür ya da harcıâlem duyguların tekdüze evrenine. Daha doğrusu, nedense şimdiye kadar genellikle böyle olmuştur. Bu, sözün yakışığı uğruna şiirin elden çıkarılması, harcanmasıdır. Ahmed Arif'in şiirinde böyle bir sakınca yok." (Ocak, 1969)

Yani, Ahmed Arif'in şiiri; türküydü, ağıttı, uzun havaydı, masalla beslenen kaynaktı. İnsanı hüzne boğan kükreyen ağızdı-sesti. Ahmed Arif'te şair nefesi vardı: Yoksulluğun haykırışı, derin insan sevgisi... Anadolu Türkçesiydi bu. Diyarbakır yerel ağzıydı bu. Ki "leyl" gibi Arapça sözcükler de vardı şiirlerince, "gece" anlamında:

"En leylim gecede ölesim tutmuş,
Etme gel,
Ay karanlık..."

Bakın, Diyarbakır'ın Türkçe ağzını Kürtçeye çevirirseniz o tadını alabilir misiniz? Alamazsınız. Bir "ağız dili" şiiri çevrilemez; hiçbir dile çevrilemez. Çevrilse aynı duyguyu, coşkuyu vermez; veremez. Öfkenin, isyanın ve Türkçenin büyük şairi Ahmed Arif...

Şair, dar kimlik siyasetine araç yapılarak öldürülemez! Çevirin "Otuz Üç Kurşun"u, aynı hüznü hissedemezsiniz. Edebiyatın baş ilkesidir; hissetmeden duyuramazsın:

"Kirveyiz, kardeşiz, kanla bağlıyız
Karşıyaka köyleri, obalarıyla
Kız alıp vermişiz yüzyıllar boyu,
Komşuyuz yaka yakaya
Birbirine karışır tavuklarımız
Bilmezlikten değil,
Fıkaralıktan..."

Refik Durbaş'la söyleşisinde Ahmed Arif'in Atatürk'e övgüsü vardı. TKP'nin 1940'lar yurtsever, "Cumhuriyetçi" kuşağındandır...

"Osmanlı'da Türklük diye bir kavram söz konusu değildi. Hakaret unsuruydu. Türklüğü kavram olarak, millet olarak anan, bilinçle, sabırla, ısrarla anan Mustafa Kemal'dir. Atatürk ilkeleri denen de önce budur. Yarın emperyalizme ve kapitalizme

karşı halktan yana, yurtsever bir düzen. Bağımsız bir düzen." (*Ahmed Arif Anlatıyor*)

Ahmet Haşim'i hayatta en çok çileden çıkaran, Bağdat doğumlu olduğu için kendisine "Arap" denmesiydi... Şunu da yazmazsam olmaz: Etnik kimliği ne olursa olsun yaşamı boyunca ülkeye bu kadar yabancı, kayıtsız, hissiz kalmış tek şaire rastlanmaz edebiyat dünyasında! Bir şair bu kadar mı yurt ve insan sevgisinden uzak olur. Türk olsa ne olur, Arap olsa ne olur, insanlığı tartışılır...

Yayıncı-edebiyatçı Memet Fuat *Adam Sanat* dergisinde 1993'te şunu yazdı: "Ben Cemal Süreya ile yıllarca yakın ilişkiler içinde oldum, kitaplarını yayımladım. Kürt olduğunu, batıya sürülmüş bir ailenin çocuğu olduğunu bilmiyordum. Devletin en seçkin memurları arasındaydı, maliye müfettişiydi. Kürt olduğunu ölümüne yakın öğrendim. Geçenlerde biri 'Yok canım ben ablasıyla konuştum, onlar Kürt değillermiş, sürgün falan edilmemişler, kendileri gelmiş batıya.' Öyle ya da böyle ne önemi var? Kürt de olsa Türk de olsa Cemal Süreya şiirin güzel insanı. Peki, ben onun Kürt olduğunu ya da olmadığını yıllarca neden öğrenememiştim? Saklıyor muydu? Hiç sanmam. Hele benden niye saklasın? Öğrenememiştim, çünkü böyle bir sorunumuz yoktu. O da benim soyumu sopumu bilmiyordu."

Ankara'da evine sıklıkla gittiğim edebiyatçı-şair Tahsin Saraç Muş Minare Mahallesi doğumluydu. Kürt müydü, Türk müydü hiç aklıma bile gelmedi. Öz Türkçenin şairiydi. Çevirmendi. Fransızcası güçlüydü, sözlük kitabı vardı, çevirileri çok takdir ediliyordu. Ziyaret ettiğim dönemde çıkardığı *Çıplak Kayada Çimlenmek* şiir kitabını hatırlıyorum. Bir de Asya ve Afrika Yazarlar Birliği Saraç'a emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı sürdürdüğü mücadelesinden ötürü Lotus Ödülü vermişti, bunu konuştuğumuzu hatırlıyorum. Hepsi bu, Kürt-Türk değil sanat-siyaset konuşurduk...

Yazılarımda ısrarla şu gerçeğin altını çizdim: Neoliberalizm yalnızca bir ekonomik sistem değil, aynı zamanda ideolojik kültürel projedir. Bu hâl, bireyleri "yönetilebilir özne"lere

dönüştürdü. Özellikle sorunlar ekonomik temelden ziyade etnik ya da dinsel eksene indirgenerek "öteki" düşmanlaştırıldı. Böylece toplum içinde bir "biz–onlar" kutuplaşması yaratıldı, muhalefet bölündü.

Günümüzde Ahmed Arif ya da benzer şairler-yazarlar üzerinde yapılmak istenen bu. Büyük şair Ahmed Arif'in kimliği, toplumcu olması, tıpkı Enver Gökçe gibi...

Bir komik olayla noktalayayım bu bölümü; 1940'ların ikinci yarısı DTCF karışıktır. Sağcı öğrenciler okulu basar, kavga çıkar, solcu Türkiye Gençler Derneği öğrencileri Enver Gökçe, Mehmet Kemal, Şevki Akşit, Melahat Türksal, Nuren Bozer tutuklanır. Doksan beş gün tutuklu kalırlar. Son duruşmada, bir tanık "ben milliyetçiyim, ben Türkçüyüm" diye konuşmaya başlayınca Enver Gökçe, "Sayın hâkim tanığa sorar mısınız, Türk grameri dersinden dört defa sınıfta kaldığı için fakülteden kovulmuş mudur?" Salonda gülüşmeler yaşanır. Solcu öğrenciler tahliye edilir.

Enver Gökçe o olaylarla ilgili "Fakültenin Önü" şiirini yazdı:

"Fakültenin yanı demirden köprü
Fakültenin önü bir sıra kavaktı
Biz bir garip yiğit kişiydik
Bütün hürriyetler bizden uzaktı..."

Victor Hugo'nun sözüyle noktayalım bu bölümü: "Bir şair, bir insan içine hapsedilmiş bir dünyadır."

REFİK DURBAŞ

"Elim sanata düşer usta
Dilim küfre, yüreğim acıya
Ölüm hep bana
Bana mı düşer usta?

Sevda ne yana düşer usta
Hicran ne yana
Yalnızlık hep bana
Bana mı düşer usta..."

Şair Refik Durbaş'ın 1978'de yazdığı "Çırak Aranıyor" şiirini kim bilmez?[1] Zülfü Livaneli'den kim dinlememiştir? 1979'da Yeditepe Şiir Ödülü'nü kazandı bu şiiriyle...

Refik Durbaş ile *Sabah* gazetesinde çalıştık. Basında benden hayli eskiydi. *Yeni İstanbul*'dan *Cumhuriyet*'e gazetelerde "düzeltmen" olarak çalışmıştı. Yıl, 1967. Öncesi var, yirmi yaşında İzmir'de arkadaşlarıyla, 1964'te, *Evrim* dergisini çıkardı.

Durbaş ile çalışmak benim için onurdu. Değerli bir şair ile aynı çatı altında çalışmak...

Refik Durbaş artık düzeltmen değildi. Kurtardık o yükten; Yaşar Kemal gibi gözlem yapıp yazmasını istedik, sahaya sürdük. Düzce Depremi gibi olay yerlerine gidip gözlemlerini yazdı, gazeteye kalite kattı.

Bu tür nitelikli gözlem yazıları yok artık. Ne Yaşar Kemal var ne Refik Durbaş...

1 Refik Durbaş tıpkı Attilâ İlhan gibi hiçbir şiirini ezbere bilmemekteydi, ezberden okuyamazdı! Belki okumak istemiyordu, kim bilir...

Cemal Süreya ile *Aydınlık*'ta çalıştım, bir iki sohbet dışında yakın olmadığıma bugün çok üzülüyorum. Neler kaçırıyoruz yaşam telaşından. Belki de arkadaşlarının hitabı olan "Cemo"nun adı sıcak, kişiliği soğuktu. "Okur şairin yüzünü görmemeli" demez miydi Cemal Süreya?

Sabah'tan kovuldum. Refik Durbaş ile bir daha karşılaşmadık. Bizim yüceltmemizle artık köşe yazarı olmuştu, bizden önce hiç önemsenmeyen büyük şair...

Refik Durbaş'tan bana kalan yaptığımız sohbetler oldu; hayat hikâyesini merak ediyordum. Halk çocuğunun şiirle tanışması nasıl olmuştu, hep sorardım. Pek konuşmazdı sanki. İstanbul'a ilk geldiğinde işportacılık yaptı, tükenmez kalem sattı. Yazları iş yoğun olduğundan İzmir'e su tesisatçısı babasına yardıma gitti. Erzurum Pasinler'li idi. O kadar, ancak:

Şiirin Gizli Tarihi adlı kitabında ayrıntılar var. Şairlerin büyülü mahrem hayatını yazdı. Mesela: Şiire meraklı Refik Durbaş şairlerin matinelerini kaçırmadı. En büyük ilgiyi Attilâ İlhan ve Özdemir Asaf çekmektedir. Asaf, "r" harflerini söyleyememektedir. Matinelerde "r" harfini "ğ" gibi okumaktadır: "Bütün ğenkler aynı hızla kiğleniyoğdu / Biğinciliği..." Seyirciler bir ağızdan tamamlarmış: "beyaza veğdileğ."

Özdemir Asaf'ın soyadı "Arun". Nüfus sayımı günü memur soyadını sorar. Eşi Yıldız Hanım dönüp "Neydi bizim soyadımız" diye sorar!

Attilâ İlhan ise şapkası, kaşkolü ve sürekli hareketli elleriyle ilgi odağıydı şiir matinelerinin... Ne anılar yok ki kitapta:

Sabahattin Ali yeni kurulan Ankara Konservatuvarı'nda diksiyon dersi verirdi.

Alkol Yasası çıkınca Edip Cansever'in "Masa" şiirindeki "bira" sözcüğü sansürlendi! Şarap deyince akla gelen Neyzen Tevfik'ti. Rakı söz konusu olduğunda ise, Ahmet Rasim. Ziyafete çağrılan Ahmet Rasim masada rakı görmeyince canı sıkılır. Önce masaya balık gelir. Ahmet Rasim, "Aman bana bir kadeh rakı, balığı rakı ile çok severim." Arkasından ekşili köfte gelir. "Aman bana bir kadeh daha, köfte ile bayılırım." Derken dolma gelir. Ahmet Rasim yine rakı ister. Ev sahibi dayanamayıp sorar, "Üstat rakıyı neyle içmezsiniz?" Ahmet Rasim gülerek, "Su ile" der!

Yahya Kemal de iyi demlenenlerden. Rakı için, "Geceyi aydınlatır ama sabahı yıkar" yazdı.

Orhan Veli ve Sait Faik, rakısına "*Cumhuriyet* gazetesi bulmacasını kim erken bitirecek" yarışması yapar. Sait Faik hep kaybeder. Bilmez ki, gazetenin bulmacasını hazırlayan Orhan Veli! Gerçi Sait Faik hep "kaybedendir". Bir gün pokerde çok ütülür. Dayanamaz birine, "Seni eşşoğlu eşek! Kâğıt düzmek ha!" deyip tokatı basıp kalkar gider. Arkasında opera sanatçısı Muhlis Sabahattin bağırır: "Ulan hıyar, hilesiz kumar olur mu?"

Sait Faik tavlaya da meraklıdır; Mehmed Kemal ile bir kadeh rakısına oynar. Tavla düşkünleri arasında Orhan Kemal'i yazmamak olmaz. Kadim tavla arkadaşı Muzaffer Buyrukçu.

Kimileri, zarlarını geleceği parlak şairler için atarmış; Nurullah Ataç zarını Turgut Uyar için atmış, "düşeş" gelmiştir.

Toplumcu şiir her türlü iktidara karşı direnmektir. Şair biat nedir bilmez. Ancak düşmanları da yok değildir. Orhan Seyfi Orhon, 1935'te *Aydabir* adlı dergi çıkarmaktadır. Dergide Sabahattin Ali hikâye, Nâzım Hikmet şiir yazmaktadır. İkinci Dünya Savaşı döneminde faşizm rüzgârına kapılan Orhan Seyfi Orhon, yayımladığı *Çınaraltı* dergisinde, bir dönem birlikte çalıştığı solcuları sıkıyönetime jurnal edecektir. Rejimin güvenini muhbirlikle sağladıktan sonra DP'den milletvekili olacaktır!

İspiyonculuk bulaşıcı olur: Cumhuriyet döneminde ilk işçi romanı kabul edilen *Çulluk* kitabının yazarı Mahmut Yesari hemen jurnal edilir: Atatürk'e suikast düzenleyecektir. Halife ile ilişki kurmaktadır. Her içki içtiğinde İsmet İnönü'ye söver...

Hepsi yalandır ama devlet istihbaratı Milli Emniyet Hizmetleri (MAH) dosyasında yazmaktadır bunlar!

Rıfat Ilgaz, bir öğretmenin ağzından yoksul öğrencileri anlattığı *Sınıf* adlı şiir kitabı Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından toplatılır. Nasıl toplatılmasın, kitabın adı *Sınıf*, yayınevi "Devrim" ve kitabın kapağı "Kırmızı"dır! Rıfat Ilgaz kaçar; her sokağa çıktığında cebine koyduğu beyaz kâğıda şunu yazar: "Bugün 24 Mayıs 1944. Evden müdüriyete teslim olmak için çıktım!" Yolda yakalayanlar bilsinler ki sırf bu iş için çıkmıştı! Daha bir yıl önce Karagümrük Ortaokulu'nda Türkçe öğretmeni iken, sevgilisiyle

birlikte Alman Nazilere karşı savaşmak için Trakya sınırına giden şair...[2]

Ruhi Su, 1952 güzünde *Karanlık Dünya* (Âşık Veysel) filminde komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanır. Yazmakla bitmez çekilen acılar...

Ha bu arada, Orhan Seyfi Orhon'un jurnal merkezi *Çınaraltı* dergisinin, esinlenerek adını verdiği çınar değil, yaban kestanesi ağacıydı, isimleri bile doğru değildi!

Refik Durbaş'ın anılarına katkı sunayım: İşte o "muhbir" yazarlardan Tarık Buğra...

Soğuk Savaş dönemi psikolojik savaş yöntemlerine uygun antikomünist –örneğin– *Gençliğim Eyvah* romanı üzerinde durmak lazım (ki *Yağmur Beklerken* ve *Dünyanın En Pis Sokağı* romanlarının siyasi tavrı da benzerdir). Romanın baş karakteri "İhtiyar" sürekli antikomünist söylev çekiyor:

"Sağ görüş, devlet koruyucudur."

"Eli silahlı komünist üzerinize gelir ve siz kendinizi korursanız size faşist derler."

"Marks koca bir eşektir."

"Lenin benzeri görülmemiş kancık demagogdur."

Uzatmayayım. Buğra'nın siyasi tavrı-dili CIA imalatı sağ politik görüşe uygundu. Şunu yazarken utanıyorum: Buğra'ya göre kimler devrimci oluyordu? "Orospulaşma yeteneklerine veya heveslerine kılıf arayan kız ve kadınlar."

Bu iğrenç sözleri sadece tek cümleyle geçiştirmiyor, sürekli (diğer romanlarında da) yineliyor: "Ah bir bilsen; doğru dürüst bir fahişe olamayacak kadın, kız döküntülerinden ne sahne ne radyo ve televizyon yıldızları çıkartmışımdır ben. (...) Aynı şey işte: Ha bunları türetmek ve üretmek ya da ilericiler, devrimciler, halkçılar, antiemperyalistler, sosyalistler, komünistler, Marksistler, Maocular, Troçkistler, Goşistler türetip üretmek..."

2 L. Doğan Tılıç, *2000'e Doğru* dergisinde çalışmaya başladığımda ilk istihbarat şefimdi, gazeteciliğime katkısı çok oldu. Sonra akademiye geçti, medya konusunda Türkiye'deki nitelikli akademisyenlerden biri oldu. *BirGün* gazetesinde köşe yazıyor, ilişkimizi hiç koparmadık. Odatv davasında Tılıç'ın da adı vardı; on yedinci delil klasöründe "halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme amaçlı haberlere" verilen "deliller" arasında yazısı vardı: "Sınıf Savaşlarına Geri Dönüş." Hiç bitmedi "sınıf" düşmanlıkları...

O dönem Doğu Bloku ülkelerinden ödül alan Aziz Nesin gibi yazarlar sürekli hedef gösterildi. Bu sebeple Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Sovyetler Birliği gezisi dönüşünde verdiği müjde unutulmazdı: "Türkiye'nin sanat elçisi olarak Zeki Müren'i Sovyetler Birliği'ne göndereceğiz." Hakikaten de Zeki Müren Moskova gibi şehirlerde sahneye çıktı... Neyse.

Sabah gazetesindeki sohbet arkadaşım Refik Durbaş'tan bana ne kaldı? Evinde çokça kitabı vardı. Evde kirlilerin, eskilerin atıldığı küçük odayı kendine çalışma yeri yapmıştı. Adını "hücre" koymuştu. Çalışırken girmemeleri için kapısına uyarı levhası yaptırmıştı: İşi olmayan giremez!

Ben de bibliyofili-kitapseverim. Kitaplarımın sığmadığı Florya'daki küçük daireden Nişantaşı'ndaki eve taşınma hazırlığı yapıyordum, çok geçmedi *Sabah*'tan kovdular beni... Özellikle öğle yemeklerinde yaptığımız kitap, edebiyat sohbetleri son buldu.

O sohbetlerden aklımda kalanlar mıh gibi duruyor, hiç unutmamışım. Refik Durbaş, bacanağı yönetmen Ali Özgentürk'ün *At* filminde oynadı, sarhoş rolünde...

Erzurum'dan İstanbul'a geldiğinde Sirkeci'de işportacılık yaparken *Soyut* dergisine şiirler gönderirdi. Memet Fuat, genç şairi merak edip tanışmak istedi. Bir büyük Türk şairin doğuşu böyle gerçekleşti.

Sadece şiirleri değil: Refik Durbaş'ın 1990'da yayımladığı *Ahmed Arif Anlatıyor* kitabı da okunmalıdır. Ahmed Arif, Kürtlerin kendini okumasına çok şaşırıyor!

Ne yazdı ruhu yüce, insancıl, hep iyiye bağlı şair Refik Durbaş ölümünden kısa süre önce:

"Düşlere bile kalmadı
düşlere yazdığım nice şiir
–Ölüm öpsün alnından şairi..."

ORHAN KEMAL

Lev Tolstoy, *İvan İlyiç'in Ölümü* eserini yazdığında elli sekiz yaşındaydı. *Savaş ve Barış* romanı üzerinden on yedi sene ve *Anna Karenina* romanı üzerinden dokuz yıl geçmişti.

Yüksek rütbeli bir yargıç olan İvan İlyiç, ölümcül hastalığının farkına vardığında, o güne kadar büyük anlam yüklediği ve uğruna büyük çaba verdiği serveti, şöhreti, saygınlığı kendisine bir anda boş ve saçma görünür...

Tolstoy baş karakterine ahlak felsefesinin şu temel sorusunu sordurur: "Doğru bir hayat yaşadım mı?"

İvan İlyiç aslında yazar Tolstoy'un ta kendisidir. "Doğru bir hayat mı benimkisi? Dünyada bunca yoksulluk varken benim varlık içinde yaşamam doğru mu? Başkaları yoksulluk içindeyken mutlu olmam mümkün mü?"

Tolstoy bu eserini "din değiştirdiği" sorgulama döneminde kaleme aldı: "İğrenç beden çağrılarından kaçtım..."

"Dünyada alınacak hazlar var ama başkalarının zevk almıyor olması benim aldığım zevki sakatlıyor..."

Yıllar sonra felsefeci Theodor W. Adorno da benzer aforizmayı-çarpıcı sözü sarf etti: "Yanlış hayat doğru yaşanmaz!"

Tolstoy'un *İvan İlyiç'in Ölümü* eserini yazdığı yaştan büyüğüm ben bugün... Bizim kuşak nasıl bir hayat yaşadı, kimlerden etkilendi?

Benim kuşağımı anlamlandıran, büyüten yazarın Kemalettin Tuğcu olduğunu düşünürüm! Talihsiz-yoksul ve gözyaşı dolu çocuk masallarının yazarıydı. Masum yıllardı çocukluğumuz,

zengin-fakir ayrımı bilmezdik. Utanılacak hayat yoktu. Zenginin parası varsa yoksulun haysiyeti vardı. Herkesin başı dikti. Kanaatkârdı. Merhametliydi. İyimserdi. Sadaka bilmezdi, yardımseverdi... O eski mahallelerin çocuk insanlarıydık hepimiz...

Kimse, değersiz değildi. Kimse, öteki değildi. Kimse, vicdansız değildi.

Biraz büyüdük, sosyal gerçekçi Orhan Kemal'in emekçi çocuk hikâyeleriyle tanıştık. Geçim dünyasında kâr duygusu ile ar duygusunun çelişkisini öğrenmeye başladık, şaşırdık. Hayat sertleşiyordu yine de keskin duygusallığımız henüz bozulmamıştı. Umutluyduk; kötülükten iyilik doğacağına inanıyorduk, aydınlık bakışlıydık... Güçlüden değil, haklıdan yanaydık.

Yıllar sonra öğrendik ki Orhan Kemal bugünün karanlığına işaret ediyordu. Onun romanların ile, toplumun korkutularak savunmasız bırakılacağına şahitlik edecektik. Sonra güvensiz insanın, cahilliği yücelten karanlığın doğumuna destek vereceğini görecektik.

Öyle ya: İnsan aklıyla görür, akıl bozulursa toplum bozulur. Bugün büyük insan yıkımına yol açan vasat dönüşümün, kalitesizliğin özü bu: Akılsızlık. Bu sebeple, çoğunluk, iktidarın kendisini nasıl "şekillendirdiğini" kavrayamıyor...

Mesela Kemalettin Tuğcu'nun, Orhan Kemal'in "çocuğu" olmayanlar, olamayanlar bugün sadece tüketim peşinde. Kötülüğün ürkütücü sıradanlığı yaşanıyor. Bu kötülük bulaşıcı virüs gibi ülkeye yayılıyor. Ne dedi Tolstoy: "Herkes dünyayı değiştirmeyi düşünür ama kimse kendini değiştirmeyi düşünmez."

Evrende belirsizlik, bulanıklık, gizem yoktur. Düşünememe mantıksızlığı vardır. Mantık, gerçekle yüzleşen aklın ölçüsüdür, *mizan-ül akl*! Aklın olmadığı yerde safsata başlar. İtibarıyla abartma, mübalağa etme ve kehanetler, komplocu çıkarımlar toplumsal yaşamın bel kemiğini oluşturur.

Her işin altında çapanoğlu aranır. Kendinden saymadığı dinlenmez, okunmaz, hiçbir şey sorgulanmaz olur. Sorumluluk, insan karalamakla ötekinin sırtına atılır. Muhatabın kişiliğine-karakterine, vasıflarına ve hatta ailesine saldırılarak görüşlerinin çürütüleceği sanılır: *Ad hominem*!

Tek amaç var: Delil olup olmadığına bakmaksızın hasmını köşeye sıkıştıracak polemik yaratmak, hapsetmek. Devede kulak misali hayli önemsiz konular ileri sürülerek kafalar karıştırıldı. Münazara katledildi, karşı görüş biçildi. "Ben böyle düşünüyorum, doğrusu da budur" anlayışı düşünceyi mezara soktu.

Evet son yıllarda yaşadığımız işte bu. Bu sebeple olay(lar) işin içinden çıkılamaz hâle geldi, geliyor, getiriliyor. Zarfa değil, mazrufa; aslolana değil meselenin dışına baktırılıyor. Her olayda safsataya dayalı sonuç çıkarmayla kısır döngüsü sürüp gidiyor. Maksat daima grup baskısıyla çoğunluğu yanına çekmek oluyor... İşte ülkemizin bıkkınlık veren durumu, hal-i pürmelali tam da bu. Moliere ne dedi: "Yalnız yaptıklarımızdan değil, yapmadıklarımızdan da sorumluyuz." Peki, ne yapmalıyız? Orhan Kemal'i anlatmalıyım size:

Bizim kuşaktan okumayan var mı? Bilmediğimiz, tanımadığımız yaşamı ne kadar gerçekçi anlattı. Türkiye'de kente gelen köylünün nasıl işçileştiğini yazdı, o yalın tertemiz Türkçesi ile... *Gurbet Kuşları* gibi...

Babasını hiç tanımadım, öldüğünde küçüktüm. Ama Nâzım Kemal Öğütçü arkadaşım oldu. Sohbetler yaptık. Kalbi en halkçı yazarımız Orhan Kemal'in yaşamından kesitler sunmalıyım.

Birinci Dünya Savaşı... Çanakkale'de topçu teğmeni Abdülkadir Kemali Bey'e gelen telgraf tek cümle: "Ben de dehr'in sitemin çekmeye geldim dehr'e!" İmza: Mehmet Raşit.

Oğlu olmuştu. Onun adına telgraf çekilmişti, tarih: 15 Eylül 1914. Adana Ceyhan'da dünyaya geldi: Mehmet Raşit (Öğütçü). Nam-ı diğer, Orhan Kemal... Savaş çocuğu.

Telgrafta yazdığı gibi, Orhan Kemal'in yaşamı dünyanın sıkıntılarını çekerek geçti. Babası Abdülkadir Kemali Bey, imparatorluğun çözülüşünden yeni bir devletin doğuşuna salt tanıklık etmemiş, siyasal olayların merkezinde yer almış "yaman muhalif" idi. Avukattı. Milletvekilliği, İstiklal Mahkemesi Başkanlığı, *Toksöz* ve *Ahali* gazetelerinin sahipliğini yaptı; Ahali Cumhuriyet Fırkası'nı kurdu.

Sürgünlere gitti ailesiyle, buralarda lokantada bulaşıkçılık da yaptı matbaa işçiliği de... Oğlu hep babasının yanında "çırak"tı...

Suriye'de iken, ailesi 1931'de Türkiye'ye döndü. Orhan (Raşit) Kemal, ailenin maddi durumunun yetersizliği nedeniyle ortaokulu bıraktı ve çırçır fabrikasında dokuma işçisi olarak çalışmaya başladı. Kadroya alınmadığı için bir arkadaşı ile şanslarını denemek isteseler de İstanbul'da başarılı olamayıp Adana'ya geri döndüler.

Tarih: 26 Eylül 1934.

Orhan Kemal, babasının arkadaşı vasıtasıyla Milli Mensucat Fabrikası'nın muhasebe servisinde işe girdi. Kazancı iyiydi. Kitaplara tutkundu; felsefe, sosyoloji, edebiyat kitaplarını, dünya klasiklerini okuyor ve özellikle Maksim Gorki'nin romanlarında kendi hayatını, emekçilerin dünyasını buluyordu.

Orhan Kemal başka bir dünyaya savruluyordu ama ailesi bu yolculuktan huzursuzdu. O, önemli bir adamın oğluydu, fabrikada çalışamazdı ve ayrıca zengin akrabalarından birinin kızıyla hemen evlenmeliydi! Oysa...

Orhan Kemal âşıktı; Milli Mensucat'taki bir işçi kızına gönül vermişti: Nuriye'ye! İşçi kız Nuriye babaannesiyle birlikte yaşıyordu; Orhan Kemal gitti Nuriye'yi istedi. "Sakıncalı adam"ın oğluna kız mı verilirdi? Orhan Kemal pes etmedi, bu kez babasını tanıyan İzzet Usta'yı devreye soktu. Tarih: 19 Mayıs 1937... Evlendiler. *Cemile* romanı bu dönemin hikâyesidir.

Tarih: 1 Mayıs 1938... Niğde'de askerlik görevine başladı. Bölükteki asker ile sohbetlerinde Nâzım Hikmet'in şiirlerini ya da gazetelerden kesilmiş birtakım siyasi kupürleri okuyordu. Kötü tesadüf: Nâzım Hikmet'ten Hikmet Kıvılcımlı'ya kadar onlarca aydının hapislere atıldığı 1938'deki Harp Okulu Davası'nın rüzgârıyla Orhan Kemal de tutuklandı. Nâzım Hikmet ve arkadaşlarıyla darbe yapacaklardı! Tanışmıyorlardı bile... Mahkemeye göre Orhan Kemal'in evinde "güçlü deliller" bulunmuştu: Kendi el yazısıyla yazılmış ve Nâzım Hikmet'e hitap eden şiirler; Gorki kitapları...

Eh zaten "yaman muhalif" bir babanın oğlu değil miydi? Beş yıla mahkûm edildi. Suçu komünizm propagandası yapmak!

Orhan Kemal Kayseri Cezaevi'nden Adana Cezaevi'ne sevk edildi. Burada çok kalmadı. Çocuğu ile eşinin yaşadığı Adana'daki evin taşlanması üzerine Bursa Cezaevi'ne naklini istedi, Bursa'ya gönderildi. Onca zorluk içinde talihi yaver gitti; Nâzım Hikmet sekiz ay sonra sağlık nedeniyle Çankırı Cezaevi'nden Bursa Cezaevi'ne nakledildi. Elli ikinci koğuşta karşılıklı ranzalarda kalmaya başladılar.

Nâzım Hikmet, koğuş arkadaşının şiirlerini dinledi. Berbat, rezalet buldu. Orhan Kemal'in yüzü kızardı. Nâzım, sanat konusunda hiç yumuşak olmayacağını belirtip teklifte bulundu: "Sende iyi kumaş var. Evvela Fransızca, sonra diğer kültür konuları üzerinde düzenli dersler yapacağız. Tahammülünüz var mı?" Orhan Kemal kabul etti. Başladılar derslere, "Realizm, aktif realizm"...

Bir gün koğuşta Nâzım, Orhan Kemal'in bir roman çalışmasının başlangıç bölümünü okudu ve ayağındaki takunyalar ile avluya koştu. Orhan Kemal'e, "Siz mi yazdınız bunu?" diye sordu. "Evet" cevabını aldığında büyük coşkuyla "Birader, neden bahsetmediniz bundan. Siz nesir-düzyazı adamısınız! Hikâye yaz, roman yaz" diyerek, bir yazarın doğuşunu müjdeledi.

Konuşan Nâzım değil sanki Stendhal idi: "Şimdiye kadar görülmemiş duygular 'icat' etmişti" Orhan Kemal.

Yirmi dört yaşında *İnsancıklar* eserini yazan Dostoyevski'yi edebiyat eleştirmenleri Nekrasov, Belinski nasıl bağırlarına bastıysa, Nâzım da Orhan Kemal'i "yeni Gogol" diye yüceltti.

Sadece Orhan Kemal değil, edebiyatımızın 1940 kuşağı Nâzım Hikmet'in "paltosundan" çıktı. Nâzım, bir öğretmendi, herkesle ilgilendi. Mesela, Hasan İzzettin Dinamo Sivas Öğretmen Okulu'nun son sınıf öğrencisiyken Nâzım'a mektuplar yazdı, şiirlerini gönderdi. Nâzım her mektuba yanıt verdi, yol gösterdi. Yıl, 1930 idi. Bu idealist "öğretmen" Nâzım'ın başı hep derde girdi, 1938 davası gibi...

Nâzım Hikmet'in Orhan Kemal yazısına sevincini anlamak zor değil. O dönem yazarlık; kültürlü kişi olmak, güzel bir üslup edinmek olarak görülürdü. Nâzım Hikmet bunu yıkmak istiyordu. Ki yıllar sonra edebiyat dünyasında öykü ve romanlarda "şive taklidi olmalı mı" diye tartışmalar yaşandı. Toplumcu yazarlar şive kullanan Orhan Kemal'i destekledi; Kemal

Bilbaşar, Can Yücel, Yaşar Nabi, Fahir Onger gibi... İlginçtir Nâzım Hikmet'in oğlu Memet Fuat karşı çıkanlar arasındaydı.

Orhan Kemal, "Nâzım Hikmet Üniversitesi"ni üç buçuk yılda bitirdi; ilk öykülerini "Bacaksız Orhan" takma adıyla yayımladı. Ve... 1943'te *İkdam* gazetesine gönderdiği "Asma Çubuğu", "Güllü" adlı öyküleri gazetenin gece sorumlusu –ileride TİP ve DİSK kurucusu olacak– Kemal Sülker, "Orhan Kemal" müstear adıyla yayımladı. Artık ismi buydu.[1]

Tarih: 26 Eylül 1943. Bir pazar günü Orhan Kemal tahliye oldu. Bursa Cezaevi'nden genç bir yazar çıkıyordu. Fakat tahliyesinden birkaç gün sonra yazdığı şiir Nâzım Hikmet'i ağlattı:

"Seni yapayalnız bırakıp hapishanede
Bir üçüncü mevki kompartımanında pupa yelken,
Koşacağım memlekete...
Unutabilir miyim seni?
Hâlâ beton malta boylarında duyuyorum
Takunyalarının sesini..."

Tarih, 20 Ekim 1943. Hapisten çıkan Orhan Kemal tekrar Milli Mensucat Fabrikası'na girdi. Altı ay çalışabildi; işten attılar. "Komünist" olarak fişlenmişti ve iş bulması zordu. Beş ayın sonunda geçici hamal kadrosundan Devlet Demiryolları'nda işe başladı. Atıldı aynı gerekçeyle. Ekmek için eşinin alyansını sattı. İş aramak için 10 Ağustos 1944'te ailece Malatya'ya gittiler. Otobüs garında yattılar, eşi ve kırk günlük oğlu Nâzım ile... Malatya Mensucat Fabrikası'nda çalışmaya başlasa da bu ancak iki ay sürdü. Bu kez baba memleketi Adana'ya gittiler. 4 Ekim 1944'te bir müteahhidin yanında işe başladı. Hem şantiye muhasebecisi hem de ambarcıydı. Uzun sürmedi. Bu arada kalan otuz günlük askerlik görevini tamamlamak üzere askere alındı, Kilis'e gönderildi. Nedense hemen ardından Çorum'a sevk edildi. Çorum

1 Türk edebiyatında müstear adı, en çok –kırktan fazla– kullanan yazarların başında Aziz Nesin gelir. Mizahi olaylara da sebep olur takma isimler. Örneğin: Aziz Nesin *7 Gün* dergisine "Vedia Nesin" adıyla şiir yazıyordu. Şairi kadın sanıp cezaevinden gönderdiği mektupla kur yapan kimdi dersiniz, Orhan Kemal!
Ülkü Tamer, Ege Ernart, Şükran Kurdakul gibi edebiyatçıların yazdıklarından etkilenip, kadın sandıkları yazarlara aşk mektupları gönderen çok okuyucu vardı o yıllarda...

edebiyatçıların sürgün yeri: Refik Halit Karay ile başlayıp Hüseyin Cahit, Ataol Behramoğlu, Adnan Özyalçıner ile sürüp giden...

Orhan Kemal, askerlik dönüşü 14 Şubat 1947'de Adana Seyhan Verem Savaş Derneği'nde çalışmaya başladı. İlk öykü kitabı *Duygu* 1948'de çıktı. İlk romanı *Baba Evi* ise bir yıl sonra.

Maaşı az olduğu için, ikinci iş olarak 10 Ocak 1951'de Adana Bağ ve Bahçeciler Derneği'nde muhasebe servisinde işe girdi. Ve aynı sonuç: İlk işinden 28 Mart 1951'de ve ikincisinden 16 Nisan 1951'de kovuldu.

Bir de not ekleyeyim: 1951 TKP Tevkifatı'ndan Adana yöneticisi olmasına rağmen adı açığa çıkmadığı için operasyona dahil edilemedi...

Çocukları ve eşiyle 25 Nisan 1951'de tekrar İstanbul'a döndü. Babası vefat etmişti, 600 lira miras kaldı. Bu sermayeyle sebze satacaktı el arabasıyla, ortağı Yaşar Kemal! Ailece önce Sirkeci'de otelde kaldılar, sonrasında hapishane arkadaşı İzzet'in Tarlabaşı'ndaki evinin bir odasına sığındılar. Yıl sonunda Fener'de daire kiraladılar. Ticarete atılmadan para bitti, Yaşar Kemal'le ortaklık başlamadan sona erdi.

Kış çok sert geçiyordu. Ev buz gibiydi. Çocuklar battaniye altında ısınıp uyumaya çalışıyordu. Orhan Kemal ise gaz ocağından gelen ışık altında sabaha kadar yazdı. 1952'de çıkardığı (henüz etkisinden kurtulamadığı Gogol'vari) *Murtaza* ve eşi Nuriye'yi anlattığı *Cemile* romanlarını çıkardı. Bu eserler Orhan Kemal adının duyulmasına yol açtı. Artık tanınan bir edebiyatçıydı, parasız günler sona erdi.

Yıl, 1954. Orhan Kemal için dönemeç senesi oldu. *Dünya* gazetesinde tefrika edilen *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanı yayımlandı. 1950'li yılların Anadolu'suna, topraksız tarım işçilerinin dramını-ağıtını edebiyat dünyasına taşıdı. Yazarın ilk gençliğinde işçilik, dokumacılık, kâtiplik yaptığı Çukurova'daki fabrikada yakından şahit olduğu ırgatların hayatını anlattı:[2] Adana'ya çalışmak için gelen yoksul üç arkadaşın (İflahsızın Yusuf, Köse Hasan ve Pehlivan Ali'nin) başından geçenleri yani paranın saltanatının insanları nasıl un ufak ettiğini yazdı.

2 Charles Dickens ilham için morgları gezermiş, bizim Orhan Kemal gibi yazarlarımız ise "gezmeye" fırsat bulamadı. Ya çalıştı ya hapishanede yattı.

"Allah'ın bile lanetlediği kullardı" ırgatlar. Pis ahırlarda yatıp kalkarlar, hendeklerde çiftleşirler, kurtlu ekmek yerler ve birbirlerinin bitlerini kırarlar...

Kadınlar, romanda Fatma, Aptal kızı, Hayriye para uğruna elden ele dolaşırlar. Kadını erkeğiyle, Kürdü, Türkü, Arapıyla aynı dram. Orhan Kemal şöyle dedi: "İşçi sınıfı, köylü benim kaynağım, dayanağım olmuştur. Burjuvalaşmış, teknik karşısında ezilen, yok olan insanlar benim insanlarım olmuştur. Onların acıları, onların ekmekleri, benim ekmeğim, benim acım olmuştur. Köylümün-işçimin, bütün fakir fukaranın amansızca sömürülmesi; soyulması, ezilmesi, insan kişiliğini öldüren, yok eden, insan onurunu ayaklar altına alan, insanın kendini, bedenini ortadan kaldıran çalışma-yaşama koşulları benim kendi dramım olmuştur."

Aynı yıl 72. *Koğuş*'u yazmaya başladı. Sonra arkası geldi: *Devlet Kuşu, Vukuat Var, Hanımın Çiftliği, Gurbet Kuşları*...

1956'da kaleme aldığı *Arka Sokak* kitabı hakkında dava açıldı. Hâkim sordu: "Konularını neden hep fakir fukaradan, işçilerden alıyorsun; Türkiye'de varlıklı insanların, iyi yaşayanların da olduğunu niye yazmıyorsun?" İstenen Tanzimat ya da Servet-i Fünun edebiyatıydı!

Orhan Kemal yanıtladı: "Ben gerçekçi bir yazarım. En iyi bildiğim konuları alırım. Varlıklı yurttaşların yaşayışlarını bilmiyorum, nasıl yaşadıklarından da haberim yok!"

Beraat etti. Yaşamın malzemesiydi yazdıkları... Ama davaları hiç eksik olmadı; toplumsal hayatın gerçeklerine düşmandılar. Orhan Kemal ise hep cesur, dimdik.[3] Kalemini hayatın gerçeklerini anlatmak için "silah" gibi kullandı. Sanatından taviz vermedi. Hep üretti. Hep zorbalığa maruz kaldı. Hiç fırsatçılık yapmadı, küçük oyunlara girişmedi ve hiç taviz vermedi. Eğlenmesini de bilen, şakacı.

3 Keşanlı Ali Destanı'nın ilk gösterimi sonrası oyunun sanatçıları ile edebiyatçılar futbol maçında Altunizade sahasında karşı karşıya geldi. Edebiyatçılar takımlarının kaptanı Orhan Kemal'in penaltı golüyle rakiplerini 5-3 yendi. Şair Ülkü Tamer *Yaşamak Hatırlamaktır* anı kitabında yazdı: "Çok penaltı gördüm bugüne kadar, Lefter'in, Metin'in... Ama o gün Orhan Kemal'in attığı penaltı kadar güzelini görmedim desem, kimseye haksızlık etmiş olmam. Orhan Ağabey kaleciyi sağa yatırıp sol köşeye gönderdi topu." Haa, Orhan Kemal'in bir de tavla merakı vardı ki yazmasam olmazdı.

7 Şubat 1966. Fener Postanesi'nden polise gönderilen ihbar mektubunda; Cibali'de Mustafa Kutlu'nun lokantasında Orhan Kemal ile bazı şahısların komünizm propagandası yaptıkları öne sürüldü. Polis "araştırıp" rapor yazdı: "Lokantada bulunan üç sanığın ihtilalci sosyalizme, yani komünizme inandıkları anlaşılmakta olup, komünist yeraltı çalışmalarına ve tekniğine uygun olarak illegal üç kişilik bir hücre teşkilatı vücuda getirerek, lokantayı lokal mahiyetinde kullandıkları ve sahip oldukları komünist fikirleri buraya devam etmekte olan nispeten iktisadi ve mali durumları düşük kimselere aşıladıkları kanaati ve Türk Ceza Kanunu'nun 141-142 maddelerine aykırı davranışta bulundukları..."

Orhan Kemal'in evine sabah erken saatte baskın yapıldı. Didik didik aranan evden birtakım kitaplar, Orhan Kemal'in bazı notları ve müsveddeleri alındı. Orhan Kemal tutuklandı. Sultanahmet Cezaevi'ne atıldı. Gazetelerde şu manşet vardı: "Kızıl komünistler tutuklandı", "Köfteci Dükkanında İhtilal Hazırlığı", "Hücre teşkilatı kuran Orhan Kemal ile iki TİP'li tevkif edildi." Duruşmalar sonunda tutuklanma sebebinin tertip olduğu anlaşıldı. Türkiye İşçi Partisi'nin 1965'teki seçim başarısı gölgelenmek isteniyordu. Orhan Kemal otuz altı gün sonra 13 Nisan 1966'da serbest kaldı. Bu tertibi kutladılar! Ankara Sanat Tiyatrosu tarafından hazırlanan, müziğini Âşık Mahsuni, yönetmenliğini ise Asaf Çiyiltepe'nin yaptığı *72. Koğuş*'un, ilk galası gerçekleştirildi.

Orhan Kemal, *72. Koğuş*'un başarılı olması nedeniyle maddi durumunu düzeltti. 1967'de Basınköy Gazeteciler Sitesi'nden iki odalı bir ev aldı. Fikret Otyam'a yazdığı bir mektupta "Kira derdi düşünmeden yaşamak ne büyük bir keyif" diyecekti.[4]

4 Fikret Otyam'a 1964'te yazdığı bir diğer mektupta, Türkiye'ye gelen tanınmış ABD'li Ermeni yazar William Saroyan'ın davetine parasızlık nedeniyle gidemediğini yazar. Aynı mektupta Yaşar Kemal'in Amerikalı yazar ile boy boy fotoğraf çektirmesini iğneler. Kemaller birbirini sevmezdi. Fikret Otyam'a yazdığı mektupta, "(...) topyekûn bir savaşa atılmayan aydının, aydınların suratına sıçayım. İt oğlu itler. Laf ebeliğinden, şekil varyasyonlarından, ucuz ün peşinde koşmaktan öte bir bok yedikleri yok. Yaşar da Kemal Tahir de yaşadıkları devirden, günlerden kaçıyorlar. Bunu anlamayan, anlamak istemeyen eleştirmenlerin de suratına sıçayım." (19.04.1959 tarihli mektubu)
Hayatın şakası, Orhan Kemal'in, Basınköy'de Halit Çapın'dan aldığı ev kimi zaman sevdiği çoklukla kızdığı Yaşar Kemal'in evine 50 metre uzaklıktaydı! İki yakın ardakaş Kemallerin arası zamanla açıldı...

Mutluluğu uzun sürmedi. 2 Haziran 1970, beyin kanaması nedeniyle vefat etti. Şöyle demişti: "Eşe dosta selam. İnandığım doğruların adamı oldum. Böyle yaşadım; karınca kararınca bu doğruların savaşını sanatımla yapmaya çalıştım. Kursağıma hakkım olmayan bir tek kuruş dahi girmemiştir..."

Cenazesinde, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Çetin Altan gibi yazarlar vardı, dargınlıklar unutulmuştu.

Orhan Kemal günümüzde yaşasaydı, kendini iyi pazarlayamayacağı için iyi yazar olarak tanınmayacaktı, kim bilir...

Arkasında pırlanta gibi evlatlar bıraktı, Işık Öğütçü ile sık olmasa da konuşuyoruz, Cihangir'deki Orhan Kemal Müzesi etkinliklerini sürekli haber yapıyoruz. Işık, sekiz kitap yazdı. "Orhan Kemal sözcükleriyle işçi sınıfının sesini duyururken, aynı zamanda evimizde biz çocuklarına da sevgiyi, sabrı, insanlığı öğretti... Babamın kalemi sadece kâğıtta değil, insanın ruhunda da iz bırakırdı..."

Orhan Kemal'in evlatları bu kadar sınırlı olabilir mi: Hepimiz o büyük umudu taşıyan kızları-oğullarıyız; "vazgeçilmez cihan parçası" olan...

ALEV ALATLI

Kaç yıldır tanışıyoruz? Zamana vurursanız "yeni", oysa bana hep eski gelir, sohbetlerin derinliği yüzünden mi? Bu dünyayı terk edince "öğretmenim" dediğim Alev Alatlı için şu satırları yazdım:

"Dedi"... "Söyledi"... Bu eylemler dışında "yazdı" üzerine değerlendirmemiz yok.

Düşünsel "çöldeyiz", bir damla suya muhtacız ve "vaha" beğenmiyoruz! Maalesef hiçbir şeyin önünü arkasını "görme" çabasını göstermeyen, kusuru hep "ötekinde" arayan cehalet var karşımızda. Sıradanlık, vasıfsızlık, vasatlık Alev Alatlı'yı yazdıkları üzerinden değerlendirmiyor, ki okumuyor! Oysa, "doğurmak" ne zorlu süreçtir, can acıtır... Kendisi ve ülkesi adına gerçeği arayan Alatlı, yazmadan önce çok "topladı":

ODTÜ'de ekonomi-iktisat okudu... Dünyanın önemli işletme fakültesine sahip Vanderbilt Üniversitesi'nde kalkınma iktisadı ve ekonometri üzerine master yaptı. Ivy League içindeki Dartmouth College'de felsefe ve teoloji alanında doktora çalıştı. ABD'de öğretim üyeliği yaptı. İlahiyat ve medeniyet üzerine yoğunlaştı. Solcu 68 Kuşağı eylemlerine katıldı.

Türkiye'ye döndü, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi ve Devlet Planlama Teşkilatı'nda görev yaptı. Kahire'de din çalışmalarını sürdürdü. ABD'de de bu kez California Üniversitesi'nde psikodilbilim-dilin psikoloji alanında araştırmalar yaptı. Berkeley Üniversitesi projesinde yer aldı.

Cumhuriyet gazetesinde çalıştı. Solcu aydınların kurduğu Türk yazarlar kooperatifi/YAZKO'da başkan yardımcılığı görevinde bulundu.

Aristo, Adam Smith ve Karl Marks için "kitap kurdu" denir, Alatlı da öyleydi. Ve bu bilgisini ülkesine vermeyi görev bildi. "Yalvaç" idi; insanları yola getirmek için Tanrı tarafından görevlendirilmiş fani kişi...

Fikri, vicdanı hür Alev Alatlı, yaşadığımız "kuraklık" döneminin verimli üretken aydını oldu. Tam bir entelektüeldi, hiçbir kalıba sığmayan. Zamanın ruhuna yenilmedi, hep eleştirdi. Cesurdu. Keskindi. Dili özgündü. Nevi şahsına münhasırdı...

Yazdıklarında önceliği, büyük yalanlarla yabancılaştırılan sol ve sağın ülkeden kopukluğuna verdi. Batılılaşma ezberini yıkmak istedi, sahici yerliliği savundu. Ülkenin kronikleşmiş toplumsal sorunlarına, fildişi kuleden bakarak değil, içeriden samimi tahlil çabasıyla müdahale etmeye çalıştı.

Or'da Kimse Var mı? serinin ilkini 1992'de yayımladı: *Viva La Muerte!* İspanyol faşistlerin iç savaşta ölümü yücelten sözünden yola çıkarak, "emanet kafa" sol popülizmin göstermelik nekrofili (ölü seviciliği) methiyelerini eleştirdi (ki bu, 1986'da yazdığı *Aydın Despotizmi* çalışmasını edebiyata dönüştürmesiydi). Serinin ikinci kitabı *'Nuke' Türkiye*'de Soğuk Savaş sonrası ABD emperyalizmini ve NATO bağımlılığını hiciv ile eleştirdi. Alatlı, 1993'te serinin üçüncü kitabını yazdı: *Valla Kurda Yedirdin Beni*. Sol ile siyasal Kürtçülük ilişkisini ele aldı. Solcu lümpen Kürtçülük üzerinden "arada kalmışlığı" anlattı. "Bizi terör değil paçozluk dağıtacak." Serinin dördüncü kitabı *O.K. Musti, Türkiye Tamamdır*. Ülkücü hareketin nereden nereye dönüştüğünü yazdı. Serinin son romanını yıllar sonra 2013'te kaleme aldı: *Beyaz Türkler Küstü*.

Kimine yöntemi sert gelebilir, çünkü "döverek" öğretmeye çalıştı! Kalemi anahtar Alatlı tükenmeyen enerjisiyle, sorunların kaynağı her "kapıyı" açmak istedi.

İki serilik *Schrödinger'in Kedisi* (*Kâbus* ve *Rüya*) romanlarında, "Yeni Dünya Düzeni tarikatına" yenik düşmüş Türkiye'yi anlattı...

Üç kitaptan oluşan *Gogol'un İzinde* (*Aydınlanma Değil Merhamet, Dünya Nöbeti, Eyy Uhnem! Eyy Uhnem!*) serisiyle, Rusya ve Türkiye'nin Batılılaşma gibi ortak sorunlarını ele aldı. Alatlı, Avrasyacı idi.

Dört ciltlik *Batı'ya Yön Veren Metinler* ve yedi ciltlik *Bize Yön Veren Metinler* serileri okullarda ders kitabı olarak okutulacak nitelikte...

Hangi eserini hatırlatayım. *Fesüphanallah*, *Hafazanallah* ve *Kadere Karşı Koy A.Ş.* kitaplarını yazdım yazılarımda, tanıttım. Hakaretlere maruz kaldım. Anlıyorum aslında: "Öğrenme alışkanlıklarımızı değiştirmek kolay olmayacaktır. Bireysel idrak bugünden yarına oluşmuyor. Sistemleştirilmiş malumatı kılçıklarından ayırmak sabır, 'gerçek'e ulaşmak cesaret ve zaman istiyor" tespitinde bulundu put kırıcı Alatlı.

"Bu toplumda 'biliyor olmak' mutlak surette bir haksızlığa maruz kalmak demektir. Çünkü bilgi borçlandırır, 'anlamak' zorunda bırakır. Cahil, acıma duygusu uyandırır. Yıkıcılığı bağışlanır. Bu, onların lüksüdür..."

Modern Türk düşünce dünyasında Doğu-Batı medeniyetlerini derinlemesine irdeleyerek ne Batı'nın kaba pozitivizmine ne de Doğu'nun mistik hurafesine kapıldı; her ikisine de karşı çıktı. İki medeniyetin güçlü yönlerini harmanladı, yeni uygarlık sentezine ulaştı. Bilim ve aklı savundu daima.

Alev Alatlı'nın parmağına değil, gösterdiğine bakınız! Kuşkusuz "kör" kalmak istemiyorsanız...

Alev Alatlı'ya "hocam" diye hitap ederdim. Bazı yazılarım için telefon açıp teşekkür ederdi. Her kitabını tanıtmaya çalışırdım. "Senin adına korkuyorum, hakaret, iftira yemenden çekiniyorum" derdi. Hepsi yapıldı, yılmadım. Yazdığım kitaplarından biri şuydu:

"Bak Güneş Taner olayına! Mehmet Barlas'ın parası, Güneş Taner'dendir mesela. Taner, Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı'yken hisse senetlerinin hangisi alınmalı, hangisi alınmamalı hikâyesinde üç tane tüyo verdi Mehmet'e, yetti. Bütün mesele, üç günde milyoner –dolar milyoneri– olacağın ortama yerleşmekte..."

Devam edeyim:

"Ben kendi adıma meselenin önem ve ehemmiyetine, 1980'li yılların ikinci yarısında, Nuray'ın gazetecilik kariyerini izlerken vardım. Aşkla, şevkle çalıştığı yıllardan bir yıl, 'Gazete Okuma Talimnamesi' dediği bir kavramla geldi. O yıllarda da millet

'Murphy Kanunları'nı, 'Peter'in Prensipleri'ni filan daha yeni yeni keşfediyor, tercüme filan ediliyor, bunlara öykünen bir espri diye düşündüydüm. Meğer hiç öyle değilmiş! Nuray'ın 'Talimnamesine' göre, basında çıkan herhangi bir haberin mutlak suretle kimin tarafından yazıldığının öğrenilmesi lazım, imzasız haber okunmayacak."

Devam edeyim alıntıya:

"Mehmet'in karısı Canan Barlas, bu işlerde uzman, üstelik ekonomi muhabirlerini iyi tanır, haberler bedava... Şimdi, mesela İbrahim Betil TÜSİAD Yönetim Kurulu'ndan mı atılıyor, komşuları derhal 'Atılmadı, kendisi istifa etti' diyerek devreye giriyorlar. 'Yaman Törüner yolsuzluk yaptı' diye bir haber mi çıkıyor veya Aydın Ayaydın hakkında bir kampanya mı başlatılıyor, Canan Barlas derhal adama bir başarı öyküsü düzenliyor Show TV'de. Bu arada da *Tan* (Asil Nadir), *Meydan* (Aydın Doğan) filan gibi marjinal gazetelerden başka Billurcuk (*Milliyet* ekran ekinden Billur Kalkavan) ayarlanıyor, o da mesela, 'Yaman'dan büyük adam yoktur' diye başlıyor. Ödülü de bir Meksika seyahati mesela. Dönüşte de Barlaslarda çay, başka patronlar ile tanışma... Özal'dan sonra 68 Kuşağı'nın eğitimlileri, ekonomiden anlamak için içten gayrete girdiler. *Cumhuriyet* ve *Milliyet* çevresinden, zaten ele gelen iki gazete de bunlardı, beş altı kişi gayriresmi grup kurdu. Ne yapıyorlar, işte iş adamlarıyla konuşuyorlar, akşam yemeğe çıkıyorlar, adamların 'yazma' dediklerini yazmıyorlar..."

Yazdıkları sadece piarcılık, promosyonculuk, halka ilişkiler ve lobicilik çalışması idi. Bu dönüşümün politik yönü vardı kuşkusuz. Alev Alatlı şöyle yazdı:

"(Turgut) Özal'la başladı bunlar. Özal, insanların ne kadar omurgasız olma kapasitesinde olduklarını keşfetti, burunlarından tuttu, istediği yere götürdü bunları. Başardı bence. Omurgasızlar harekete geçti. Bilumum ahlaksızlık aldı, yürüdü. Ahlaksız oldukça insanlar daha iyi yerlere geldi. En ahlaksızlar en yükselenler oldu... Çırağan Oteli'ndeki bir toplantıyı hatırladım. Ben de ne bileyim, Deniz Baykal, Mesut Yılmaz'la ekonomi tartışacak diye gittim. Canan Barlas'ı ortalıklarda ev sahipliği yapıyor gibi görünce, 'Ne alaka' diye sordum, toplantıyı Henkel'in himaye ettiğini söylediler. Canan'ın ağabeyi Can Paker'in şirketi... Şimdi anlıyorum bizim sosyal demokratlar niye o kadar gariban kaldılar!"

Medyada Alev Alatlı'nın yazdıklarını okumanız güç! Önünüze sürekli "çerez" atılır; yok sosyal medya figürleri, yok şöhretli futbol insanları falan filanı suni karakterler!

Yazdıklarından daima yararlandığım, dostum hocam Alev Alatlı külliyatından bir romandan bahsettim: *Kadere Karşı Koy A.Ş.* Size sunulanlar ile yetinmemek istiyorsanız –mahalle baskısına maruz kalıp– Alet Alatlı karşıtlığı korosuna katılmayınız, okuyunuz, kandırılmayınız: Başkalarının istediği değil, kendi istediğiniz Türkiye için mücadele ediniz.

İlgili kitabında 12 Eylül'den sonra lüks barların, lokantaların "devşirme" için önem kazanmasını yazdı. Gece hayatı, eğlence mekânları "dönek" yuvaları oldu; bu mekânlarda gözükmek sınıf atlamanın simgesi oldu! Elinizdeki kitabı yazarken, İstanbul'un "bar kraliçesi" Ece Aksoy'un ölüm haberine ne methiyeler yazıldı, sonuçta bu kadar iltifatın sebebi 12 Eylül döneminin yaratımınaydı aslında, neyse. Alev Alatlı'yı çok arıyorum...

Dakikalarca konuşurduk, telefonda Alev Alatlı ile. Her seferinde aynı dilekle kapatırdık:

"Kapadokya'ya geliyorsun...

Teşekkür ederim hocam, mutlaka."

Zaman öyle hızlı akıyor ki, hiç gidemedim.

Günümüzde Alev Alatlıların sayısı o kadar az ki, fikir rehberleri yok gibi... Ülkemize büyük bir iz bıraktı.

Anlattığı bir anekdotla bitireyim:

Türk ressamlara, –dönemi çoktan bitmişti– empresyonizmi öğreten ressam Çallı, Moskova'dan yakası kürklü bir palto ile döner. Recep Peker'de de aynısı vardır, "Aç bakalım içini" der. Çallı paltosunun içini gösterir. Peker, "Seninkinde de kürk yokmuş, boşmuş aynı benimkisi gibi" deyince Çallı yanıtı yapıştırır: "Üstadım bunun içinde Çallı İbrahim var!"

Alev Alatlı'yı çok arıyorum, çok renkli düşün insanıydı...

NİLGÜN MARMARA

Bizim kuşağın gözü kara şairleri Küçük İskender'den, Ankara Kardelen Kafe'de dostluk yaptığım (ki kavga etmişliğimiz bile vardır) Ahmet Erhan'a ve Sivas kıyımında kaybettiğimiz Uğur Kaynar'a, Behçet Aysan'a tanıdığım, arkadaşlık yaptığım şairleri değil de neden Nilgün Marmara'yı yazdım?

Ne zorlu günlerden geçtik. Ergenekon-Balyoz kumpasları sürerken her gün tuhaf iddialar okuyor, duyuyorduk. Bunlardan biri sebep oldu Nilgün Marmara'yı yazmama! 12 Eylül darbesiyle başlayan edebiyatta gerçeklikten kaçış nerelere savruldu, görün istedim.

Kumpas döneminde kültür-sanat çevrelerinin gündemine birden şair Nilgün Marmara'nın ölümü sokuldu. Şair Lale Müldür arkadaşının öldürüldüğünü iddia etti. Dönem siyasetine uygun olarak kayınpeder General'e dikkat çekti! Yani, bu ölümde "Ergenekon-Balyoz parmağı" vardı! Peki, işin aslı neydi?

Şair Ece Ayhan hasta yatağında 1999'da yazdığı ve henüz yayımlanmamış güncesinde, bir dönem aşk yaşadığı Nilgün Marmara için şunu yazdı: "Muzip kadın Nilgün Marmara. Tezer (Özlü) ile birlikte bana muziplikler yapmaya bayılırdı. İkisi de aynı anda göğüslerini gösterirlerdi. Güzeldi..."

Nilgün Marmara 13 Ekim 1987 tarihinde, altıncı kattaki evinin, yatak odası penceresinden atlayarak intihar etti. Yirmi dokuz yaşındaydı. Manik depresif, sık sık intihara teşebbüs eden yakın arkadaşı Tezer Özlü gibi... Tıpkı, otuz bir yaşında intihar eden manik depresif şair Sylvia Plath gibi...

Nilgün Marmara'nın yaşam öyküsünü ve intiharını anlayabilmek için Sylvia Plath'ın yaşamını bilmek gerek. Tarih: 11 Şubat 1963. Sylvia Plath, otobiyografik *Sırça Fanus* (*The Bell Jar*) romanını bitirdikten bir ay sonra intihar etti. Annesi kızının kitabını ABD'de yasaklattırmak için çok çaba harcadı, başarılı olamadı.

Plath, Amerikalı anne ve Alman babanın kızı. Profesör babasını sekiz yaşında 1940'ta kaybetti. Bu ölümle sonsuz depresyon sürecine girdi. Kendini yalnız bıraktığı için babasından nefret etti.

Asosyal... İntihara meyilliydi, başarısızlık karşısında hep intihara teşebbüs etti. Akıl hastanesinde yattı. Sıkıntılarını yazıyla, şiirle gidermeye çalıştı.

Fullbright bursuyla gittiği Cambridge Üniversitesi hayatını biraz olsun değiştirdi. Şiirlerine âşık olduğu İngilizlerin önemli şairlerinden Ted Hughes ile tanışıp evlendi. Londra'ya taşındı. İki çocukları oldu. Çocuklar Sylvia Plath'ın ruhsal sorunlarını gideremedi.

Kocasını sürekli yazan, deyim yerindeyse, "dizeler fabrikatörü" ve kendisini yazamayan-başarısız şair olarak görmesi hastalığını tetikledi. Baba nefreti yerini koca kıskançlığına bıraktı. Son olarak eşinin şair Assia Wevill ile ilişkisini öğrenince yıkıldı. Çocuklarını alıp eşinden ayrıldı. Londra'da hayatına intiharla son vermiş şair William Butfer Yeats'in evini kiraladı. Sylvia Plath, intihara tanık olan bu evin "işaret" olduğuna inanmaya başladı.

Bir gece... Uyuyan çocuklarını seyretti. Baş uçlarına kurabiyelerle dolu bir tabak ve süt koydu. Odalarının kapısını kapattı. İçeriye zehirli hava girmemesi için kapının kenarlarını bantladı. Mutfağa gitti, havagazı fırınının içine kafasını soktu... Tarih 11 Şubat 1963'ü gösteriyordu.[1]

Nilgün Marmara'nın Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki tezi, *Sylvia Plath'ın Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi*'ydi. Sylvia Plath'ın yalnızlığa ve hayata bakışı Nilgün Marmara'yı derinden etkiledi: "Ben babamın yuvarladığı çığın altında kaldım..."

1 Yıl, 1969. Ted Hughes ile evli şair Assia Wevill da tıpkı Sylvia Plath gibi mutfak gazını açarak intihar etti. Tek farkı, Ted Hughes'dan olan dört yaşındaki kızı Shura'yı da yanında ölüme götürmesiydi!

Balkan göçmeni ailenin çocuğu, İstanbul Modalı Nilgün Marmara.

Schubert ninnileriyle, büyük kütüphanesi olan evde büyüdü. Kadıköy Maarif Koleji'nin ele avuca sığmaz, özgür ve özgün kızı. Radikal solcu. 12 Eylül 1980 darbesi karanlığında Boğaziçi Üniversitesi'nde öğrenci. Üniversitenin "kırmızı salonu"ndaki dil, şiir, edebiyat tartışmaları bitmiş, artık gizli ev toplantıları dönemi başlamıştı. Bohem hayat yaşıyorlar. Şiir yazmaya başladı, dizelerini göstermedi kimseye.

İkinci Dünya Savaşı'nda Fransa'da Direniş Hareketi'nde görev alarak Provence bölgesinde "Yüzbaşı Alexander" takma adıyla mücadele veren şair René Char'ın çevirisini yaptı.

Endüstri mühendisi Kağan Önal ile 1982'de evlendi. Şairlerin yeni uğrak yeri Kızıltoprak'taki evleri oldu: Ece Ayhan, Cemal Süreya, Edip Cansever, Tomris Uyar, İlhan Berk, Cezmi Ersöz, Orhan Alkaya, Küçük İskender... Pazar günleri "but partisi" yaptılar. Fırında tavuk budu yapmalarından dolayı partilerine bu ismi verdiler. Nilgün Marmara bugünlerde caz gırtlağına sahip sesiyle şarkı söyledi. Cemal Süreya, Amerikalı yazar F. Scott Fitzgerald'ın "ele avuca sığmayan" karısı Zelda'ya benzetti onu. Adı "Çılgın Zelda" olarak kaldı.

Eşinin işi nedeniyle bir ara Libya'da yaşadı. Bu ülke onu boğdu. Türkiye'ye döndüler. Fakat psikolojisi giderek kötüleşti. Başvurduğu psikiyatrlar okuma-yazmaya ara vermesini istedi, bir de ilaçlarını aksatmamasını... Yalnızlığa ve içkiye gömüldü.

"Çok yalnızım, mutsuzum
Göründüğüm gibi değilim aslında
Karanlıklarda kaybolmuşum..."

Bir gün eşi Kağan eve geldiğinde masanın üstünde ecza dolabından alınmış ilaçları gördü, lavaboda da ilaçlar vardı. Yatak odasına girdiğinde hiç kullanmadıkları pencerenin arasına perdenin sıkışmış olduğunu fark etti. Açtı, aşağıya baktı... Yıl, 1987 idi.

Aradan yıllar geçti... Ve ortaya manik depresif kadın şair çıktı: Lale Müldür. "Nilgün Marmara'nın intihar ettiğini düşünmüyorum. Nilgün'ün camdan atıldığına inanıyorum. Kağan'ın

general olan babasından şüpheleniyorum. Nilgün'ü pencereden atmak üzere bir askerin tutulduğunu düşünüyorum. Savcı yeniden olayı açmak istemiş ancak annesi korktuğu için olayın üstü o şekilde kapanmış."

12 Eylül darbesinin yarattığı şair Lale Müldür, Türkiye'nin gündeminden ve her taşın altında "Ergenekon" arayan yakın arkadaş çevresinden çok etkilenmişe benziyor. Yazarlık yaptığı *Radikal* gazetesindeki arkadaşlarından farkı yoktu, Nilgün Marmara olayında "Ergenekon parmağı" arıyordu! Ah neler yaşadık... Bu tayfa örgüt üyelerinin "haberleşmek için kedi-köpek kullandığına" bile inandı!

Kağan Önal tepki gösterdi: "Bu yazıyla ilgili dava açma hakkımız var ve o ihtimali de düşündük. Ama ben Lale Müldür'ün akli ve cezai ehliyeti olmadığını, bu yazının da ciddiye alınacak yanı olmadığını düşünüyorum. Lale, Nilgün'ün son birkaç ayında onunla hiç görüşmemişti bile."

Nilgün Marmara, hayata kürdan kılıçla karşı durmaya çalışan şairdi, tıpkı Sylvia Plath gibi.

Onlar, "İntihar Kulübü"nün üyesi: Sâdık Hidayet, Yavuz Çetin, Soysal Ekinci, Hüseyin Alacatlı, Can İren ve şiir kitabı *Gizdüşüm*'ü yayınevine teslim ettikten sonra balkondan atlayan Kaan İnce...

"Mermer bir kayıkla geri döndük,
diğer yarısına acının..."

Tedavi gördüğü hastanenin beşinci katından atlayan İlhami Çiçek farklı değildi:

"...İntiharlar
her akşam ıslak-yapışkan
saçlarıyla girip odama
paniğimden pay toplarlar..."

Ölüm onları öldürmeden kendilerini öldürenler...

"Rol modelleri" Beşir Fuat idi, kim bilir... Osmanlı'nın ilklerinden: İlk denemecisi, gerçekçiliği ve doğalcılığı sistemli şekilde ele alan edebiyatçı. Kara çalmadan, küçük düşürmeden, özel

hayata girmeden; yalanın ve adam kayırmanın karşısına dikilen, nesnel düşünceye, bilgiye dayanan ilk eleştirmen. İlk biyografi yazarı. Materyalizme inanan ilk felsefeci. Tüm unvanları reddeden ateist: "Mutlak unvan vermek istiyorsanız, 'Bilim Dostu' deyiniz."

Fransızca, İngilizce, Almanca bilen entelektüel. Girit Ayaklanması'nı bastırmak için orduya gönüllü yazılan bir idealist. Ve yaşamı kadar ölümü de sıradışı, deneysel ölümün ilk mimarı.

Otuz beş yaşındaydı. 5 Şubat 1887'de bilek damarlarını kesip yaşadıklarını kaleme dökerek hayata veda etti. Enis Batur'un şiirinde yazdığı gibi, "Beşir Fuat, yanlış kardeşim benim."[2]

Vasiyeti vardı: "Cesedim, anatomi dersinde incelemeleri için Mekteb-i Tıbbiye öğrencilerine verilmelidir."

İran edebiyatının tanınmış yazarlarından psikolojik *Kör Baykuş* eserinin yazarı Sâdık Hidayet'in intiharı da Beşir Fuat'a benzer. İran monarşisine karşı çıkıp, dincilikle mücadele etti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İran'ın karanlığa gömülmesi karamsarlığını artırdı, kendini yalnız ve değersiz hissetti. Hayatına son vermeye karar verdi. Paris'te havagazı olan daire aradı ve 9 Nisan 1951 günü, her zamanki gibi tertemiz giyindi. Saçlarını taradı. Kokusunu sürdü. Salondaki masasına geçip yazdıklarını kontrol etti. Sonra... Son bir hikâye yazmaya başladı: Yavrusuna "Salgı salamayasın" bedduası eden anne örümcekle ile, ağ yapamayıp ölen yavru örümceğin hikâyesini. Masadan kalktı, evin her tarafını kapattı. Havagazı musluklarını açtı... Tıpkı yarattığı karamsar karakterler gibi...

İntihar edenin ardından binlerce soru çıkar ortaya. Oysa hiç kimse intihar etmek için iyi bir nedenden yoksun değildir. Beni en çok etkileyen Stefan Zweig'ın intiharı.

Sürgündeki Brezilya Petropolis kentinde, Hitler'in Süveyş Kanalı'na saldırdığı haberini gazeteden okuyunca evine döndü.

2 Edebiyat çevresi intihar etmesine dinsizliğinin sebep olduğunu düşündü! Örneğin Ahmet Mithat, Beşir Fuat'ı Müslümanlar için kullanılan "merhum" sözcüğüyle değil "müteveffa" diyerek andı. Aslında Beşir Fuat'a düşmanlık etmelerinin nedeni, tercümeci Tanzimat aydınına savaş açmasıydı. Bunun rahatsızlığı duyanlar, hayatta iken seslerini bile çıkaramadı, ölümü ardından onu yok etme çabasına girdi.

Hitler'in artık dünyayı ele geçireceği karamsarlığına kapıldı. Zaten birkaç gün önce bitirdiği *Satranç* adlı kitabında da Avrupa kültürünün faşizm altında nasıl yok olduğunu yazdı. 23 Şubat 1942'de günü eve gidenler karısı Lotte ile Stefan Zweig'ı ölü buldu. Uyku hapı alarak intihar etmişlerdi. Zweig 60, Lotte ise 33 yaşındaydı...

Masanın üzerinde yazdıkları son mektupta "Artık güneşin doğmasını bekleyecek gücüm kalmadı. Ama siz yeni doğacak güneşi mutlaka bekleyiniz" yazılıydı. Yaşamı kadar ölümüyle de bir misyon üstlenmişti.

Karı-koca intihar edenler sadece Zweig'ler değildi. Edebiyatçı-filozof André Gorz, amansız bir hastalığa yakalanan eşi Dorine'yi yalnız bırakmamak için onunla ölüme gitti. 24 Eylül 2007 günü kapılarında bir not asılıydı: Jandarmaya haber verin!

Bize dönersek...

Naima ve Macide'nin intiharını bilir misiniz?

Radikal dincilerin öldürdüğü Turan Dursun'u tanırdım. Ankara'ya geldiğinde *2000'e Doğru* dergisi bürosuna uğrardı, sohbet ederdik. Oğlu Eren, ODTÜ'de okuyordu, arkadaş olmuştuk. Sonraki yıllar büyük oğlu Abit ile tanıştım. Söyleşi yaptık babasının hayatına dair. O anlattı, ben yazdım. Sonra *Babam Turan Dursun* adıyla bir kitap çıkardı. İlk baskılarda "Söyleşiyi yapan Soner Yalçın" yazardı kitap kapağında!

Yıllar sonra bir ölüm haberiyle sarsıldım. Anneleri Naima Dursun intihar etmişti...

Turan Dursun imamdı, ateist oldu. Dinle ilgili makaleler, kitaplar yazdı. 4 Eylül 1990'da İstanbul'da öldürüldü. Sonra herkes bu cinayeti unuttu; bir kişi hariç... Turan Dursun'un eşi Naima Dursun. Bir böceğe bile kıyamayan kocasının neden öldürüldüğünü kendine anlatamadı.

Kadın intiharları beni nedense hep çok şaşırttı. Kadınlar benim için güçlü, mücadelecidir. Ama bazen gitmek istiyorlar demek ki... Macide Hanım'ı yazmalıyım: Eşi ise Esat Adil Müstecaplıoğlu. Din bilgini Adil Efendi'nin oğlu. Ağabeyi Haydar Adil, Birinci Meclis'te (Karesi) milletvekili olarak görev yaptı.

Esat Adil, 15 yaşında Kuvayı Milliye'ye katıldı. Kurtuluş'tan sonra öğrenimini tamamlamak için İstanbul'a gitti. *Zafer-i*

Milli'de, *Türk Dili*'nde yazıları, şiirleri yayımlandı. Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Hukuk doktorası için Belçika'ya gitti. Sosyalizmle tanıştı.

Yıl, 1932. Balıkesir'e döndü. Adliyede çalışmaya başladı. Halkevi'nin kuruluşunda yer aldı, başkanı oldu. Dergi çıkardı, günlük gazete yayımladı. *Bolşeviklik, Faşistlik ve Demokrasi* isimli kitabı çevirdi; *Bugünün İçtimai Mezhepleri – Liberalizm Sosyalizm Katolisizm İçtimai İlerleme* isimli kitabı yazdı.

Edremitli bir eşraf ailesinin kızı öğretmen Macide Hanım'la evlendi. Yıl, 1938. Ankara'ya taşındılar. Sonra Cezaevleri Müfettişliği yaptı. İmralı Cezaevi'nin, Edirne Islahevi'nin kuruluşunu gerçekleştirdi.

Sertellerin *Tan* gazetesinde "Adiloğlu" takma adıyla makaleler yazdı. Kimliği ortaya çıkınca, görevinden atılacağını anlayıp istifa etti. Avukatlık yapmaya başladı. *Gün* dergisini çıkardı. Sertellerin Celal Bayar-Adnan Menderes ile birlikte çıkarmayı planladıkları *Görüşler* dergisinde yer aldı. 4 Aralık 1945'teki *Tan* gazetesi ve matbaasının yağmalanması olayında canını zor kurtardı.

14 Mayıs 1946'da Türkiye Sosyalist Partisi'ni kurdu. *Gerçek* gazetesini çıkardı, Sabahattin Ali, Aziz Nesin yakın yol arkadaşlarıydı. 16 Aralık 1946'da partisi kapatıldı. Sansaryan Han'da, Birinci Şube'den Parmaksız Hamdi'nin işkencelerinden canını zor kurtardı. Beş ayı emniyette olmak üzere on üç ay tutuklu kaldı. Yılmadı. Sabahattin Ali'nin öldürülmesi davasını üstlendi.

Gerçek dergisini yeniden çıkardı. 28 Ağustos 1950'de Türkiye Sosyalist Partisi'ni yeniden kurdu. Partisi yine kapatıldı; Asım Bezirci, Attilâ İlhan gibi arkadaşlarıyla yine cezaevine atıldı. Suçları Kore'ye asker gönderilmesini protesto etmekti!

Çocukluk ve okul arkadaşları DP'nin bakanları olmuşlardı. Hiçbirine minnet etmedi. Hapisten çıktı, cezaevine düşen solcuların avukatlığını yaptı. Ve 22 Eylül 1958'de öldü. Daha 54 yaşındaydı...

Esat Adil'i yazmamın nedeni, Cumhuriyet'in ilk öğretmenlerinden Macide Hanım'ı gözaltıların, cezaevleriyle dolu hayatını ne derece etkilediğini görmeniz! Sadece kişilere değil, ailelere de nice acılar çektirdiler...

Psikolojik travmalardan kurtulamadı Macide Hanım, Bakırköy'de yattı. Oğlu Adil Müstecaplıoğlu, annesini şöyle anlattı:

"Babamın politik mücadelesinin yarattığı sıkıntılar, normal aile yaşamının olmaması annemde psikolojik rahatsızlıklar doğurmaya başlıyor..."

Macide Hanım'ın sonunu kimler hazırladı sizce?

Solun insanlık tarihi daha yazılmadı. Çekilen acılar hiçbir bilançoya sığmaz...

AYTEN AYGEN

Bazen şaşırıyorum, tarihimizdeki insan hikâyelerimiz neden film-dizi olmaz? Örnek yazmalıyım:

Yıl, 1895. Yer, Makedonya Köprülü, Osmanlı şehri...

Vardar Nehri'ne bakan üç katlı bir konakta dünyaya geldi Müveddet. Konak kalabalıktı, ailede neredeyse herkes askerdi.

Yıl, 1911. On altı yaşındaki Müveddet'e görücü geldi. Damat adayı yeni subay çıkmış Çanakkaleli Mülazım Mehmet Saim. Bu evliliğe razı olmayan tek kişi var: Harp Akademisi'nden mezun halaoğlu Kâzım Fikri! Sebebi belli: Askeri okuldan eve geldiğinde çocuk bıraktığı Müveddet'in koyu yeşil gözlerine âşık oldu. Kendisine "ağabey" diyen Müveddet'e "Seni seviyorum" diyemedi hiç. Müveddet ile Mehmet Saim'in düğünü Köprülü'deki konakta yapıldı. Kâzım düğüne gelmedi...

Müveddet eşinin görev yaptığı Serez'e gelin gitti, ilk bebek "Enver" doğdu. Tayinleri sonra Selanik'e, Şam'a çıktı. Müveddet ikinci bebeğe hamileydi. Birinci Dünya Savaşı eşi Mehmet Saim bir cephede, halasının oğlu Kâzım bir cephedeydi. Müveddet, kızı Neriman'ı o zor koşullarda doğurdu.

Sevinçleri yarım kaldı, Mehmet Saim esir düştü, Korfu Adası'na götürüldü. Yüzbaşı Mehmet Saim iki yıl Korfu'da esir yaşadı. Kurtulunca hemen İzmir'e Müveddet ve iki yavrusunun yanına koştu.

O savaş yıllarında Müveddet eşi Mehmet Saim'le çok az baş başa kalabildi. Eşini son gördüğü 1919 yılı oldu.

Kurtuluş Savaşı başladı, Havza'da bir araya geldiler. Sonra...

Mustafa Kemal'in "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır" dediği Sakarya Savaşı, Türkiye'nin ve Müveddet'in yazgısını değiştirdi. Mehmet Saim şehit düştü.

Müveddet, annesi ve iki çocuğuyla Kırşehir'de görev yapan ağabeyine sığındı. Şehit maaşı almak için Ankara Hükümeti'ne başvurdu. Ancak bir türlü yanıt alamadı. Ankara Hükümeti Savunma Bakanı, halasının oğlu Kâzım Bey'e mektup yazdı. Kâzım Bey, kırk yaşındaydı ve hâlâ bekardı. Tek aşkı Müveddet'i unutamamıştı...

İki kuzen, Müveddet ile Kâzım Bey mektuplaşmaya başladı. Kâzım Bey, onları Ankara'ya çağırdı. Müveddet tereddüt etti. Bir gün Kırşehir'deki evlerinin kapısı çalındı. Kâzım Paşa'nın emir subayı, onları Ankara'ya götürmeye geldi. Ağabeyi Hasan Bey'in de ısrarıyla Müveddet, annesi Sakine ve iki çocuğu Ankara'ya gitti. On yıldır cepheden cepheye koşan, Ankara Hükümeti'nin kudretli Bakanı Kâzım Paşa, Müveddet'i karşısında görünce ne yapacağını şaşırdı, eli ayağı birbirine dolandı.

Müveddet, Kâzım Paşa sayesinde Ankara'da yeni hayat kurdu. Enver okula gitmeye başladı. Kâzım Paşa sık sık ziyaretlerine geldi, tüm ihtiyaçlarını gidermeye çalıştı. Müveddet'i hâlâ seviyordu. Sonunda en yakın arkadaşı ve komutanı Mustafa Kemal'e açılmaya karar verdi. Mustafa Kemal gülümseyerek dinledi. "Hemen evlenmen gerekiyor. Akraban bile olsa dul bir kadının evine sık sık gitmen dedikodulara neden olur." Gazi Paşa, Savunma Bakanı'nın iki çocuklu dul kadınla evlenmesine karşı çıkmıyordu. Bu moralle Müveddet'e evlenme teklif etti. Müveddet heyecanlandı, yüzü kızardı. Nasıl olacaktı, o iki çocuklu dul bir kadındı. Kâzım Paşa ise koskoca bakandı. "Hayır" dedi. Kâzım Paşa üsteledi. Müveddet, "Halam ne der?" dedi. Yıldız Hanım oğlunun bu fikrini duyunca "Ama Müveddet dul bir kadın, hem de iki çocuklu. Onu severim ama senin için başka birini düşünmüştüm" dedi. Kâzım Paşa ısrar edince annesi de razı oldu. Müveddet Hanım ile Kâzım Paşa 1923'te evlendi.

Nikâhta Kâzım Paşa'nın şahidi Ahmet (Ağaoğlu), Müveddet'in şahidi Paşa'nın yaveri Nusret (Evcen) oldu. Bu evlilikten (adını Atatürk'ün koyduğu) Teoman ve Güner doğdu.

Kâzım Özalp, 1924-35 yılları arasında TBMM Başkanlığı görevinde bulundu. Kâzım Paşa Büyük Millet Meclisi Reisi iken Latife

Hanım, Mustafa Kemal Paşa'dan ayrıldı. Cumhurbaşkanı'nın eşi yoktu. Böyle olunca Kâzım Paşa'nın on senelik başkanlığı döneminde Müveddet Hanım, Latife Hanım'ın yerini aldı, protokol icabı resmi yemeklerde daima Cumhurbaşkanı'nın sağında yer aldı. Türkiye'yi ziyarete gelen yabancı devlet başkanlarının eşlerini Müveddet Hanım ağırladı.

Müveddet Hanım Türkiye Cumhuriyeti'nin gölgede kalmış first lady'si oldu...

Yıl, 1999.

Sabah gazetesinde çalışıyorum. Yazı işleri müdürüyüm, haber merkezi bana bağlı. İçlerinde tek gözü –korsanlar gibi– bağlı biri oturuyor. Tanımıyorum.

Sordum, adı Emre Aygen, Romanya'daki 1989 iç savaşı/ayaklanmayı *Sabah* gazetesi adına takip ederken gözünden vurulmuş...

Kısa sürede bir şeyin farkına vardım, yazı işlerinde ve haber merkezinde öyle hava yaratılmıştı ki, Emre Aygen'in habere gitmesi pek istenmiyor gibi. Kimse ona görev vermemiş, önerdiği haberler umursanmamış!

Emre Aygen ile bunu yıktık, özel haberler yaptık. Arkadaş olduk. Ancak benim *Sabah*'taki mesaim yedi ay sürdü, kovuldum. Emre Aygen ise haber merkezinde sadece oturan muhabir rolüne geri döndürüldü. Bir zaman sonra işine son verildi...

Aradan yıllar geçti. Ankara'ya dönen Emre, Prof. Sina Akşin-Tülin Akşin çiftinin kızıyla evlendi. Biz sık olmasa da telefonda görüşüyoruz.

Yıl, 2003.

Yazar Ayten Aygen'i ailesini yazdığı *Rumeli Benimdi* adlı kitabıyla tanıdım. Müveddet'in yaşam hikâyesini *Devrimin Üç Kadını* kitabına dayanarak yazdım.

Araştırmakta olduğum bir çalışma için kendisine ulaşmak istedim. Ankara'da oturuyordu, telefon ettim. Çok şaşırdım, telefon ahizesinin karşısında seksen yaşında, heyecanlı, dupduru beyinli bir Cumhuriyet kadını vardı. O gün arkadaş olduk.

Telefon sohbetlerimiz sırasında Emre Aygen'in annesi olduğunu öğrendim. Şaşırdım, mutlu oldum.

Ayten Aygen ile yaptığımız telefon sohbetlerini hep defterlerime not ettim. Mesela: Yıl, 2006. Yine ailesinin bir bölümünü anlattığı *Nart'ın Prensleri*'ni yazdı. İlk romanında Balkanlar'dan gelen muhacir, ikinci kitabında ise Kafkaslar'dan gelen Çerkez akrabalarının acı hikâyelerini kaleme aldı. Bilmezdim, rahmetli Metin Toker'in bir Çerkez Prensi olduğunu...

Ayten Aygen tam bir Cumhuriyet çocuğuydu. Babası Rıfat Vardar valilik yaptı; üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci dönem milletvekili olarak mecliste bulundu. Ayten Hanım, o eski dönemin ünlü simalarını, eşlerini ve çocuklarını yakından tanıyordu. Bu nedenle bazen dedikodu da yapmıyor değildik! Çoğu zaman araştırmalarımızda birbirimize yardım ettik.

Mesela, Nâzım Hikmet'in Kore'de esir düşen Mehmetçikleri ziyaret etmesini *Hürriyet* gazetesinde yazdım. Yazının kaynağı Ayten Aygen'di. Konuyla ilgili çalışmalar yapan bazı isimlere de onun sayesinde ulaştım.[1] Neler konuşmadık ki:

Mesela, Adnan Menderes-Ayhan Aydan, Fatin Rüştü Zorlu, Vesamet Kutlu ilişkilerinin dedikodusunu çok yaptık!

Mesela, "Dolaksızoğlu Süleyman Sami Gündoğdu"yu çekiştirirdik, Süleyman Demirel'i yani! Kardeş torunu, Ispartalı Rengül Nazmiye Şener ile evlilikleri üzerine ne sohbetler ettik.

Ayten Hanım, İnönü ailesine çok yakındı. Çocukluğu İnönülerin kızı Özden Toker ile geçmişti Pembe Köşk'te. İsmet Paşa hakkında bilmediklerimi öğrendim: Sevdiği opera *Aida* idi. Mevhibe Hanım'a düğün hediyesi olarak piyano aldı. Çello öğrenmek istedi 50 yaşından sonra, viyolonsel sanatçısı Edip Tezer'den ders aldı. Klasik konserleri kaçırmadı. Goethe ve Gogol okumayı çok sevdi. Oruç tuttu. Her Malatya'ya gittiğinde babasının mezarını ziyaret etti. Fransızca biliyor, İngilizce dersi alıyor, tam istediği düzeye gelmediğinden yakınıyordu. Felsefe terimlerini öğrenmeye çalıştı. Votka içmeyi sevdi. Tenis oynadı. Atlara özel meraklı. Kilo almamak için hep rejim yapıyor ve saire. Neleri not almışım, okuyunca şaşırdım!

---

1 Ayten Aygen, Balkanlar konusuna çok çalıştı. Nâzım Hikmet'in Polonyalı büyükdedesi Ömer Lütfi (Latas) Paşa, Ortodoks Sırp'tı. Müslüman olunca Osmanlı ordusunda Rumeli Müşirliği'ne kadar yükseldi. Nobel ödüllü yazar İvo Andriç, reformcu "Ömer Paşa"nın Saraybosna günlerini romanlaştırdı. Ayten Aygen de Emir Kusturica ile Nâzım Hikmet'in akrabası olup olmadığını araştırıyordu.

Neşeyle bitireyim:

Orhan Veli-Nahit Hanım ilişkisinin ayrıntılarını Ayten Hanım'dan öğrendim. İkiliyi tanıştıran Orhan Veli'nin kız kardeşi Füruzan Yolyapan idi. Neler anlatmadı; Orhan Veli parasız kalınca elbiselerini eskiciye satarmış. Bir gün gitmiş eskiciye, yine pantolonunu satmış. Eskici "Bey, bundan sonrakini geniş paça yaptırma, satılmıyor" demiş! Not almamışım, Orhan Veli kiracılarıydı sanki Aygenlerin.

Bir anekdot daha anlatayım: Orhan Veli'nin kardeşi gazeteci Adnan Veli röportajlarıyla tanınıyordu. İzmir'den Gönül Yazar'ı bulup İstanbul'a getirdi. Ancak Demokrat Parti milletvekili "Deli Şevket" denen 64 yaşındaki zengin Şevket Mocan, 18 yaşındaki Gönül Yazar'a âşık oldu. Arada büyük yaş farkı vardı, kim umursar. Gönül Yazar ile sahibi olduğu Tokatlıyan Otel'de yaşamaya başladı. Gönül Yazar orkestrasının şefi Celal İnce'ye âşık olunca, Şevket Mocan elinde silahla Celal İnce'yi aramaya başladı. Celal İnce ABD'ye kaçtı.

Şevket Mocan, Nâzım Hikmet'in teyzesi Sara'ya âşık olmuş, evlenmiş, boşanınca tüm solculara düşmanlık yapmış politikacıydı. Komünistlerin idam edilmesini istedi. Nâzım Hikmet'in vatandaşlıktan çıkarılması için özel çaba gösterdi. Altmış altı yaşında öldü, Gönül Yazar özgürlüğüne kavuştu. Gönül Yazar'ın kitabı niçin yazılmaz?

Çevremde Ayten Aygen gibi çalışkan az yazar / insan gördüm. Düşünebiliyor musunuz, 80 yaşındaydı Uğur Mumcu Vakfı'nda felsefe kurslarına gidip, sertifika aldı. Hiç durmadı.

Ayten Aygen ile 2010 yılında son telefon görüşmemizde "Evlatçığım artık şu yüzünüzü bir göreyim" dedi. Söz verdim, Ankara'da buluşacaktık. Olmadı, araya benim mahpusluk girdi. Sonra, bir aydın Cumhuriyet kadınını kaybettik.

Yılmadı, usanmadı, yorulmadı. Daima gençti. Hep gök yüzlüydü...

NAZİF EKZEN

12 Eylül 1980 askeri darbesi üniversitelerdeki kamucu solcu akademisyenleri biçti. Dr. Nazif Ekzen'in okulu Mülkiye iktisat bölümünü tasfiye ettiler. Türkiye, parasalcı neoliberalist sisteme böyle böyle sokuldu...

Neoliberalizm müfredatıyla yetişen kuşaklar –Nazif Ekzen gibi iktisatçıları tanımadan– bugün sosyal medyada pek bilmiş popülist iktisat paylaşımları yapıyor! Nazif Bey, zekâsını kurnazlığa feda etmeyen bir ekonomistti. Kendimi, Yalçın Küçük'ten Nazif Ekzen'e uzanan kamucu iktisatçılar ekolünün öğrencisi sayarım. Bitmez-tükenmez bir öğrenme açlığı barındıran, kırk yıllık öğrencilik...

Aydınlık gazetesi 1 Mayıs 1993 tarihinde günlük olarak çıkacaktı. Köşe yazarı olmamı istediklerinde şaşırdım: Yirmi yedi yaşındaydım ve "öğretmen" olmaya hazır görmüyordum kendimi! Başyazarı Aziz Nesin olan ve Metin Altıok, Feroz Ahmad, Ahmet İnam, Fethi Naci, Fikret Otyam, Korkut Boratav, İzzettin Önder gibi öğretmenlerimin yazdığı gazetede ben nasıl köşe yazarı olabilirdim? Zorlamayla başladım köşe yazarlığına, Ankara siyasi kulisleri yazacaktım...

Okur olmak da aslında öğrenci olmaktır sevgili okur. Öğrenemeyen öğrenci yoktur, öğretemeyen öğretmen vardır...

Dr. Nazif Ekzen iyi öğretmendi. Ne yazık ki az yazdı. ODTÜ Yayınları tarafından 2009'da çıkarılan tek kitabı var: *Türkiye Kısa İktisat Tarihi 1946'dan 2008'e*. Alt başlığı şuydu kitabın: *İliştirilmiş Ekonomi IMF-Dünya Bankası Düzeninde 62 Yıl*. Ne yazık ki ölüm kitabın devamını getirmeyi engelledi.

Yalçın Küçük aracılığıyla tanıdığım Dr. Nazif Ekzen, 1968 Kuşağı devrimcisiydi. Makaleleri bugünün Türkiye'sine ışık tuttu. Melun hastalığa yakalanmadan önce *Mülkiye* dergisine 10 Mayıs 2016'da şöyle yazdı:

"Dışımızdaki dünyada şimdi, Cumhuriyet'in ilanından bu yana en yalnız olduğumuz dönemdeyiz. İktidar ısrarla farklı bir görünüm vermeye uğraşıyor. İçeride artık neredeyse haftalık olarak gündemler yaratılıyor. Gerçek yaşamla hiçbir bağlantıları yok. Siyasi iktidar çok uzun sayılacak bir dönemdir kullanmakta olduğu algı yaratma yöntemini artık günlük politikasının asli unsuru hâline getirmiş durumda. Popülizm bu denli tek başına ülke politikalarının yürütülmesinde hâkim konumda olmamıştı..."

"2012 ortalarında, özellikle 2014 yaz ortasından başlayarak sürekli olarak Türk ekonomisinin dar boğaza girdiğini, kimi alanlarda kriz koşullarında olduğunu bıkmadan anlatmaya çalıştık...

"Zorluklar, 2015 son çeyreğinden başlayarak sınırlarımızda ve Güneydoğu'da sıcak çatışma ile birleşti ve bütün ekonomik göstergelerin üzeri sıcak çatışma ile örtüldü. 2016 yılında, günümüze kadar geçen sürede ekonomide büyük bir belirsizlik ortamındayız..."

"Ekonomide bu yapılanları 'reform', 'devrim' olarak adlandırmak AKP'nin her zaman yaptığı gibi algı yaratmak..."

Dokuz yıl önce yazdığı günümüzde yaşadıklarımız ile ne kadar örtüşüyor değil mi? Dr. Ekzen gibi iktisatçılar dinlenmediği için, bugün Türkiye büyük kriz yaşıyor... Ortada Nazif Bey gibi nitelikli bürokrat bıraktılar mı?

Dr. Nazif Ekzen, Doğan Avcıoğlu'nun çıkardığı *Yön* dergisi ekibindeydi. Daha sonra Yalçın Küçük ile yakın çalışma arkadaşı oldu. Ankara'da ANKA ajansı ve *Cumhuriyet* gazetesinde iktisat sayfalarını yaptı. Yalçın Küçük, Nazif Bey'in "Devalüasyonların Tunç Yasası" adlı çalışmasına sıkça atıfta bulunurdu: Devalüasyon kararı alan hükümetler, iktidarlarını sürdüremiyorlar...

Ergenekon-Balyoz kumpaslarına karşı çıkan öncü isimlerden biri oldu. O dönem *Aydınlık*'ta ve Odatv'de makaleler yazdı. Evet, ülkede daima tartışılan iktisat krizi konusunda uyarılarını

hep sürdürdü: "1970'lerde Merkez Bankaları ekonomik büyümeyi hedeflemiş ve enflasyona neden olmuştu. 1980-2000 yılları arasında ise sadece fiyat istikrarı hedefleyen para politikaları izleyen Merkez Bankaları ekonomik büyüme konusunda ciddi sorunlar yaşanmasına neden oldu..."

Türkiye gündeminde hâlâ parasalcı ekonominin ana unsuru Merkez Bankası var!

Dr. Nazif Ekzen gibi kamucu ekonomistler doğru yolu yıllarca yazdı: "Türkiye bugün 1929 yılını örnek almalıdır. O dönemde Türkiye'nin elinde parası da yoktu. Planlı ekonomi ile mucize yarattı. Bugün kurulu ana sanayilerin önemli bölümü o dönemden kalmadır. Demir-çelik sektörü bunun en somut örneğidir. Türkiye bunları yaparken de bir kuruş borç almamıştır. Türkiye geçmişte bunları büyük dayanışma ile aşmıştır. Sanayide, eğitimde her alanda yapılanlar bellidir. Dünyada en yüksek büyüme gerçekleştirilmiştir. Bunların tartışılacak bir yanı da yoktur. Türkiye bugün içinde bulunduğu krizi de 1929'u örnek alarak aşabilir..."

Ülkemize yaptığın katkılar için çok teşekkür ederiz değerli hocam. İyi ki tanımışım sizi: Zekânızı; kurnazlığa, sahtekarlığa, sinsiliğe, fenalığa feda etmemiş az sayıdaki ekonomistten biriydiniz.

ORHAN TAYLAN & SENİYE FENMEN

Aykırı bir ruh var karşımızda. Yıllar önce bir sergisinin davetiyesi hayli ilgimi çekti:

"Eserleri dünyanın ve Türkiye'nin çeşitli müzelerinde bulunmaz. Karma sergilere katılmaz. Hapishane anıları yazmak ya da sülaleleriyle böbürlenmek merakı yoktur. Yarışma jürilerinde ve bilirkişi heyetlerinde yer almaz. Sakal bırakmaz, pipo içmez. Resimde ustalık geleneğini küçümsemez. Gravür yapmaz, heykellerini çoğaltmaz. Resimlerin önemsenmesi için uçuk fiyatlar koymaz. Yağlı boyasını kendi yapmayı, oğlu Ferhat'ı, edebiyatı, Macintosh'unu ve büyük atölye düzeninin keyfini bir şeylere değişmez. Akşam içkisini ihmal etmez. Solaktır. Resmini akımlar içinde adlandırmaz. Avangartlığın, deneysel-kavramsal çalışmaların sanat yerine ikame edilmesinin sanatseverleri yanıltabileceğine inanmaz. İnsan hakları kavramını küçümsemez. Polis devletine de şeriat devletine de karşı demokrasiyi savunmayı bir erdem sayar. Yurtdışında yaşamaz. İstanbul'da Asmalı Mescit'te oturur, daima resim yapar..."

Merak ettiniz mi? Başlayayım tanıdığım ressamı anlatmaya:

Bugüne kadar 1 Mayıs ile ilgili yüzlerce afiş-pankart yapıldı. Peki, 1 Mayıs bayramı denilince gözünüzün önüne hangi görsel geliyor? Hiç kuşkusuz üzerinde "1 Mayıs" yazan küreyi iki eliyle tutan işçi afişi (ki bizim 78 Kuşağı'nın semböl resmidir! Biz, resim denince afiş bilen kuşağız. Ne Çallı kuşağından ne de D grubundan haberimiz var. Yıllar sonra resimlerini toplayacağım Namık İsmail'den bile ne kadar uzağım).

Taksim'deki Atatürk Kültür Merkezi cephesine asılan, arkasında "1 Mayıs" yazılı, on iki metre yüksekliğinde otuz beş metre genişliğinde, zincirli ellerini iki yana açan, tulum giymiş bir işçi resmi!

İlk kez 1 Mayıs 1976'da görülen bu iki görsel –Taksim'de ısrar gibi– 1 Mayıs'ın sembolü hâline geldi (1976 yılının diğer özelliği, elli yıl sonra kutlanmasına izin verilen ilk bayramdı! Öncüsü, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu-DİSK).

DİSK'e bağlı Maden İşçileri Sendikası'nın 1 Mayıs görselleri için aradığı kişi, ressam-heykeltraş Orhan Taylan oldu. Gece yarısı telefon ettiler, "Sabaha istiyoruz" dediler!

Orhan Taylan afişi bir saatte çizdi. Dünyayı pergelle çizdi; elleri kara kalemle. O yüzden çizim tekniği açısından hafif uyumsuzluk olmuştu. Pek içine sinmese de eksiği-yanlışı olsa da zamana karşı yarışıyordu. Afişi sabah teslim etti. Orhan Taylan, Atatürk Kültür Merkezi'ne asılan resim pankartı ise gençlerin yardımıyla bir günde bitirdi. Taylan'ın pek beğenmediği bu afiş, Prag'da 1978'de düzenlenen Uluslararası Sendikalar Birliği yarışmasında birinci seçildi (ABD ikinci, Sovyetler Birliği üçüncü oldu). Ödülü on günlük Prag gezisiydi...

Robert Koleji'ni bitirdikten sonra, 1962'de devlet bursunu kazanıp Roma Güzel Sanatlar Akademisi'ne gitti.[1] Amacı, hayranı olduğu –Ressam Frida'nın kocası, Troçki'nin arkadaşı– Diego Rivera gibi emek-özgürlük temalı görkemli duvar resimleri yapmaktı. Başarılıydı, sınıfları atlayarak geçti. İtalya'da solcu oldu. Toplumun, insanlığın sorunlar kayıtsız kalmayacaktı.

Türkiye'de ilk sergisini 1968'de yaptı. Sergi; felsefe, edebiyat ve politikanın iç içe olduğu resimlerden oluştu.

1 Bizim resim tarihi bilgilerimiz hep çelişkilidir. Özellikle Paris'e giden Osmanlı kuşağıyla ilgili kitaplar-makaleler tutarsızdır. Bir diğer karışıklık ise resim öğrenmeye gidenlerin akademileri ve buradaki yaşamları hakkındaki bilinmezliklerdir. "Tüccar" Jean-Léon Gérôme "büyük öğretmen" diye yazılıp duruluyor! Neyse, ayrıntıları buraya sığmaz. Bir anekdot yazayım: 1835'te Avrupa'ya giden ilk ekipten İbrahim, Türk sanat tarihinde Batı tekniğini kullanan ilk ressamımızdır. Fakat Sultan Abdülmecit portresini yaparken yüzündeki çiçek bozuklarını tek tek resmedince İstanbul'dan sürüldü. Dolayısıyla o tablo da kaybolup gitti...
Değişen pek bir şey yok: Abidin Dino da *İbrikler* tablosu yüzünden ne sert eleştirilere maruz kaldı: "Apteshane ibriklerinin resmi mi yapılır? Ne yani, tuvalde ibrik mi seyredeceğiz?" Fransız ressam Marcel Duchamp'ın "Pisuvar" ile protest mesajını hiç bilmiyorlardı.

Amerikan *6. Filo*'suna karşı yapılan protestoda yer aldı, sırtından bıçakla yaralandı. Yaralandığı Beşiktaş'ta Türkiye İşçi Partisi ilçe örgütüne gidip üye oldu. Devrimci Sanatçılar Birliği kuruluşunda yer aldı. Görsel Sanatçılar Derneği başkanı oldu. 1977'de Barış Derneği kurucu ve yönetim kurulu üyeliği yaptı. Aynı zamanda 1978'de Dünya Barış Konseyi üyeliğine seçildi. 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle aranmaya başladı. Eşi hamileydi, oğlu doğduktan sonra gidip teslim oldu. Askeri yönetim 1 Mayıs'ın sembol afiş ve pankartını hiç unutmadı. Orhan Taylan'ın eserlerine düşman oldu. Örneğin, Antalya Belediyesi duvarına yaptığı Prometheus'u cunta lideri Evren, Stalin'e benzetip üzerini boyattı! Bu kadarla kalmadı...

Orhan Taylan işkenceli sorgulardan geçti; Barış Derneği davasından üç buçuk yıl hapis yattı, beraat etti. Babası Tarık Taylan bu acılı sürece dayanamadı; 1983'te vefat etti.

Darbeciler, 1 Mayıs'ın sembol afiş ve pankartının yani çizgi-renkleriyle toplumsal, güçlü mesaj veren ressamdan intikamını almışlardı! Ne demekti estetik kaygıyı sosyal gerçeklik ile birleştirmek! "1 Mayıs" marşını yazıp-besteleyen Sarper Özkan'a da ne acılar yaşattılar...

Politik duruşu olan açık fikirli, yenilikçi herkes cezalandırılır bu ülkede. Mesele sadece bu kadarla da sınırlı değildi...

Seniye Fenmen... Ressam ve seramik sanatçısıydı. Modern sanatın ve sanat eğitiminin öncü ismiydi.[2] Ressamların hocası. Kuralcı, planlı, detaycı. Daima farklı açılardan gören Kübist. Mesele sadece güzel resim yapmak değildi, "görseldi". Yaratmak önemliydi...

Geleneksel ile moderni bağdaştıran sanatçı. Yaratıcılığa itibarıyla düşünce özgürlüğüne saygı duyan, öğretici, idealist... Sanatla halkının kültürel dönüşümünü sağlamak istedi. Oğlunun annesi!

---

2 Cumhuriyet'in ilanından bir yıl sonra, o zorlu yokluk yıllarında Maarif Vekaleti yurt dışına gönderilecek resim öğrencileri için sınav yaptı. Öğrencilere çizmeleri için "Hz. Yusuf'un kuyudan çıkarılması" konusu verildi. Kuran'da geçen Hz. Yusuf'un konu edilmesi Cumhuriyet'in dine bakışını göstermektedir. Ki "Türk Prometheler" denen öğrenciler, eğitimlerinden sonra dönüp Kuran ve İslam mitolojisinden temalı resimler yaptı.

Erenköy'deki Mithat Paşa Köşkü'nde 18 Nisan 1918'de doğdu. Babaannesi Memduha, Osmanlı Sadrazamı Mithat Paşa'nın kızıydı. Babası Refik Fenmen, İsviçre Lozan Üniversitesi'nde matematik-fizik ve Belçika Liege Üniversitesi'nde elektrik mühendisliği okuyup teknik üniversitede hocalık yaptı. Zonguldak'ta Maden Mühendisliği Mektebi'ni kurdu.

Türk Kadınlar Birliği kurucusu Lamia Hanım ile Refik Fenmen çiftinin iki oğlu Rasim ve Şefik hariciyeci, Sabahattin yüksek mühendis, Mithat piyanist-besteci ve Seniye ressam-seramikçi oldu.

Kaderin cilvesi: Osmanlı'da Meclis-i Mebusan'ın açılmasının öncüsü, "Cumhuriyet ilan edecek" diye sürgüne gönderilip orada boğdurulan Mithat Paşa'nın torunu Seniye Fenmen, 1961'de açılan –bugünkü– TBMM binasının seramik sehpalarını yaptı![3] Eserlerinden *Ağıt* (*Victims*) Dubrovnik Savaş Karşıtı Yapıtlar Müzesi'nde sergileniyor.

Seniye Fenmen'in acı sonu büyükbabasına benzedi: Evine giren "hırsız" tarafından 12 Nisan 1997'de öldürüldü.

Çağdaş Bilge: Seniye Fenmen kitabının yazarı Sayra Öz, ilk nerede karşılaştıklarını şöyle yazdı:

"1 Mayıs 1976. Yürürken birden kendimi Seniye Fenmen'in yanında buldum. Güneşli güzel bir gün, biraz da sıcak. Güneş sanki bizi bırakıp onun yüzüne vurmuş; renkli, neşeli, gülümseyen bir yüz. Omzunda o dönemler hemen hepimizin çanta yerine kullandığımız bir heybe var. İçinde de fırından alınmış bir ekmek; sımsıcak, taze... Acıkmış olmalıyız. Elini uzatıp heybedeki ekmekten bir parça koparıp bana veriyor. Ben ekmeğe değil, onun elini nasıl bir zarafetle kullandığına bakıyorum hayranlıkla..."

Seniye Fenmen için 1 Mayıs 1976'nın bir başka anlamı daha vardı: Gurur duyduğu oğlu Orhan Taylan'ın çizdiği afiş her yerdeydi... Mithat Paşalar ile başlayan aydınlanma yürüyüşü sürüyordu...

3 Ünlü aileler ile ilgili kitap yazmak isterdim. Örneğin: "Politik tiyatro" denince başkentte herkesin ortak görüşü "Ankara Sanat Tiyatrosu" gelir. Üniversite yıllarında her oyunu seyrederdik. Kurucusu Asaf Çiyiltepe, Büyük Taarruz sırasında Mustafa Kemal'e söz verdiği tepeyi alamayınca intihar eden Albay Reşit'in oğluydu. Dedesi ise şair-devlet adamı sürgün Ziya Paşa'ydı...

Sadece anne-oğul ressamlar mı? İstanbul'un işgal günlerinde değerli ressamımız Nazmi Ziya bir yanda Sanayi-i Nefise Mektebi müdürlüğü yaparken, Çamlıca'daki köşkünü Anadolu mücadelesine insan kaçırmanın merkezi yapmıştı...

ÜMİT KAFTANCIOĞLU

Ahmet Esat Uras (1882-1957). Mülkiye mezunu. Mondros Mütarekesi'nden sonra tutuklandı. Serbest kalır kalmaz. Anadolu'daki büyük mücadeleye katıldı. Kaymakamlık yaptı. Milletvekilliği yaptı. Türk Tarih Kurumu yönetiminde bulundu. CHP müfettişlikleri kapsamında 1925-1931 yılları arasında Kars yöresinin içinde bulunduğu 4. Mıntıka Müfettişliği görevini yürüttü.

Yıl, 1930. Raporunda şöyle yazdı: "Orta Anadolu'da olduğu gibi dördüncü mıntıkayı teşkil eden vilayetlerde de Kızılbaşlık yaygındır. Sünni Türklerden hakaret gören, kendi hâllerine bırakılan ve kendi kendilerini idare eden Kızılbaş Türk köyleri pek çoktur. (...) Çalışkan ve temiz birçok Türk, cahil adamların ektiği bu mezhep kavgası yüzünden acınacak bir hâlde bulunmaktadır. Aslen Türk olan ve Türkçeden başka bir lisan bilmeyen birçok Türk, sırf mezhep farkı yüzünden Alevi olan Kürtlerle mezhep iştiraki görmüş, milliyetlerini unutarak Kürtlük iddia etmeye başlamışlardır. Maalesef asırların miras bıraktığı bir cahillik olarak, güya Kızılbaş ve Alevi olmak, bu halis ve temiz öz Türkleri, Türklük camiasından ihraca sebep gibi telakki edilmektedir..."

CHP Müfettişi Esat Uras'ın yazdığı rapor kâğıt üstünde mi kaldı?

Arkadaşım Pınar'ın babası...

Ümit Kaftancıoğlu (1934-1980). Kars-Ardahan Hanak İlçesi Koyunpınar (Saskara) köyündendi. Yedi çocuklu yoksul ailenin beşinci evladıydı. El kapısında çobanlık yaparken, Cumhuriyet'in ilk köy enstitüsü olan Kars Cilavuz Köy Enstitüsü

hayatını değiştirdi. Öğretmen oldu! İlk görev yeri Mardin Derik İlkokulu'ydu. Ardından Balıkesir Necatibey Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünü bitirdi. Rize Pazar Ortaokulu'nda Türkçe öğretmeni oldu. Askerlik dönüşü hayatında yeni sayfa açıldı; TRT'nin açtığı sınavı kazanarak köy yayınları bölümünde göreve başladı. TRT İstanbul Radyosu'nda yaptığı programlarla halk edebiyatını anlattı:

"Gerçek edebiyatın halkın ağzında, dilinde olduğunu bilmeliyiz. Halkın sözlü edebiyatını yazıya geçirecek, değerlendirecek olanlar da halk çocuklarıdır" diyen Kaftancıoğlu, Anadolu'yu gezerek halk türkülerini yazıya döktü. Günümüzde herkesin bildiği, "Evreşe Yolları Dar" ve "Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar" türküleri Kaftancıoğlu'nun derlemeleri arasında...

Başta *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Aydınlık* olmak üzere günlük gazetelere ve *Varlık*, *Türk Dili*, *Yeni Ufuklar* gibi edebiyat dergilerine Türk kültürüne dair makaleler yazdı. Kitapları ödüller aldı. Her değerli aydın, araştırmacı gibi 12 Mart 1971 askeri darbesiyle sürüldü. Ve 12 Eylül 1980 askeri darbesine az kala...

Tarih: 11 Nisan 1980. İlkokul öğrencisi kızı Pınar'ın gözü önünde kurşunlanarak öldürüldü!

Cumhuriyet projesinin ürünü Ümit Kaftancıoğlu neden katledildi? Kendilerine "Ülkücü" diyenler bu cinayeti neden işledi? Bu soruları sürekli halı altına süpürüyoruz...

Sahiden katiller milliyetçi mi? Yakalanan katil Ahmet Mustafa Kıvılcım ifadesinde Kaftancıoğlu'nu "solcu olduğu için öldürdüğünü" söyledi. İdam cezası almasına rağmen dört yıl tutuklu kaldı, serbest bırakıldı. Hem de 12 Eylül "adaleti" döneminde! Azmettirenler yargı önüne çıkmadı bile...Niye? MSP gençlik teşkilatının sevilen ismi Sedat Yenigün, 5 Temmuz 1980 günü öldürüldü. Kaftancıoğlu ile Yenigün'ü öldüren tabancanın seri numarası aynıydı: 291554, Lama marka...

Bunlar tesadüf değil. Bunlar "yoldan çıkmış güruhun" işlediği cinayetler, katliamlar değil, kendimizi kandırmayalım!

Müfettiş Esat Uras'ın raporuna göre Kars, Sivas, Çorum Alevileri aynı Türkmen boyuna mensup. Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı, kimi Oğuz Türklerini "Kürtleştirdi"; kimisi bu sayede hayatta kaldı (Kürtler o zaman el üstünde tutuluyordu).

Kimileri ise Anadolu'nun dört yanına sürgüne gönderilip paramparça edildi.

Bu sebeple, Sivas Madımak'ta yakılan Divriğililer ile, katledilen Koyunpınarlı Ümit Kaftancıoğlu öz akrabaydı.

Benzer acıları yaşamalarına şaşmamak lazım: Beş yüz beş yıllık Çaldıran zulmünden-kininden bahsediyoruz!

Cumhuriyet, Köy Enstitüsü gibi projelerle Osmanlı'dan kalan bu "kanlı mirası" ortadan kaldırmayı hedefledi. Başarıya ulaşamadı. Ümit Kaftancıoğlu gibi nice aydın yok edildi, ettirildi. Kirli, kanlı projeler için...

Umalım kendilerini "Türk Milliyetçisi-Ülkücü" olarak tanımlayanlar, "düşman" sandıklarının kim olduklarının bir gün farkına varırlar. Ümit Kaftancıoğlu gibi yurtseverlerin neden öldürüldüğüne kafa yorarlar...

O kurşunlar, Anadolu gerçekliğine sıkıldı çünkü! Cavit Orhan Tütengil, Necdet Bulut, Bedrettin Cömert, Ümit Doğançay gibi aydınlarımız farklı mıydı, hepsi öldürüldü. Heykeli dikilecek entelektüelleri yok ettiler!

"Bir insanı öldürmek, asla bir öğretiyi savunmak değildir; bir insanı öldürmektir."

CEMİL MERİÇ

Baha Tevfik'in (1884-1914) cenazesinde dört kişi vardı, tabutu taşısınlar diye hamal tuttular!

O, Osmanlı'da ilk felsefe dergisini çıkaran aydındı.

O, Teceddüd-i İlmi Yayınevi ve Felsefi Kütüphanesi'ni kuran aydındı.

O, Nietzsche, Büchner gibi felsefecilerin kitaplarını tercüme eden aydındı.

O, materyalistti, anarşistti, Osmanlı Sosyalist Fıkrası'nın "beyni" aydındı.

Baha Tevfik denince aklıma Cemil Meriç gelir. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Cemil Meriç'i anma gecesine katılıp "Yeri doldurulamaz bir yazar" dedi ve bazı konuşmalarında Cemil Meriç'ten alıntılar yaptı!

Keza Milli Eğitim Bakanlığı, Cemil Meriç'in adını okullara verdi. AKP belediyeleri adına kültür merkezleri açtı.

Tüm bu icraatlar gerçekleştirilirken bir gerçek sanki unuttu-rulmak istendi: Cemil Meriç sosyalistti! Düşüncesi solda, duyguları sağda olan bir düşün adamının sıradışı hayatını yaşadı. Karakterini anlamak için kişisel yaşamındaki mücadelesini bilmek gerekir:

Yıl, 1954. Bir bahar akşamı. Cemil Meriç, eşi Fevziye Hanım'la birlikte, akrabası Ahmet Çipe'nin konuğuydu. Sohbetler yapıldı, yemekler yendi, çaylar içildi. Gece yarısına doğru izin isteyip kalktı... Cemil Meriç'in gözlerinin 12.5 miyopisi ve kuvvetli hipermetropisi vardı. Merdivenlerden inerken son eşiği

göremeyen Cemil Meriç düştü. Bir şeyi yoktu. Ev sahibiyle vedalaşıp sokağa çıktılar. Yolda yürürken Cemil Meriç, eşinin kulağına yaklaşıp şöyle söyledi: "Fevziye, elektrikler mi kesik? Hiçbir şey göremiyorum." Cemil Meriç 38 yaşındaydı ve gözleri artık dünyaya kapanmıştı. "Görmek, yaşamaktır. Vuslattır görmek. Her bakış dış dünyaya atılan bir kementtir. Bir kucaklayıştır, bir busedir her bakış..."[1]

Tarih 12 Aralık 1916. Yer Hatay Reyhanlı. Mahkeme Reisi Mahmut Niyazi ile Zeynep Ziynet'in üçüncü bebekleri dünyaya geldi: Hüseyin Cemil.

Ailesi aslen Meriç Nehri'nin hemen öteki yakasındaki Dimetokalıydı. Balkan Savaşı'ndan sonra Hatay'a yerleşmişlerdi. Savaş, Reyhanlı'da da aileyi rahat bırakmadı. Fransız mandası altında bir yaşam sürdüler. Fransız kültürüne dayalı bir ilk-orta öğrenimi gördü. Babasının her akşam çocuklarına kitap okuması yaşamının amacı oldu. Hep okudu. Lise yıllarında ilk makalesi, *Yenigün* gazetesinde yayımlandı, yıl 1933'tü. Hatay'daki Fransız tercüme bürosunda memurluk yaptı.

Hatay'ın anavatana katılması mücadelesinin verildiği dönemde Türkçü oldu. Yine de Fransızlar ile çalıştığı için yargılandı, sürüldü. 1934'te soyadı kanunu çıkınca, dönemin ideolojik kimliğine uygun soyadı seçti: Cemil Şaman!

O dönemler sosyalizme de merak saldı. Önce F. Engels'in *Anti-Duhring*'ini okudu. Ardından K. Marks'ın *Kapital*'inin ilk cildini bulup anlamaya çalıştı. Taşındığı İstanbul'da sosyalist çevrelerle tanıştı.

Tanıştığı Nâzım Hikmet'in kendisine, heyecanlarını bırakıp hayata iyi hazırlanmasını tavsiye etmesiyle hayal kırıklığına uğradı. Tekrar Hatay'a döndü. Köy öğretmenliği ve devlet memurluğu yaptı.

1939 yılında, Hatay'da sosyalist bir devlet kurma iddiasıyla tutuklandı. Hatay'da Fransızlar idareye hâkimken, Paris'teki sosyalist hükümetin Paris'teki temsilcisi Léon Blum'un sekreteri Roger Garreau idi.

1 Yazar Borges tamamen kör olduğunda Arjantin Ulusal Kütüphanesi başkütüphaneciliğine getirildi. Ondan önce de yazar Paul Groussac görme engelli olunca aynı göreve getirilmişti. Ya bizde? Cemil Meriç sahipsiz kalıverdi.

Meriç, Tercüme Bürosu'nda memurdu ve sıkı sosyalistti. Asıl mesele buydu.

İdamla yargılandı. Mahkemede Marksist olduğunu saklamaması herkesi hayretler içinde bıraktı. Üç buçuk aylık yargılama sonucunda beraat etti. Cezaevinden çıktığında bir gerçekle yüzleşti; tüm dostları selamı sabahı kesti. Bu duruma çok içerledi, dostlarının inadına soyadını değiştirdi: Cemil Yılmaz! Ve tekrar İstanbul'un yolunu tuttu.

Yabancı Diller Okulu'na bursla yazıldı. Okulda solcu arkadaşlar edindi. Elit, Nisvaz gibi dönemin sanatçılarının gittiği kahvelere devam etti. *İnsan* dergisine edebiyattaki ilk aşkı Balzac ile ilgili makale yazdı, onun kitaplarını tercüme etti.

İlk sevgilisi Lübnanlı bir fahişeydi, Linda. İkinci büyük sevdasını İstanbul'da buldu, sınıf arkadaşı Reyagan. Karşılık bulamadı. Arkadaşı sosyalist Kerim Sadi'nin önerisiyle coğrafya öğretmeni Fevziye Menteşoğlu'yla tanıştı. "İçki içtim, fahişelerle düşüp kalktım, hapse girdim çıktım; bunları bilerek benimle evlenir misin?" 19 Mart 1942'de evlendiler.

Fevziye Hanım'ın hâli vakti yerindeydi; Meriç pansiyoner olmaktan kurtuldu, yeni bir hayata başladı. O artık Cemil Meriç'ti...

İkinci Dünya Savaşı yılları... Cemil-Fevziye Meriç çifti Elazığ'a tayin oldu. Gözlerindeki bozukluk nedeniyle askerlikten muaf tutuldu. Yazmayı Elazığ'da da sürdürdü. *Yurt ve Dünya*, *Yücel*, *Amaç* gibi dergilere tercümeler, edebi değerlendirmeler yaptı.

İlk iki çocukları Elazığ'da dünyaya geldi, ancak yaşamadılar. Fevziye Hanım yine hamileydi; İstanbul'a tayin istedi. Gerçekleşmeyince istifa etti. Aynı günlerde üç "doğum" meydana geldi: 1 Nisan 1945'te oğlu Mahmut Ali ve Balzac'tan iki çeviri kitap, *Otuzundaki Kadın* ve *Ferragus* doğdu.

Bir yıl sonra kızı Ümit dünyaya geldi. Aynı yıl Balzac'tan *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti*'nin tercümesini bitirdi. Sadece tercümeler yapmadı. *Yirminci Asır* dergisine makaleler yazdı. Gözlerindeki rahatsızlığa inat ne bulursa okudu, okuma notlarından dosyama-fişleme yaptı.

Öğretmenliğe geri döndü. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne Fransızca okutmanı ve Işık Lisesi'ne Fransızca

öğretmeni oldu. Çocukları da hemen yanı başındaki Şişli Terakki'de okuyordu. Mutluluğu uzun sürmedi.

1954 yılında sağ gözünü kaybetti. Sol gözü de tehlikedeydi. Aynı yıl yaz ayları boyunca Cerrahpaşa Hastanesi'nde yattı. Başarısız ameliyatlar geçirdi. Bir gözünde retina tabakası çatlamıştı. Diğerine ise katarakt inmişti. Paris'te Quinze-Vingts Hastanesi'nde de ameliyatlar oldu. Sonuç olumsuzdu. 7 Temmuz 1955'te Yeşilköy Havaalanı'na indiğinde biliyordu ki, kendini yeni bir hayat bekliyordu. Cemil Meriç artık tam göremeyeceğini biliyordu. Bu karanlık hayatı sürdürebileceğinden emin değildi. İntiharı düşündü. Ve bir gün... Eşi Fevziye, çocukları Mahmut Ali ve Ümit ile birlikte Üsküdar'a hava almaya çıktılar. Cemil Meriç eşine, Yeni Valide Camii'nin avlusuna girmek istediğini söyledi. Fevziye Hanım çocuklarına, "Siz oynayın biraz" dedi ve eşini caminin avlusuna götürdü. Avluda eşi kolunda aşağı yukarı gidip gelen Cemil Meriç hıçkırıklarını tutamadı ve sarsıla sarsıla ağladı.

Bu dramatik olaydan sonra Üsküdar'daki Fethi Paşa Korusu'ndaki evlerinde yeni hayat başladı. Fevziye Hanım okudu, Cemil Meriç çevirisini söyledi. İlk çevirdikleri Victor Hugo'nun *Hernani* eseri oldu. Okuma görevini bazen öğrencileri, bazen çocukları yaptı. Öğrencileri arasında Server Tanilli ve Yaşar Nuri Öztürk gibi isimler vardı...

1960'lı yıllarda Cemil Meriç, Hint edebiyatına merak saldı. Bu onun Doğu'yu keşfetmesini sağladı. Aynı yıllarda Antakya'da İngilizce öğretmenliği yapan Lamia Çataloğlu'yla aralarında mektupla başlayan platonik bir aşk doğdu.

Dönem, *Çağrı*, *Hisar* adlı dergilere de makaleler yazdı. 1967 yılında, *Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist* adlı kitabını çıkardı. Bunu, *Sosyalizm ve Sosyoloji Tarihinde Pierre Joseph Proudhon* adlı eseri takip etti.

Ne yazık ki bu kitapları Türk solu tartışmadı bile, yok saydı. Görülmemek, fark edilmemek Cemil Meriç'i kırdı, öfkelendirdi. Sadece birkaç yakın dostu vardı solcu. Bunlardan biri de 1971'de Nurhak Dağları'ndan öldürülen Sinan Cemgil'in anne-babası Nazife-Adnan Cemgil'di... Adnan Cemgil, yeni kurulan Türkiye İşçi Partisi'ne katılmasını teklif etti. "Girmem, çünkü benim yerim kütüphane. Ben ışık arayan, aydınlanmak, aydınlatmak isteyen bir insanım. Politikanın kurtarıcılığına inanmıyorum."

Yaşadığı toprakların kültürüne sahip çıkan, Batı'nın tabularını yıkmayı uğraş edinen Cemil Meriç'i solun efendileri kabul etmedi ve onu, "altın tepsi" içinde "öteki mahalleye" sundular. Güya, *Pınar*, *Köprü*, *Gerçek* gibi muhafazakâr dergilerde yazmasına muhaliftiler! Asıl kızdıkları, Türk aydınına yönelik halktan koptuğu tespitleriydi.

Şunu eklemek zorundayım: Emre Kongar'ın hakkını vermeliyim, babasının yakın arkadaşı olduğu için yakından tanıdığı Cemil Meriç'e hep arka çıkıp, solun tavrını eleştirdi. Kongar'ın şu tespiti doğrudur: "Cemil Meriç, Türk-İslam düşüncesinde öncüdür. Edward Said'den çok önce 'Şarkiyatçılığa' (Oryantalizm) dikkati çeken bir düşünürdü."

Sonuçta, soldan gitmeye mecbur edildi Cemil Meriç: "Sol diyalogdan kaçıyor, küskün: Ötüken'in bastığı kitap okunmazmış. Peki, siz basın. Cevap yok. Bu çemberi kırmak mümkün değil. Sol, sağın gösterdiği dostluğu göstermiyor. İhanet etmişiz, neye ve kime?"

Muhafazakâr basın Cemil Meriç'e çok ilgi-hürmet gösterdi. Fakat gazetecilik refleksiyle Cemil Meriç'e sürekli sosyalizmden döndüğünü söyletmeye çalıştı. Hep direndi. "Sosyalizmi; içtimai haksızlıkların sona ermesi, liyakatin yerini bulması, acı çekenlerin gözyaşlarını dindirmek suretinde anlarsak sosyalistim."

1970'li yıllarda çıkardığı *Bu Ülke*, *Umrandan Uygarlığa*, *Mağaradakiler*, *Bir Dünyanın Eşiğinde* adlı kitaplarını genellikle sağcı gençler okudu.[2]

Milli Kültür Vakfı'nın ödüllerini kazandı. Buna rağmen, "sosyalizm" kelimesinden korkanları yobaz olarak niteledi: "Yobazlık kelimelerden korkmaktır. Sosyalizm, insanın insanı istismar etmemesi, emeğin değerlendirilmesi, emeğin eserine göre mükâfatlandırılmasıdır. Elbette kendimize has sosyalizm olacak. Milli hasletlerimizle çelişmeyen bir düzen. En kötü şey riyakârlıktır. Sosyalizm ıstırabın çığlığıdır."

Cemil Meriç sağa "kendi Marks"ını öğretmek istedi hep: "Marks, vatan-millet realitesini inkâr etmez. 'İşçi sınıfının vatanı

2 Cemil Meriç, eserlerinde İbn Haldun'a sıkça atıf yaptı. Onu, "Medeniyetlerin kanunlarını yazan düşünür" diye takdir etti. Solcular, İbn Haldun'u 1970'ler ortasında *Mukkadime* eseriyle tanıdı. Çevirisini TKP'li Sevim Belli yaptı. Marksist yayınevi Onur çıkardı! Öte yandan eseri 1990'lar başında Milli Eğitim Bakanlığı "Şark-İslam Klasikleri" dizisinden yayınlandı. Sol ve sağ aynı kitabı okumasına rağmen eseri yorumlamaları bugün bile tamamen farklı!

yoktur' der sadece. Nasıl sermaye milletlerarası ise emek de milletlerarasıdır der. Marks, 'Din afyondur' derken Katolik kilisesini kasteder. Hakikaten Katolik kilisesi tam bir afyondur. Burjuvazi akılla kiliseyi devirdi. Fakat sonra karşısına işçi sınıfı çıkınca hemen müdafaaya geçip dine sarıldı ve ortaçağ karanlığına döndü. Ve ister istemez milli komünizm doğacaktır."

Kitaplarını, makalelerini kim yayımlayacaksa, ayrım gözetmeksizin, sağ-sol demeden onlara verdi. Çünkü o kimseye göre yazmamıştı; bu nedenledir ki, Komünizmle Mücadele Derneği'nin dergisinde Nâzım Hikmet'e övgüler düzmekten geri durmadı. Yaşamı boyunca Kemal Tahir'le, Attilâ İlhan'la düşünce yoldaşlığı yaptı.

Bülent Ecevit'e okuması için Marks'ın *Kapital*'ini gönderdi.

Tarikatlar-cemaatler de Cemil Meriç'in ilgi alanıydı: "Said Nursi'nin bir hutbesi var, çok enteresan: Yanlış anlaşılır diye korkuyorum. Adam sosyalizme açık. Nurcular ve sosyalistler birbirini tanımalıdırlar. Türkiye'nin kurtuluşu buna bağlı. Ben şimdi bunu yapmaya çalışıyorum. Fakat bu fert işi değil. Nurcular sosyalistleri, sosyalistler de Nurcuları okumuyor. Zaten sağ kendi dışında hiçbir şey okumuyor. Çok garip bir hâl bu."

Cemil Meriç'e göre, insan olarak hataları olmakla birlikte, Marks ile Said Nursi arasında hiçbir fark yoktu.

"Nurculuk bir tepkidir. Kısır ve yapma bir üniversiteye karşı medresenin, küfre karşı imanın, Batı'ya karşı Doğu'nun isyanı. Her risale bir çığlık. Said Nursi bir kavga adamı."

Ancak diğer yandan, "Mutlak hakikati hiç kimse bütünüyle kucaklayamaz" diyen Cemil Meriç, "Said Nursi 1930'larda haklıydı ama artık günümüzde değil" diyecek kadar da gerçekçiydi. Said Nursi'ye "şeyh" diyenlere de kızgındı: "Hazreti Peygamber bu alim, bu arif diye ayrım yapmış mı? Şeyhlik var mı İslam'da?"

Nurettin Topçu ve *Hareket* dergisi gibi onun da baş davası ahlaktı. Bu yüzden Cemil Meriç, Necip Fazıl Kısakürek gibi kurnazları sevmedi.[3] Arif Dino, Necip Fazıl'a "farsör" derdi: Fransızca "hilekâr"...

3 "Kurnaz" dedim "kumarbaz" değil, çünkü Necip Fazıl'ı sevmeyen bir çevre şairin bu yönünü öne çıkarır hep. Oysa, Ülkü Tamer, Orhan Veli, Memet Baydur gibi başka şairler de kumara tutkundu. Gerçi onlarınki at yarışıydı! Yılmaz Güney'e kumara alıştıran İstanbul'a ilk geldiğinde bir dönem evinde

Cemil Meriç 1980'li yıllarda da yazmaya devam etti: *Kırk Ambar, Bir Facianın Hikâyesi, Işık Doğudan Gelir* ve saire...

12 Eylül 1980 askeri darbesiyle fikri bunalım yaşayan milliyetçi-muhafazakâr çevreler, Cemil Meriç'in yıldızını çok parlattı. Kitapları elden ele dolaştı. Bu çevrelere göre, Batı kültüründen arınıp Müslüman-Türk özüne geri dönüş yapan, kazanılmış bir aydındı o! Kimse sosyalist kimliği hatırlamak istemiyordu!

Yine de Cemil Meriç muhafazakâr çevrelere Necip Fazıl gibi "malzeme" sunmadı ama...[4]

1983 yılında eşi Fevziye Hanım'ı kaybetti. Bir yıl sonra beyin kanaması geçirdi ve sol tarafına felç geldi. Bu zor günlerinde platonik aşkı Lamia Çataloğlu, haftada iki kez koltuğunun altındaki *Cumhuriyet* gazetesiyle gelip Cemil Meriç'e sevdiği bulgurlu yemekleri yaptı.

Ancak gün geçtikçe psikolojisi bozuldu; kimsenin anlayamadığı sözcükler söylüyordu. Bazen "Allah Allah Allah" ya da "Muhammet sevgilim" diye bağırdığı oluyordu. Ruh sağlığı bozulmuştu. Nörolojik bir tedavi uygulamasına geçildi. Çare olmadı. 13 Haziran 1987 günü gece yarısı vefat etti. Karacaahmet'te eşi Fevziye Hanım'ın yanına defnedildi.

Cemil Meriç hakkında çok çeşitli ve birbiriyle zıt tanımlamalar yapılsa da her çevrenin üzerinde hemfikir olacağı bir gerçek vardı:

O, bu ülkenin, düşün ufkunu açmak isteyen, vicdanıydı.

Ve sanıyorum Türk solunun hem Batı hem Doğu kültürüne ait derinlikli arayışını hep sürdürmüş Cemil Meriç'e bir özür borcu var.[5]

O, Doğu-Batı sentezinin ilk aydınlarındandı. Hiçbir ideolojiye körü körüne bağlanmadı, hep aradı, hep sorguladı. Yalnız kaldı sürekli.

---

kaldığı Ülkü Tamer miydi? Mesele sadece kumar oynamak değil yani, Necip Fazıl'ın karakteri bozuktu. Temel mesele bu... Her iktidara yaltaklandı.

4 Necip Fazıl'ın hayatını yazmayı isterdim, bu derece üzerinde tartışma yapılan isim hiç tanınmıyor. Mesela Suut Kemal Yetkin, Necip Fazıl'ın CHP Kahramanmaraş milletvekili olmak için genel merkeze subay üniforması ile geldiğini ve ancak İsmet İnönü'nün görüşmediğini aktarır.

5 Ahmet Hamdi Tanpınar, "Yine sağcılığa geliyorum. Sağcı olmak çok güç, hatta imkânsız. Evvela memleketimde en cahil ve budala insanlar sağcı. Yahut da aşikâr şekilde hain ve ahlaksız" dedi *Günlüklerin Işığında* kitabında...

Cemil Meriç bunu bilmiyor muydu, şunu demedi mi: "Hakikati arayan yolcunun kaderi yalnızlıktır."

Evet, gerçek yalnızlık dünyayı anlamaya çalışan insanın yüküdür...

NURETTİN TOPÇU

İşte solun anlamaya çalışmadığı bir düşünür daha:

Nurettin Topçu, Türkiye düşünce tarihinin kendine özgü, ilgi çekici, cesur ve omurgalı bir aydınıydı. Ömrü boyunca yazdı ve yazdığı gibi yaşadı. İslamcılarda yaygın olan dış dünyayı suçlama tavırlarına karşılık hep içe yönelik özeleştiriler yaptı. Milliyetçilik, İslamcılık ve muhafazakârlığa en sert eleştirileri yöneltti.

"Müslüman Anadolu Sosyalizmi"ne inanmış bir entelektüeldi. İslamcıların "güler yüzlü Mehmet Ali Aybar"ıydı... Felsefeciydi, Fransa'da okudu, Paris Sorbonne'da doktora yaptı. Ahlak kuramcısıydı. Doktora tezi *İsyan Ahlakı*'ydı.

Nurettin Topçu'ya göre, İslam dünyasının içinde bulunduğu kötü durumun sebebi ne siyasi ne iktisadi ne ilmi ne de fikriydi. Asıl sebep Kuran'ın özü olan ahlakın kaybedilmesiydi. Müslümanlar birtakım geleneksel hareketleri titizlikle yerine getirmekte, fakat düşünmekten kaçınmaktaydı. "Kuran harikası olan ilahi ahlak, İslam diyarında çoktan gömülmüştür" diyen Topçu, bunun temel sebebini felsefenin İslam topraklarından kovulmasında buldu. Ona göre, "Din bilgi kaynağı değil, kuvvet kaynağıydı. Dindar adam başkalarından çok şey bilen değil, daha çok kuvvetli olan insan" idi sadece.

Gelenekçi İslamcıların, "Kuran'ın varlığı kâfidir; felsefe insanın inançlarına zarar verir. Çünkü sorduğu sorularla insanı şüphe ve inkârın çukuruna düşürebilir" sözlerine ağır karşı çıktı: "Felsefe olmazsa Büyük Kitabı hakkıyla anlayamazsınız, sadece ezberlersiniz. Kuran Allah'ın kitabı, felsefe ise bizim onu anlayacak olan şahsiyetimizin örgüsüdür."

Nurettin Topçu, Osmanlı'da İbn Rüşdcü Hocazade ile Gazalici Molla Zeyrek arasında yapılan tartışmayı, felsefenin tutarsızlığını iddia eden Gazalici Molla Zeyrek'in kazanmasını, Müslüman yozlaşmasının miladı gördü. Ona göre, felsefesiz bir İslam'da sorumluluk yerini vazifeye bıraktı; ruh dünyasının akil adamlarının yerini ise gözlerini kapayıp vazifelerini yapan görev adamları aldı.

"Toplumsal yaşamdaki gelenekler, örfler, adetler, kurallar insan hürriyetinin önündeki en büyük engellerdir. Gelenekçi-muhafazakâr; güvenliği özgürlüğe tercih etmiş, yaratıcı fikirlerden-hareketlerden vazgeçmiş bir cemiyet adamıdır. Bunlar asırlarca aynı alışkanlığı tekrarlamaktan huzur duyarlar. Örflerini değiştirmek, onların bir uzvunu kesmek gibidir."

Nurettin Topçu, isyan ahlakı teorisini açıklarken ideal tip olarak, "Ben Hakkım" dediği için işkenceyle öldürülen tasavvufun meşhur şehidi Hallacı Mansur'u örnek aldı. İslam'ın geleneksel ve resmi yorumlarıyla sürekli hesaplaşan Topçu'ya göre, tasavvuf düşüncesinin temeli vahdet-i vücud, ahlakın en yüce mertebesiydi. Bu anlayışı onu, "kentli" Gümüşhanevi Dergâhına götürdü. Dergâhın "rahle-i tedrisatından" geçti. Bu "sınav" onu Doğu-Batı kültürü sentezine ulaştırdı.

Burada bir parantez açayım: Nakşibendilik, Türkiye'de bir bütün olarak ele alınmaktadır. Yanlıştır. Bu nedenle "kentli" sözcüğünü sosyolojik anlamda Türkiye'deki Nakşibendiliğin, "köylü-Kürt Halidiye" kolu ile "kentli-Türk Gümüşhanevi" ekolü arasında farklar olduğunu göstermek için kullandım (Ayrıntısı *Beyaz Müslümanların Büyük Sırrı-Efendi 2* kitabında var). Bu nedenledir ki; "kentli" Abdülaziz Bekkine, kadınların siyah çarşafı atıp manto giyebileceğini söyleyebilmiştir... Ancak 12 Eylül darbesi Gümüşhanevi, İsmailağa, Menzil gibi Türk devletinden yana Nakşibendi tekkeleri Halidiye kültürüne soktu! Neyse, bu ayrı kitap konuşur...

Ahlak felsefesi Nurettin Topçu'yu aynı zamanda sosyalizmle buluşturdu. Nurettin Topçu'nun yolu, bugün sağlıksız atölyelerde sigortasız, aç susuz, 18 saat köle gibi çalıştırılan binlerce başörtülü kızımızın mağduriyetini görmeyip, meseleyi hep üniversite-türban ikileminde tartışan günümüz İslamcılarıyla aynı değildi kuşkusuz.

Nurettin Topçu antikapitalistti. Yeşil sermayeye de "bizdendir" diye övgüler sıralamadı.

"İnsanların bir kısmının diğer kısmına köle gibi yaşaması ruhi hürriyeti ortadan kaldırıcıdır. Bir zümreyi esir, öbürünü zalim yapan eşitsizlikten kurtulmak istiyoruz. Eşitlik ahlaki bir idealdir. Eşitlik merhamet davasıdır. Bugünkü Müslümanlar büyük sanayi medeniyetinin insanı makineleştiren ve makineye esir yapan zulmüyle el ele vermiş bulunuyor. İnsanlığın beş bin yıllık ruh ve vicdan eserini inkâr ederek düşünmeyi günah sayan, sefaleti din diye tanıtan gerilikle taassup, bu zulme sığınmış bulunmaktadır."

Sosyalizmin tek biçiminin Marksizm olmadığını vurgulayan Nurettin Topçu, "Ne İçin Sosyalizm?" sorusunu şöyle yanıtlıyordu: "Yürekler acısı bir cemiyet düzeni karşısında duygusuz gönüllerde paslı vicdanların durup durup 'Ne İçin Sosyalizm' dediklerini duyuyoruz. Her mahalleden bir milyoner çıktı ve bu zillet ilerledi. Şimdi her beldede binlerce sefalet barınırken, her köşe başında bir tanesi türeyerek kendi duygusuz ve arsız saadetleri ile övünen, Batı'nın binlerce lüksüne hayran vicdansız milyonerlerin arsızlığından nefreti insanlara öğretmek için! İş ahlakının ve çalışma duygusunun değerini kazanç hüneriyle mübadele ettik. Çalışmayı aşk ve ibadet sayan İslam ahlakı, kolaylıkla Amerikan pragmatizminin tilki zihniyetine feda edildi."

Topçu'ya göre sosyalizm, çiğnenmesi hâlinde Allah'ın da affedemeyeceğini bildirdiği kul hakkının müdafaasıydı. "Bizim sosyalizmimiz İslam'ın ta kendisidir" diyordu.

Cesurdu. İçinde bulunduğu milliyetçi-muhafazakâr cemaatin-grubun antikomünist olduğu Soğuk Savaş döneminde bir İslamcıdan beklenmeyecek kadar sosyalizm üzerine odaklandı. Sosyalist kavramından duyulan tiksintiyi, iktisat ve sosyoloji cehaleti ile vicdan ve kalp terbiyesinin yokluğu olarak nitelendirdi. "Amerika komünizme düşmandır; komünizm de Müslümanlığa düşman olduğu için Amerika'yı desteklemek her Müslüman üzerine vaciptir. Pek güzel mantık doğrusu. Aristo işitmiş olsaydı hayran olurdu!"

Nurettin Topçu'nun İslamcı basına da söyleyecek sözü vardı: "Şimdi son yıllarda dini neşriyat serbest olunca ortaya öyle

bozuk, öyle çürümüş bir maya çıktı ki... Bu neşriyatın cehalet, ticaret ve düşüklükten berbat bir eser verdiğini hiç çekinmeden söyleyeceğim. Bunlar yirminci asrın buhranlı hayatının, fikir ve felsefe meziyetlerine şiddetli muhtaç olan meselelerinin karşısına, ilkçağların insanlarını bile güldürecek bir iptidailikle çıktılar. Kimi küçük çocuklar için masal olacak meseleler bunların sermayesidir. Lakin esas meseleleri ticaret yapmaktır."

Yazımızı "çağdaş derviş" Nurettin Topçu'nun bir yazısıyla bitirelim: "Bunlar cam arkasından sakal öperek hırka takdis etmede dindarlık var sandılar. İnsanın nefesinden şifa umdular Medeni nikâhı eksik bulup imam nikâhında keramet aradılar. Tespih sayısında hikmet buldular. Günahları rakamlarla ölçtüler. Dualarını sesli yaptılar. Merasimle ruhlarını tatmin ettiler. Böylelikle eşyanın hayatına sayıları tatbik etmekle muazzam bir dini matematik sistemi meydana çıktı. Bu matematiğe sadakat imamın şartı oldu. Dinden bütün ruh sıyrılarak kendisiyle hiç alakası kalmayan bir iskelete iman adı verildi."

Bugün içinde yaşadığımız ahlaki yozlaşmayı bu sözlerden başka ne anlatabilir?

Kimdi Nurettin Topçu?

Baba tarafı Erzurumlu. Dedesi Osman Efendi, Erzurum'un Ruslar tarafından işgali sırasında Türk ordusunda topçuluk etti; "Topçuzade" lakabını aldı. Babası Topçuzade Ahmet Efendi tahıl alım satımı yaptı. Sonra canlı hayvan ticaretiyle işini büyütüp İstanbul'a yerleşti. İlk evleri Süleymaniye'de bir ahşap binaydı. Annesi, Eğinli Kasap Hasan Ağa'nın kızı Fatma Hanım, Nurettin Topçu'yu bu evde 7 Kasım 1909'da doğurdu. Harp yılları Ahmet Efendi'nin işleri bozuldu. Çemberlitaş'ta bir ahşap eve taşındılar. Ahmet Efendi kasap dükkânı işletmeye başladı.

Nurettin Topçu, altı yaşında Bezmiâlem Valide Sultan Mektebi'nin ana kısmına yazdırıldı. Sonra Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi'ne (şimdiki İstanbul Lisesi civarında) verildi. Mektebi birincilikle bitirdi. Aynı başarıyı Vefa Lisesi'nde de gösterdi. Sınıfları hep birincilikle bitirdi. Bu arada babasını kaybetti. Baba kaybı onu biraz daha içe dönük biri yaptı. Felsefeye ve bir sandık içinde kitap, gazete toplamaya o yıllarda eğilim gösterdi.

Mustafa Kemal'in Milli Eğitim Bakanlığı'na verdiği direktifle başarılı öğrencilerin yurtdışına gönderilme uygulamasından yararlandı, 1928'de Fransa'ya gitti. Bordeaux Lisesi'ne nakledildi. İlk yazı denemelerini burada kaleme aldı ve üye olduğu Sosyoloji Cemiyeti'ne gönderdi.

İki yıllık eğitim sonucunda psikoloji sertifikası alıp Strasbourg'a geçti. Üniversitede felsefe eğitimi gördü. Sanat tarihi lisansı yaptı.

Bu arada tasavvuf tarihçisi Louis Massignon ile tanıştı. Strasbourg'da doktorasını hazırlayan Topçu, Paris Sorbonne'a gitti, doktorasını verdi. Bu üniversitede felsefe doktorası veren ilk Türk öğrencisi oldu. 1934'te yurda döndü. Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmeni olarak görev aldı.

TBMM'nin Birinci Dönem muhalif milletvekillerinden Hüseyin Avni Ulaş, ailenin baba dostuydu. Çemberlitaş'taki eve sık sık gelip gidiyordu. Topçu küçük yaştan beri bu zatın tesiri altında kalmıştı. Yurda döndükten sonra Hüseyin Avni Ulaş'ın kızı Fethiye Hanım'la evlendi. Düğün gününün akşamı İzmir Atatürk Lisesi'ne tayin emri geldi. Ve *Hareket* dergisini İzmir'de bulunduğu yıllarda yayımlamaya başladı. "Müslüman Anadolu Sosyalizmi"ni savunuyordu.

Nurettin Topçu'nun düşünsel kökü Osmanlı'da da yok değildi: Nüzhet Sabit, İkinci Meşrutiyet'ten sonra çıkardığı *Vazife* dergisinde yurtseverlikle sosyalizmi birleştirmişti. Raşit Hatipoğlu ise 1930'larda çıkardığı *Dönüm* dergisinde kooperatifçilik ve yerli sosyalizmi savundu.

Topçu 1939'da "Çalgıcılar yine toplandı" isimli yazıdan dolayı açılan soruşturma üzerine İzmir'den Denizli'ye sürgün edildi. Dönemin entelektüel çevrelerinin derinlikten yoksun, yüzeysel olduğunu yazdı. Devletin itibarını zedelemişti bu yazısı! Denizli'de bulunduğu yıllarda Said Nursi ile tanıştı; o sırada yapılan mahkemelerini takip etti.

Daha sonra İstanbul Haydarpaşa Lisesi'ne tayin edildi ve bir müddet sonra da Vefa Lisesi'ne geçti. Bu arada eşinden ayrıldı. Çocukluk arkadaşı Sırrı Tüzeer vasıtasıyla, Nakşibendi Gümüşhanevi Dergâhı'nın şeyhleri Serezli Hasip Yardımcı ve Kazanlı Abdülaziz Bekkine ile tanıştı. Tekkeye bağlandı.

Burada Celal Ökten Hoca'dan da İslami ilimler, kelam ve İslam felsefesi konularında faydalandı. Daha sonra imam hatip okullarının kuruluşu sırasında Celal Ökten ile mesai arkadaşlığı yaptı. Son olarak İstanbul Lisesi'ne tayin olan Nurettin Topçu buradaki görevinden 1974 yılında emekli oldu.

Bir süre Edebiyat Fakültesi'nde Hilmi Ziya Ülken'in kürsüsünde eylemsiz doçentlik yaptı. Fakat kendisine hiç kadro verilmedi. 27 Mayıs 1960'a kadar uzun yıllar Robert Kolej'de felsefe ve sosyoloji okuttu. 27 Mayıs'tan sonra devrim aleyhtarı bulunarak buradaki görevine son verildi.[1]

Fikri faaliyetlerini Türk Kültür Ocağı, Türk Milliyetçiler Cemiyeti, Milliyetçiler Derneği ve Türkiye Milliyetçiler Derneği'nde sürdürdü. Ancak sosyalist olduğu gerekçesiyle sürekli ağır tehditlere maruz kalması sonucu bu derneklerle ilişkisini kesti. 1967'de Ezel Elverdi, Mehmet Doğan, Davut Özer gibi arkadaşlarıyla Milliyetçi Toplumcu Anadolucular Derneği'ni kurdu.

30'u aşkın kitap ve broşür yazdı. 1939'dan 1975 yılına kadar sayısız makaleye imza attı. Ve 1975'in Nisan ayında hastalandı. Hastalığının teşhisinde güçlük çekildi. Pankreas kanserine yakalandığı ameliyatta belli oldu. 10 Temmuz 1975'te vefat etti. Fatih Cami'sinde kılınan namazdan sonra Topkapı'da Kozlu Mezarlığı'na defnedildi.

Nurettin Topçu inanmış bir düşün insanıydı. Sosyalistti. Ahlakın dinin özü olduğuna inanan Müslüman'dı. Onun gibi kişilik abidesi idealistleri bugün mumla arıyoruz.

On dokuzuncu yüzyılın büyük toplumsal düşünürü İngiliz John Ruskin'in sözü Nurettin Topçu'nun idealini bir cümlede anlatıyor:

"Pek çok din vardır ama ahlak tektir; ahlaksız insanların dini olmaz..."

---

1 Türkiye'de yobazları "muhafazakâr" diye tanımlamak hatadır, kin temelli ruhsal hastalığa sahipler. Yıl, 1938'de İlhami Safa ve Cemalettin Saraçoğlu *Yeni Sabah* gazetesini yayın hayatına soktular. Hüseyin Cahit, başyazardı. Sonra anlaşmazlık oldu. Hüseyin Cahit ve İlhami Safa gazeteden ayrıldı. Gazete Hüseyin Cahit'in "düşünsel babası" –bir dönem ağır tartışmalar yaşasalar da– Tevfik Fikret'e savaş açtı: "Eserleri yakılmalıdır!" Niye? Çünkü, Robert Koleji'nde öğretmenlik yaparak Protestan zangoçluğu yapmıştı! Budur düzey... Oysa Cemalettin Saraçoğlu da Fransız Jules Faure ve Robert Koleji'nde okumuştu. Hep yalancılar. Nurettin Topçu'nun sözüdür, "İnsanın ölçüsü insanla ölçülür."

SEZAİ KARAKOÇ

Bu dünyadan göçtüğünde tek tek baktım ulusal gazetelere: *Hürriyet* 3, *Karar* 3, *Star* 3, *Yeni Şafak* 3, *Akşam* 2, *Milat* 2, *Sabah* 1, *Milli Gazete* 1, *Habertürk* 1, *Akit* 1... Rakamlar, rahmetli Sezai Karakoç'un ardından yazılan köşe yazısı sayısını gösteriyor. İlgi şaşırtıcı çünkü yıllar boyu unutuluşa mahkûm edilen idealist insanın hakkında, hayatı boyunca bu yayın organlarında bu kadar yazı çıkmadı! Yine ölünce değeri anlaşılan bir insan var karşımızda.

Kimi şairliğini öne çıkarıyor, kimi inançlı olmasını...

Peki, ya politik kimliği? Değinen pek yok! Oysa karşılarında en basit deyimiyle siyasi parti başkanı var!

Köşe yazılarını okuyunca şunu düşündüm: Bu kadar köşe yazarı –bir iki istisna hariç– dün neredeydi? Sezai Karakoç, emperyalizmin Bağdat'ı bombalamasına-işgaline karşı çıkıp haykırırken bu arkadaşlar sesini niye duymadı? Sezai Karakoç, emperyalizmin Suriye'yi bölmesine, Libya'yı işgal etmesine karşı çıkarken ve bu sebeple "kendi mahallesi" tarafından "linç" edilirken bu arkadaşlar neredeydi? Sezai Karakoç, emperyalizm kıskacındaki İran'ı savunup Türk medyasındaki kışkırtıcı yazıları eleştirirken bu arkadaşlar neredeydi? Sezai Karakoç, "çözüm sürecine" karşı tavır koyarken bu arkadaşlar neredeydi? Sezai Karakoç, FETÖ'nün en güçlü döneminde "CIA projesidir" tespiti yaptığında bu arkadaşlar neredeydi? Ne dedi Sezai Karakoç:

"Bu dünyada olup bitenlerin
Olup bitmemiş olması için
Ne yapıyorsun..."

Toplu "ağlama ayini" yapmayı biliyorlar; Sezai Karakoç gibi tek kişi kalma pahasına mücadele etmeyi değil...

Tarikatı yoktu. Cemaati yoktu. İktidarlardan makam beklentisi yoktu. Yandaş yayın organlarından köşe yazarı olma beklentisi yoktu. Televizyonlara çıkayım, şöhret olayım beklentisi yoktu. Anma gecelerine, belgesellere bile katılmadı. Kültür Bakanlığı'nın verdiği plaket ve para ödülünü de Cumhurbaşkanı'nın verdiği ödülü de almaya gitmedi. "Parayı ihtiyaç sahibi birine verin" dedi.

Sezai Karakoç'un düşünceleri, hayalleri vardı. Sezai Karakoç'un örgütü vardı: Diriliş...

Erdoğan, tam sayfa ölüm ilanı verse de Sezai Karakoç'un şu sözlerini unutturabilir mi:

"Bugün mevcut partilerin hepsi bitmiştir. İflas bayrağını çekmişlerdir. Birbirinin içine girip var olmaya çalışıyorlar. Kurt politikacılar, kaşarlanmış politikacılar, yeni yeni partiler kurabilirler kolaylıkla. Büyük gürültüler koparabilirler. Yeni maskeler ve göz boyama usulleriyle vatan ufku podyumunda boy gösterebilirler. Ama sen, milletinin gözbebeği olan, samimi bir kalp taşıyan kardeşim, aldanma ve inanma. Ne eskimiş partilerde ne de onlardan kopan kaşarlanmış politikacıların kuracakları yeni partilerde senin için, yurt için, halk için bir umut vardır... Geçmişsiz, geleceksiz bir halk doğurmak için çırpınıyor duruyor partiler."

1980'ler sonu... *2000'e Doğru* dergi bürosu, Ankara Necatibey Caddesi'nde Kumrular Sokağın tam karşısındaki bir apartmanın üst katında. Az ilerimizde Menekşe Sokak'taki eski bir apartmanın üst katı *Diriliş* dergisinin bürosu. Logosunda "düşünce, edebiyat ve siyaset dergisi" ibaresi var.

Sezai Karakoç, cumartesileri büroda herkese açık konuşma yapardı.

Adını biliyordum ama gerçekte kim olduğunu *2000'e Doğru* dergisinde o dönem köşe yazarlığı yapan Cemal Süreya'dan öğrendim. Marksist bir yayın organı, *2000'e Doğru* dergisi, İslamcı yayın organı çıkaran tefekkür sahibi biri için bakın ne yazdı:

"Bulgucu adam. Belki de ülkemizdeki tek bulgucu. Çok daha yetenekli bir Mehmet Âkif'in tinsel görüntüsüyle, adamakıllı dürüst bir Necip Fazıl'ınkini iç içe geçirin, yaklaşık bir Sezai Karakoç fotoğrafı elde edebilirsiniz...

Türkiye'de, özellikle sağın, özellikle de mukaddesatçı kesimin içinde yalnız. Bir başına. Hiçbir ortaklığa girmez. Dışarıda ve yukarıdadır. Düşüncesini de öfkesini de hemen ortaya koyar. Ama yalnız olması yalnız kalma anlamında değil, diyorum. Yapısı öyle...

Dışarıya karşı bağnaz değil. Her şeyi tartışabilirsiniz.

Öyle bir Müslüman ki Marks da bilir, Nietzsche de bilir, Rimbaud da bilir. Salvador Dali de sever. Nâzım da okur. Sıkışmış, sıkıştırılmış deha. Alçakgönüllülükle katı yüksek uçuyor..."

Cemal Süreya üniversiteden arkadaşını yakından tanıyordu. Kendi mahallesinden ise Karakoç'u anlayan yok gibiydi. Dünyevi zenginlikler, ihtişamlar ile ilgilenen, Saray'da oturmayı güç sayan birilerinin ne İslam ile ne de Karakoç ile ilgisi olabilirdi!

Yanıt basit; mülkün sahibi Allah ise, ihtişama ne gerek vardı? Faydayı, ilkenin, değerin önüne geçiren Müslüman sayılır mı?

Karakoç'un ölümü de yaşamı gibi sessizce, gizemli oldu; arkadaşları evde yatan cansız bedenini buldu. Şöyle yazmıştı:

"Doktor istemem annem gelsin
Yataklar denize atılsın
Çocuklar çember çevirsin
Ölürken böyle istiyorum"

Sezai Karakoç'un değerini kavrayabilmek için, iktidar dahil bazı İslami çevrelerden çok saygı gören birini tanıtmalıyım: Nuri Pakdil...

Devlet ricali, edebiyatçı Nuri Pakdil'i Ankara'daki evinde ziyaret edince ne övücü yazılar yazıldı hakkında!

Ben ise size bildiğimi yazayım, kimdir Nuri Pakdil? Oyun yazarı, oyunları iyi değildir. Şair, şairliği kötüdür. Çevirmen. Müslüman Pakdil, Arapça şiirleri Fransızcadan Türkçeye çevirdi!

Analitik düşünceye sahip değil, bilgiyi analiz edemez.

İslamcı. "Muhafazakâr" ve "sağcı" denilmesini kabul etmedi. Kendini, "devrimciyim" diye tanımladı. Kendini, "kurşun yemiş bir gerilla göğsüne" benzeterek "hiç dönmemiş partizanım" diye tanımladı. Kendini, "anamalcı (kapitalizm), emperyalizm, faşizm" karşıtı "sosyalist çizginin en ileri ucunda" diye tanımladı.

Sosyalistliği "teoriden" değil "duygusallıktan" kaynaklandı, o dönemler sol görünmenin itibarından... Antikapitalist Müslüman gençlerin manevi liderleri –İslam'ı ilk kabul edenlerden– yoksulların temsilcisi Ebu Zer'in yolunu benimsediğini söyledi hep. Ona göre de mülkiyet, kirli ve kanlı; siyaseti kara idi. Sıklıkla "yabancılaşma" kavramını kullandı.[1]

Pakdil, yabancılaşma kavramının iktisadi yönüyle hiç ilgilenmedi. Bugün dahi İslamcı çevrelerin bakış açısı aynı: Batı karşıtlıkları sadece din eksenindeki kültürel boyutla sınırlı. Yabancılaşmanın özünü oluşturan ekonomik ilişkiler, üretim biçimleri gibi düşüncelerle ilgilenmezler. Oysa kültürün altyapısını-temelini oluşturan iktisat değil mi? Bilmezler. Okumazlar. "Hangi dünyaya kulak kesilmişse, öbürüne sağır" sözünü doğrular Pakdil.

Somutlaştırmak için örnek vereyim. 1960'larda Türkiye'de üç önemli edebiyat dergisi vardı: Sezai Karakoç'un çıkardığı *Diriliş*; Nuri Pakdil'in çıkardığı *Edebiyat*; Cemal Süreya'nın çıkardığı *Papirüs*.

Karakoç ve Pakdil yabancılaşmaya sadece kültür boyutuyla baktıkları için, Lenin'in *Emperyalizm* kitabını Cemal Süreya Türkçeye çevirdi! Oysa, sözüm ona Pakdil Lenin hayranıydı! En yakın "talebesi" Hüseyin Su günlüğünde yazdı:

"Yazar, sanatçı ve entelektüel idolü Sartre; siyasal-devrimci idolü ise Lenin idi. Okurken de konuşurken de andığı ve örneklediği iki isimdi bunlar. Bu iki insanın hayatına ilişkin Türkçede ne varsa mutlaka okumuştuk." (*Hece*, 2004)

Sartre'ı, Cezayir Savaşı'na verdiği destek ve Lenin'i devrim yaptığı için beğendi. O kadar. Her ikisinin de ideolojisiyle, kuramıyla, felsefi boyutuyla hiç ilgili değildi!

Keza sosyalist Ahmet bin Bella'ya da politik görüşü nedeniyle değil, Cezayir direnişi nedeniyle hayranlık duydu.

Maalesef Pakdil'in hiçbir zaman teorik derinliği olmadı. Okumayı bile "inanç" temelli yaptı; Dostoyevski'yi bu sebeple çok sevdi!

---

1 Yabancılaşma kavramını ilk kez felsefi anlamda –J. J. Rousseau'dan esinlenerek– Hegel kullandı. Yabancılaşma kavramını ayakları üzerine Marks oturttu. Marks kavrama ekonomik boyut katarak kapitalist toplumsal sistemin; insanı, ürettiğine-sosyal ilişkilerine-dünyaya yabancılaştırdığını belirtti. Pakdil ise yabancılaşmayı salt kültür-din boyutuyla ele aldı.
Ona göre, Ankara'da yabancılaşma sürecine karşı ilk eylem Kocatepe Cami'nin yapılmasıyla başlamıştı!

Pakdil'in aradığı hep "yerli düşünce" idi. Düşünceyi, coğrafi alanla ve İslam ile sınırladı. Ötesini kabul etmedi, "yabancılaşma" dedi geçti. Kendisi ezberci, nakilci; tüm sorunların kaynağı olarak salt inançsızlığı-dinsizliği gördü. Türkiye'yi ayakta tutanın "ortadirek İslam" olduğunu ileri sürdü.

Atatürk devrimleri karşıtı ve hep hesaplaşma içinde. "1923 devriminden beri, boynumuz ağrıdı batıya bakmaktan. Sanki bin yıllık uygarlığımız hiç olmamıştı" diye yazdı.

Fakat iktisatsız tarih okuması yaptığı için emperyalizmin kültürel dayatmasını göz ardı etti. Bu nedenle Batı'nın sömürge döneminin Tanzimat'ı ile, iktisadi bağımsızlık inşa eden Cumhuriyet aydınlanmasını benzer sandı! Batı karşıtlığı yüzeyseldi.

"Köylülükten nefret ettiğini" söyleyen Pakdil; Beethoven ve Joan Baez dinlemeyi çok sevdi. Van Gogh ve Chagall resimlerine hayranlık duydu. Picasso'nun *Guernica* tablosunun kopyasını başköşesinden ayırmadı.

Türkan Şoray ve Brigitte Bardot hayranıydı.

Tesbih çekmeye karşıydı.

M. Şevket Eygi'yi aşağıladı. Erenköy Cemaati hakkında demediğini bırakmadı. "Allah" yerine "Tanrı", "Kuran" yerine "Mutlak Öğreti", "Peygamber" yerine "Önder", "Ramazan" yerine "Oruç Vadisi" diyerek yeni "inanç dili" oluşturmaya çalıştı. Çelişkilerin adamı; sonra da Türkçe ibadet nedeniyle Cumhuriyet'e kızdı hep!

Pakdil'in her daim kafası karışıktı, entelektüel hiç değildi. Nedenini yakın arkadaşı-hemşerisi Erdem Bayazıt söyledi: "Biçimi özden önde tuttu."

Solculuğu da öyleydi!

Sezai Karakoç ile farkı buydu işte.

CAHİT ZARİFOĞLU

Siyasal görüşleri taban tabana zıt olmasına rağmen dün "birlikte oturma" düşü kuranların yerlerini bugün kimler aldı? Bugün siyaset ve medya dünyasındaki seviyesiz üslup nereden çıktı? Siyasal İslamcıların tümünü küfürbaz görmek ne kadar doğru? Temel sorun 1980'den sonra siyasete ve medyaya hâkim kılınan cehalet olamaz mı? Çünkü biliyoruz ki dün öyle değildi. "Öteki"ni tanımanız için gelin sizi 1950'li yılların sonuna, Kahramanmaraş Lisesi'nin bir sınıfına götüreyim. Ahlak abidesi o "güzel yedi insanı" tanıtmaya çalışayım.

Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Ali Kutlay, Hasan Seyithanoğlu, Rasim-Alaeddin Özdenören kardeşler ve sonradan aralarına katılan Mehmet Akif İnan... Yani "İşaret Çocukları" ya da Cahit Zarifoğlu'na göre "Yedi Güzel İnsan"! Sınıf arkadaşıydılar. Hepsi resme, müziğe ve özellikle edebiyata vurgundu.

Yine Kahramanmaraş doğumlu olan Nuri Pakdil'in çıkardığı *Hamle* dergisi ellerinden düşmezdi (o zamanlar sağcılık-solculuk pek yoktu; *Hamle* dergisi "Sait Faik'e Saygı" sayısı bile çıkarabiliyordu). Anadolu'nun 60 bin nüfuslu bu yoksul şehrinin çocukları, kimlerin çıkardığına bakmadan *Varlık*, *Yeditepe*, *Yenilik* gibi edebiyat dergilerini takip ettiler. Dergilere ulaşabilmek için yırtınıp durdular. Bir yanda soluksuz okuyup diğer yanda hikâyeler, şiirler yazmaya çalışırlardı. Yaşar Kemal'in *İnce Memed* romanına, Attilâ İlhan'ın "Sisler Bulvarı" şiirine hayrandılar. İletişimin zorlu olduğu o yıllarda Necip Fazıl, Peyami Safa, Nâzım Hikmet, Fethi Gemuhluoğlu hakkında bilgi sahibi olmak için

çırpındılar. Hz. Ali'nin "Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum" sözünü şiar edinmişlerdi. Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza* romanını okuyup, Dostoyevski'nin Batı'lı mı Doğu'lu mu olduğunu tartıştılar günlerce...

Çocuk ruhlu, saf yürekli Cahit Zarifoğlu'nun yoksul evinde şiir günleri düzenlediler. Muhafazakârdılar. Ama "İkinci Yeni" şiir akımını benimsediler. Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar'ın şiirlerini gece gündüz demeden, bıkmadan usanmadan birbirlerine yüksek sesle okudular. Zarifoğlu'nun kırık penayla çaldığı gitarı soluksuz dinlediler.

Cumhuriyet gazetesi muhabiri Doğan Keçecioğlu'nun Kahramanmaraş'ta çıkardığı *Gençlik* gazetesinin kültür-sanat sayfasını yaptılar.

Çalışkandılar. Hiç yorulmadılar. Daha yolun başındaydılar. Sonuçta, Kahramanmaraş Lisesi o dönem Akif İnan, Erdem Bayazıt, Rasim ve Alaeddin Özdenören ve Cahit Zarifoğlu gibi, bugün İslami çevrelerin büyük saygı duyduğu şairleri-yazarları çıkardı. Onlar sadece ürettikleriyle değil, o genç yaşlarında toplumsal hayat içindeki duruşları, üslupları ve zarafetleriyle de örnek oldular.

Hepsi üniversiteye gitti: Cahit Zarifoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Filolojisi'ne yazıldı. Vefa Öğrenci Yurdu'nda kaldı. Muhafazakâr "Abi kültürüyle" İstanbul'da tanıştı. 1962 Mart ayının bir cumartesi günü Özdenören kardeşlerle birlikte hayranı oldukları bir şairin kapısını çaldılar: Sezai Karakoç.

Belki bugün herkese şaşırtıcı gelebilir: Onlar, o güne kadar "Sartre, Camus gibi büyük düşünürlerin fikirleri okunur, öğrenilir ve benimsenir" diye düşünüyorlardı. O günden sonra Sezai Karakoç'tan öğrendiler ki her fikir üzerine yorum getirilebilir; filozoflar, düşünürler, edebiyatçılar sorgulanabilirdi! Ve yine ilk defa o gün duydular. Sezai Karakoç bir dergiyle ilgili düşüncesini şöyle açıklamıştı: "O derginin kendine göre bir kimliği var, biz Müslümanız."

Kafaları karıştı. Çünkü kendisi (Mehmet Barlas'ın babası) Cemil Sait Barlas'ın *Pazar Postası*'nda yazıyordu. Solcu Cemal Süreya da en yakın arkadaşıydı. Nasıl oluyordu? Bir "onlar" vardı, bir de kendileri Müslümanlar!

Sonra yerli yerine oturdu düşünceleri: Hayata bir pencereden bakabilirsiniz; ama bu, karşı pencereden bakanlara düşman olacağınız anlamına gelmezdi. "Öteki" kavramını henüz bilmiyorlardı. İstanbul'la daha yeni yeni tanışıyorlardı...

"Yedi Güzel İnsan" karşı görüşe doğru koşmaya başlasalar da Cemal Süreya'yı hep sevdiler; *Üvercinka*'yı ellerinden düşürmediler. İçlerinden Cahit Zarifoğlu, Cemal Süreya'ya daha bir yakınlık duydu. Sezai Karakoç'un şiirlerinden çok Cemal Süreya'nın şiirlerini beğeniyordu. Ayrıca, öğrendiğine göre kişilikleri de benzerdi zaten. Ve bu nedenle, 1962'de hiç tanımadığı –o yıllar Paris'te bulunan– Cemal Süreya'ya mektup yazdı: "İstanbul'a döndüğünüzde sizinle ev tutup birlikte oturabilir miyiz?"

Zarifoğlu bu toprakların yoğurduğu temiz kalpli Anadolulu şairlerdendi; şiirlerine hayran olduğu bir büyük şairle aynı çatı altında yaşamanın düşünü kurabiliyordu. "Yabancılaşma" henüz bu topraklara uğramamıştı.

Üstelik bu mektubu yazan kişi sıradan biri değildi. Siyasal meselelerden uzak durmuyordu.

Nuri Pakdil, Sezai Karakoç, Necip Fazıl gibi "Abiler"in etrafında, bir okul-ocak görevi gören dergilerle duygusal beraberliği ve düşünsel birlikteliği yaşıyordu. "Allah, Peygamber sevgisi ihmal edilmeden, dünya meseleleri ön plana çıkarılmalıdır" görüşünün ilk savunucularından biriydi.

Müslümanların öncü kuşağındandı. Buna rağmen solcu Cemal Süreya ile aynı evde oturmaktan çekinmiyordu. Çünkü, ortak payda edebiyattı. Öğrenme aşkıydı. Dostluktu.

Mektubu alan Cemal Süreya ne yaptı? Cahit Zarifoğlu'nun Paris'e gönderdiği mektubu alan Cemal Süreya ne hissedip ne düşünmüştü? Cemal Süreya'nın günlüğünden okuyalım:

"Cahit Zarifoğlu ölmüş. Bugünün adı bu olacakmış. Bir ay kadar önce öğrenmiştim onulmaz sayrılığa tutulduğunu. Bazı kanserler mutlaka çok büyük bir çocukluk mutsuzluğuna bağlıymış gibi gelir bana. Hiçbir bilimsel tutanağı olmayan bu kanıya tanıdıklarımda bir şeyler göre göre vardığımı sanıyorum. Bir izlenim işte. Zarifoğlu'nu tanıdığım yılları düşünüyorum. Sevinçlerle

büyümüştü sanki. İyi şairdi. İlk şiirleri de iyiydi. (Sezai) Karakoç çevresinden. Daha yüz yüze gelmeden, 1962'de bana, Paris'e bir mektup yollamıştı. Adresimi Sezai (Karakoç)'tan almış. Saklamamışım o mektubu. Zarifoğlu o sıra, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenci. Yurtlardan sıkılmış herhal, İstanbul'a dönüşümde, birlikte ev tutup oturmayı öneriyordu mektubunda. Ben de bir tuhafım o günler. Bir ölçüsüzlük görmüştüm bu öneride. O ara otuz yaşı dönmüşüm. İyi sayılan bir aylığım var. Ne yani, bu çocuk öğrenci hayat koşuluna mı indirmek istiyor beni? Dönüşte yeniden tanıştık. Zaman zaman vapurda, yolda, Sezo'nun (Sezai Karakoç) evinde-bürosunda rastlaştıkça konuşurduk (ama her şeyden)... Daha çok 1964-1966 yılları. Söylenmemiş güzel sözler de vardı aramızda. Ama bir arkadaşlığımız olmadı. Serüvenlerinden söz ederdi. Bunları, tuhaf yanlarını öne getirerek anlattığını anımsıyorum. Şiirine de yansımıştır. Sezai ile onun bu tavrı ve öyküleri üzerine çok konuşmuşumdur. O yıllarda mukaddesatçı genç sanatçılarla, aramızda büyük kopukluk yoktu. Kopukluğu onlar yarattı. Zaman nasıl da akıp gitmiş? Tam yirmi yıl oluyor Cahit Zarifoğlu ile görüşmeyeli. Bir günde bin yıl olacak." (*Gösteri* dergisi, Temmuz 1987)

Şaşırtıcı değil bu tavırlar; Nâzım Hikmet Bursa Cezaevi'nde yatarken, etrafında kimseler yokken, yapayalnızken Halide Edip Adıvar *Akşam* gazetesinde, "Yahya Kemal gibi Nâzım Hikmet de büyük şairdir" deyince kimseler sesini çıkaramamıştı. Bunu bir solcu yapsa komünizm propagandasından beş yıl alıp hapse atılırdı...

Gerçi "ideoloji" kötülemesine Nâzım Hikmet kızmıştı!

O yıllarda Soğuk Savaş etkisi yoktu. Henüz ideolojik kamplaşma oluşmamıştı. Solcular Müslümanların, Müslümanlar solcuların dergilerinde yazılar kaleme almakta bir sakınca görmüyordu. Ece Ayhan'ın, İlhan Berk'in derviş titizliğiyle çalışan Müslüman şairlere önyargısız yaklaşımları, övücü eleştirileri saygıyla karşılanıyordu.

Aslında aynı mahallenin yoksul "İşaret Çocukları"ydı hepsi. Yer sofralarındaki bir tas çorbaya kaşık sallayarak, mumlu gecelerde kahramanlık hikâyeleri dinleyerek, cami avlularında futbol oynayarak ve yaramazlık yapınca yüzü kızararak büyüyen bir

kuşaktı onlar. Hepsi Anadolu kültürünün bir parçasıydılar. Hedefleri hep yüksek kültür oldu: Erdeme inandılar, seviyeyi hep yukarı çıkarmaya çalıştılar. Ayıp etmekten, yanlış yapmaktan korktular... Bir gün sözlerinden ya da yaptıklarından dolayı utanacaklarından çekindiler. Bu nedenle küfrü hiç bilmediler.

Sonra... Sonra iktidar ve para geldi. Bin yıllık kültür, birkaç yıl içinde varoş muhafazakârlığına, sonradan görme liberalliğe teslim ediliverdi.

Soruyorum: Cahit Zarifoğlu'nun mirasına sahip çıkan temiz Müslümanlar bugün neredeler? Şuradalar:

AKP Milletvekili Monaco'da yediği ıstakozu sosyal medyada paylaşınca olanlar oldu. Benim için zengin Monaco şehrinin sosyete mekânında yenen ıstakozun göze sokulması değil asıl mesele. Ya da Maldivler'de tatil yapmakla övünmek hiç değil.

Aklıma Rasim Özdenören'in yazdığı *Gül Yetiştiren Adam* romanı geldi! "Gül yetiştiren adam" imgesi muhafazakâr çevrelerce her daim çok ilgi gördü. Neydi mecazi olarak anlatılan?

Kemalist değişime ve din alanının darlaştırılmasına, kalbi muhalefet (*buğz etmek*) esastı. Yani tevekkül-sabır esastı. Varlıklarını başka biçimde sürdürmek için gizlilik-sır-takiye esastı. "Kalp tekkeleri" kurmak esastı. Vaazlarda, sohbetlerde üstü örtülü "ezop dili" kullanmak esastı. Hıncı içinde tutmak esastı...

Tarikatlar yasaklanıp tekkeler kapatılmış olabilirdi onlar inatla "gül yetiştirecekler" idi: Romanda, dedenin torununa namaz kılmayı öğretmesi gibi!

Nakşilerde mürit, "gül yetiştirme" metaforuna uygundu. Nurcularda şakirt, "gül yetiştirme" mecazına uygundu. Keza İmam Hatip okulları açmak, İlim Yayma Cemiyeti gibi yapıları örgütlemek... İşletmeler açmak-siyasi parti kurmak, hepsinin amacı "gül yetiştirmek" idi. Ve sonra ne oldu? Demokrat Parti 1950'de iktidara geldi. 1960'larda AP, 1970'lerde "Milliyetçi Cephe Hükümetleri" kuruldu. Mukaddesatçı çevrelerin Atatürk'e ve devrimlerine karşı sert muhalefeti görünür oldu. Yani, örtü-gizlilik kalktı, eyleme geçildi. Mesela Ticaniler, sadece Atatürk'ün heykellere büstlere saldırmakla kalmadı; "ezan delileri" adını verdiklerine (sahiden A. Balcı, Y. Özkan gibi kimilerinin deli raporu vardı) kutsiyet verdi.

Atatürk'ü değersizleştirmek için aldatma, çarpıtma ve hakaret dönemi başlatıldı (hele annesi hakkında yazdıkları bu toprakların terbiyesini aşan utançlıktaydı). Eski Şeyhülislam Mustafa Sabri, Eşref Edip, Osman Zeki Serdengeçti, Necip Fazıl Kısakürek, M. Raif Ogan gibi ajitatörler, hakikati tahrif eden "mukaddesatçı tarih inşasına" koyuldu. İdeolojik husumet, hafızayı suistimal eden kara çalmaya dönüştü. Zihniyet yapıları, kaba lügate dayanan travmatik avam dille somutlaştı.

Atatürk'e dediklerini geçeyim, –örneğin– rejimin kurucu unsuru görüp "suyun öte yakası" dedikleri Balkan göçmenlerini aşağıladılar. Önyargıydı makbul gördükleri...

Ve bu mukaddesatçı zihniyetle yetişenler-bu tedrisattan geçenler (güller) zamanla iktidar oldu: AKP...

Peki: Tüm sorunların kaynağı gördükleri Cumhuriyet sekülerizmi ile mücadele edip, hasım gördükleri Kemalizmi aşan hangi alternatif projeyi hayata geçirdiler? Hiç.

İşte, son seçim sonuçları "mukaddes ütopyanın" sona nasıl geldiğini gösteriyor. Şunu diyorum:

AKP çeyrek asırdır iktidarda. Hani "gül çocuklar" nerede? Ortada "gül yetiştiren adam" romantizmi bile kalmadı...

Kemalizmden kalanları –artık iyice aşındırılmışları bile– hınçla "mıntıka temizliği" ile tasfiye ettiler de yerine ne koydular? Hani ideal toplum nerede? Niye olmadı? Neden yapılmadı?

Sebebi çok basit: Salt Kemalizm düşmanlığıyla, yalan temelli retorikle var oldular. Mevcut ülke gerçekliğiyle samimi olarak yüzleşmediler. Sorunların çözümü konusunda tutarlı, kapsayıcı entelektüel birikim oluşturamadılar. Ki fantezi yüklü söylemler ile bunu başarmaları imkânsızdı. İtibarıyla değersizleştirmeye çalıştıkları Kemalizmi aşan, ona rakip tek proje ortaya konulamadı. Bu nedenle hâlâ yaptıkları mağduriyet dili, olumsuzlama paradigması, korkutma stratejisi...

Örtü kalkınca altından Monako sosyetesinin yediği pek meşhur ıstakoz tabağı ortaya çıkıverdi. Istakoz, sözde yüz yıllık mağduriyetin neye dönüştüğünün sembolü oldu: "Gül" değil, "ıstakoz" yetiştirmişlerdi!

Toptan "kötülemek" de doğru değil. Baş davası ahlak olan Nurettin Topçu'nun öğrencileri de yok olmuş değil. *Hece*, aylık

edebiyat dergisi. "Bizim cenahtan" değil "öteki"nden! Nâzım Hikmet'ten Necip Fazıl'a özel sayılar çıkarıyorlar.

Geçtiğimiz yıl e-mail attım, eksik bazı sayıları temin edip edemeyeceğimi sordum. Sağ olsunlar, ilgilendiler; hemen eksik sayıları tamamladılar. Bu arada aramızda küçük bir sorun çıktı. Para almak istemediler. Ben de epey direttim. Ve ödemeyi yaptım. Sonra özür dileyerek bunun nedeni açıkladım: "Lütfen inanınız, bu durumun sizle hiçbir ilgisi yok. Öyle günlerden geçiriyoruz ki kimseye pek güvenim kalmadı. Yarın hediye dergilerin karşıma bir başka şekilde çıkarılmasından endişe ettim!"

Ne kadar ayıp değil mi bu sözlerim? Hâlâ utanıyorum. Ne hâle getirildik!

Hece (Haziran-Ağustos 2007) özel sayısını Cahit Zarifoğlu'na ayırdı. Bu sayıdan Ahmet Fethi'nin (müstear isme benziyor), "Daralan Vakitler" adlı yazısını özetleyerek paylaşmak istiyorum:

"Çok tuhaf günlerden geçiyoruz. O yüzden de şaşkınlığımız anlama güçlüğümüzü besliyor. Maalesef renksizliğin ve yönsüzlüğün hâkim olduğu bir siyasal atmosferi soluyoruz. Öyle ki, çok kaba bir biçimde siyasal bir belirleme olan sağ ve sol, doğu ve batı artık coğrafi konumumuzu bile imlemiyor. Kaderin cilvesine bakın ki, ne için hayıflanıyoruz? Niçin solcularımız solcu, milliyetçilerimiz milliyetçi ve İslamcılarımız İslamcı değil diye! Elbette ideolojilerin de kimi ortak paydaları vardır. Lakin ortak payda, kendini silen bir inkârcılıkla kurul(a)maz. İnsan, değişip dönüşebilir. Bu makuldür. Ama ne hikmettir ki, her yönden her ret ya da her değişip dönüşme aynı mecraya akmaktadır. Bu tuhaftır. Hayrete şayandır. Dikkate değerdir. İrdelenmelidir. Lakin makul değildir. Bahse konu ettiğimiz ideolojilerdeki bu belirsiz dönüşüm, aynı mecraya kişiliksiz akış, her ideoloji için olduğu kadar, bir öteki ideoloji için de kayıptır. İslamcıların hal-i pür melali ise trajiktir. Bin keder birden getirmektedir. Artık İslamsız İslamcılarımız vardır. Artık İslamcılar milli mitleri, simgeleri, metaforları ve sınırları sanki dinden bir cüzmüş gibi anıyorlar. Amentülerine ek yapıyor, akidelerini yeniden kuruyorlar. Ve bunları hep din adına yapıyorlar..."

Hece dergisinin öncüsü sosyalist-İslamcı Nurettin Topçu hakkında *Hürriyet* gazetesinde yazdım:

İttifak yapmak için kendinden vazgeçip, ötekine boyun eğmek şart mı? Marksistler ile İslamcılar ittifak yapamaz mı?

Öncelikle yanıtı "uygulama dönemleri" dışında tutmak gerekiyor. İdeal saik ile iktidara gelenlerin acı uygulamaları oldu çünkü. Muaviye gibi...

Keza Marksizm ile İslam'ın ezilenler ittifakı, Şah'a karşı mücadele verip İran'da devrim yaptı. Devrim sonrası Tahran tüccarı etkisindeki Humeyni otoritesinin solcuları katletmesi tarihsel ittifaka büyük darbe vurdu. Olumlu örnekler de yok değil; kısmen Hariciler, bazı kesimleriyle Mutezile, kesin olarak Karmatiler gibi... Bunlar dünün "Marksistleri" idi!

Ayrıca, maddi gelişmeleri inkâr eden dogmatik İslamcılar ile dogmatik Marksistleri de bu tartışma dışında tutmalıyız. Marksizm kuşkusuz Avrupa'da doğdu. Aydınlanmayı, gerici kiliseye karşı savunan Marksizm benzerini cami için yaptı mı? Hayır. Teorisini, Avrupa argümanları üzerinde temellendirmiş "geleneksel sol" dışında olanların katkılarıyla Marksizm yerelleşti. Böylece, Hz. Muhammet'in aydınlanmacı devrimci kimliği ön plana çıkarıldı.

Açayım konuyu: Marksizmin, İslam'ın içinde öğretisini-doktrinini araması, bulması günümüzün konusu değil. İslam'ın ahlaki eşitlikçiliğine, mülkiyeti sınırlama isteğine, "sınıfsal" kökenine dair ilk vurguyu yapanlar "Kerim Sadi" (A.Cerrahoğlu), Abidin Nesimi, Dr. Hikmet Kıvılcımlı oldu. Dr. Kıvılcımlı'nın özgün tarih tezlerinden *Allah Peygamber Kitap* eseri İslam'ın toplumsal düzenini tahlil eden iyi çalışmadır. Ki öncesi var:

Sinop'ta sürgün hayatı yaşayan Melami Terlikçi Salih, (geleceğin TKP lideri) Mustafa Suphi'yi Türkçülükten sosyalizme yönlendirmedi mi? Melami Şeyhi Mecdi Tolun, Balkan Federasyonu ütopyasını "sosyalizm" temeli üzerinden kurgulamadı mı? Melamilerin kitabını yazan Abdülbaki Gölpınarlı, TKP davasından yargılanmadı mı? Prizrenli Melami Şeyhi Hacı Ömer Lütfü Paçariz, Yugoslavya Komünist Partisi'ne katılmadı mı; yayın organı *Sosyalist Fecri* dergisinde şiirleri yayımlanmadı mı?

Nâzım Hikmet'in *Şeyh Bedrettin Destanı*'nda yazdığı din adamı tekke köşelerinde post üzerinde oturan değil, isyancı devrimci "komünizan" hedefli hareketinin önderi değil miydi? Nurettin Topçu, Cemil Meriç'in çalışmaları göz ardı edilebilir mi? Mihri

Belli ve Doğan Avcıoğlu birlikte Fransız Komünist Partisi'nden Roger Garaudy'nin *Sosyalizm ve İslamiyet* kitabını çevirmedi mi?

Sadece bizde değil, Müslüman Kardeşler'in sol kanat lideri Suriyeli Mustafa Sıbai veya kendini "Allahperest sosyalist" diye tanımlayan İranlı Ali Şeriati'nin arayışları unutulabilir mi? İsimleri uzatmayayım.

Tarih sahnesine yedinci yüzyılda "devrimci kimliğiyle" çıkan İslam'ın, Marksizm ile ittifak kurması niçin şaşırtıcı olsun? Bu ezen ile ezilen arasındaki tarihsel zorunluluk. Bu özünde ezilenlerin kurtuluşunu hedefleyen Marksizm ile İslam'ın sentezi.

Muaviye "krallığına" karşı çıktığı için çöle sürülen Ebu Zer el-Gıfari ile (K. Marks'ın en sevdiği devrimci) Roma köle isyanının lideri Spartaküs arasında ne fark var?

Evet Marksizm, dünya üzerindeki çeşitli toplumların farklı –inanç gibi– kültürleriyle önce "anlama-kavrama üzerinden" ilişki kurdu. Sonra, ülkelerin kendine özgü şartlarını göz önüne alarak antifeodalizm, antikapitalizm gibi ortak programlar inşa etti, ittifaklar-cepheler kurdu.

O hâlde... Yirminci yüzyıl başında İngiliz emperyalizminin psikolojik savaş yayınlarına hâlâ kanıp, gece gündüz Marksizme küfreden dinci yobazın bu aşırı tavrının sebebi ne? Hâlâ mı "tak şapkayı gir" vulgarlığı? Dini avucuna alıp kitlelere karşı sindirme "aracı" olarak kullanan egemen güçler, konuyu sınıf çatışmasından, sömürüden, emperyalizmden çıkarıp "inançlı-inançsız" ikilemine soktu çünkü. İnsana dair cüz'i iradeyi yok ettiler. Oysa İslamcıların, "hakikate teslim olan" Marksistleri "hanif" görmesi gerekmiyor mu?

Diğer yandan şunu da eklemeliyim: Genellikle doğa bilimleriyle birlikte anılan pozitivist yöntem, sosyal bilimlere uygulanarak dini dışladı. Toplumsal gerçeği bunun dışında arayan "tarihselcilik" Marksistleri ve İslamcıları nasıl birleştirmez? Lenin, "Akıllı idealizmin (inancın), akıllı materyalizme aptal materyalizmden çok daha yakın olduğunu" söylemedi mi?

Sol da şunu görmeli artık: Aydınlanma Çağı insanoğluna "cennet" getirmedi! Dini, "dogma" olarak gören aydınlanmacılar, aslında kendi düşüncelerinin dogmaya dönüşen düşünceler dizisi yarattığını kavrayamıyor mu? Paradigma çemberi içinde

insanoğlunun siyasi-ekonomik-kültürel düşüncesi dönüp duruyor. İnsanoğlunun iyi bir dünya yaratma hedefine saygı duymak başka, buna ulaşacak "yol" üzerinde düşünmek-tartışmak başka... Suçlamadan önce anlamaya çalışmalıyız, tıpkı Cemil Meriç'in, Alev Alatlı'nın, Cahit Zarifoğlu'nun yaptığı gibi...

Artık bu bölümü sonlandırayım. Cahit Zarifoğlu son şiirini şöyle yazdı:

"Ölüm başucumda
Bir melek elini uzatıyor bana
Yapayalnız
Bir yolculuk..."

AKİF EMRE

Tanışmıyorduk. Tanıyordum. Okuyordum. Bilgileniyordum.

Ne yazık ki, altmış yaşında çalışma masasının üzerine yığılıp kaldı. Üzüldüm... Hele "Bizim Mahalle"de, "*Yeni Şafak* gazetesinden bir tetikçi eksilmiş" sözünü duyunca kahroldum. Demek, "mahalleler" bu derece birbirinden koptu! Demek, insanlar bu derece kin dolu! Yazık. Demek, "tetikçi" öyle mi? Günah...

Oysa ani ölümünü duyduğumda, "Ah keşke tanışsaydım. Sohbet etseydim, ne eksiklik" dedim içimden.

Demek, "Bizim Mahalle" pek tanımıyor. Yazmalıydım...

Evet, makine mühendisliğini bırakıp sevdası kalemi peşine düşmüş fikir insanıydı; edebiyatçıydı, yazardı, gazeteciydi, belgeselciydi. Bana sorarsanız hepsinin üstündeydi...

Sufi idi; nefsine hâkim. Hâlâ süren iktidar sarhoşluğu döneminde nemalanma nedir bilmedi. Basitliğe tamah etmedi. Jeep kültürüne yenilmedi, eşyanın kölesi olmadı yani.

Tamahkârları sevmedi. O hep Üsküdar'ın dolmuş müşterisi. Hep mütevazı. Hep sokakta; 1100 odalı Saray'a dönüp bakmadı bile. Kabe'sini kaybedenlerden değil çünkü. Siyasi muktedirlere hep muhalif.

Ne "hırkası" Cemaat'ten, ne "lokması" Parti'dendi. "İslamcı" değil, samimi Müslüman. Fikrin namusuna inançlı, kalemi keskin, sözünün eri marifet ehli. Hamas'ı da eleştirdi, Müslüman Kardeşleri de. Ama kırıp dökmeden...

"Huysuz" derlerdi; tıpkı bacanağı Yusuf Kaplan'a söyledikleri gibi! Oysa zordu erdemli olmak!

Çoğu zaman kırıldı, tek ses çıkarmadı; kapıları usulca kapatıp, çıktı gitti. Dimdik yürüdü. Dönekleri, yandaşları hiç sevemedi. Mahallesi kalabalıklaştıkça, o yalnızlaştı. İktidarın getirdiği yozlaşmadan, kibirden utandı. Hiç bozulmadı. İnsan kaldı. İktidarda iken yenilgiyi gören ilk kişi oldu!

Sebat eden, Akif; Davasına âşık, Emre...

Akif Emre sağcı değildi, muhafazakâr değildi; yazıları gibi sadeydi yaşamı ve antikapitalistti.

"İslam, eğer kapitalist ilişki biçimlerinin payandası ve tüketim toplumunun bir parçası olarak popüler kültürün nesnesi hâline geliyorsa, bu Müslümanlık ile kurduğumuz ilişki son derece arızalı demektir."

Arkasında on kitap bıraktı; daha 2001'de *Küreselliğin Fay Hattı* kitabının yazarı bir antiemperyalistti Akif Emre.

Suriye'ye saldırı başladığında şunu yazdı:

"Bugün hedeflerin Amerikan füzeleriyle vurulmasını kurtuluş umudu olarak görenler, başkalarının yazdığı senaryoyla sahaya inerken, bir gün Amerikalılara muhtaç olacaklarını da göremeyenlerdir. 'Mısır'da Amerikan karşıtı, Suriye'de Amerikan füzesi bekler' durumuna düşmenin temelinde, derin bir zihinsel travma yatmaktadır. Bunu görmeden mevcut durum hakkında konuşmak, hazır kurtuluş reçetesi yazmak, abesle iştigaldir. Türkiye başta olmak üzere bölgede hepimiz bir akıl tutulmasının değil akıl zehirlenmesinin mağdurlarıyız. Her şeyden önce zihinleri, vicdanları zehirleyen tesire karşı panzehirin ne olduğu üzerinde yeniden düşünmek durumundayız. Sahte oluşumların sahte çözümleri önümüze yeni ufuklar açmaz, sadece serap çıkarır..." (29 Ağustos 2013)

Akif Emre haklı çıkmadı mı? Küresel güçlere nasıl yenik düşüldüğünü de biliyordu: Para!

En son şunu yazdı: "İşittiklerimizden dolayı, bildiklerimizden dolayı acı çekmeye başlıyoruz. Birebir şahit olamasak bile. Acı çekmeye icbar ediliyoruz sanki; ya anlatılanlar gerçek olduğu için, yahut gerçek yerine sahte gerçekler ikame edildiği için. Bu denli yozlaşma, çürümeye mahkûm olmak duygusu bizatihi insanın içini kemiren bir şey. Sadece insan teki olarak her birimiz değil, toplum da içten içe çürüyor..." (18 Mayıs 2017)

2017'de yazdığı *Müstağrip Aydınlar* kitabında Türkiye'deki muhafazakâr düşüncenin dönüşümünü, zaaflarını sorguladı. Batı etkisindeki İslam düşüncesinin "kapitalizmin bekçisi" hâline getirildiğini yazdı..."Mahallesindeki" yalnızlığını sanırım anlıyorsunuz...

Akif Emre'nin evi, "Bizim Mahalle"ye sınırdı. Bir el mesafesindeydi uzaklığımız. Makalelerini Odatv'de yayınlardık kimi zaman. Son alıntıyı 9 Şubat 2017'de yaptık. *Yeni Şafak*'taki köşesinde savruk FETÖ operasyonlarını eleştiriyordu:

"Her şeyi müesses nizamın gerekleri açısından meşrulaştırılan uygulamaların, adalet ilkesini de maşeri vicdanı da yaralama potansiyeli her zaman vardır. Kaldı ki kimi uygulamaların şimdiden toplumsal yaralar açtığı söylenebilir.

Devlet aklının pratik zekâsı bu uygulamada da devreye girmiş, bu arada FETÖ ilişkilerinden bağımsız muhalif görülenlere yönelmiştir. Açıktan başka terör örgütlerine destek verenler bir yana, düşünsel anlamda muhalif olanlar, İslamcılar da bu tasfiyeden nasibini almaktadır.

Vicdan ve adalet duygusunu yaralayan uygulamalarda farklı birkaç nüfuz alanı devreye giriyor: Şahsi hesap ve kariyeri açısında rakip gördüğünü FETÖ üyesi olarak ihbar eden ahlak yoksunluğu. Kripto tiplerin kendi konumlarını garantiye almak için yaptıkları ihbarlar. Bu şekilde hem aktif mücadele eden bir yetkili devre dışı bırakılmış oluyor, hem kendi konumunu güçlendiriyor. Olur olmaz her ihbarı araştırmadan işlem yapan bürokratların risk almaktan kaçınan uygulamaları.

'Suçsuzsa nasıl olsa ortaya çıkar' mantığı ile işlem yapılan insanların toplum nezdinde düştükleri durum ve mağduriyetlerin bakiyesi sanılandan çok fazla.

Bir sistemde 'devlet aklı ve devlet maslahatı'nın üstünde değerler yoksa despotizme yol açar. Önce adalet, ahlak ve toplumsal sorumluluk. Siyasilerin, bürokratların yanlışlarını frenleyecek başka ne var elimizde?"

FETÖ'ye hep karşı çıkmış bir düşün insanı var karşınızda...

Akif Emre vicdanlı bir entelektüel idi. Aslında "mahallemiz" aynıydı. İyi bilirdik.

YAŞAR NURİ ÖZTÜRK

İslam ülkelerinin geri kalmışlığının nedeni dinden mi, yoksa din adamlarının cehaletinden mi kaynaklanıyor?

Mustafa Kemal 16 Mart 1923 tarihinde Adana'da şöyle dedi:

"Tarihimizi okuyunuz, dinleyiniz; görürsünüz ki milleti mahveden, esir eden, harap eden fenalıklar, hep din kisvesi altındaki küfür ve melanetten gelmiştir. Onlar (cahil imamlar) her türlü hareketi dinle karıştırırlar."

O hâlde... Yobaz hurafecilere karşı halkı aydınlatmak için İslam'ı bilmek zaruriyet. Yoksa şunları din sanırsınız:

Horoz melek gördüğünde öter, hemen Allah'tan dilek dileyiniz!

Eşek şeytan görmedikçe anırmaz, anırırsa hemen Allah'ı anınız!

Yemeğe sinek düşerse, sineği yemeğe batırarak çıkarın; çünkü sineğin bir kanadında hastalık diğer kanadında şifa vardır!

Yetmiş dertten kurtulmanın yolu yemeğe tuz koymaktır!

Yemek sağ elle yenmelidir; çünkü şeytan sol elle yer!

Meyveler mutlaka 1-3-5-7 gibi tek rakamlarla yenmelidir!

Esnemek şeytan işi, hapşırmak Allah işidir!

Bu akıl dışılıklar din olabilir mi? Bu akıl dışılıklar aydınlık İslam olabilir mi?

Prof. Yaşar Nuri Öztürk'ün yaşamı bu hurafelerle, din yobazlarıyla mücadeleyle geçti. İnancına tehdit anında tereddüt etmeden harekete geçti, müdahale etti. Aydınlık İslam'dan taviz vermedi. Her saldırıya hazırlıklıydı sanki, riskleri yönetme

ustasıydı. Hiç hazırlıksız yakalanmadı. Ama hücumda hep aceleciydi, herkesi hemen bilgilendirmek isterdi. Cahile, kurnaza taviz vermedi. Ayakta öldü...

Müslümanlar, yüzyıllar boyunca dincilerin olumsuzluklarından öylesine bıktılar ki, Yaşar Nuri Öztürk gibi akılcı din adamlarına özlemle, kuvvetle sarıldılar. Mesele sadece hurafe değil. Dinciler, İslami yaşam için, Allah'a layık olabilmek için sadece ibadet etmeyi gerekli ve önemli sayar. İnananları, her iki dünyada da sadece dua ve ibadetle yaşamlarını iyi sürdüreceklerine inandırırlar. Oysa İslam'ı salt ibadet olarak görmek ve ibadetin tüm kötülüklerin üzerini kapatacağını sanmak yanıltıcıdır.

Kişi, bir yanda kusursuz ibadet ederek ve diğer yanda haram-günah olacak davranışları-işleri yapmayı sürdürerek iyi Müslüman olamaz. Yaşar Nuri Öztürk'ün yıllardır altını çizdiği gerçek budur: *Allah ile Aldatmak.*

Dedi ki; ne kadar ibadet edersen et, ibadet ettiğini halka ne kadar gösterirsen göster, hırsızlığı, ahlaksızlığı ibadetle affettiremezsin. Din bu değildir. Bu haramdır. Ne kadar besmele çekerek işe başlarsan başla; terazinin ayarını bozarak insanları kandırmak günahtır. Bu hiledir. Göstermelik ibadet ancak örtü görevi görür; perde arkasındaki gerçeği yok edemez!

Mesele sadece "Allah ile aldatma" da değildir. Bir de "Allah ile korkutma" var! Din yobazları Müslümanları Allah ile korkutarak kendilerine kul-köle yapar. Akılsız bırakılan mürit her söylenene inanır. Örneğin, yoksulluğun kader olduğunu sanır. Bu aldatmacayı ve korkuyu Müslümanlara yutturmak isteyenler onların akılcı olmasını istemez. Bu yüzyıllardır böyledir; bu nedenle dinden aklı, felsefeyi çıkardılar.

Özgür birey olmanın yolu korku ile savaşmaktan geçer. Allah korkunun değil, sevginin kaynağı olmalıdır. Yaşar Nuri Öztürk hayatını buna adadı. İslam'ı din bezirganlarının pençesinden kurtarmak için çabaladı durdu. Cehalete ve halkı kandıranlara savaş açtı. Ve bir gün bile geri adım atmadı.

Hoşgörülü, adaletli, özgürlükçü ve eşitlikçi İslam'ı yazmayı ve anlatmayı ısrarla sürdürdü. "Kuran Müslümanlığı"nı savundu hep; "Kuran'ın Özüne Dönüş Hareketi"ni kurdu. Sadece ilahiyatçı değil, aynı zamanda hukukçuydu. Doktorasını İslam felsefesi

konusunda yaptı. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kurucu dekanlığını yaptı. Türkiye'de rekordur: Altmış altı kitap yazdı. Her bir eseri yıldırımlar yarattı İlahiyat dünyasında...

Yenilikçi ve modern yorumlarıyla Yaşar Nuri Öztürk; Cahiz'dır (776-869); El Kindi'dir (801-866); Râzi'dir (865-925); Farabi'dir (870-950); Biruni'dir (973-1051); İbn Sina'dır (980-1037); Ömer Hayyam'dır (1048-1131); İbn Rüşd'tür (1126-1198)...

Yaşar Nuri Öztürk, Sultan Orhan devrinin müftülerinden Kara Halil'dir...

Yaşar Nuri Öztürk, Sultan II. Osman devrinin müftülerinden Esat Efendi'dir...

Yaşar Nuri Öztürk, Sultan I. Selim devrinin müftülerinden Cemali Efendi'dir...

Yaşar Nuri Öztürk, Kurtuluş'un öncülerinden Rıfat Börekçi'dir...

Yaşar Nuri Öztürk, Atatürk'ün "ülküdaşım" dediği Hacı Süleyman Efendi'dir...

Yaşar Nuri Öztürk'ün yolu Şeyh Bedrettin'in yoludur...

Nesimi'nin, Hallacı Mansur'un, Pir Sultan Abdal'ın yoludur...

Birlikte canlı yayına çıktığımız Uğur Dündar'ın Halk TV'deki *Halk Arenası* programında kulağıma eğilip "Çok sevineceğin bir kitap yazacağım; Che'yi anlatacağım" dedi.

Dediğini yaptı. *Kur'an Penceresinden Özgürlük ve İsyan* kitabını çıkardı ve Che'ye ithaf etti. Şöyle yazdı:

"Che, 'Kaybetmeyi ahlaksız bir kazanca tercih et. İlkinin acısı bir an, ötekinin vicdan azabı bir ömür sürer. Bazı idealler o kadar değerlidir ki, o yolda mağlup olman bile zafer sayılır. Bu dünyada bırakabileceğin en iyi miras dürüstlüktür' der. Che'nin bu ölümsüz sözlerinin altına hak ederek imza atabilecek bir tane dinci bulun da görelim! O imzayı atacak dindar bulursunuz ama bir tek dinci bulamazsınız."

Bugün Türkiye'de "Antikapitalist Devrimci Müslüman" gençlik varsa, bilin ki Yaşar Nuri Öztürk'ün "paltosundan" çıkmıştır hepsi... Yaşar Nuri Öztürk'ün "tohumu" yeşermektedir.

Bu nedenle kendisini iyi bilirdik. Bu nedenle hakkımızı helal ediyoruz. Mekânı cennet olsun...

YAŞAR NEZİHE

1882 doğumlu, soyadı "Bükülmez", ilk sosyalist kadın şair.

İlk 1 Mayıs şiiri yazdı, İşçi sendikası üyesi. TKP'li, hep başörtülü, dönemin sosyalistleri ile tutuklandı. Solcu olduğu için yıllarca aç bırakıldı. Başörtüsünü hiç açmadı. Şiirleri şarkı olarak bestelenen-söylenen ancak kim olduğu pek bilinmeyen bir büyük kadın şairin işte acı dolu yaşam hikâyesi...

Tarih: 1 Mayıs 1925.

İstanbul'daki işçiler bayramlarını kutlarken aynı anda kimi yayın organlarında polisler arama yapıyordu. Konu, gece dağıtılan 1 Mayıs bildirisi. Bildiriyi dağıtan, Amele Teali Cemiyeti. 13 Şubat'ta patlak veren Şeyh Said ayaklanmasının ardından çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu gereği İstanbul'da olağanüstü günler yaşanıyordu. *Aydınlık, Orak Çekiç* dergisi mensupları ile Bursa'da yayınlanan *Yoldaş* gazetesi Türkiye Komünist Partisi ile irtibatlı bulunup kapatıldı. Otuz sekiz kişi tutuklanarak Ankara İstiklal Mahkemesi'ne gönderildi. Suçları "komünistlik ile emniyeti dahiliyeyi ihlal ve şekli hükümeti tağyire (değiştirme) mataf (yönelik) efal (fiil) ve hakaret" idi.

Sadrettin Celal ve Şevket Süreyya gibi on bir kişi 7 ile 15 yıl arası ceza aldı. Yargılananlar arasında bir isim daha vardı: Yaşar Nezihe Hanım...

Yaşar Nezihe, şairdi. Komünistlerin yayın organı olan *Aydınlık* adlı dergide 1 Mayıs 1923'te şiiri yayımlandı:

"Ey işçi...
Mayıs birde bu birleşme gününde
Bişüphe bugün kalmadı bir mani önünde
(...)
Boynundan esaret bağını parçala, kes, at!
Kuvvetedir hak, hakkını haksızlara anlat."

1923 yılının son çeyreği. Mürettibin Cemiyeti olarak bilinen Osmanlı Matbaa İşçileri Zanaat Birliği, basın tarihimizin başarılı eylemlerinden birini gerçekleştirdi. Mürettiplerin grevi, 6 Eylül 1923'te başladı. Ancak: Matbaa işçileri, çalışma koşullarının düzeltilmesini isteyince gazete patronları ve yöneticileri hem yazıp hem de matbaaya girerek *Müşterek-ül Menfaat* adlı ortak gazete çıkardı; matbaa işçilerine "sizsiz de yaparız" mesajı verildi! Mürettipler boş durur mu; onlar da muhabirlik, editörlük yapıp yayınladıkları *El-Adl* adlı gazeteyle karşı atağa geçti.

Gerginlik ve grev, hükümetin araya girmesiyle 20 Eylül 1923'te sona erdi. Yaşar Nezihe, yine *Aydınlık*'ta grev bitirilmeden iki gün önce "Gazete Sahiplerine" isimli bir şiir yazdı:

"Onlardır eden zevkini, eğlenceni temin
Onlar çalışır etmek için hep seni zengin
Kurşundan hurûfât o hayatı kemirirken
Her gün bir parça solarken ve erirken"

Yaşar Nezihe Hanım'ın, 1924 Mayıs ayında *Aydınlık* 'ta yine "1 Mayıs" şiiri yayımlandı, özü diğer 1 Mayıs şiirinden pek farklı değildi. Bir yıl sonra 1925'te yine *Aydınlık* 'ta, yine "1 Mayıs" ile ilgili yazdığı şiir, bu kez gözaltına alınmasına neden oldu. *Aydınlık*'ın ne sahibi, ne de yöneticisiydi. "Kusur" şuydu: Bir emekçi olarak, 11 Ağustos 1924'te İstanbul'da kurulan Amele Teali Cemiyeti'ne üye olmuştu!

Nezihe Hanım pek basın organlarında, davetlerde görünen bir şair değil; şiirlerini beğenip tanışmak isteyen Rıza Tevfik, Ahmet Rasim gibi dönemin şöhretli isimlerinin tanışma davetlerini bile kabul etmezdi.

1924 yılında *Akşam* ve *Tanin* gibi gazetelere gönderdiği mektup hayli yankı buldu. 1912'de vefat eden babasından dolayı kırk beş kuruş maaşa bağlandı; isyanı, maaşın geçimine yetmemesi.

Sirkeci'deki bir hamalın günlük kazancı en az kırk beş kuruştu! Mektup basında tartışmalara neden oldu, maaş artışı yaşandı. O dönem *Feryatlarım* adlı şiir kitabında toplumcu şiirler vardı. Yine gözaltı gerçekleşti.

Yaşar Nezihe'nin ilk şiiri on beş yaşında *Malumat* dergisinde çıktı. Müstear isimler kullandı; "Mazlume", "Mahmure."

1901 yılında *Terakki* gazetesinde yazmaya başladı. *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin daimi yazarı oldu. 1913'te *Bir Deste Menekşe* adlı şiir kitabını çıkardı...

Peki, komünistlerin yayın organı *Aydınlık* ile nasıl tanıştı? İddialar muhtelif: Yaşar Nezihe'nin bir oğlu vardı, Vedat. *Aydınlık* çevresine dahildi; hatta dergide yazıları çıkıyordu. Vedat'ın annesinin şiirlerini bu dergiye götürerek, Aydınlıkçılar ile Yaşar Nezihe'yi tanıştırdığı söyleniyor. Hatta Asım Bezirci, Yaşar Nezihe ile Nâzım Hikmet'i, Vedat'ın tanıştırdığını yazdı. Aksini iddia edenlere göre ise, şiirleri yayımlandıktan sonra oğlu Vedat'ı *Aydınlık*'a götüren bizzat annesiydi. Sonuçta anne-oğul komünist *Aydınlık* çevresindendi...

Yaşar Nezihe'nin gözaltına alındığı haberini *Cumhuriyet* gazetesi "Mevkuf Komunistler" başlığıyla verdi. Haberde, Yaşar Nezihe Hanım'ın rahatsız olduğu ve tedavisinin yapıldığı bilgisi vardı. Nezihe Hanım serbest bırakıldıktan sonra uzun sessizliğe gömüldü. Artık "komünist" olarak mimliydi!

Ardından unutuluşa terk edildi. Ta ki, 4 Temmuz 1934 günü kapısını genç bir yazar çalana kadar.

Taha Toros...Yirmi iki yaşındaydı. İstanbul Üniversitesi hukuk bölümünü yeni bitirmişti ve maliyede devlet memuru olarak çalışıyordu. Edebiyata meraklıydı. Kadın şairler hakkında antoloji hazırlarken, Martin Hartmann'ın 1919 yılında hazırladığı *Dichter der neuen Türkei* adlı kitabının 81. ve 83. sayfaları arasında, adını hiç duymadığı kadın bir şaire rast geldi: Yaşar Nezihe...

Aramaya başladı. Çok kişi öldüğünü söyledi. Vazgeçmedi. Aksaray semtinde Oruç Gazi Sokağı dört numaralı evin kapısı çaldı: "Sımsıkı sarılmış siyah başörtülü, yerlere kadar sarkan bol entarili, beli kuşaklı, kırmızı yanaklı, yorgun bakışlı, elli beş

yaşlarında kadın kapıyı açtı. Görünümüne bakılırsa, bu aranan kadın şair olamazdı! Belki, onun evine hizmete gelmiş kadındı. Gerçekler, dış görünümünde değil, içte saklıydı. Bu kadın, o günün toplumunda unutulan, bir kenara itilen, gölgede kalmış, hatta öldüğü söylenmiş şair Nezihe Hanım'dı." (*Mazi Cenneti I*, s. 132)

Kimdi Yaşar Nezihe? İstanbul Silivrikapı'da 29 Ocak 1882' de dünyaya geldi. Beş çocuklu ailenin yaşayan tek çocuğuydu. Küçük yaşta ölen kardeşlerinin akıbetine uğramasın diye "Yaşar Zeliha" adı verildi. Annesini altı yaşında kaybetti. Evde kötürüm bir amca, yarı deli bir teyze ve sarhoş babası Kadir Efendi ile kalakaldı. Karnını çoğu zaman komşuları doyurdu. Ruhunu ise, yarı deli teyzesinin anlattığı "Kerem ile Aslı", "Kamber ile Arzu", "Tahir ile Zühre" aşk hikâyeleri...

Söylediği şiirleri yazmasını istediği arkadaşı bunu reddedince, kendi isteğiyle okula gitti. "Ben öksüzüm hoca efendi, beni okutunuz." Hoca, adını "kendi gelen" koydu. Babası bu öğrenim faaliyetini öğrenince "Kâtip mi olacaksın?" diye kızını dövüp evden kovdu. Komşularının ilgisiyle sokakta kalmadı, okuma arzusu azalmak yerine arttı. Dere kenarlarında papatya, ebegümeci tohumları toplayıp, aktarlara sattı; kazancının kırk parasını gizlice okumayı öğrendiği kalfaya verdi. Gördüğü tüm tahsil bu oldu...

Edebiyatı, şiir yazmayı kendi kendine öğrendi. Aşka dair taşbasması ne kadar kitap varsa hepsini okumaya çalıştı.

Babasının "Seni onunla evlendireceğim" dediği, sokaklarında devriye gezen Hilmi Çavuş'a âşık oldu, mektuplaştı. Kavuşamadığı aşkı onun birçok şiirine ilham kaynağı oldu. Ahmet Rasim 'in *Malumat* dergisinde yayımlanan "Çare bulan olmadı bu yareye" adlı mısralarından etkilendi. Bunun gibi şiirler yazabileceğini düşündü. Yazdığı şiirler *Malumat*'ta yayımlanmaya başladı, on beş yaşındaydı.

Babası Kadir, belediyede kantarcı idi. İşten atılınca hayatları tamamen karardı. Fakirliklerine çare olacağı düşüncesiyle Yaşar Nezihe, kendisinden yirmi yedi yaş büyük olan Atıf Zahir Efendi ile evlendirildi. Atıf Efendi, kısa bir süre sonra bebeği olmadığı için Yaşar Nezihe'yi boşadı. Oysa önceki evlendiği üç karısından da çocuğu olmamıştı! Ondan tek kalan miras, ismi beğenmediği için "Yaşar Zeliha" ismini "Yaşar Nezihe" yapmasıydı!

Ardından Yaşar Nezihe, mühendis Fevzi Bey'le evlendirildi. Evliliği beş buçuk yıl sürdü; üç çocukları oldu: Sedat, Suat ve Vedat. Eşi hovardaydı ve eve gelmiyordu. Bir süre sonra âşık olduğu bir kadının peşine takılarak evi terk etti. Sedat ve Suat yetersiz beslenmekten dolayı öldü.

Yaşar Nezihe bu sıkıntılı dönemde iki kez intihar etmek istedi; oğlu Vedat'ın tek başına kalmaması için vazgeçti. Şiirler yazarak sıkıntısını gidermeye çalıştı. *Terakki* 'ye şiirler yazarken daha önceden tanıştığı ve nişanlandığı, ama babasının karşı çıktığı Yusuf Niyazi Erdem ile tekrar görüşmeye başladı. 10 Temmuz 1912 tarihinde başlayan bu evlilik elli beş gün sürdü. Çünkü eşi, evliliğinin on ikinci günü, evvelce boşadığı iki kadını eve getirdi. Eşinin onuncu karısı olduğunu öğrendi! Boşandı. Fakat, Yusuf Niyazi Erdem ile kırk yıl mektuplaştı.

Yusuf Niyazi edebiyatçıydı. 1917'den 1928'e kadar çıkardığı sanat ve edebiyat yönü ağırlıklı *Nazikter* gazetesinin başşairi olarak Yaşar Nezihe'yi tercih etti. Sadece *Nazikter*'de değil, kendi el yazısı ile çıkardığı *Çiçek* isimli küçük el gazetelerinde de Yaşar Nezihe'nin şiir ve mektuplarını yayımladı...

Nezihe Yaşar artık tanınan şairdi. *Kadınlar Dünyası* dergisinin her sayısında yazıları, şiirleri yayımlandı. Öyle ki, derginin 124. sayısı "Büyük Şaire Yaşar Nezihe Hanımefendi" başlığıyla çıktı. 1925'teki polis operasyonu unutuluşu oldu. Hayatı boyunca mücadele ettiği yoksullukla yine baş başa kaldı.

"On yedi sene Esirgeme Derneği, daha sonraki yıllarda Kızılay'dan iş işledim. Şark Eşya Pazarı'nda dikişçilik yaptım. Darphane'de İstiklal madalyalarının kurdelalarını diktim. Geceleri, beş numaralı bir petrol lambasının fersiz ışığı altında, gergef başında sabahları bulduğum çok oldu. Bunun yanında kalemimle kendime yan gelir sağladım. Gerek Birinci Dünya Savaşı'nda gerekse İstiklal Savaşı'nda belimde divit, komşularımın cephede bulunan kocalarına, oğullarına, kardeşlerine mektuplarını yazarak geçim sağladım."

Daha sonra Mısırlı Prenses Tevfika Hanım'dan beş sene ayda beş lira aylık yardım aldı.

Hayatında bitmeyen acılarına karşılık ayakta kalmasını göstermek istercesine 1934 yılında "Bükülmez" soyadını aldı.

Taha Toros'un kapısını çalıp yaptığı röportajın *YediGün* dergisinde yayımlamasıyla edebiyatın tekrar gündemine geldi.

Şiirleri *Kadın Gazetesi*'nde tekrar yayımlanmaya başladı.

Tarih: 2 Ekim 1948. Yaşar Nezihe Bükülmez için, İstanbul Üniversitesi konferans salonunda "50 Yıllık Kalem Erbabı" adlı jübile yapıldı. Şiirleri şarkı yapıldı. Tenekeci Mahmut, Halil Hafız ve Kazancı Bedih gibi gazelhanlar şiirlerini okudu. En beğenileni, "Mecnun isen ey dil sana Leyla mı bulunmaz."

Taha Toros'a teslim ettiği 1934'ten 1942'ye kadar yazdığı elli beş şiirinin bulunduğu "Şiir Defteri" henüz yayımlanmadı.

Yaşar Nezihe Bükülmez, 5 Kasım 1971'de dünyadan göçtü, Küçükyalı Altıntepe Mezarlığı'nda toprağa verildi.

Nezihe Hanım "Feryatlarım" adlı şiirinde olduğu gibi yaşamın zorluklarını ele aldı. Şiirlerinde ölüm bir son değil, başlangıçtı...

"Bu dünyada bulamadım derdime teselliyi
Belki ölüm son verir bu gamlı, mahzun halimi"

BAKİ ÖZİLHAN

Ankara'daki gazetecilik yıllarım... *2000'e Doğru* dergisinde çalışıyorum. Bize en sıcak bakan yayın organlarından biri, Ulusal Basın Ajansı idi. Bazı özel haberlerini bize verirlerdi. Veren kişi ajansın başındaki genel yayın yönetmeni Baki Özilhan idi. Haberi ben gidip gizlilik içinde elden alırdım.

Baki Özilhan... 68 Kuşağı'na mensup, 1947'li.

12 Mart 1971 askeri darbesinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden atıldı. 12 Eylül 1980 askeri darbesi oldu, TRT'den atıldı. Suikasta kurban verdiğimiz Prof. Ahmet Taner Kışlalı sayesinde *Yankı* dergisinde iş buldu. Ardından Bülent Ecevit'in davetiyle *Arayış* dergisinde çalıştı. BBC, Radio Stockholm ve Avustralya'nın SBS radyolarına Türkiye haberleri hazırlayıp sundu. Sıkıyönetim Komutanlığı, *Arayış* dergisini yasaklayınca Prof. Dr. Alpaslan Işıklı sayesinde *Nokta* dergisi ve ardından Türk Haberler Ajansı'nda çalıştı.

Tanışma şerefine nail olduğum gazeteci Nimet Arzık ve Prof. Turan Güneş'in tavsiyesiyle CHP Kütahya milletvekili Nizamettin Çoban'ın satın aldığı "Ulusal Basın Ajansı" genel yayın yönetmeni oldu.

Bu görevi tüm zorluklara rağmen aralıksız on dört yıl yaptı.

Öyle ki yazdığı haberle ilgili olarak haber kaynağını açıklamadığı için gözaltına alındı, Mamak Askeri Cezaevi'nde otuz gün hapis yattı.

Ulusal Basın Ajansı parasızlıktan kapanınca Anadolu Ajansı radyo-televizyon genel müdürü oldu. Geçmişte, "Gazeteci

dövdürdü" diye haberini yaptığı bir milletvekili, basından sorumlu devlet bakanlığına getirilince kurumdan da kovuldu!

2000-2005 yılları arasında TRT'de *Televizyon Gazetesi* ve *Susma Konuş* diye iki program hazırlayıp sundu. Yine kovuldu.

TRT'den atılınca CHP Genel Başkanı Deniz Baykal telefonla aradı: "Gel, genel başkan iletişim koordinatörü ol" dedi. Oldu. Sonra, Kemal Kılıçdaroğlu'yla devam etti...

Ergenekon operasyonları sürecinde, kapısının sabaha karşı çalınmasını bekleyen insanlardan biriydi. Ki bunun sebebi bendim:

Halk TV'yi satın almak için 2010 yılında Deniz Baykal ile görüştüm, Kemal Kılıçdaroğlu ile görüştüm, Genel Başkan Yardımcısı Gürsel Tekin ile görüştüm, Genel Başkan Yardımcısı Hurşit Güneş ile görüştüm...

Kılıçdaroğlu dört aylık CHP Genel Başkanı idi. Şunu öğrenmiştim: Kılıçdaroğlu, Halk TV'nin parti organı olarak görülmesinden rahatsızdı. Sahiden Halk TV, Deniz Baykal'ın Genel Başkanlığı döneminde yayın hayatına başlamıştı. Kâğıt üzerinde kanalın sahibi CHP değildi ama gerçeği herkes biliyordu; kanal CHP'nindi! Sadece Baykal'ın yakınları üzerine yapılmıştı! Bu bilgiler nedeniyle Baykal ve diğerleriyle Ankara'da görüşmeler yaptım. Kılıçdaroğlu kanalı almamı çok destekledi, özellikle partinin maddi "yükten" kurtulmasını istedi.

Baykal satmadı, bana "kanalı kirala" teklifinde bulundu. Sıcak bakmadım. Uzatmayayım. Ayrıntıları, *Samizdat* kitabımda yazdım.

Halk TV görüşmeleri sürerken 27 Eylül 2010 tarihinde –25 yıldır tanıştığım– CHP İletişim Koordinatörü Baki Özilhan'a mail attım:

"Baki Ağabey, benim üne şöhrete paraya pula ihtiyacım yok. Bizleri sizler yetiştirdiniz; bu ülkeyi sahipsiz bırakamayız. Ben elimi taşın altına koyuyorum. Bunun sonucunda başıma her türlü çorabı da örebilirler, bunun bilincindeyim. Ama ben aydın sorumluluğu gereği tarihsel görevimi yaptığıma inanıyorum. Dün de öyle davrandım; inandıklarımı, doğru bildiklerimi yazdım. Bugün de öyle yapıyorum. Yarın da öyle yapacağımı biliyorsunuz...

Baki Ağabey, biz bir grup gazeteci Halk TV'ye talibiz. CHP, Halk TV'yi bize devretmelidir. Dünyanın hiçbir yerinde parti organları kamuoyunda etkili olamamıştır. İyi niyetli çabalara rağmen Halk TV ölü doğmuştur. Onu diriltecek olan biz gazetecileriz. Sizden istediğim bu meselenin olup olmayacağının kısa zamanda aydınlığa kavuşmasıdır. Bürokratik işlemlerle iş uzarsa zaman kaybederiz. En kısa zamanda CHP ekibiyle yan yana gelmeliyiz. Neyi, ne zaman, nasıl yaparız, konuşmalıyız. Biz hazırız."

Bu mektup FETÖ ve iktidar medyası tarafından günlerce gündemde tutuldu! Ve bu kötücül zorbalar yüzünden 14 Şubat 2011 tarihinde gözaltına alındım, üç gün sonra tutuklandım. 18 Şubat 2011 tarihinde *Star* gazetesi Ankara temsilcisi Şamil Tayyar, Ülke TV ekranına çıkarak yukarıdaki maili okudu (mail, mektup oluvermişti! "Mektubu" CHP'li bir yurtseverin Şamil Tayyar'a sızdırdığını söylediler). Kamuoyu oluşturmak için FETÖ elemanları devreye sokuldu. Sevilay Yükselir'den Nagehan Alçı'ya, ahlaksız tertipçiler hakkımda söylemediklerini bırakmadı. İşin özünde FETÖ, Halk TV satışının önüne geçmek için beni Silivri zindanına attı. Odatv'de FETÖ'nün hakiki yüzünü yazıyorduk, Halk TV'de neler yapmazdık?

O dönem Baki Özilhan da bu mailim nedeniyle hedef yapıldı. Sonra CHP'den kendi isteğiyle ayrıldı, ilk kez atılmadan bir işinden kendi isteğiyle ayrıldı.

Baki Ağabey'in 24 Haziran 2018'de ani ölüm haberini alınca o günleri anımsadım. İnsanlara ne zorluklar ne yorgunluklar ne acılar yaşattılar, Baki Ağabey'in kalbi dayanamadı. Ne kadar dirençli olsa da, yürek değil mi bedene hükmeden?

Kalbi kaç kez kırılan gerçek gazeteciydi o. Meslek hayatı, son elli yılda basının uğradığı hoyrat hâli gösteriyor aslında. Hakikati arayanlara yönelik zulüm-zorbalık bitecek gibi de görünmüyor.

Tek silahımız var, sabır!

Ahlakın, hukukun, makamların onlarca yıllık sabırla inşa edilmiş maddi-manevi değerlerin aşındırıldığı, yok edildiği bu çalkantılı dönemde hakikati sabırla savunmaktan başka ne yapabiliriz ki? Elbet bu karanlıktan çıkacağız...

Erzincan Radyosu'nda gönüllü çalışan lise öğrencisi Baki Özilhan, gazetecilikten hiç ayrılmadı, ölümüne kadar...

ÜNAL İNANÇ

Dağıstan göçmeniydiler. İstiklal Savaşı gazisi polisin oğluydu... Annesi, *Nutuk*'ta adı geçen Sıhhiye Onbaşı Mecbure...

Ele avuca sığmaz çocuktu; askeri okula verdiler, uslanır diye! On altı yaşında okuldan kovuldu, "mimlendi", astsubay adaylarının eğitim için kullandığı *Yavuz* adlı geminin kamarasında Nâzım Hikmet şiirleri okuyor, defterine yazıyordu, yirmi iki yaşındaydı.

Enistesi Albay Cemal Akbay, Seferberlik Dairesi Başkanı, onun torpiliyle Ankara Kızılay'daki Tuna Caddesi üzerindeki (bugün Devlet Tiyatrosu olarak kullanılan) binada devlet memuru olarak çalışmaya başladı.

Tarih: 9 Kasım 1960. Ankara Hanımeli Sokak'taki bir apartman balkonunda elinde teyp ve kablolarla görüldü. Komşular polise haber verdi. Yakalandı. "Hırsızım" dedi. İnanmadılar; çünkü ev, o dönemin en etkili isimlerine aitti. 27 Mayıs 1960'ta yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi (MBK) üyesi Orhan Kabibay ile Orhan Erkanlı'nın müdahaleden önce kullandığı daireydi burası! Askerler işe el koydu. Ankara Soğukkuyu Askeri Cezaevi'ne atıldı. Ağır dayaklar yedi. "Hırsız" olduğunda ısrar etti. Ardından Ulucanlar Cezaevi'ne gönderildi. Suçu ağır, casusluk! Hapiste öğrendi. Orgeneral Cemal Gürsel, Milli Birlik Komitesi çalışmalarının ülkenin yüksek çıkarlarını tehlikeye düşürecek duruma geldiğini, bu nedenle feshettiğini açıklamıştı. Yeni oluşturulan komitede on dört isim emekli edilerek yurtdışına gönderilmişti ve bunlardan ikisi, Orhan Kabibay ile Orhan Erkanlı idi... Bu operasyonun arkasında solcu Korgeneral Cemal

Madanoğlu vardı (ne tesadüf: 1970'lı yıllarda Madanoğlu'nun yaptığı toplantıları Doç. Mahir Kaynak gizlice teybe kayıt yapıp MİT'e servis etti)!

Yirmi iki yaşındaki genç tüm bu gelişmeleri hapiste sessizce takip etti. Bir gün Gülhane Askeri Hastanesi ve ardından Numune Hastanesi'ne götürüldü. Bindirildiği cezaevi aracının İstanbul yoluna gittiğini anladı. İstikamet, Bakırköy Akıl Hastanesi idi. Kimine göre, "birileri" casusluk cezasından kurtulmasının yolunu bulmuştu. Kimine göre, gerçekten deliydi! Adı, "Deli Ünal" olarak kaldı.

Bakırköy Akıl Hastanesi'nde beş yıl yattı. Çıktıktan sonra ne yapacağını bilemedi, memurluktan atılmıştı. Sabıkalıydı, iş bulamıyordu. Tiyatrocu olmaya karar verdi. Çünkü "sahne tozunu" yutmuştu. İçki sorunu nedeniyle Bakırköy Akıl Hastanesi'nde yatan, tiyatronun iki büyük devi Münir Özkul ve Yıldırım Önal ile Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Batı hayranlığını, ahlaki yozlaşmayı eleştiren *Mürebbiye* adlı oyununu sahneye koymuşlardı. Yıldırım Önal yönetmendi, Münir Özkul "Bolulu Aşçı", o ise çağdaşlaşmayı yanlış anlamış, yozlaşmış "Dehri Efendi"ydi...

Bakırköy'den çıkınca tiyatrolarda oynadı. Tiyatro yöneticiliği, sinema işletmeciliği yaptı.

Yıl, 1969. Ankara sanat çevrelerinin geldiği "Şanso Panso" adlı meyhaneyi açtı. Bekir Coşkun, Mete Akyol, Örsan Öymen gibi gazeteci müşterileri vardı. Bir gün hayatı değişti. "Kazanova" adlı pavyonda çalışan Satılmış, telefonla arayarak bir milletvekilinin zil zurna sarhoş olduğunu, hemen gazetecilere haber vermesini gerektiğini söyledi. Milletvekili; Erbakan Hoca'nın partisi MSP'den Bitlisli Tağiler ailesinden Şeyh Muhyettin Mutlu...

O anda meyhanede bulunan foto muhabiri İsmail Parin'i yanına alarak "Kazanova" pavyonunu gidip, MSP Milletvekili'nin sarhoş fotoğraflarını çekti. Haber *Günaydın* gazetesinde manşetten verildi. "Deli Ünal" o günden sonra gazeteciliği bırakmadı. O artık Ankara gazetecilerinin "Ünal Babası" idi...

Akis'te çalıştı. Anadolu Ajans'ında çalıştı. Türk Haberler Ajansı'nda çalıştı.[1]

1 Ankara'da çok çaylak gazeteci onun tedrisatından geçti. Ufuk Güldemir bunlardan biriydi. Ufuk bana "Albay" diye hitap ederdi. Ünal İnanç bir gün

Hep kovuldu Çetin Emeç döneminde *Milliyet*'te çalışırken uyuşturucu operasyonuyla ilgili haber yazdı. Gözaltına alındı ve elindeki belgeleri parça parça yutarak kurtuldu. Çetin Emeç haberle ilgili kendisini çağırıp –klasik huyuydu– kapıda bekletince odaya daldı. Emeç buna sinirlenerek "Burası dingonun ahırı mı?" deyince, ceketinin düğmelerini çözerek, "Kimin ahırı olduğunu bilmiyordum efendim. Ben sizin odanız diye girdim" dedi, *Milliyet*'ten kovuldu. Anadolu Ajansı, Türk Haberler Ajansı, *Hürriyet, Sabah, Yeni Asır, Dünya, Vatan*... O hep kovuldu.

Yetmiş altı yıllık yaşamında kimseye boyun eğmedi. Haberlerinden taviz vermedi. Hapisler yattı. "Deli Ünal" idi çünkü! Gün geldi, MİT peşine memur takıp –içinde önemli haberler bulunan– çantasını çaldı. Gün geldi, uyuşturucu baronlarının hedefi olduğu için (1978-1981 yılları arasında) devlet koruması altında yaşadı.

Uğur Mumcu ile birlikte, Pulitzer ödüllü *The Heroin Trail* adlı kitap ve İsviçre televizyonunda yayınlanan *Türkiye Üzerine Oyunlar-Uyuşturucu-Terör Bağlantısı* konulu bir dizi belgeselin hazırlanmasına danışman olarak katkıda bulundu. Sınır Tanımayan Gazeteciler adlı kuruluşun öncüleri arasında bulundu, fakat kuruluşun amacından saptığı düşüncesiyle ilişkilerini dondurdu. "Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği"ni kurdu. Ankara'da polis-adliye muhabirlerinin duayeniydi. Sürekli Basın Kartı sahibiydi.

Asistanı Deniz Bilgen Çakır'a 1991 yılına kadar anılarını anlattı, orada şöyle bir bölüm var: "Soner çalışıp, didinip durur, gelir MSP'nin ya da Akıncılar'ın iddianameleri alır, gider. Gelir, Behçet Cantürk'ün MİT'teki ifadesini alır, gider..."[2]

Eli beş bin kitap ve belgeden oluşan değerli arşivi vardı. *Erbakan* ve *Behçet Cantürk'ün Anıları* kitaplarımda bu belgelerden yararlandım, teşekkürü borç bildim, bunu da önsözlere yazdım.

---

sordu, "Niye Albay diyor sana?" Dedim ki, "Bizde en büyük rütbe Engels'e aittir; Marks ve çocukları Engels'e 'General' derlerdi!" "Uydurmuş" dedi, "Ufuk bunları bilmez!" Aslında bu tür askeri sıfatlar Ankara'da Kurucu Meclis döneminde başladı: Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, Altan Öymen ve diğerleri birbirlerine "Mareşal" diye hitap ederdi! Doğan Avcıoğlu neşeli olduğunda İlhan Selçuk'a "Komutanım" dermiş...

2 Vefatı ardından asistanı Deniz ile birkaç kez telefonda konuştuk. Arşivinin bana verilmesini istiyordu. Ancak olmadı, olamadı. Umarım toplu hâlde bir yerde duruyordur, sahaflara düşüp bölük pörçük satılmamıştır.

MİT'çi Hiram Abas'ın yakın dostuydu; Doğan Yurdakul ile yazdığımız *Bay Pipo* kitabımıza çok kızdı.

Yüreği temizdi; sadece gazeteciler değil herkesin yardımına koşardı. Öyle ki: "Çocukları Suç ve Suçlulardan Koruma Vakfı"nı kurdu. "Gaziler Vakfı"nı kurdu.

Son sözü şuydu: "Ben yıllarca terörle mücadele ettim. En çok beni 'terörist' diye yargılamaları yıktı." 2013 yılındaki Ergenekon Davası'nda on dokuz yıla mahkûm edildi. Onuru için intiharı düşündü. Kanser oldu. Bu süreçte yaşadıklarını *Lazımlık* adlı kitabında anlattı. 6 Mart 2015'te kalemi düştü.

Adı, Ünal İnanç...

Kimine göre, "deli", kimine göre "derin devletin adamı"...

Bana sorarsanız, yaramaz koca çocuk...

ŞÜKÛFE NİHAL

"Edebiyatçıların âşık olduğu kadınlar" denince bilinenler tekrarlanır: Cemal Süreya, Ülkü Tamer, Turgut Uyar ve Edip Cansever'in aşkı, yazar Tomris Gedik (Tomris Uyar).

Pek bilinmeyen bir şair kadını yazmak istiyorum. Nâzım Hikmet ona âşıktı. Faruk Nafiz Çamlıbel, ona olan sevdasını dizelere döktü. Cenap Şahabeddin'in kardeşi şair Osman Fahri, ona olan aşkına karşılık bulamayıp canına kıydı. Şair Ahmet Kutsi Tecer, ona tutkundu. Edebiyatçı Mithat Sadullah Sander ve politikacı Ahmet Hamdi Başar ile evlendi.

Yaşamı köşkte başlayıp huzurevinde biten şair, yazar, öğretmen Şükûfe Nihal'in ruhunun derinliklerinde yaralar açan aşk hikâyeleri...[1]

Osman Fahri otuz yaşındaydı. Dönemin ünlü edebiyatçısı Cenap Şahabeddin'in kardeşiydi. Ressamdı. Şairdi. *Mersiyeler* adlı şiir kitabı vardı. *Arkadaş* adlı dergiyi birlikte çıkardığı yakın dostu Mithat Sadullah'ın eşi Şükûfe Nihal'e âşıktı.

1 Edebiyat dünyasının magazinini yazmayı hep düşündüm ancak hiç fırsat bulamadım.
Suat Derviş'in üç eşi oldu: İlki gazeteci Selami İzzet, ikincisi yazar Nizamettin Nazif ve son eşi en çok mutlu olduğu TKP Genel Sekreteri Reşat Fuat Baraner idi. Baraner ile Atatürk kuzendi...
Eleştirdiğim düşünülmesin, aksine takdir ediyorum. Sevgi Soysal da Özdemir Nutku, Başar Sabuncu, Mümtaz Soysal ile evlendi. Kızı Defne Soysal bir dönem yakın arkadaşımdı.
Hepsi erkek egemenliğine meydan okuyan yiğit kadınlardı. George Sand, Gala, Cosima gibi...

Mithat Sadullah-Şükûfe Nihal evliliğinde sorunlar vardı. Bir gün Şükûfe Nihal, oğlu Necdet'i alıp eşi Mithat Sadullah'ı terk etti. Zaten hiç istememişti evliliği, hatta bileklerini keserek intihara kalkışmıştı.

Şükûfe Nihal'in bu zor günlerindeki dert ortağı Osman Fahri'ydi. Genç şair, yıllardır sakladığı hislerini o günlerde açığa çıkardı. Olumsuz yanıt aldı:

"Sen benim hem-dem-i hayalatım,
Ben senin yar-ı tesellikârın
Olacakken; fakat, nedense, Nihal
Sen benim gözlerimde dert aradın..."

Osman Fahri karşılıksız aşkı yüzünden mecnun oldu. İstanbul'u terk etti. Elazığ'da öğretmenlik yapmaya başladı. Ancak aşkını unutamadı, şiirler gönderdi karasevdasına karşılık alabilmek için:

"Ah madem ki sen de bir şair
Ben de bir şairim, bu kâfidir"

Yanıt alamadı dizelerine; bu acıyla yaşamamak için kafasına tabanca dayayıp tetiği çekti. Yıl 1920 idi.

Şükûfe Nihal, Osman Fahri'ye karşı o günlerde bir şeyler hissetmiş miydi? Bilinmiyor. Bilinen Şükûfe Nihal'in, karasevda yüzünden intihar eden Osman Fahri'yi yaşamı boyunca unutamadığı...

Yakın arkadaşı (yazar Pınar Kür'ün annesi) İsmet Kür, *Yarısı Roman* eserinde Şükûfe Nihal'i şöyle anlattı:

"Şükûfe Nihal hemen her görenin âşık ya da hayran olduğu kadınlardandı. 'Güzel' denemezdi pek. Gözleri çukurdu ve ufaktı... Boyu hiç uzun değildi. Beden çizgileri dikkati çekmekten uzaktı. Ne ki, zarifti, her zaman bakımlı ve çok şıktı. Dünyaya metelik vermeyen, kendine çok güvenen bir havası vardı. Onu bu kadar çekici yapan da bu 'dünyaya metelik vermeyen' hâliydi. Ve de, o sıralar, 'hayran olunacak kadın' sayısı da çok değil miydi? Ya da nitelikleri mi farklıydı? Sanırım, biraz öyle. Çocukluğumda, şıklık sembolüydü benim için. Onun üstünde

görüp hayran olduğum kimi renkleri, kimi desenleri hâlâ sevdiğimi biliyorum. Çok kaprisli bir kadındı. Biraz cıvıltıya benzeyen, kendine özgü ve de hoş konuşma biçimi vardı. Evet, pek çok kişi sevdalanmıştı, zamanın en gözde şairlerinden biri olan bu kadına."

Şükûfe Nihal'e âşık olan isimlerden biri de Nâzım Hikmet'ti... 1920'li yıllar, Erenköy bahçelerinde, köşklerinde şairler yan yana gelip edebi sohbetler yapıyorlardı.

Bu toplantıların birinde. Nâzım Hikmet kâğıda bir şeyler yazıp Şükûfe Nihal'e vermesi için Halide Nusret'e (Zorlutuna) uzattı. *Bir Devrin Romanı* adlı eserinde Zorlutuna olayı şöyle yazdı: "O (Şükûfe Nihal) okuduktan sonra, gülerek kâğıdı bana verdi. Bugün gibi hatırlıyorum, kâğıtta şairin o delişmen yazısıyla aynen şu kelimeler yazılıydı: 'Ben sizin için çıldırıyorum, siz bana aldırış bile etmiyorsunuz' "

Nâzım Hikmet ile Şükûfe Nihal sevgili oldu mu? Halide Nusret Zorlutuna'nın, kız kardeşi İsmet Kür'e söylediğine göre, Nâzım Hikmet "Bir Ayrılış Hikâyesi" adlı şiirini Şükûfe Nihal için yazdı. Bu şiir ilişkinin boyutunu gösteriyordu aslında:

"...Kadın erkeğe dedi ki:
Baktım
dudağımla, yüreğimle, kafamla;
severek, korkarak, eğilerek,
dudağına, yüreğine, kafana.
Şimdi ne söylüyorsam
karanlıkta bir fısıltı gibi sen öğrettin bana...
Ve artık
biliyorum:
Toprağın
Yüzü güneşli bir ana gibi
En son, en güzel çocuğunu emzirdiğini...

Fakat neyleyim
saçlarım dolanmış
ölmekte olanın parmaklarına
başımı kurtarmam kâbil
değil!

Sen
yürümelisin,
yeni doğan çocuğun
gözlerine bakarak...

Sen
yürümelisin,
beni bırakarak...

Kadın sustu.

SARILDILAR

Bir kitap düştü yere...
Kapandı bir pencere...

AYRILDILAR..."[2]

Dönemin şairlerinden sadece Nâzım Hikmet âşık değildi Şükûfe Nihal'e! Yakın dostu Halide Nusret Zorlutuna'ya göre, Ahmet Kutsi Tecer de âşık edebiyatçılardan biriydi.

Şükûfe Nihal'in edebiyat çevrelerindeki en bilinen aşkı ise hiç şüphesiz, "Han Duvarları"nın şairi Faruk Nafiz Çamlıbel.

On dört yıllık milletvekilliği ve Yassıada hapislik günleri dahil Faruk Nafiz Çamlıbel yaşamı boyunca unutamayacağı büyük aşkı Şükûfe Nihal'i halasının Erenköy'deki köşkünde gördü ilk kez. Ve ilk görüşte âşık oldu. Aşk karşılıklıydı. Hep şiirler yazdılar birbirlerine.

---

2 Son dönemlerde bir laf çıktı: "Nâzım Hikmet'in aşkları yok, kadınları var!" Bunu söyleyenlerin aradığı, Mehmet Rauf'un yaşadığı ya da yaşamadığı her aşkından sonra intihara teşebbüs etmesi mi? Bu tür yüzeysel sözleri kimler çıkarıyor, aklıma bir olay geldi. Büyük opera sanatçımız Semiha Berksoy, Nâzım Hikmet'i Çankırı Cezaevi'nde ziyaret etti. Ankara'ya dönüşünde Vali Nevzat Tandoğan, "O rezil adamı nasıl ziyaret edersiniz!" diye bağırdı. Semiha Berksoy'un yanıtı "Onu seviyorum" oldu. Sonra öğrenir, kendisini şikâyet eden aşk teklifini reddettiği orkestra şefi-besteci Ferit Alnar'dır! Nâzım üzerine çıkarılan sözlere bir de bu açıdan bakın. Zavallı Nâzım hakkında ne çok yalan üretildi. Mesela denir ki, "Nâzım Hikmet Beyoğlu'nda kapıları elektirikle açılan lüks apartmanlarda oturuyor!" Cihangir'deki ev kiralıktı ve Nâzım ile Piraye'nin karyolası bile yoktu!

"İnce bir kızdı bu solgun sarı heykel gibi lal
Sanki ruhumdan uzat sisli bir akşamdı Nihal
Ben küreklerde Nihal'in gözü enginlerde
Gizli sevdalar için yol soruyorduk nerde"

Sadece şiir mi? Aşkları üzerine roman yazdılar: Faruk Nafiz Çamlıbel *Yıldız Yağmuru*; Şükûfe Nihal ise *Yalnız Dönüyorum*.

Yazar Selim İleri de *Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın* adlı romanında bu aşkı anlattı.

Aynı zamanda edebiyat öğretmeni olan Faruk Nafiz Çamlıbel evlilik teklifine hep olumsuz yanıt alması üzerine sinirlenerek tayinini Ankara'ya çıkardı. Ankara Kız Lisesi'nde coğrafya öğretmenliği yapan Azize Hanım ile ani evlilik yaptı. Yıl 1931'di.

Bir zamanlar; "Yalnız kalmaktansa Nihal'imden uzakta/Kalsam diyorum, dar-ü diyarımdan uzakta" diyen şairin bu ansızın evlenmesi edebiyat çevrelerini şaşırttı. En çok da Şükûfe Nihal'i, gerçi kavga ettikleri için bir süredir görüşmüyorlardı ama o da anlam verememişti bu ani evliliğe...

Çamlıbel, yanıtını beş yıl sonra, 1936'da çıkan *Yıldız Yağmuru* adlı romanında verdi. Romanın kadın kahramanı ayrılığı, aşkı ölümsüzleştirmek için istemişti. Romanın erkek kahramanı ise bu ayrılık nedeniyle gidip sade bir kadınla evlenmişti. Roman ne kadar gerçeği yansıtır bilinmez...

Yıllar sonra 1954 yılında *Cumhuriyet* gazetesi muhabiri Sermet Sami Uysal, Faruk Nafiz Çamlıbel'e sordu:

"Eşinizle aşk evliliği mi yaptınız?" Yanıt ilginçti: "Hayır. Birbirimizi beğenip evlendik; duygudan çok kafa izdivacı oldu daha doğrusu."

Kim bilebilir; belki de Faruk Nafiz Çamlıbel ölümsüz aşkını hiç unutamadı. Rastlantı mıdır; Şükûfe Nihal'in ölümünden bir buçuk ay sonra, Samsun vapurunda kalp krizi geçirerek vefat etti! Tarih: 8 Kasım 1973.

Faruk Nafiz Çamlıbel'in ani evliliğinin ardından Şükûfe Nihal de evlilik kararı aldı: Ahmet Hamdi Başar, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden sınıf arkadaşıydı. Okul arkadaşının zaman içinde ülkenin sosyal sorunlarına ilgi göstermesi çok

hoşuna gidiyordu. Ayrıca oğlu Necdet'e yakın ilgisi de evliliğe zemin oluşturdu. Evlendiler.

Şükûfe Nihal, kızı Günay'ı bu evliliğinden dünyaya getirdi. Ancak aradığı huzuru bulamadı. Eşi sürekli politik beklentiler, arzular peşindeydi. 1960'ta Şükûfe Nihal, iki çocuğunu alıp kimseye haber vermeden evden ayrıldı. Boşandılar.

Artık altmış beş yaşındaydı. Aşkı sadece ruhunda yaşıyordu. O aşkın sahibi ise sevdası uğruna ölümü seçen Osman Fahri'ydi. Yakın dostlarına, "Tek aşkım odur. Beni tek seven de odur. Nasıl ziyan ettim bu büyük aşkı?" diye dert yandı hep.

Yakut Kayalar adlı romanının kahramanı oldu Osman Fahri. Hafızasını kaybedene kadar düşüncesinde, dilinde, kaleminde hep Osman Fahri oldu...

Şükûfe Nihal, 1896'da İstanbul Yeniköy'de bir köşkte doğdu. Dedesi, Sultan Beşinci Murad'ın doktoru Emin Paşa. Babası Miralay Ahmet Abdullah eczacı. Baba tarafından soyu Kastamonulu Katipzadelere uzanıyor.

Annesi Nazire Hanım asker kökenli bir ailenin kızı. Şükûfe Nihal'ın çocukluğu ve dolayısıyla öğrenimi, babasının görevleri gereği gittikleri Manastır, Şam, Beyrut ve Selanik'te geçti. Arapça, Farsça, Fransızca öğrendi.

Babası entelektüel. Onun sayesinde küçük yaşlarında edebiyatla tanıştı. İlk şiiri "Hazan" *Resimli Kitap*'ta yayımlandı. On sekiz yaşında üniversiteye gitti. Babasının tayini Şam'a çıkınca İstanbul'da tek başına kalmaması için Mithat Sadullah (Sander) ile zorla evlendirildi. O dönemin geleneğine göre evlilik, üniversiteye gitmeye engeldi. Bu hakkı dört yıl sonra boşanınca elde etti.1919'da Darülfünun coğrafya bölümünden mezun olan ilk kadın oldu. Ve ilk kadın lise öğretmeni...

Emekli olduğu 1953 yılına kadar İstanbul'un çeşitli okullarında öğretmenlik yaptı. Siyasal, toplumsal meselelerle hep ilgiliydi. Kadınların eğitim hakkı konusunda dönemin dergi ve gazetelerinde makaleler yazdı. Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti ve Asri Kadınlar Cemiyeti'ne üye oldu.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto eden Sultanahmet Meydanı'ndaki mitingde konuşma yapanlardan biriydi: "Ey aziz vatan beşiğimiz sendin, mezarımız yine sen olacaksın."

Anadolu'daki ulusal savaşa katkı için İstanbul'da gizlice görev yapan kadınlardan biri de yine Şükûfe Nihal idi.

Öncüydü. 1923'te kurulan Kadınlar Halk Fırkası'nın kurucusu oldu; partinin genel sekreterliğini yaptı.

1920'li yıllar şiirin yanında romana başladığı dönem oldu. İlk romanı *Renksiz Istırap* 1926'da yayımlandı. *Cumhuriyet*, *Tan*, *Yeni İstanbul* gibi gazetelerde 1935'ten itibaren yazmaya başladı. *Domaniç Dağlarının Yolcuları* adlı eseri *Unutulan Sır* adıyla sinemaya aktarıldı.

Sosyal sorumluluk içeren çalışmalar içinde de yer aldı. İstanbul Hayırseverler Derneği, Çocuk Dostları Cemiyeti ve Türk Kadınlar Birliği'nde görev yaptı.

Yıl, 1962. Başına talihsiz bir olay geldi: Caddeden karşıdan karşıya geçerken araba çarptı. Kaza sonucu birçok ameliyatlar geçirdi. Sol bacağı kısa kaldı. Hayatın zorlaşması sonucu yakın arkadaşları Hasene Ilgaz ve İffet Halim Oruz'un açtıkları Bakırköy'deki huzurevine yerleşti. Kızı Günay'ın bebeğini doğururken hayata gözlerini yumması, yaşamla ilişkisinin kopmasına neden oldu.

Yurtdışında felsefe öğrenimi gördükten sonra Türkiye'ye gelip Taksim ve Osmanbey'de İstanbul'un en tanınmış iki kitabevini açan oğlu Necati Sander, annesinin bu durumuna çok üzülüyor ve onu böyle görmemek için yanına pek uğrayamıyordu. Kız kardeşleri Bedai Taş ve Muhsine Akkaş da artık yaşlanmışlardı; sık gelemiyorlardı huzurevine.

Şükûfe Nihal zamanla konuşmayı tamamen kesti. 24 Eylül 1973, hayata gözlerini kapadı. Rumelihisarı Aşiyan Mezarlığı'na defnedildi.

DUYGUN YARSUVAT

Yıl, 2011.

Sadece FETÖ kumpasıyla Silivri zindanına atılmadık.

Sadece FETÖ ve iktidar yandaşları tarafından linç edilmedik.

Kendi "mahallemiz" bile üzerimizde kuşku bulutlarının kararmasına sebep oldu. Mesela, ben gözaltında iken Deniz Baykal, "Soner'in arkasında kim var, öğrenmek istiyorum" dedi. Bunu *Taraf* gazetesi manşetine taşıdı. Baykal gibi o karanlık döneme yenik düşen kimileri bizi "lekeli" göstermek isteyenlerin safında yer aldı...

Meslektaşlarımız, "mağduriyet" ayrımı yaptı: Onlar "Ahmet Şık ve Nedim Şener'in Arkadaşları" idi. Onların suçsuzluğuna inanıyor ve bize kefil olmuyorlardı! Araya konan mesafeyi göstermenin adıydı; "Ahmet ve Nedim'in Arkadaşları!"

Biz Odatv emekçilerini savunan sadece bir avuç insan vardı. Birini yazmak istiyorum: Candan Erçetin...

Öylesine korku iklimi vardı ki terörden yargılanıyorduk, ceza avukatı bulamıyorduk!

Kimi avukatlar Ergenekon, Balyoz gibi davalar sebebiyle çok yoğundu. Kimi avukatlar bizi savunmamak için bahaneler ileri sürdü. Yazarı olduğum *Hürriyet* grubu Nedim Şener'e avukat gönderirken beni yok saydı! Yanımdaki bir başka cesur kadın Halide Didem birçok avukatla görüştü, ret yanıtı aldı. Candan Erçetin teklifte bulundu: "Neden Duygun Hoca olmasın?"

Prof. Duygun Yarsuvat adını biliyordum. Ancak tanışmıyorduk. Türkiye'nin tanınmış, başarılı hukukçusu idi. Akademisyendi. Belçika'dan İsviçre'ye ABD'nin Princeton Üniversitesi'nden Columbia Üniversitesi'ne kadar çok yerde akademik çalışma yaptı. Uluslararası Çalışma Örgütü ve Avrupa Konseyi Suç Sorunları Komitesi Bilimsel Kriminolojik Konseyi'nde görevde bulundu. Galatasaray Üniversitesi Rektörlüğü yaptı.

Yarsuvatlar, Türkiye'nin en tanınmış avukat ailesi. Duygun Hoca'nın babası-annesi, kardeşleri, çocukları, yeğenlerinin hemen çoğu hukukçu.

Yarsuvat Hukuk Bürosu'nu babaları İhsan Bey anneleri Nimet Hanım ile birlikte 1941 yılında kurdu (Nimet Hanım diplomasını Atatürk'ün elinden alan Türkiye'nin öncü kadın avukatlarından). Uzatmayayım; hukukçu Yarsuvat ailesinin hikâyesi kitap olur...

Candan Erçetin bildiğiniz gibi Galatasaraylı. Galatasaraylılar Derneği'ne başkan seçilen ilk kadın yönetici. Derneğin lokali bizim eve çok yakındı ve Silivri zindanına atılmadan önce Galatasaray'ın özellikle Avrupa maçlarını burada seyrediyorduk. Candan Erçetin aynı zamanda Duygun Hoca'nın manevi kızıydı, yakın dostlardı...

Halide Didem Kurt koşuştururken Candan Erçetin, Duygun Yarsuvat'ı önerdi. Ama kabul etmesi hiç kolay olmadı Duygun Hoca'nın.

Tarih: 18 Mart 2011. Duygun Yarsuvat büyük aşkla bağlı olduğu eşi Ayşe Hanım'ı kaybetti. Halide ile görüştüğünde acı çekiyordu; hiçbir davayı almak istemiyordu. Halide, Duygun Hoca'yı ikna etmeyi başardı.

Yalnızlaştırılmıştık. Demokrasi ve özgürlük yanlısı hukukçu kimliğiyle tanıdığımız Duygun Hoca'nın beni-Odatv'yi savunması hepimize moral oldu...

Pek bilinmez; 12 Eylül darbesinden sonra pek çok aydının, öğrencinin, siyasetçinin savunmasını aldı. Ceza hukuku alanındaki uzmanlığıyla çok solcunun ceza almasını durdurdu. Darbenin hukuk dışı uygulamalarını sürekli eleştirdi. Dik duran nadir hukukçulardan oldu... Aynı duruşu 28 Şubat sürecinde de gösterdi, daima hukukun üstünlüğünü savundu. "Kim olursa

olsun, hukuksuzluğa karşı çıkmak insan haklarını savunmaktır" dedi hep.

Duygun Hoca ile tanışmamız Silivri Cezaevi'nde oldu. Yanında avukat Nurcan Çöl vardı. Duygun Hoca'nın sözlerini hiç unutmam:

"Onca yıllık gazetecisin, kaç kitap yazdın; benim gibi sen de biliyorsun ki bu hukuk davası değil. Seni hukuki savunma yaparak hapisten kimse çıkaramaz, sadece kamuoyu çıkarır."

Bu kamuoyunun içinde sadece Türkiye değil Avrupa da vardı. Halide Avrupa'da çalmadık kapı bırakmadı; kimi Dışişleri Bakanları ve AB Sözcüleri ile görüştü. Bu çabalar sonucu Paris Belediyesi beni "vatandaşı" kabul etti!

Duygun Hoca hiçbir duruşmayı kaçırmadı. Biliyordu ki avukat cübbesini giyip o salonda bulunmasının mahkeme heyeti üzerinde ağırlığı vardı.

Sıklıkla olmasa da cezaevinde ziyaretime geldi. Yanında bazen kızı avukat Elif Yarsuvat, bazen avukat Nurcan Çöl olurdu. Kendisine hiç söylemedim ama –Ankara'dan tanıdığım– fizik olarak avukat Muammer Aksoy'a benzetirdim...

Gün geldi FETÖ kumpası ortaya çıktı, beraat ettik... Zor günler, gerçek dostlar-sahte dostlar ayrımını yapan tartıdır. O günlerde sadece bir avukat değil, yüce gönüllü, cesur bir dost kazandım.

O dönem Deniz Baykal, kumpasın merkez yayın organlarından *Taraf* gazetesine demeç verdi; "Soner'in arkasında kim var?" diye. Arkamda Duygun Yarsuvat vardı! Adalet vardı, hukuk vardı, bir avuç bana inanan insan vardı...

Ne yazık ki Duygun Hoca'nın önce böbrekleri iflas etti, sonra pandemide pek görüşemez olduk. Oysa evlerimizde davetler verir, hoş sohbetler yapardık; Galatasaray maçlarına giderdik...

Keskin zekâlı. Ciddi adam. Mütevazı. Olaylara bakışı farklı. Hiç yaşlı biri olmadı, enerjisi hep yüksek. Daima şık...

Ülkemizdeki adalet nöbetinin her daim neferi...

Duygun Hocam, her şey için teşekkür ederim, ışıklar içinde uyuyun...

Ben dostumu, Türkiye değerli bir hukukçusunu kaybetti.

ERKAN ÖZERMAN

Yıllar önce, Erkan Özerman ile Paris'te tanıştık. Aralıklarla İstanbul'da yan yana geldik, haberleştik.

İstanbul ve Fransa'da yaşayan, tavırlarıyla bir "aristokrat-saraylı" vardı karşımda... Ancak hiç "diplomat" olmadı.

Keşfeden, yetenek avcısı; hayatın gülümseten yüzü... Canlı, renkli, iddialı. Güzellik algısını değiştirmek istedi hep. Podyumların "best" adamı. Vizyoner; güzellik yarışmalarının, model ajanslarının öncü ismi, hep gösterişli. Açık sözlü, biraz iğneleyici, söz kavgalarının yıldızı. Dikkat çekmeyi severdi. Detaycıydı. Kibirliydi. Duygusaldı aslında, yansıtmazdı.

Galatasaray Liseli mezunu. Ardından Avrupa'nın önde gelen sosyal bilimler üniversitelerinden Sciences Po'da siyasal bilgiler ve Université Paris VIII'de sosyoloji okudu; "Sanatçının halk üzerindeki etkisi" konusunda doktora yapan bir entelektüel... Radyocu, gazeteci; festivaller organize eden modern "show business" yaratıcısı. Eh, biraz sahne oyunlarını severdi: Esin Afşar'dan Huysuz Virjin'e... Gazinolardan aldığı parayı eksik söylerdi ki, kendi cebine çok para girsin!

En son... İzzet Çapa-Gülsüm Sami ikilisinin Enrico Macias'a yaptıkları sürpriz doğum günü partisinde İstanbul'da yan yana geldik, fotoğraflar çektirdik.

Temmuz 2021. Ertuğrul Özkök'ün köşesinde okudum; Erkan Özerman yakın dostu Dario Moreno'yu anlatan kitap yazmıştı: *İzmirli Dario*. Çok geçmedi Erkan Özerman aradı, "İmzaladığım kitap sana ulaşmadı mı?" Kitabın bana ulaşmasını beklemeden

kitabı satın aldım. Bir solukta okudum. Çünkü, sayfaları çevirdikçe müzik-sinema dünyasından öyle şaşırtıcı bilgiler öğrendim ki kitabı elimden bırakamadım...

Dario Moreno (1921-1968). Hakkında bildiklerimiz ne kadar azmış. Öyle ki Türkiye'de halen onun –tıpkı birçok Fransız gibi– Meksikalı olduğunu sananlar var!

Aydın'da doğdu, İzmir'de büyüdü; askerliğini Akhisar'da yaptı. İstanbul ve Ankara kulüplerinde-gazinolarında çalıştı. Müzeyyen Senar'ın "Oğlum senin yerin burası değil Avrupa" sözüyle bin bir zorluğu aşıp dünya yıldızı oldu. Bir Sefarad Yahudi idi...

Erkan Özerman'ın kitabı yazmasının sebebi de "Meksikalı" algısını düzeltmek. Kitabın adı bu yüzden *İzmirli Dario*. Kitap bu yüzden Fransızca da yayımlanacak. "Nido de Guerfanos"dan (yetimhane) düğün şarkıcılığına, oradan dünya müzik yıldızlığına uzanan bir hayat... Kimi zaman hüzünlendiriyor kimi zaman eğlendiriyor.

Dario Moreno kuşkusuz büyük şöhreti sesiyle kazandı. Aynı zamanda 35 sinema filminde oynadı. Brigitte Bardot ile *Benimle Dans eder Misin* filmi bunlardan biri... *Korkunun Bedeli* olarak çevrilen *Le Salaire de la Peur* filminde Yves Montand ile oynadı.

Erkan Özerman, Dario Moreno'nun çok cimri olduğunu esprili diliyle anlattı. "Ama" dedi, "garsonlara normalden fazla bahşiş verirdi." Bunun sebebini Dario Moreno şöyle açıklamıştı: "Biz *Le Salaire de la Peur* filmin çevirdikten sonra dönerken Yves Montand ile aynı trendeydik. Biliyorsun Yves Montand radikal solcu. Trende garsonlara yüklü miktarda bahşiş verince bizim şaşkınlığımızı gören Montand'ın o gün bize, 'Bu çalışanlara gönlünüzün koptuğundan daha fazlasını verin' demesi benim için öğüt oldu..."

Fransa müzik dünyasının yıldızları, Doğu'dan gelen Charles Aznavour, Dario Moreno, Georges Moustaki idi. Ancak Fransa burjuvazisi sesleri *brise* (kırık) bulup sevmezmiş onları. İlk başlarda Dario Moreno için, "Paris'te müezzin sesinin ne işi var" derlermiş.

Édith Piaf, Charles Aznavour için, "Haydi kalkın gidelim, hem biraz gırgır geçelim hem de şarkı nasıl kötü söylenir

izleyelim" dedi, sonra hepsi alıştı. Öyle ki Édith Piaf, Aznavour ve ardından Moustaki ile sevgili oldu!

Bir başka *brise* ses Enrico Macias'a Paris'te kol kanat geren, ona yıldız olma yolunu açan Dario Moreno oldu.

Dario'nun Türkçe olsun Fransızca olsun okuduğu tüm şarkıları Tanju Okan'dan başka kimseye vermedi... Zeki Müren ile birbirlerini kıskandılar. İstanbul dedikodularını İsmet Ay'dan öğrenirmiş Dario...

Erkan Özerman Ankara'da MET adlı kulüp açtı; ortakları CHP Genel Sekreteri Kemal Satır'ın oğlu Mustafa ile DP milletvekili-Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu'nun oğlu Tolga! CHP ve DP'nin gece hayatı ittifakı!

Tarih: 1 Aralık 1968. Paris'te Jacques Brel ile *Don Kişot* müzikalinde oynamak için İstanbul'dan hareket ederken, Yeşilköy Havalimanı'nda görevlilerle yaşadığı tartışma sonucu tansiyonunun yükselmesi ile beyin kanaması geçirerek öldü Dario Moreno.

İsrail'e göç etmiş olan annesi, oğlunun Holon şehrinde toprağa verilmesini istedi, öyle de oldu.

Dario Moreno, bir Türk şarkıcı idi.

Pop'un tarihi konusunda ülkemizde ne az çalışma var. İşte Enrico Macias... Türk pop tarihine yön vermiş önemli isimlerden. Birçok şarkısına Türkçe söz yazıldı: "La Femme De Mon Ami" (Arkadaşımın Aşkısın), "On S'embrasse Et On Oublie" (Hoşgör Sen), "Je Suis Content Pour Toi" (Son Verdim Kalbimin İşine), "Zingarella" (Çal Çingene), "Aux Talons de Ses Souliers" (Bu Ne Dünya Kardeşim) şarkıları gibi... Sekiz yüze yakın bestesinin seksenine Türkçe söz yazıldı.

Enrico Macias ilk şarkısını ülkesinden gitmek zorunda kaldığı teknede yazdı: "Adieu Mon Pays" (Hoşça Kal Ülkem).

Tarih: 29 Temmuz 1961. Karısı Suzy ile ülkesi Cezayir'den ayrılıp Fransa 'ya gitmek zorunda kaldı. Enrico Macias, Sefarad Yahudi'si idi. İspanyol Katoliklerin bin bir eziyetle kovduğu Yahudilere 1492'de Osmanlı kapılarını açtı. Ghrenassia ailesi Cezayir'e yerleşti.

Enrico Macias'ın asıl adı, "Gaston Ghrenassia" idi. 11 Aralık 1938'de Cezayir'in üçüncü büyük şehri Konstantin'de dünyaya geldi. Babası Sylvain, Arap-Endülüs müziği türü olan "Mal'uf" kemancısıydı...

Enrico Macias müziğe yetenekliydi. 15 yaşında, babasının çaldığı Cheikh Raymond Leyris'in orkestrasında çalışmaya başladı. Sahne adı, *Le Petit* (Küçük Enrico) idi. Cheikh Raymond'un kızı Suzy'e âşık oldu, evlendiler.

Tarih: 22 Haziran 1961. Cheikh Raymond alışveriş yaparken, Cezayir Ulusal Kurtuluş Cephesi tarafından tek kurşunla öldürüldü. Bu suikasttan sonra Cezayir Yahudileri Fransa'ya göç etmek zorunda kaldı. Bunlardan biri de Enrico Macias idi. 23 yaşındaydı.

Mon frere (Kardeşim) Enrico Macias'ı biz Türkler ile kim tanıştırdı? Erkan Özerman! Yıl, 1962. Erkan Özerman Ankara Radyosu'nda program yapıyordu. Fransa'dan getirdiği bir plak büyük ses getirip, yılın şarkısı ödülünü kazandı: "Adieu Mon Pays" (Hoşça Kal Ülkem).

Erkan Özerman ile Enrico Macias dostluğu böyle başladı. Birbirlerine *Mon frere* diyecek kadar yakın oldular.

Enrico Macias, daha Fransa'da tanınmadan önce Türkiye'de şöhret oldu. Erkan Özerman aynı yıl şarkıcıyı Türkiye'ye davet etti. İstanbul Kervansaray'da üç gün konser vermek üzere anlaştılar. Program yoğun istek üzerine üç hafta sürdü. Enrico Macias Türklerin gönlüne böyle girdi ve yıllarca sürdü...

Yıl, 2019. Nisan ayında bir cumartesi günü.

Enrico Macias, Zorlu PSM Caz Festivali kapsamında konser verdi. Erkan Özerman, Türkiye'de efsane hâline gelen "Cahide Müzikhol"de Enrico Macias'a sürpriz parti verdi. Bu mekânın seçilmesinin sebebi, Enrico Macias'ın İstanbul'da ilk konseri verdiği Kervansaray'ın korunarak "Cahide Müzikhol" adıyla yaşatılmasıydı.

Enrico Macias alkışlar eşliğinde mekâna geldiğinde duygusal anlar yaşandı. Küçük davetli grubun yer aldığı partide Attila Demircioğlu, Linet ve Enrico Macias şarkılar söyledi... Hepimiz eşlik ettik.

Karşı masamdaki 80 yaşındaki Enrico Macias'a bakıp derin düşüncelere daldım:

Her ülkenin tarihinde nice yıkıcı olay var.

Her ülkenin azınlıkları büyük acılar çekti, çekiyor.

Her ülkenin politikacıları bu büyük yakıcı meseleler üzerinden politik rant elde etmeyi sürdürüyor.

Öyle ki, Katolik zulmünden kaçan Yahudilere kucak açan, Ortodoks zulmünden kaçan Protestanlara kucak açan, faşizm zulmünden kaçan aydınlara kucak açan biz Türklere, hiç hak etmediğimiz leke sürülmek isteniyor son yıllarda... Enrico Macias'ın dedelerine kucak açan bizim atalarımız soykırımcı; Enrico Macias'ın dedelerini ve kendisini vatanından eden İspanyollar-Fransızlar soykırım karşıtı öyle mi? Hadi oradan!

RAFAEL SADİ

Tek tanıdığım Siyonist, bunu da hiç saklamadı. İki ülkeye âşıktı, Türkiye ve İsrail.[1]

Rafael Sadi ile ölümünden iki gün önce yazıştık, bir ilaç şirketi üzerinde araştırma yapıyordu: "Bu şirketi araştırın, siz bu konuda uzman sayılırsınız. Ben de inceleyeceğim."

Hep mesajlaşır, nadir telefonda konuşurduk. En son dilimize "Çav Bella" olarak çevrilen "Bella Ciao" şarkısının bestecisi Mishka Ziganoff'u yazdı.

Kendisinden benzer insan hikâyeleri isterdim, "Bu tür aktüel yazılar özellikle hafta sonu için iyi olur." Her daim mütevazılığı ile "Karar sizin" derdi. Ben de iki kadehli emoji gönderdim. Bir gün: "Ben kullanmıyorum, size afiyet olsun" dedi (şeker hastasıydı). Ardından, "Mahsuru yoksa" yazıyı (sahibi olduğu) Hastürk TV'de kullanıp kullanmayacağını sordu, "Tabii ki" dedim. Bu son görüşmemiz oldu. Yaşadığı Tel Aviv'deki evinde uyurken vefat etti, 13 Temmuz 2023.

Her sabah uyandığımda mutlak gece gelen mesajlarıma bakarım, Rafael Sadi'nin bir-iki mesajı mutlaka olurdu (ki, 60 mail grubuna yazdığını anımsatırım).

1 Tarih: 12 Temmuz 2024. İsrail'de sol görüşlü İşçi Partisi ve Meretz Partisi "Demokratlar" adıyla birleşti. Gazze saldırısı başta olmak üzere İsrail'in Filistin'e açtığı savaşa karşı çıkıyorlar ve iki devletli yapıyı destekliyorlar. Sosyalist Enternasyonal'e üyeler. 120 kişilik mecliste dört milletvekilleri var. Bir diğeri laik-liberal parti Yeş Atid de savaşa muhalif. Mecliste 24 milletvekili ile ana muhalefet partisi... Faşist Netanyahu hükümetinin güvenlik krizini kötü yönettiğini ve Gazze'de askeri işgale dayalı stratejinin "felaket" olduğunu ifade ediyorlar. Bu arada her iki parti de "Siyonist". Yani, Türkiye'de savaşa destek vermeyi Siyonizmle eşdeğer görenler, "savaşa karşı Siyonistleri" nasıl değerlendirecekler? Maalesef ülkemizde Siyonizm de bilinmiyor!

Sabah saatlerinde uyanık olmayınca eşi merak edip uyandırmaya çalıştığında acı gerçeği anladı: Uykusunda ölmüştü.

Bir haftadır düşünüyorum, Rafael Sadi, ne zaman başladı Odatv'de yazmaya? Şöyle oldu, *Hürriyet* gazetesinde 2007 yılında yazmaya başladım. O yıl Odatv'yi kurduk.

Hürriyet'teki yazılarıma yapılan yorumları yanıtlarken Odatv'den bahseder, okuyuculardan haber-yorum yazıları isterdim. Sanırım Rafael Sadi ile o dönem tanıştık (Ülker ailesinin kurucu ortaklarından H. Vitali Nahum'un damadı Haim Erroll Gelardin de o dönem Odatv yazarı oldu).

Rafael Sadi yazmayı Nahum gibi bırakmadı; hep yazdı, seviyordu gazeteciliği. Her sorumuza yanıt verirdi. Her inceleme istediğimiz konuyu araştırıp yazardı.

Tel Aviv'de yaşayan bir Yahudi'nin Odatv'de yazması kimileri tarafından, hakkımda "MOSSAD ajanı" yalanlarına sebep oldu. Bir telefon sohbetimizde bu karalamayı söylediğimde dedi ki, "Bunu bir de bana sor; Odatv'de yazdığım için bana da Tel Aviv'de 'faşist' diyorlar!" Ne kolay değil mi; entelektüel tartışma yapacak birikimleri olmayanların sığıntısı, iftira... İşin garip yanı kara çalan bu çevrelerin İsrail'e gittiklerinde yardım istedikleri tek kişi hep Rafael Sadi oldu!

Rafael Sadi, İstanbul Şişlili bir Yahudi.

Her daim, "Türkiyeli değil, Türküm" dedi. Yıllar sonra, İbranice *Hasbara* (izah etmek) ve "Türk" sözcüklerinin birleşmesinden doğan Hastürk TV internet sitesini kurdu.

Beyoğlu Özel Musevi Lisesi'nde başladığı izciliğiyle hep övündü. Yıldırımspor günleriyle gurur duydu.

Yıllarca yapacağı gazeteciliğe lise duvar gazetesinde yazarak başladı. Ardından her çarşamba günü yazdığı *Şalom* gazetesi geldi. Sonra, *Haber* gazetesinde (Lehi kurucularından Yair Stern anısına) "Yair" müstear adıyla nostalji köşesi yazdı.

İmla kurallarına hiçbir zaman uymadı ama doğruları söyleme ve yanlışları düzeltme konusunda ödünsüzdü.

Gün oldu, bana karşı bile yazmaktan geri kalmadı. Hep korkusuzdu. Ne aç gözlüydü ne de çok hırslı; her daim güler yüzlü, esprili...

Mahalle baskısına rağmen Erdoğan'ın sınıf arkadaşı olduğunu söyledi. Ki Erdoğancı değildi! Ancak hep saygı duydu. Çalışkandı. Arkadaşı Yakup Barokas vefatı ardından yazdı:

"Sadi gerek kendi haber portalı Hastürk TV ve yazarı olduğu Odatv'den günde en az bir, genelde iki ya da üç haber-yorum yayınlamazsa kendini görevini yerine getirmemiş hissederdi."

Rafael Sadi 1990'lar başında İsrail'e göç etmek zorunda kalsa da "Tahtakale çırağı" olarak bildi kendini. Unutamadığı dostlarını, anılarını kitapta yazdı: *Tahta-Kale.*

Ah! Belgesel yapacaktık daha... Kitap yazacaktık; araştırmak için İsrail'e gidip, birlikte çalışacaktık... "Kürt Yahudiler!"

Değerli bir bilgi kaynağımı kaybettim.

Biz, senden razıydık Rafael Sadi dostum. Tek tesellimiz torununa kavuşmuş olman.

Yahudi gazeteciler tarihimize yabancıyız, önyargıların tutsağıyız. Mesela, Behor Hana'yı tanır mısınız?

İzmir'de Joseph Romano tarafından (İspanyol-Yahudi karışımı) Ladino dilinde 1908 yılında çıkarılan *La Boz del Puevlo* (*Halkın Sesi*) gazetesinin editörü; İzmirli Yomtov Abuaf tarafından Ladino dilinde 1910 yılında çıkarılan *Bayram* gazetesinin haber müdürü; İzmir'de 1911'de Türkçe ve Ladino dilindeki *La Boz de İzmir* (*İzmir'in Sesi*) yayınını çıkaran gazeteci...

Balkan Savaşı'nda yurtsever yayıncılık yaptı. Birinci Dünya Savaşı boyunca ve daha sonra Kurtuluş Savaşı sürecinde milli güçleri destekledi. İzmir işgal günlerinde Yunan komutanlığı tarafından devamlı baskı ve tehdit altında tutuldu, tevkif edildi. Gazeteyi 1922'de kapatmak zorunda kaldı.

Aradan yıllar geçti.

Tarih 1 Ağustos 1939. Gazeteciliği Behor Hana'dan öğrenen Albert Kohen, dünyanın savaşa koştuğu dönemde Türkçe-Ladino dilinde on beş günde bir yayımlanan "içtimai, bilimsel ve edebi" dergisini çıkardı: *La Boz de Türkiye* (*Türkiye'nin Sesi*). Yayın çizgisi milliydi. Örneğin Erzincan 1939 depremi ile ilgili yaptığı yayınların etkisiyle ABD'de yaşayan Yahudiler para topladı. Kızılay, Türk Hava Kurumu, Asker Ailelerine Yardım gibi bağış kampanyaları düzenledi.

Zorunlu İspanyol göçmeni Sefaradlar dünyada ilk gazeteyi 1675'te Hollanda'da çıkardı: *Gazetta de Amsterdam*. Osmanlı'da ilk basımevini 1493'te kuran Sefaradlar, gazetecilik alanında aynı öncülüğü sergileyemedi. 350 yıl geçti... Yıl 1842. İzmirli tüccar Rafael Uziel ilk Yahudi gazete için kolları sıvadı: *La Buena Esperansa* (*İyi Umut*)... Abone bulamadığı için projesini hayata geçiremedi.

Yıl, 1845. Girişim yine Rafael Uziel'den geldi. *Sha'arey Mizrah* (*Doğunun Kapıları*). Gazetenin ömrü bir yıl oldu.

Sonra, Leon de Hayim Kastro İstanbul'da 1853'te *La Luz de Israel*, (bilinen adıyla *Or Israel*) gazetesini çıkardı.

Ezekiel Gabay İstanbul'da *Journal Israelite* adlı gazeteyi yayımladı. Önce İshak Hayim Carmona, sonra sırasıyla Mercado Fresco, Jak Şaki, Sami Alkabez ve David Fresco'nun editörlüğünü yaptığı *El Tiempo* 58 yıl yayımlandı.

Sonra, 1884'te *La Verdad* (*Hakikat*), 1889'da *Üstad*... Sonra, Muallim Mehmet Hulusi Efendi, İzmir'de 1897'de *Meserret* adıyla bir tarafı Türkçe diğer tarafı Ladino haftalık dergi çıkardı. Muhafazakâr yayın organı *El Pregonero* (*Haberci*) de onlarındı...

Yahudiler, sosyalist *Ufuk*, *El Lavorador* (*İşçi*), *Les Annales* adıyla sol yayınlar da çıkardılar.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yahudi gazeteler, dergiler ve gazeteciler listesi sürüp gitti, 102 gazete-dergi çıkardılar...

Albert Kohen'n çıkardığı *La Boz de Türkiye* (*Türkiye'nin Sesi*) dergisinin İzmir'de Yakup Bensinyor, Bursa'da Nesim İsak Bovetes ve Edirne'de J. Romano adında muhabirleri bulunmaktaydı. Bir de gazetenin kuruluşundan itibaren babasına yardım eden on bir yaşındaki Sami Kohen vardı. Babası 1948 yılında vefat edince, dergisinin sorumluluğunu aldığında yirmi yaşındaydı. Babasının izinden gitti, politik konularda taraf olmayan yayın çizgisi takip etti. Yahudileri Türkçe okuyup yazmaya özendiren kampanyalar düzenledi. Savaştan sonra "içtimai, bilimsel ve edebi" olan derginin ana çizgisini, 15 Ocak 1947'de yayımlanan 170'inci sayıdan itibaren "siyasi, ilmi ve edebi" çizgiye dönüştürdü. Çok partili hayatın başlamasıyla birlikte Yahudi yayın organları sayısında artış yaşandı: *Şalom*, *Şabat*, *Atikva*, *Or Yehuda*, *L'Etolile du Levant* ve *Or İsrael*...

Sami Kohen *La Boz de Türkiye* dergisini zamanla kapatmak zorunda kaldı. Ne yapacaktı? Gazeteci olmak istiyordu ancak imzalı yazı yazan günlük bir Türk gazetesinde çalışan Yahudi yoktu. Müstear isimle yazma tekliflerini reddetti. Bağnazlığı kıran Abdi İpekçi oldu. Kohen'i *İstanbul Ekspres* ve *Yeni İstanbul* gazetelerine götürdü.

Sami Kohen *Milliyet* gazetesinin kuruluşu ve Abdi İpekçi'nin yayın yönetmeni olmasıyla bu gazeteye geçti. Yıl, 1954.

Sami Kohen, 18 Ekim 2021 tarihinde ölene kadar 67 yıl *Milliyet*'te dış politika yazdı, dünya liderleriyle röportajlar yaptı. Dış haber muhabirliğinin öncüsü, "paltosundan" Mehmet Ali Birand gibi nice gazeteci çıktı.

Sami Kohen toprağa verilirken Rafael Sadi'ye sordum, "Yahudiler, ölüleri için ne diyor?" Artık soracak dostum kalmadı...

Giderek yalnızlaşıyoruz; Hrant Dink'le birkaç kez sohbet etmişliğim vardı, onu da yazmak isterdim.

Taksim Gümüşsuyu'ndan komşum Ara Güler'i yazmak isterdim, Ankara'dan arkadaşım gazeteci Nezih Tavlaş çok güzel yazdı: Foto muhabiri. Ara Güler'in anlamlı sözüyle noktalayayım yazımı:

"Ben Türkiye'den başka yerde oturamam..."

SONSÖZ

Her 10 Ocak Çalışan Gazeteciler Günü...

Yıl, 2012. Gazeteciler Sendikası *Tutuklu Gazete* adında yayın organı çıkardı. Yazarları biz hapisteki gazeteciler idik. Silivri Cezaevi'ndeki koğuştan şunu yazdım:

"İlle de görmek için mi beklenir
güzel günler?
beklemek de güzel."

Arif Damar

Cezaevi yalnızlığı yüceltir, insanı çoğaltır. Silivri Cezaevi yönetimi koğuşta en fazla üç kişinin kalmasına izin veriyor. Tam bir tecrit politikası uyguluyorlar. Ortak kullanım alanlarında bile kimseyi göremiyoruz. Fakat günde iki kez sayım yapsalar da, 24 saat koğuşu iki kamerayla takip etseler de gözlerinden kaçanlar var. İşte benim sırrım bu: Görülmeyen, dinlenilmeyen koğuş arkadaşlarımı size tanıtmak, anlatmak istiyorum...

Kimler yok ki:

Örneğin Nâzım Hikmet. Bugün pazar, onu ilk kez güneşe çıkardılar ve o, hayatında ilk kez gökyüzünün bu kadar ondan uzak, bu kadar mavi ve bu kadar geniş olduğuna şaşırarak kımıldamadan durdu. Bahtiyar. Yanında genellikle iki can dostu var: Kemal Tahir ve hep futbol oynadığı için eleştirdiği Orhan Kemal...

Bir diğer koğuş arkadaşım Sabahattin Ali. Görmese de denizi, yüzü hep gökyüzüne dönük. Yıllardır her mahpusa düşene moral veriyor, "Aldırma Gönül".

Sabahattin Ali'nin yanına "Kutsal İsyan"kâr Hasan İzzettin Dinamo geliyor. *Kürk Mantolu Madonna*'yı adından dolayı sevmediğini söylüyor: "Kürk gibi küçük burjuva özentilerinden uzak durmak lazım Yoldaş!" *Kuyucaklı Yusuf*'u sevmiş. Nasıl sevmesin; öksüzlüğün ne olduğunu iyi biliyor Dinamo. Kimsesizler yurdunda büyüdü. Tıpkı, merkez komitedeki yoldaşı, Edirneli David Nae gibi...

David, Fransa'dan gönderilen üzerinde Lenin çizimi olan mendili ağaca asarken yakalanınca yanımıza gönderilmişti. Birlikte eylemler yaptığı, ilkokuldan beri yakın arkadaşı Mihri Belli ile volta atıyor...

Mihri Belli'nin moralini hiçbir olumsuzluk bozamıyor. Hep gür sesiyle konuşuyor, bazen o coşkusuyla marş söylüyor. Ve isteyene boks öğretiyor.

Bir köşede ağabeyi Vartan İhmalyan'ın getirdiği boyalardan resim yapıyor ressam Jak İhmalyan. Silivri Cezaevi'nde çiçek yasak, hiç yeşil yok, her yer duvar. İnadına hep çiçekler, ağaçlar resmediyor...

Ruhi Su beni kırmıyor, o muhteşem sesiyle, Yaşar Kemal'in dizelerini söylüyor:

"Mahpushane içinde üç ağaç incir
Kolumda kelepçe boynumda zincir
Zincir de sallandıkça her yanım sancır..."

Uzaktan kadınlar koğuşunun sesi geliyor, türküye eşlik ediyorlar: Behice Boran, Zehra Kosova, Sıdıka Su, Suat Derviş, Azra Erhat, Sevgi Soysal...

Ahmed Arif görüşmecisinin getirdiği yeşil soğanı "komün"e teslim ediyor. Karanfil kokan cigarasından bir tane yakıyor, platonik aşkı Leyla Erbil'e mektup yazıyor...

Açık görüşler mahpusun bayramı. Enver Gökçe "dilekçe" yazıyor:

"İzin olsun mapushane içinde,
Seni
Senden sormalara doyamam
Yarım döner cigaramın ateşi,
Gitme, dayanamam."

Şairlerden oluşan "Fedailer Mangası", başlarında "Kaptan" Attilâ İlhan, her daim hareketli elleriyle Arif Damar'a, Cahit Irgat'a, Özdemir Asaf'a bir şeyler anlatıyor, duyamıyorum.

Aziz Nesin havalandırmaya, "kimse kesip yemesin" diye tavuğuyla çıkıyor sürekli. Nasıl yanından ayırmasın; günde iki yumurta veriyor tavuk, hapishanede yumurta altın değerinde.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı yine cezaevi müdürüne kızıyor: "Size kaç kez söyleyeceğim, sadece yoksul köylüleri muayene ederim." Hapishanedeki "Uzun Doktor"un para almadan yoksulları muayene ettiğini öğrenen köylüler her gün cezaevi kapısına yığılıyor. Bazen köy ağası ya da eşraftan biri geliyor, Dr. Kıvılcımlı'nın kızgınlığı buna; "Ağa, bey, tüccar muayene etmem!"

Koğuşta doktorumuz çok, Hayk Açıkgöz, Müeyyet Boratav gibi... Ve Dr. Şefik Hüsnü yatağında sürekli Fransızca kitaplar okuyor; hava almaya çıktığında herkes susuyor, saygıdan...

Reşat Fuat Baraner'e gardiyanlar inanamayıp sürekli soruyor, "Siz gerçekten Atatürk'ün kuzeni misiniz?" Şaşırılan bir diğer isim Can Yücel, Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in oğlu olduğunu kabullenmiyor gardiyanlar. Üstelik "terörist" bir şair, iki kitap çevirdiği için toplam on beş yıl ceza yemiş!

Ya Rıfat Ilgaz? *Sınıf* adlı şiir kitabı nedeniyle beş yıl hapse mahkûm edilmişti. Koğuştaki şairler; Hasan Hüseyin Korkmazgil, Şükran Kurdakul, A. Kadir inadına mısralarıyla yeni dünya kuruyorlar. Vedat Türkali "Bekle Bizi İstanbul" diyor.

Her gün yürüyüşe çıktığım küçük havalandırma avlusu hep kalabalık. İşte bir köşede Mustafa Suphi, Hasan Yalçınkaya ile Sibirya'dan Kafkasya'ya Kızılordu saflarında nasıl çarpıştıklarını konuşuyorlar. Yanlarında çoğu zaman birbirinden hiç ayrılmayan mübadil tütüncüler var: Dramalı İbiş, Dede Ramazan, Topal Hasan, Congo Ali, Kara Besim, Selanikli Remzi, Mavra Mustafa, Boz Mehmet...

Karabük Demir-Çelik işçileri de burada. Başlarında Zihni Anadol var, defterine anı dolduruyor.

Kerim Korcan *Tatar Ramazan* oyununu düşünüyor bir köşede.

Koğuştan pek çıkmayan Laz İsmail (Bilen) ile Aram Pehlivanyan hep fısıltıyla konuşuyor nedense? Zeki Baştımar orada ama mesafeli. Canı sıkkın gibi.

Nail V. Çakırhan eşi Halet Çambel'e mektup yazıyor, "Canım Haletciğim beni romansız bırakma."

En zenginimiz ve maalesef en cimrimiz İzmirli Cazim Aktimur.

En şanssız olanımız ise Hamdi Şamilof. Askerde erler isimlerinin sonuna doğum yerleri konularak tanınırmış. Şamil, Of'lu. Bu sebeple "Şamilof" deniyor. Ancak polis "Adından belli en tehlikeli komünist sensin" diye en ağır işkenceleri ona yaptı!

Bir köşede Musa Anter ile Orhan Doğan yaptıkları açlık grevinin zamanlaması üzerine tartışıyor.

Yılmaz Güney *Sürü* filminin çalışmasını bitirdi; şimdi *Yol* filmi senaryosu üzerine çalışıyor. Ziyaretine gelen Tarık Akan ile senaryoyu tartışıyor...

Uğur Mumcu da burada, gazeteciliği bırakmıyor, bir yolsuzluk dosyasından notlar mı çıkarıyor ne?

İlhan Selçuk, Kurtuluş Savaşı gazisi babasından esinlendiği *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'nın devamını yazıyor.

Sadun Aren, Mümtaz Soysal gibi Mülkiyeli hocalarımız da yok değil, Tarık Zafer Tunaya bile koğuşta...

"Darağacındaki Üç Fidan", Deniz, Yusuf ve Hüseyin havalandırmada fotoğraf çektiriyor. Ne kadar gençler ve ne kadar yakışıklılar. Can dayanmaz...

"Adalılar" cezaevi duvarlarının vız geleceğini tarihe ispat etmek için planlar yapıyor, Mahir Çayan başlarında.

On yedi yaşındaki Erdal Eren o her daim sessizliğiyle ağabeylerinin yanında.

Erdal Öz, nasıl olmuşsa cezaevi yönetiminden izin koparıyor, üç yaşındaki kızı Senem'i koğuşa getiriyor. Senem koğuşu askeri okulun yatakhanesi sanıyor. Hepimiz rolümüzü oynuyoruz: Ceviz içi, kuru üzüm ikram ediyoruz. Roberto Benigni'nin *Hayat Güzeldir* filminin gerçeği bu yaşanan...

Ahmet Say da oğlu Fazıl'ı getiriyor, Deniz Gezmiş'le oynuyor küçük Fazıl.

Gazetecilik öğretmenim Hasan Yalçın, elinden Dostoyevski, Kafka, Balzac romanlarını düşürmüyor. Muhabir olmak istediğimde ilk sorusu, "Hangi romanları okudun?" olmuştu. Öyle ya Maocu işte, "Uzun Yürüyüş" molalarında Mao, edebiyatı üzerine konuşmaz mıydı?

Kimlerle paylaşmıyorum ki koğuşumu; hepsi bir roman karakteri gibi: Patriyot Hayati, Şoför İdris, Tıbbiyeli Uzun Muzaffer, Komsomol Hasan, Bilge Kardeşler, Paçalı Osman, Postacı Hikmet, Martel Şükrü, Baytar Cevdet, Sakallı Celal, Eczacı Vasıf, Fırıncı Ahmet, Sarı Mustafa, Marangoz Şerafettin, Tete Osman, Makinist Cemal, Bostancı Fevzi, Tabelacı Ziya, Saatçi Niko... Hepsi nasıl fedakâr, nasıl gözü pek emekçiler!

Ne çok aydınımız var koğuşta; *Vatan Yahut Silistre*'nin yazarı Namık Kemal burada. Ve Namık Kemal'i okuduğu için iki aylığına hapse atılan, ruhu asil Teğmen Mustafa Kemal...

Solcuların koğuşu burası...

Evet, koğuş arkadaşlarıdır mahpusun iradesini çelikleştiren, kararlılığını yıkılmaz eden.

"Zaman akar, zaman geçer,
Zaman zindan içinde
Biz mapusta gürül gürül yatardık..."

Memleketimde mahpusluktan geçer aydın olmanın yolu. Ne yapalım, yanlış-doğru burası bizim ülkemiz...

Soner Yalçın
Silivri 1 No'lu L Tipi Cezaevi
F2 Koğuşu

İsim Dizin

A

Abdi İpekçi 304
Abdullah Gül 66, 141
Abdülaziz Bekkine 246, 249
Abdülbaki Gölpınarlı 263
Abdülhak Hamit Tarhan 61, 135
Abidin Dino 42, 64, 143, 177, 230
Abidin Nesimi 263
Abit Dursun 218
Adam Smith 209
Adil Eriç 12
Adnan Cemgil 240
Adnan Kahveci 11
Adnan Menderes 219, 224
Adnan Özyalçıner 204
Adnan Veli Kanık 225
Adolf Hitler 77, 78, 82, 130, 144, 217, 218
Afşar Timuçin 63
Ahmed Arif 60, 84, 172, 184, 186-192, 197, 306
Ahmet Ağaoğlu 222
Ahmet Alpay Nazikioğlu 91
Ahmet Altan 142
Ahmet bin Bella 254
Ahmet Çipe 237
Ahmet Emin Yalman 140, 143, 146, 148, 159
Ahmet Erhan 163, 213
Ahmet Esat Uras 234
Ahmet Fırıncı 309
Ahmet Hamdi Başar 285, 289
Ahmet Hamdi Tanpınar 243
Ahmet Haşim 191
Ahmet İnam 226
Ahmet Kaya 106-115, 127
Ahmet Kutsi Tecer 285, 288
Ahmet Mithat Efendi 83, 217
Ahmet Rasim 52, 148, 194, 273, 275
Ahmet Say 163-170, 173, 308
Ahmet Şık 36, 138, 292
Ahmet Taner Kışlalı 85, 148, 278
Ahmet Telli 163
Ahmet Zeki Okçuoğlu 51
A. Kadir 307
Akif Emre 267, 268
Akrep Nalan 112
Alaaddin Özdenören 257

Albert Camus 93, 104, 126, 257
Albert Kohen 302, 303
Albert Reimann 168
Alev Alatlı 208-212, 265
Alexandre Dumas 75, 83
Ali Cevdet 309
Ali Hikmet Yavuz 68
Ali Kemal 156
Ali Kemal Kaya 168
Ali Kutlay 256
Ali Nesin 23
Ali Özgentürk 123, 197
Ali Sirmen 137, 148, 153, 154, 155, 157
Ali Şeriati 264
Alpaslan Işıklı 35, 278
Alpay Kabacalı 24, 147
Alphonse Daudet 142
Altan Erbulak 145
Altan Öymen 283
Altemur Kılıç 63, 110
Andreas B. Schwarz 144
Andre Gide 11, 187
André Gorz 218
André Malraux 19, 93
Anne Hulme 82
Anton Çehov 61
Antonio Gramsci 128
Ara Güler 304
Aram Pehlivanyan 307
Arda Uskan 12
Arif Damar 305, 307
Arif Dino 64, 242
Arif Keskiner 25
Arif Nihat Asya 42, 143
Arif Sağ 128, 130
Aristo 19, 209, 247
Arthur Rimbaud 253
Arthur Schopenhauer 82
Arturo Toscanini 83
Asaf Çiyiltepe 206, 232
Asaf Halet Çelebi 15
Asaf Koçak 104
Asım Bezirci 15, 84, 169, 219, 274
Asil Nadir 211
Assia Wevill 214
Asu Maralman 12
Âşık İhsani 92
Âşık Mahsuni 91, 171, 206
Âşık Veysel 49, 91, 165, 196
Ataol Behramoğlu 70, 71, 204
Atıf Yılmaz 21
Attila Aşut 111, 112
Attila Demircioğlu 298
Attilâ İlhan 38, 48, 59, 151, 189, 193, 194, 219, 242, 256, 307
Audrey Hepburn 89
Augusto Pinochet 175
Aydın Ayaydın 211
Aydın Çubukçu 117
Aydın Doğan 70, 71, 141, 211
Aydın Engin 153
Aydın Köymen 27
Aydın Sinanoğlu 43
Ayetullah Humeyni 263
Ayhan Aydan 224
Ayşe Semiha Baban 66
Ayten Aygen 223-225
Aziz Nesin 15-17, 19, 20-25, 29, 32, 34, 39, 59, 61, 64, 76, 78, 79, 85, 111, 144, 145, 169, 172, 176, 196, 203, 219, 226, 307
Azra Erhat 306

B

Baha Tevfik 237
Bahri Savcı 21
Bahriye Üçok 148

Baki Özilhan 278-280
Barış Manço 91
Barış Pehlivan 64, 65, 161
Baruch Spinoza 19
Başar Sabuncu 285
Bedii Faik Akın 148
Bedrettin Cömert 236
Bedrettin Dalan 57
Bedri Karaman 99
Bedri Rahmi Eyüpoğlu 178
Behçet Aysan 169, 213
Behçet Cantürk 283
Behçet Necatigil 68, 178, 189
Behice Boran 36, 97, 122, 306
Behor Hana 302
Bekir Coşkun 71, 138-141, 282
Benito Mussolini 77
Bensu Orhunöz 180
Berin Nadi 146
Bertolt Brecht 57
Beşar Esad 66
Beşir Fuat 216, 217
Bilal İnci 45
Bilge Karasu 178
Bilgesu Erenus 21
Billie Holiday 115
Billur Kalkavan 211
Biruni 271
Bob Marley 115
Bora Gözen 164
Brigitte Bardot 255, 296
B. Sadık Albayrak 66, 69
Burhan Arpad 49
Burhan Felek 145, 148
Burhan Uygur 178
Bülent Arınç 141
Bülent Ecevit 110, 242, 278
Bülent Kayabaş 75
Bülent Tanör 96

C-Ç

Cahit Irgat 307
Cahit Zarifoğlu 256-260, 262, 265
Cahiz 271
Canan Barlas 211
Candan Erçetin 292, 293
Can Dündar 97
Can İmer 12
Can İren 216
Can Özçelik 69
Can Paker 212
Can Yücel 57, 84, 172, 178, 203, 307
Carl Ebert 91
Cavit Orhan Tütengil 236
Cazim Aktimur 308
Celal Bayar 219
Celal İnce 225
Celal Nuri İleri 61
Celal Ökten 250
Celal Yalınız 309
Cemal Akbay 281
Cemalettin Saraçoğlu 250
Cemal Gürsel 281
Cemal Madanoğlu 282
Cemal Süreya 11, 43, 132, 164, 170, 171, 173, 176, 184, 189, 191, 194, 215, 252-254, 257, 258, 285
Cem Ersever 102
Cemil Meriç 237-243, 263, 265
Cemil Sait Barlas 257
Cem Karaca 55, 91, 92, 93, 94
Cenap Şahabeddin 285
Cengiz Çandar 124, 125, 148
Cengiz Gündoğdu 69
Cengiz Semercioğlu 56, 57
Cevat Çapan 99

Cevat Fehmi Başkut 145, 146, 154
Cevat Korkmaz 112
Cevat Kurtuluş 45
Cevdet Kudret 33
Cevdet Sunay 197
Ceyhun Atıf Kansu 163
Cezmi Ersöz 215
Charles Aznavour 296, 297
Charles Baudelaire 83
Charles Bukowski 76
Charles Dickens 150, 204
Charles Fourier 43
Charlie Chaplin 19, 57
Che Guevara 100, 175, 271
Cheikh Raymond Leyris 298
Cihad Baban 145
Cihan Sütşurup 107
Cosima Wagner 285
Cudi Koyuncu 92
Cüneyt Arcayürek 153
Cüneyt Arkın 47
Cüneyt Özdemir 97, 161
Çetin Altan 66, 84, 137, 207
Çetin Emeç 283
Çetin Sipahi 178

D

Dadaloğlu 63, 64
Dante Alighieri 24
Dario Moreno 295, 296, 297
David Fresco 303
David Levine 169
David Nae 306
Davut Özer 250
Deniz Baykal 96, 211, 279, 292, 294
Deniz Bilgen Çakır 283
Deniz Demir 180
Deniz Gezmiş 50, 118, 164, 167, 182, 308
Deniz Türkali 28, 39
Derviş Zaim 113
Derya Baykal 75
Desiderius Erasmus 113
Devlet Bahçeli 51, 125
Diego Rivera 230
Dilber Ay 123
Doğan Avcıoğlu 12, 31, 73, 96, 98, 145, 227, 264, 283
Doğan Görsev 23
Doğan Hızlan 67-71, 186
Doğan Keçecioğlu 257
Doğan Özgüden 65
Doğan Yurdakul 31, 95-101, 160, 161, 284
Doğu Perinçek 111, 176
Duygun Yarsuvat 293, 294

E

Ebu Zer el-Gıfari 254
Ece Aksoy 212
Ece Ayhan 28, 213, 215, 259
Edip Akbayram 90-94
Edip Cansever 84, 122, 173, 194, 215, 257, 285
Édith Piaf 115
Edward Said 241
Eflatun 19, 71
Ege Ernart 203
El Greco 142
Elias Canetti 14
Elif Şafak 56
Elif Yarsuvat 294
El Kindi 271
Elsa Triolet 83
Emel Say 166
Émile Zola 63

Emin Çölaşan 71
Emine Başa 107
Emin Sekun 40
Emir Kusturica 224
Emma Watson 89
Emre Aygen 223
Emre Kongar 241
Enis Batur 163
Enis Berberoğlu 140-142
Enrico Macias 295, 297-299
Enver Aytekin 182
Enver Gökçe 187, 188, 192, 306
Enver Paşa 132
Erbil Tuşalp 101, 153
Erdal Eren 308
Erdal Öz 164, 308
Erdem Anılan 161
Erdem Bayazıt 255-257
Erdem Buri 91
Eren Keskin 49-52
Erhan Göksel 133
Erkan Özerman 295-298
Erkin Koray 91
Ernest Hemingway 83
Ernst Bloch 128
Ernst Praetorius 91
Erol Büyükburç 91
Erol Simavi 99, 145
Erol Taş 45
Ertan Günçiner 117, 118
Ertem Eğilmez 46
Ertuğrul Özkök 65, 295
Esat Adil Müstecaplıoğlu 218, 219
Esin Afşar 21, 43
Eşref Edip Fergan 261
Ezekiel Gabay 303
Ezel Elverdi 250
Ezra Pound 163

F

Fahir Aksoy 178
Fahir Onger 203
Fakir Baykurt 61
Farabi 271
Farah Zeynep Abdullah 85
Faruk Nafiz Çamlıbel 63, 187, 285, 288, 289
Fatin Rüştü Zorlu 224
Fatma Girik 86
Fatma Yeliz Eker 12
Fatoş Güney 84
Fazıl Hüsnü Dağlarca 94, 132
Fazıl Say 162, 163, 165, 167-170, 173-175, 308
Federico García Lorca 57
Fehmi Yavuz 21
Ferda Çetin 180
Ferdi Tayfur 107, 127, 129, 130
Ferhan Şensoy 54, 75, 76, 79
Feroz Ahmad 226
Ferruh Doğan 144
Ferzende Kaya 110
Fethi Gemuhluoğlu 256
Fethi Naci 65, 69, 81, 152, 226
Fevziye Menteşoğlu 239, 240, 243
Feza Yalçın 31, 186
Fikret Hakan 21
Fikret Kızılok 91, 108
Fikret Otyam 84, 206, 226
Filiz Akın 85-89
Filiz Kansu 107
Franz Kafka 82, 308
Franz Mehring 166
Franz Schubert 215
Freddie Mercury 115
Fredric Jameson 128
Frida Kahlo 57, 230

Friedrich Engels 43, 56, 238, 283
Friedrich Nietzsche 17, 82, 237, 253
Friedrich Schiller 143, 175
F. Scott Fitzgerald 61, 215
Fuat Say 166
Füruzan 151, 152
Füsun Akatlı 171, 177-180
Füsun Erbulak 145
Fyodor Mihayloviç Dostoyevski 28, 82, 159, 176, 202, 254, 257, 308

G

Gabriel García Márquez 78
Gala Dalí 285
Galip Kayıhan 92
Genco Erkal 80
George Sand 75, 285
George Simenon 82
Georges Moustaki 296, 297
Georges Politzer 182
Georg Wilhelm Friedrich Hegel 69, 147, 254
Gioachino Rossini 23
Giuseppe Verdi 105
Gönül Yazar 225
Graham Greene 82
Gustave Flaubert 63, 75, 82
Gülistan Okan 12
Gülriz Sururi 62
Gülsüm Sami 295
Gülten Akın 163, 171
Gülten Hayaloğlu 109, 110
Gülten Kaya 113
Güneri Civaoğlu 12
Güneş Taner 210
Gürgün Say 167
Gürsel Tekin 279
Güzin Dino 143, 177
György Lukács 128
Gyula Moravscik 30

H

Hacı Bektaş Veli 19
Hacı Ömer Lütfü Paçariz 263
Haim Erroll Gelardin 301
Haim Vitali Nahum 301
Hakan Yurdakuler 118
Haldun Simavi 145
Halet Çambel 308
Halide Didem Kurt 292, 293
Halide Edip Adıvar 259
Halide Nusret Zorlutuna 287, 288
Halil Berktay 97
Halil Bezmen 12
Halil Cibran 92
Halil Yalçınkaya 43
Halit Çelenk 184
Halit Fahri Ozansoy 63, 84
Halit Kıvanç 49
Halit Ziya Uşaklıgil 135
Hallacı Mansur 246
Hamdi Şamilof 308
Hamdullah Suphi Tanrıöver 135
Handan Gör 145
Hanefi Avcı 138
Harika Avcı 112
Hasan Âli Yücel 143, 307
Hasan Basri Alp 38
Hasan Celal Güzel 11
Hasan Cemal 124, 142, 147, 148
Hasan Ferit Alnar 288
Hasan Hüseyin Akbulut 173
Hasan Hüseyin Demirel 107

Hasan Hüseyin Korkmazgil 23, 131, 307
Hasan İzzettin Dinamo 12, 13, 15, 43, 202, 306
Hasan Seyithanoğlu 256
Hasan Uysal 101, 153, 160
Hasan Yalçın 101, 117, 308
Hasan Yalçınkaya 307
Hasene Ilgaz 291
Hasip Yardımcı 249
Hatice Piraye Altınoğlu 288
Hayati Hamzaoğlu 45
Hayati Tözün 309
Hayk Açıkgöz 37, 307
Hayrettin Uysal 167
Henri de Saint Simon 43
Henrik Evertsson 116
Henrik Ibsen 61
Henry Miller 76
Hıfzı Topuz 66
Hikmet Çetinkaya 147
Hikmet Çiçek 117-120, 160
Hikmet Kıvılcımlı 43, 135, 201, 263, 307
Hilmi Yavuz 71
Hilmi Ziya Ülken 177, 250
Hiram Abas 284
Honoré de Balzac 28, 63, 82, 106, 111, 143, 150, 239, 308
Hrant Dink 304
Hulusi Dosdoğru 39
Hulusi Kentmen 45
Humphrey Bogart 174
Hurşit Güneş 279
Hülya Koçyiğit 86, 87
Hüseyin Alacatlı 216
Hüseyin Avni Ulaş 249
Hüseyin Baradan 45
Hüseyin bin Talal 117
Hüseyin Cahit Yalçın 143, 204, 250
Hüseyin İnan 308
Hüseyin Rahmi Gürpınar 61, 282
Hüseyin Su 254
Hüseyin Üzmez 159
Hüsnü Göksel 21
Hz. Muhammet 24, 104, 263
Hz. Yusuf 36

I-İ

Ingrid Bergman 174
Isaac Babel 189
Issei Sagawa 82
Işık Öğütçü 207
İbn Haldun 19, 241
İbn Rüşd 271
İbn Sina 271
İbrahim Betil 211
İbrahim Çallı 212
İbrahim Tatlıses 21
İdris Erdinç 309
İffet Halim Oruz 291
İhsan Yarsuvat 293
İkinci Abdülhamit 19, 99
İlham Gencer 91
İlhami Çiçek 216
İlhami Safa 250
İlhan Berk 84, 132, 215, 259
İlhan Erdost 183-185
İlhan İrem 92
İlhan Selçuk 63, 137, 142-149, 154-157, 283, 308
İoanna Kuçuradi 178
İpek Çalışlar 68
İshak Hayim Carmona 303
İskender Doğan 91
İsmail Bilen 43, 307

İsmet Ay 297
İsmet İnönü 195, 224, 243
İsmet Kür 286, 287
İvan Sergeyeviç Turgenyev 61
İvo Andriç 224
İzzet Çapa 295
İzzettin Önder 226

J

Jacques Brel 297
Jak İhmalyan 306
Jak Şaki 303
James Brown 115
Jean-Jacques Rousseau 73, 254
Jean-Léon Gérôme 230
Jean-Louis Georgelin 65
Jean-Paul Sartre 61, 66, 104, 132, 254, 257
Jérôme Savary 75
Jim Morrison 115
Jimmy Morales 57
Joan Baez 255
Johann Wolfgang von Goethe 9, 83, 143, 175, 224
John Lennon 115
John Ruskin 250
Jorge Luis Borges 82, 238
Joseph Martin Kraus 23

K

Kaan İnce 216
Kadir İnanır 109
Kadir Kaymaz 116, 117
Kağan Önal 215, 216
Kamuran Gündemir 168
Karl Liebknecht 166
Karl Marks 28, 42-44, 87, 88, 131, 196, 209, 238, 241, 242, 253, 254, 264, 283
Karolin Fişekçi 55
Kartal Kaan 91
Kartal Tibet 21
Kasım Gülek 16
Kaya Erdem 11
Kayahan 127
Kayhan Sağlamer 154
Kâzım Özalp 221, 222
Kemal Bilbaşar 203
Kemalettin Tuğcu 198, 199
Kemal Kılıçdaroğlu 141, 279
Kemal Satır 297
Kemal Sunal 46
Kemal Sülker 203
Kemal Tahir 15, 61, 64, 151, 206, 207, 242, 305
Kemal Zeytinoğlu 297
Kenan Evren 76, 97, 231
Kerim Korcan 307
Kerim Sadi 135, 239, 263
Knut Hamsun 82
Koray Sarıtaş 92
Korkut Boratav 226
Köroğlu 63
Kurt Köhler 164, 166
Küçük İskender 213, 215
Kürt İdris 107

L

Lady Caroline Lamb 15
Lale Müldür 213, 215, 216
Lamia Çataloğlu 240, 243
Lamia Fenmen 232
Lao Zi 140
Latife Uşşaki 223
Lawrence Durrell 82
L. Doğan Tılıç 196
Lefter Küçükandonyadis 205
Leo Huberman 182

Léon Blum 238
Leon de Hayim Kastro 303
Lev Davidoviç Troçki 33, 81, 230
Levent Kırca 53-58
Lev Nikolayeviç Tolstoy 21, 61, 79, 198, 199
Leyla Erbil 152, 188, 306
Lord Byron 15
Louis Althusser 82
Louis Aragon 83
Louis Armstrong 83
Louis Massignon 249
Lucius Annaeus Seneca 141
Ludwig Büchner 237
Ludwig van Beethoven 11, 168, 174, 175, 255
Lütfi Sütşurup 107

M

Macide Müstecaplıoğlu 218, 219
Mahir Çayan 84, 118, 182, 308
Mahir Kaynak 282
Mahmut Makal 61
Mahmut Yesari 150, 195
Makbule Cengiz 138
Maksim Gorki 82, 112, 201
Mao Zedung 308
Marcel Duchamp 230
Marcel Proust 28
Marilyn Monroe 89
Mark Twain 61, 159
Martin Hartmann 274
Martin Heidegger 82
Maya Angelou 83
Mehmed Cavid Bey 12
Mehmed Kemal 195
Mehmet Âkif Ersoy 252
Mehmet Akif İnan 256, 257
Mehmet Ali Aybar 64, 66, 144, 177, 245
Mehmet Ali Birand 15, 97, 304
Mehmet Ali Ermiş 182
Mehmet Ali Yalçın 182
Mehmet Altan 124
Mehmet Barlas 137, 210, 211, 257
Mehmet Bozışık 38, 307
Mehmet Doğan 250
Mehmet Emin Yurdakul 135
Mehmet Kemal 84, 99, 188, 192
Mehmet Raif Ogan 261
Mehmet Rauf 145, 288
Mehmet Şevket Eygi 255
Melahat Türksal 192
Melih Cevdet Anday 84, 154, 178
Memduh Karakullukçu 87, 88
Memduh Şevket Esendal 150
Memet Baydur 242
Memet Fuat 60, 191, 197, 203
Mengü Ertel 99
Meral Okay 123
Mercado Fresco 303
Merih Pirhasan 39
Mesut Yılmaz 98, 211
Mete Akyol 282
Metin Akpınar 46
Metin Altıok 111, 163, 169-171, 173, 176, 177-181, 226
Metin Demirtaş 163
Metin Eloğlu 178
Metin Erksan 123
Metin Oktay 205
Metin Toker 177, 224
Mevhibe Beyat 63
Mevhibe İnönü 224
Mevlânâ Celaleddin Rumi 19

Michelangelo 83
Michel de Montaigne 17
Miguel de Cervantes Saavedra 143
Mihri Belli 164, 264, 306
Mina Urgan 132
Mishka Ziganoff 300
Mithat Fenmen 168
Mithat Paşa 232
Mithat Sadullah Sander 285, 286, 290
Molière 143
Montesquieu 79
Muammer Aksoy 148, 294
Muammer Kaddafi 66
Muaviye bin Ebu Sufyân 264
Muharrem Ertaş 126
Muhlis Hasa 63
Muhlis Sabahattin Ezgi 195
Muhsin Kızılkaya 174, 175
Muhterem Nur 126, 127
Muhyettin Mutlu 282
Muhyiddin Abdal 172
Murat Bardakçı 62
Murat Çelikkan 39
Murathan Mungan 84
Murat Sertoğlu 145
Musa Anter 102, 308
Mustafa Balbay 153
Mustafa Börklüce 309
Mustafa Deniz 102
Mustafa Ekmekçi 153
Mustafa Kemal Atatürk 19, 39, 41-43, 76, 84, 91, 142, 145, 150, 157, 163, 190, 195, 222, 223, 232, 249, 255, 260, 261, 269, 271, 285, 293, 307, 309
Mustafa Kutlu 206
Mustafa Sabri Efendi 261
Mustafa Sıbai 264
Mustafa Suphi 43, 263, 307
Muzaffer Buyrukçu 195
Muzaffer İlhan Erdost 164, 182, 183, 184, 188
Muzaffer Özkolçak 309
Muzaffer Şerif Başoğlu 36
Müeyyet Boratav 307
Müjdat Gezen 49, 76-79
Mümtaz İdil 158-160, 162
Mümtaz Soysal 96, 108, 154, 283, 285, 308
Münir Özkul 45, 282
Müslüm Gürses 125-128, 130
Müveddet Özalp 221-223
Müzeyyen Senar 90, 296

N

Nadejda Krupskaya 152
Nadir Nadi 145, 146, 154, 155
Nagehan Alçı 67, 280
Nahit Fıratlı 225
Nail V. Çakırhan 308
Naima Dursun 218
Namık Kemal 135, 156, 309
Napolyon Bonapart 175
Natalie Portman 89
Nâzım Hikmet 11, 22, 23, 38, 43, 48, 49, 51, 57, 59, 60, 61, 66, 84, 85, 107, 122, 135, 146, 171, 173, 175, 178, 187, 195, 201-203, 224, 225, 238, 242, 253, 256, 259, 262, 263, 274, 281, 285, 287, 288, 305
Nâzım Kemal Öğütçü 200
Nazife Cemgil 240
Nazif Ekzen 226-228
Nazlı Ilıcak 12
Nazmiye Demirel 224
Nazmi Ziya Güran 233

Nebahat Çetin 180
Nebil Özgentürk 113
Necati Cumalı 70, 71
Necati Sander 291
Necdet Bulut 236
Necdet Tosun 45
Necip Fazıl Kısakürek 159, 242, 243, 252, 256, 258, 261, 262
Necmettin Erbakan 11, 282
Necmettin Karaduman 26
Nedim Şener 36, 138, 292
Nergis Çorakçı 180
Nesimi 271
Nesim İsak Bovetes 303
Neşet Ertaş 91, 126
Neval Boz 102
Nevzat Çelik 108
Nevzat Tandoğan 288
Neyzen Tevfik 194
Nezih Demirkent 49
Nezihe Araz 187
Nezih Tavlaş 304
Niccolò Machiavelli 82
Nihat Behram 84
Nihat Erim 97
Nihat Genç 131-134, 136, 137
Nikolay Alekseyeviç Nekrasov 202
Nikolay Vasilyeviç Gogol 61, 202, 204, 224
Nilgün Marmara 213-216
Nimet Arzık 278
Nimet Yarsuvat 293
Nizamettin Çoban 278
Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu 285
Nubar Terziyan 45
Nurcan Çöl 294
Nuren Bozer 192
Nurettin Topçu 242, 245,-250, 261-263
Nuri Bilge Ceylan 113
Nuri Pakdil 253-256, 258
Nurullah Ataç 59, 61, 69, 79, 195
Nur Yoldaş 91
Nusret Evcen 222
Nusret Hızır 187
Nüzhet Haşim Sinanoğlu 43
Nüzhet Sabit 249

O-Ö

Oğuz Demiralp 69
Okay Gönensin 148
Oktay Akbal 154
Oktay Ekşi 71
Oktay Rifat 84
Oktay Sinanoğlu 43
Olcay Baykal 96
Onat Kutlar 180
Onur Ünlü 113, 123
Orhan Alkaya 180, 215
Orhan Doğan 308
Orhan Erkanlı 281
Orhan Gencebay 127
Orhan Kabibay 281
Orhan Kemal 25, 72, 123, 151, 164, 167, 195, 199-207, 305
Orhan Pamuk 55, 56, 66-68, 85
Orhan Seyfi Orhon 195, 196
Orhan Taylan 178, 230, 231, 232
Orhan Veli Kanık 59, 172, 195, 225, 242
Orhon Seyfi Orhon 195
Osman Fahri 285, 286, 290
Osman Paçalı 309
Osman Ulugay 148
Osman Zeki Serdengeçti 261

Ömer Hayyam 172, 173, 271
Ömer Seyfettin 63
Önder Somer 45
Öner Ünalan 170
Örsan Öymen 282
Özdemir Asaf 63, 194, 307
Özdemir Erdoğan 12, 55
Özdemir Nutku 285
Özdem Sanberk 87
Özden Toker 224
Öztürk Serengil 21, 63

P

Pablo Neruda 57
Pablo Picasso 57, 255
Palmiro Togliatti 187
Paul Gaugin 83
Paul Groussac 238
Pertev Naili Boratav 182
Peyami Safa 159, 256
Pınar Kür 286
Pir Sultan Abdal 64, 172, 271
Pyotr Kropotkin 42

R

Rafael Sadi 300-304
Rafael Uziel 303
Rahşan Ecevit 110
Ramazan Yaşar 182
Rasih Güran 118
Rasih Nuri İleri 41, 42
Rasim Ozan Kütahyalı 67
Rasim Özdenören 256, 257, 260
Rasim Öztekin 75
Raşit Hatipoğlu 249
Ray Charles 115
Râzi 271
Recaizade Mahmut Ekrem 60, 83
Recep Peker 212
Recep Tayyip Erdoğan 99, 124, 237, 252, 302
Refik Durbaş 132, 190, 193, 194, 196, 197
Refik Fenmen 232
Refik Halit Karay 59, 204
Reha Erdem 113
René Char 215
Reşat Enis 151
Reşat Fuat Baraner 43, 163, 164, 285, 307
Reşat Nuri Güntekin 150
Rıfat Börekçi 271
Rıfat Ilgaz 144, 195, 307
Rıfat Vardar 224
Rıza Tevfik 273
Richard Wagner 175
Robert John Service 81
Roberto Benigni 308
Robert Owen 43
Roger Beauvoir 83
Roger Garaudy 264
Roger Garreau 238
Rosa Luxemburg 166
Ruhi Su 49, 59, 66, 91, 108, 171, 178, 182, 196, 306
Ruhsar Pekcan 69

S-Ş

Sabahattin Ali 194, 195, 219, 305, 306
Sabahattin Eyüboğlu 172
Sabiha Sertel 135
Sâdık Hidayet 216, 217
Sadrettin Celal Antel 40, 272
Sadun Aren 308
Safa Kılıçoğlu 146
Safa Önal 89

Safiye Ayla 32
Said Nursi 123, 242, 249
Sait Faik Abasıyanık 16, 61, 84, 195
Salah Birsel 132
Salim Dündar 91
Salman Rüşdi 24
Salvador Dali 253
Samet Ağaoğlu 159
Sami Alkabez 303
Sami Hazinses 45
Sami Kohen 303, 304
Samipaşazade Sezai 60
Sayra Öz 232
Sedat Ergin 142
Sedat Sertoğlu 145
Sedat Simavi 145
Sedat Yenigün 235
Selahattin Hakkı Esatoğlu 144
Selami İzzet Sedes 145, 285
Selda Bağcan 92, 109
Selim İleri 289
Selma Türkeş 12
Semiha Berksoy 288
Semih Balcıoğlu 144
Seniye Fenmen 231, 232
Sergey Yutkeviç 42
Sermet Sami Uysal 79, 289
Sermet Serdengeçti 81
Server Tanilli 23, 154, 240
Sevgi Soysal 285, 306
Sevilay Yükselir 280
Sevil Üstekin 75
Sevil Yurdakul 31, 96
Sevim Belli 44, 163, 241
Sevim Burak 152
Sezai Karakoç 251-255, 257-259
Sezen Morel 64
Sıdıka Su 306
Sırrı Süreyya Önder 97, 121, 122, 124-126, 128, 130-133
Sırrı Tüzeer 249
Sian Hoornick 83
Sina Akşin 223
Sinan Cemgil 118, 240
Sinan Çetin 110
Sinan Onuş 118, 119
Slavoj Žižek 93
Sokrates 19
Soner Yalçın 12, 30, 31, 36, 66, 70, 102, 112, 140, 160-162, 186, 218, 283, 292, 294
Søren Kierkegaard 140
Soysal Ekinci 216
Sönmez Köksal 87
Spartaküs 264
Stefan Zweig 9, 82, 84, 151, 217, 218
Stendhal 28, 60, 75, 202
Stéphane Hessel 65
Suat Derviş 285, 306
Suat Sinanoğlu 43
Suat Yalaz 144
Sultan Abdülmecit 230
Suphi Nuri İleri 42
Suut Kemal Yetkin 243
Süleyman Demirel 224
Süleyman Ege 182
Süleyman Nazif 132
Sylvia Plath 213, 214, 216
Şadi Alkılıç 154
Şahin Alpay 148
Şamil Tayyar 280
Şefik Hüsnü Deymer 39-42, 307
Şekibe Çelenk 184
Şevket Mocan 225
Şevket Süreyya Aydemir 42, 66, 272
Şevki Akşit 192
Şeyh Bedrettin 271

Şeyh Said 272
Şıvan Okçuoğlu 51
Şiar Yalçın 12
Şule Yüksel Şenler 188
Şükran Kurdakul 203, 307
Şükrü Günbulut 111, 112
Şükrü Kaya 40, 43, 145
Şükrü Martel 309
Şükûfe Nihal Başar 285-291

T

Taha Toros 274, 276, 277
Tahsin Saraç 16, 191
Taner Timur 35
Tanju Okan 297
Tansu Çiller 153
Tarık Akan 45-52, 81, 83, 308
Tarık Buğra 196
Tarık Dursun K. 84
Tarık Papuççuoğlu 75
Tarık Zafer Tunaya 308
Tayfun Kalkavan 12
Taylan Kara 67, 68, 69
Ted Hughes 214
Temren Küçük 32
Terry Eagleton 128
Tevfik Fikret 135, 178, 250
Tevfik Rüştü Aras 43
Tezer Özlü 213
Theodor W. Adorno 128, 130, 166, 198
Thomas Mann 82
Thomas Piketty 150
Tilbe Saran 180
Timur Selçuk 108
Tomris Uyar 152, 170, 215, 285
Turan Dursun 218
Turan Güneş 278
Turgut Özal 11, 124, 140, 211
Turgut Uyar 170, 172, 173, 195, 257, 285
Turhan Selçuk 144
Tülay German 91
Tülin Akşin 223
Türkan Şoray 21, 86, 255

U-Ü

Ufuk Güldemir 113, 153, 282
Uğur Dündar 271
Uğur Kaynar 213
Uğur Mumcu 85, 148, 153-157, 283, 308
Ülkü Tamer 203, 205, 242, 285
Ümit Doğançay 236
Ümit Kaftancıoğlu 234-236
Ünal İnanç 282, 284

V

Vâlâ Nurettin 146
Van Gogh 83, 255
Vartan İhmalyan 306
Vasıf Onat 309
Vecdi Ören 92
Vecihi Timuroğlu 16, 61, 171, 187
Vedat Nedim Tör 42
Vedat Türkali 36-39, 41, 43, 44, 307
Vesamet Kutlu 224
Victor Hugo 75, 82, 147, 192, 240
Virginia Woolf 61
Vissarion Grigoryeviç Belinski 202
Vladimir Ilyic Lenin 33, 42, 152, 196, 254, 264, 306
Volkan Konak 103-105
Volodimir Zelenski 57

W

Walter Benjamin 118, 119, 128
William Butfer Yeats 214
William Saroyan 206
William S. Burroughs 82
William Shakespeare 82, 150
Wolfgang Amadeus Mozart 164

Y

Yahya Kemal Beyatlı 84, 195, 259
Yair Stern 301
Yakup Barokas 302
Yakup Bensinyor 303
Yakup Kadri Karaosmanoğlu 135, 150
Yalçın Doğan 147
Yalçın Küçük 21, 26-35, 39, 53, 63, 76, 96, 157, 226, 227
Yaman Törüner 211
Yasemin Cebenoyan 180
Yasemin Çongar 142
Yaser Arafat 117
Yasin Özdenak 12
Yaşar Kemal 57, 59-66, 71, 72, 143, 145, 171, 182, 193, 204, 206, 207, 256, 306
Yaşar Miraç 103
Yaşar Nabi Nayır 16, 203
Yaşar Nezihe Bükülmez 272-277
Yaşar Nuri Öztürk 240, 269-271
Yavuz Çetin 216
Yavuz Özkan 47
Yeşim Ustaoğlu 113
Yıldırım Demirören 71
Yıldırım Önal 282
Yılmaz Güney 47, 81, 83-85, 97, 106, 123, 129, 242, 308
Yomtov Abuaf 302
Yosif Stalin 81, 231
Yunus Emre 158, 172
Yunus Nadi 69, 143, 148, 154
Yusuf Aslan 308
Yusuf Hayaloğlu 110
Yusuf Kaplan 266
Yusuf Niyazi Erdem 276
Yusuf Ziya Ortaç 146
Yüksel Aksu 113
Yves Montand 296

Z

Zafer Mutlu 143
Zafer Toprak 35
Zahit Atam 52
Zehra Kosova 306
Zehra Say 166
Zekeriya Sertel 135
Zeki Alasya 46, 57
Zeki Baştımar 97, 307
Zeki Demirkubuz 113
Zeki Müren 54, 197, 297
Zeynep Altıok 171, 173, 177, 180, 181
Zihni Anadol 39, 307
Ziya Paşa 156, 232
Zülfü Livaneli 108, 193